

ප්‍රයාගසිද්ධිපාලි

ධම්මචන්ද්‍රය

පටුන

1. සඤ්ඤාදිකණ්ඩ	1
ගන්ථාරම්භකථා	1
1. අඤ්ඤාදියො නිකාලීස වණ්ණා	1
2. දසා+දො සරා	3
3. ද්වෙ ද්වෙ සවණ්ණා	3
4. පුබ්බො රස්සො	3
5. පරො දීසො	4
6. කාදයො ඛාඤ්ජනා	4
7. පඤ්චපඤ්චකා වග්ගා	4
8. බිත්ථු නිග්ගහීතං	4
26. සරො ලොපො සරෙ	5
14. සත්තමියං පුබ්බස්ස	5
27. පරො ක්චචි	5
29. යුවණ්ණාන+මෙඔ ලුත්තා	6
24. වණ්ණපරෙන සවණ්ණොපි	6
30. යවා සරෙ	6
30. එඔනං	7
32. ගොස්සා+වඩ	7
18. ඩ+නුබන්ධො	7
36. වී+තිස්සෙ+වෙ වා	7
17. ඡට්ඨියන්තස්ස	7
45. වනතරගා වා+ගමා	8
49. ඡා ලො	8
28. න ද්වෙ වා	9
33. ඛාඤ්ජනෙ දීසරස්සා	10
34. සරම්භා ද්වෙ	10
35. වතුත්ථදුනියෙස්වෙ+සං තතියපට්ඨමා	11

37. එඹන+ම වණ්ණෙ	12
48. තවග්ගවරණානං යෙ වචග්ග ඛයඤා	12
49. වග්ගලසෙහිතෙ	13
50. හස්ස විපල්ලාසො	13
51. වෙ වා	13
52. තථනරානං ටඨණුලා	13
38. නිග්ගහීතං	13
39. ලොපො	14
40. පරසරස්ස	14
53. සංයොගාදිලොපො	14
41. වග්ගෙ වග්ගන්තො	15
42. යෙවහිසු ඤා	15
43. යෙ සංස්ස	15
44. මයදා සරෙ	16
47. තදමිනාදීනි	16
2. නාමකණ්ඩ	18
1. ද්වෙ ද්වෙ+කානෙකෙසු නාමස්මා සියො අංයො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු	18
37. පඨමා+ත්ථමන්තෙ	18
109. සිස්සො	19
41. අතො යොනං ටාටෙ	19
38. ආමන්තණෙ	19
112. ගො ස්වා+ලපතෙ	19
117. ගසීනං	19
59. අයුනං වා දීසො	19
2. කම්මෙ දුතියා	19
19. කත්තුකරණෙසු තතියා	20
108. අතෙ+න	20

98. සුභිස්ව+ස්සෙ	20
95. ස්මාහිස්මිංනං මිහාහිමිහි	20
24. චතුත්ථී සම්පදානෙ	20
51. සුඤ්ඤ සස්ස	20
1,20. ඤාකානු ඛන්ධා+දායන්තා	20
1,58. “ඛහුලං” ත්‍ය+ධිකාරො	21
44. සස්සාය චතුත්ථීයා	21
89. සුනංහිසු	21
29. පඤ්චමාය+චධිස්මා	21
43. ස්මා+ස්මිංනං	21
39. ඡට්ඨී සම්ඛන්ධෙ	21
14. සත්තමායා+ධාරෙ	22
110. ක්චචෙ+වා	25
135. එකච්චාදීහ+තො	25
107. කොධාදීහි	25
175. දිවාදිතො	25
144. මනාදීහි ස්මිං+සං+නා+ස්මානං සි+සො+ඔ+සා+සා	25
148. න්තස්සං	26
215. න්ත+න්තූනං න්තො යොමිහි පඨමෙ	26
218. ට+ටා+අං ගෙ	26
92. න්තස්ස ච ට චං+සෙ	26
217. තො+තා+ති+තා ස+ස්මා+ස්මිං නාසු	26
216. තං නංමිහි	27
149. භූතො	27
146. භචතො වා භොන්තොග+යො+නා+සෙ	27
145. සතො සබ්භෙ	27
150. මහන්තා+රහන්තානං ටා වා	28
154. රාජාදියුචාදිත්චා	28

156. යොන+මානො	28
155. වා+මිහා+නඛ.....	28
80. නාස්සෙ+නො.....	28
79. කම්මාදිනො.....	28
123. රාජස්සි නාමිහි	28
222. නා+ස්මාසු රඤ්ඤා.....	29
124. සු+නං+හිසු	29
223. රඤ්ඤො+රඤ්ඤස්ස+රාජිනො සෙ	29
221. රාජස්ස රඤ්ඤං.....	29
224. ස්මිමිහි රඤ්ඤො+රාජිනි.....	29
225. සමාසෙ වා.....	29
192. පුම+කම්ම+ථාම+ද්ධානං ස+ස්මාසු ව	29
1,9. ඉයුචණ්ණා කුලා නාමස්ස+ත්තෙ	30
81. කුලා සස්ස නො.....	30
82. නා ස්මාස්ස	30
195. සු+හිසු නක	30
194. නො+ත්තාතුමා	30
196. ස්මාස්ස නා බුහ්මා ව	30
60. ස+බුහ්මාදිනෙ.....	31
191. නාමිහි	31
190. බුහ්මස්ස වා	31
2,157. ආයො නො ව සබ්බා	31
159. නො+නා+සෙස්වි	31
161. යො+ස්වං+හිසු වා+රඛ.....	31
171. ආරඛස්මා	31
172. ටො ටෙ වා	31
160. ස්මා+නංසු වා	32
171. ටා නා+ස්මානං.....	32

158. ටෙ ස්මිනො.....	32
181. යොනං නො+නෙ වා.....	32
179. නො+නා+නෙස්වා.....	32
178. යුවාදීනං සු+නිස්වා+නඛ.....	32
193. යුවා සස්සි+නො.....	32
180. ස්මා+ස්මිංනං නා+නෙ.....	32
187. ගස්සං.....	33
185. නාමනි.....	33
184. පුමානි.....	33
186. සුමිහා ව.....	33
189. වත්තහා ස+නංනං නො+නානං.....	33
64. එකවචන+යොස්ව+සොනං.....	33
66. සිස්මිං නා+නපුංසකස්සති.....	34
188. සාස්සං+සෙ වා+නඛ.....	34
130. ගෙ වා.....	34
93. යොසු ක්කිස්ස පුමෙ.....	34
114. ලොපො.....	34
88. යොලොප+නිසු දිසො.....	34
147. සිස්සා+ග්ගිතො නි.....	35
133. ටෙ සිස්සි+සිස්මා.....	35
134. දුනියස්ස යොස්ස.....	35
55. රත්තාදීනි ටො ස්මිනො.....	35
182. ඉනො+ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ.....	36
183. නෙ ස්මිනො ක්වචි.....	36
75. යොනං නො+නෙ පුමෙ.....	36
115. ජන්තුහෙත්ථිසපෙහි වා.....	36
74. නං ක්කිතො.....	36
76. නො.....	36

77. ස්මිතො නි.....	37
83. ලා යොනං වො පුමෙ.....	37
94. වෙ+වොසු ලුස්ස.....	37
96. පුමා+ලපනෙ වෙවො.....	37
84. ඡන්ත්වාදිතො නො ච.....	38
48. බහුකතින්තං.....	38
57. ලේතු+පිතාදීන+මා සිමිහි.....	38
162. ලේතු+පිතාදීන+ම සෙ.....	38
58. ගෙ අ ච.....	39
166. සු+හිස්වා+රඬ.....	39
165. සලොපො.....	39
163. නංමිහි වා.....	39
164. ආ.....	39
174. ටි ස්මිතො.....	39
176. රස්සා+රඬ.....	39
177. පිතාදීන+මනත්වාදීනං.....	39
151. න්තුස්ස.....	40
91. ය්වාදො න්තුස්ස.....	40
153. හිමවතො වා ඔ.....	40
85. කුතො.....	41
67. ගොස්සා+ග+සි+හි+නංසු ගාව+ගවා.....	41
170. උභ+ගොහි ටො.....	41
72. ගාවු+මිහි.....	42
71. නාස්සා.....	42
69. ගවං සෙන.....	42
70. ගුන්තඤ්ච නංනා.....	42
68. සුමිහි වා.....	42
1,11. සා.....	42

45. ස+පතෙ+කස්මිං නාදීනං ය+යා	43
103. යං	43
62. රස්සො වා	44
1,10. පි+ත්ථියං	44
116. යෙ පස්සි+චන්ඤස්ස	44
55. රත්තාදීහි ටො ස්මිනො.....	44
73. යං පිතො	45
167. නජ්ජා ධයාස්වාම	45
111. අං නපුංසකෙ	46
112. යොනං නි	46
136. න නිස්ස ටා.....	47
106. නාස්ස සා.....	47
105. පදාදීහි	47
113. කුලා වා.....	48
138. යොන+මෙට.....	49
99. සබ්බාදීනං නංමහි ච	49
100. සං+සානං	49
101. සපා සස්ස ස්සා වා.....	50
102. ස්මිනො ස්සං	50
137. සබ්බාදීහි	50
52. ස්සං+ස්සා+ස්සායෙස්වි-තරෙ+ක+ඤ්ඤ+ති+මාන+මි	50
143. පුබ්බාදීහි ඡහි.....	50
139. නා+ඤ්ඤඤ්ච නාම+ජ්ජධානා	50
140. තතියත්ථයොගෙ.....	51
141. චත්ථසමාසෙ	51
142. චෙ+ට.....	51
128. ත්‍ය+තෙ+තානං තස්ස සො	51
131. තතස්ස නො සබ්බාසු	51

132. ට සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංමිහාමිහිස්වි+මස්ස ව	51
46. ස්සා වා තෙ+ති+මා+මුහි	52
53. තාය වා	52
54. තෙ+ති+මාතො සස්ස ස්සාය	52
127. සිමිහ+නපුංසකස්සා+යං	53
126. නාමිහ+ති+මි	53
125. ඉමස්සා+නිත්ථියං ටෙ	53
201. ඉමස්සි+දං වා	53
197. ඉමෙ+තාන+මෙනා+න්වාදෙසෙ දුකියායං	54
129. මස්සා+මුස්ස	54
86. ලොපො+මුස්මා	54
87. න නො සස්ස	54
202. අමුස්සා+දුං	54
130. කෙ වා	55
198. කිස්ස කො සබ්බාසු	55
199. කි සස්මිංසු වා නිත්ථියං	55
200. කි+මංසිසු සහ නපුංසකෙ	55
212. තුමිහස්ස තුවංත්ව+මමිහි ව	56
211. සිමිහ+හං	56
2,209. මය+මස්මා+මිහස්ස	56
227. අංමිහි තං+මං+තවං+මමං	56
231. දුකියා යොමිහි වා	56
228. නාස්මාසු තයා+මයා	56
213. තයාතයිනං ත්ව වා තස්ස	56
229. තව+මම+තුය්හං+මය්හං සෙ	57
211. නංසෙස්ව+ස්මාකං+මමං	57
230. ඩං+ඩාකං නංමිහි	57
214. ස්මාමිහි ත්වමිහා	57

226. ස්මිම්හි තුම්හම්හානං තයි+මයි	57
203. සුම්හා+ම්හස්සා+ස්මා	57
232. අපාදාදො පදනෙ+කවාකොති	57
233. යොනංහිස්ච+පඤ්චමායා වො+නො	58
234. තෙ+මෙ නාසෙ	58
237. න ච+වා+හා+හෙ+චයොගෙ	58
235. අත්වාදෙසෙ	58
236. සපුබ්බා පයමන්තා වා.....	59
238. දස්සනත්ථෙ+නාලොචනෙ	59
239. ආමන්තණං පුබ්බ+මසන්තංච	59
240. න සාමඤ්ඤචචන+මෙකත්ථෙ	59
241. බහුසු වා.....	59
59. සුහිසු+හස්සො	59
50. උහි+න්තං	60
168. ටි කතිම්හා	60
1,54. විච්ඡා+හික්ඛඤ්ඤෙසු ද්වෙ.....	60
1,55. ස්වාදිලොපො පුබ්බස්සෙ+කස්ස	60
1,56. සබ්බාදීනං විතිහාරෙ.....	60
1,57. යාවබොධං සම්හමෙ	60
සඬ්ඛාකණ්ඩ	60
219. යොම්හි ද්වින්තං දුචෙ+ද්වෙ.....	61
220. දුචින්තං නංම්හි වා	61
47. නංම්හි නුක ද්වාදීනං සත්තරසන්තං.....	61
207. පුමෙ තයො+චත්තාරො.....	61
49. ණණං+ණණන්තං තිනො ක්ඛා	61
205. තිස්සො චතස්සො යොම්හි සච්චන්තීනං	61
204. නංම්හි තිචතුන්ත+මත්ථියං තිස්ස+චතස්සා	61
206. තීණං+චත්තාරි නපුංසකෙ.....	62

208. චතුරො වා චතුස්ස	62
169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි	62
90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තං+ම	62
3,102. එකට්ඨානං+මා	62
3,103. ර සංඛ්‍යාතො වා	63
3,94. ආ සංඛ්‍යායා සතාදො නාඤ්ඤත්ථෙ	63
3,98. බා චත්තාලීසා දො	63
3,95. තිස්සෙ	63
3,104. ඡතීහි ලො ව	63
3,100. චතුස්ස චුචො දසෙ	63
3,99. වීසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණං+පන්තා	63
3,101. ඡස්ස සො	64
3,97. ද්වීස්සා ව	64
3,98. චත්තාලීසාදො වා	64
118. අසංඛ්‍යාහි සබ්බාසං	69
3. කාරකකණ්ඩ	72
38. ආමන්තණං -	73
2,2. කම්මෙ දුතියා	73
3. කාලද්ධානං+මච්චන්තසංයොගෙ	74
4. ගතිබොධාභාරසද්දත්ථාකම්මකහජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ	75
5. හරාදීනං වා	75
6. න බාදාදීනං	75
7. ක්ඛාදීහි යුත්තා	75
8. ලක්ඛණත්ථමිභුතවිච්ඡාස්ච+හිනා	75
9. පතිපරීහි භාගෙ ව	76
10. අනුනාති	76
11. සහත්ථෙ	76
12. හීනෙ	76

13. උපෙන	76
16. කත්තුකරණෙසු තතියා.....	76
17. සහත්ථෙත	77
18. ලක්ඛණෙ.....	77
19. හෙතුමහි	77
20. පඤ්චමි+ණෙ වා	77
21. ගුණෙ.....	77
24. චතුත්ථි සම්පදානෙ.....	78
25. තාදත්ථෙය	78
26. පඤ්චමය+වධිස්මා.....	79
27. අපපථිහි වජ්ජනෙ	81
28. පටිනිධිපතිදානෙසු පතිනා.....	81
29. ඊතෙ දුතියා ව	81
30. විනා+ඤ්ඤත්ත තතියා ව	82
31. පුඨනානාහි	82
39. ඡට්ඨි සම්ඛන්ධෙ	82
40. තුලයත්ථෙත වා තතියා.....	83
32. සත්තමයා+ධාරෙ.....	84
33. නිමිත්තෙ	84
34. යඛ්භාවො භාවලක්ඛණං	84
35. ඡට්ඨි වා+නාදරෙ.....	85
36. යතො නිද්ධාරණං	85
14. සත්තමයා+ධිකො.....	85
15. සාමිත්ථෙ+ධිනා	85
4. සමාසකණ්ඩ	88
1. ස්‍යාදි ස්‍යාදිනෙ+කත්ථන්ති.....	88
2. අසඬ්ඛ්‍යං විහත්ති+සම්පත්ති+සම්ප+සාකලයා+භාව+යථා+ පච්ඡා+යුගපදත්ථෙ.....	88

2,119. එකත්ථතායං.....	88
9. තං නපුංසකන්ති.....	88
3. යථා න තුලො.....	90
4. යථා+වධාරණෙ.....	90
5. පයාපා බහි තිරො පුරෙ පච්ඡා වා පඤ්චමායා.....	90
6. සමීපා+යාමෙස්ව+නු.....	90
7. තිට්ඨග්ඛාදිති.....	91
8. ඔරෙ+පරි+පටි+පාරෙ+මජ්ඣෙ+හෙට්ඨු+ද්ධා+ධො+න්තො වා ඡට්ඨියා.	91
10. අ+මාදි.....	91
11. විසෙසන+මෙකත්ථෙත.....	94
67. ඉත්ථියං භාසිතපුමි+ත්ථි පුමෙවෙ+කත්ථෙති.....	95
21. සංඛ්‍යාදි.....	97
12. නඤ.....	97
75. අන සරෙති.....	98
13. කුපාදයො නිච්ච+මසාදිවිධිමහි.....	99
107. සරෙ කද කුස්සු+ත්තරත්ථෙ.....	99
108. කා+ජ්ජත්ථෙ.....	99
109. පුරිසෙ වාති.....	99
14. වී ක්‍රියත්ථෙහි.....	100
15. භූසනා+දරා+නාදරෙස්ව+ලං+සා+සාති.....	100
16. අඤ්ඤෙවා+ති සුත්තෙන සමාසෙ කතෙ... එත්ථ යථා ද්වාරං විචරාති චුත්තෙ පකරණතො අග්ගල+මිති විඤ්ඤායති, එව+මධාපි නිපාතපභාවෙ අඤ්ඤෙ වාති සාමඤ්ඤං වෙ+ති ආගමානුසාරෙන ලබ්භමානවිභ්‍යාන්තපටිරූපනිපාතාව විඤ්ඤායන්ති. අග්ගතො භවිත්වා පුරොභූයා, අන්තරහිතො හුත්වා තිරොභූය, අන්තරධානං කත්වා තිරොකරිය, උරසි කත්වා උරසිකරිය, මනසි කත්වා මනසිකරිය, මජ්ඣෙ කත්වා මජ්ඣෙකරිය, තුණ්හි භවිත්වා තුණ්හි භූය.	100
17. වා+නෙක+ඤ්ඤත්ථෙ.....	100

1. තත්ථ ද්විපදො තුල්‍යාධිකරණො කම්මාදීසු ඡසු විභ්‍යාසත්ථෙසු භවති...	101
69. සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙති.....	104
19. චත්ථෙ.....	104
64. විජ්ජායොනිසම්බන්ධින+මා තත්‍ර චත්ථෙති	105
65. පුත්තෙති.....	105
78. ඡායාය ඡයං පතිමිහි	105
20. සමාභාරෙ නපුංසකන්ති.....	106
23. ස්‍යාදීසු රස්සොති	106
40. සමාසන්ත්ථ.....	109
41. පාපාදීහි භූමියා	109
42. සංඛ්‍යාහිති.....	109
43. නදීගොධාවරීනං.....	109
44. අසංඛ්‍යෙහි වා+ච්චුල්‍යා+නාඤ්ඤාසංඛ්‍යත්ථෙසුති	109
45. දීඝාභොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්තානි.....	109
46. ගොත්ථ+චත්ථෙ වා+ලොපෙ	110
47. රත්තින්දිව+දාරගව+චතුරස්සා	110
48. ආයාමෙ+නුගවං.....	110
49. අක්ඛිස්මා+ඤ්ඤත්ථෙ	110
50. දාරුම්‍ය+ච්චුල්‍යා	110
54. උත්තරපදෙ.....	110
55. ඉමස්සි+දන්ති	110
57. ට න්තන්තූනන්ති	111
58. අ.....	111
60. පරස්ස සංඛ්‍යාසුති.....	111
61. ඡනෙ පුඨස්සුති.....	111
62. සො ඡස්සා+භා+යතනෙ වා.....	111
63. ලේතු+පිතාදීන+මාරවරඬ	111
68. ක්ථවි පච්චයෙති.....	111

71. සඤ්ඤාය+මුදො+දකස්ස	111
72. කුම්භාදීසු වා	112
73. සොතාදීසු+ලොපො	112
26. ඉත්ථිය+මත්වා	112
27. නදාදිතො සී	112
28. යක්ඛාදිත්ථි+නී ව	112
29. ආරාමිකාදීහි	112
30. යුවණ්ණෙහි නී	112
31. ත්තිම්භා+ඤ්ඤත්ථෙ	113
32. සරණ්ණාදයොති	113
33. මාතුලාදිත්ථා+නී හරියායන්ති	113
34. උපමා+සංහිත+සහිත+සඤ්ඤත+සහ+සඵ+වාම+ලක්ඛණාදිතු+රුතුති	113
35. යුවාති	113
36. ත්තන්තුනං වීම්භි තො වාති	113
37. භවතො හොතොති	113
39. පුපුස්ස පඵචපුඵවාති	113
5. ණාදිකණ්ඩ	115
1. ණො වා+පච්චෙ	115
124. සරාන+මාදීස්සා+යුවණ්ණස්සා+ඵඛ ණානුඛන්ථෙ	115
2. වච්ඡාදිතො ණාන+ණායනා	116
3. කත්තිකාවිධවාදීහි ණෙය්‍යණො	116
4. ණා දිච්චාදීහි	116
125. සංයෝගෙ ක්චචී	116
131. ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං	116
5. ආ ණි	117
6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං	117
7. ඛත්තා ශි+යා	117

8. මනුතො ස්ස+සණු.....	117
9. ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤෙ ච ණො	117
10. ණා කුරුසිවීහි.....	117
11. ණ රාගා තෙන රත්තං.....	117
12. නක්ඛත්තෙනි+න්දුයුත්තෙන කාලෙ.....	118
13. සා+ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී	118
14. ත+මධිතෙ තං ජානාති ක+ණකා ච.....	118
15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ.....	118
16. නිවාසෙ තත්තාමෙ	118
17. අදුරහවෙති.....	119
18. තෙන නිබ්බත්තෙති.....	119
19. ත+මිධ+ත්ථී.....	119
20. තත්ත භවෙති	119
21. අජ්ජාදීහි තනොති.....	119
22. පුරාතො ණො චති.....	119
23. අමාත්ච+චචොති	119
24. මජ්ඣාදිත්ථි+මොති	119
25. කණු+ණයා+ණයාක+ඨි+යාති	120
26. ණකො	120
27. ත+මස්ස සිජ්ජං සීලං පණාං පහරණං පයොජනං.....	120
28. තං භත්ත+රහති ගච්ඡතු+ඤ්ඡති+චරති	120
29. තෙන කතං කීතං බද්ධ+මභිසඬ්ඛතං සංසට්ඨං භතං භත්ති ජීතං ජයති දිබ්බති ඛනති තරති චරති චහති ජීවතිති	121
30. තස්ස සංචත්තති.....	121
31. තතො සම්භූත+මාගතං.....	121
32. තත්ථ චසති විදිතො භත්තො නියුත්තො.....	122
33. තස්සි+දං.....	122
34. ණො.....	122

35. ගවාදීහි යො.....	122
36. පිතිතො භාතරි රෙයාණ.....	122
37. මාතිතො ච භගිනියං චිඡො.....	122
38. මාතාපිතුස්වා+මහො.....	122
39. හිතෙ රෙයාණ.....	123
40. නින්දා+ඤ්ඤාත+ජ්ජ පටිභාග රස්ස දයා සඤ්ඤාසු කො.....	123
41. ත+මස්ස පරිමාණං ණිකො ච.....	123
42. ය+තෙ+තෙහි+ත්තකො.....	123
43. සබ්බා වා+චන්තු.....	123
44. කිම්භා රති+රිච+රිචතක+රිත්තකා.....	124
45. සඤ්ජාතං තාරකාදිත්චි+තොති.....	124
46. මානෙ මත්තො.....	124
47. තග්ගෙසා චු+ද්ධං.....	124
48. ණො ච පුරිසාති.....	124
49. අයු+හද්චිතීහං+සෙ.....	124
50. සඬ්ඛ්‍යාය සච්චු+තී+සා+ස+දසන්තායා+ධිකා+ස්මිං සතසහස්සෙ ඛො	125
139. ඛෙ සතිස්ස තිස්සති.....	125
51. තස්ස පුරුණො+කාදසාදිතො වා.....	125
52. ම පඤ්චාදිකතීහිති.....	125
53. සථාදීන+මි චති.....	125
54. ඡා ට්ඨ+ට්ඨමාති.....	125
55. එකා කා+කාය+සභායෙ.....	126
56. චච්ඡාදීහි තනුත්තෙ තරො.....	126
57. කිම්භා නිද්ධාරණෙ රතර+රතමා.....	126
58. තෙන දත්තෙ ලි+යාති.....	126
59. තස්ස භාවකම්මෙසුත්ත+තා+ත්තන+ණාය+ණෙයා+ණි+ය+ණියා.....	126
122. සකත්ථෙති.....	128

60. බ්‍ය වද්ධදාසා වා	128
61. නස යුවා බො ච වස්ස	128
62. අණ්වාදිත්ථි+මොති	128
133. කිස+මහත+මීමෙ කස, මහාති	128
63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙති	128
127.	
කොසජ්ජා+ජ්ජව+පාරිසජ්ජ+සොහජ්ජ+මද්දවා+රිස්සා+සභා+ජඤ්ඤ+ඵය් ය+ බාහුසච්චා	128
64. තර+තම්+ස්සිකි+ඨි+ට්ඨා+තිසයෙ	129
135. ජො වුද්ධස්සි+ඨි+ට්ඨෙසු	129
136. බාළ්භ+න්තික+පසත්ථානං සාධ+නෙද+සා	129
137. කණු+කන+ජ්ජ+යුචානං	129
138. ලොපො චි+මන්තු+චන්තුනන්ති	130
65. තන්තිස්සිතෙ ල්ලො	130
66. තස්ස විකාරාවයචෙසු ණු+ණික+ණෙය්‍යා+මයා	130
67. ජතුතො ස්සණ වා	130
123. ලොපොති	130
68. සමුභෙ කණු+ණු+ණිකා	130
69. ජනාදිහි තාති	131
70. ඉයො හිතෙති	131
71. චක්ඛාදිතො ස්සොති	131
72. ණොයා තත්ථ සාධු	131
73. කම්මා නිය+ඤ්ඤාති	131
74. කථාදිත්ථි+කොති	131
75. පථාදිහි ණෙයොති	131
76. දක්ඛිණායා+රහෙති	132
77. රායො තුමන්තාති	132
78. ත+මෙත්ථ+ස්ස+ත්ථිති මන්තු	132

134. ආයුස්සා+යස මන්තුමිහි.....	132
79. වන්ත්ව+වණ්ණාති.....	132
80. දණ්ඩාදිත්වි+ක+ඊ වාති	132
81. තපාදිහි ස්සිති	133
82. මුඛාදිතො රොති	133
83. තුට්ඨායාදිහි හොති	134
84. සද්ධාදිත්ව	134
85. ණො තපාති	134
86. ආල්ව+හිජ්ඣාදිහිති.....	134
87. පිච්ඡාදිත්වි+ලොති.....	134
88. සීලාදිතො වොති	134
89. මායා මෙධාහි වීති.....	134
90. සි+ස්සරෙ ආමුඤ්ඤා+වාමී	134
91. ලක්ඛ්‍යා ණො අ ව.....	134
92. අඛිගා නො කල්‍යාණොති	135
93. සො ලොමාති.....	135
94. ඉමි+යාති	135
95. තො පඤ්චමායා.....	135
96. ඉතො+තෙ+ත්තො කුතො.....	135
97. අභ්‍යාදිහිති	135
98. ආද්‍යාදිහිති	135
99. සබ්බාදිතො සත්තමායා ත්‍ර+ත්ථා.....	135
100. කත්ථෙ+ත්ථ+කුත්‍රා+ත්‍ර ක්ථෙ+හි+ධ	136
101. ධි සබ්බා වාති	136
102. යා හිත්ති	136
103. තා භඤ්චති	136
104. කුහිං කහන්ති.....	136
105. සබ්බෙ+ක+ඤ්ඤ+ය+තෙහි කාලෙ දා	136

106. කදා කුදා සදා+ධුනො+දානි	136
107. අජ්ජ සජ්ජව+පරජ්ජවෙ+තරහි කරහා	136
108. සබ්බාදීහි පකාචෙ ටා	137
109. කථ+මිත්ථං	137
110. ධා සඬ්ඛ්‍යාහිති	137
111. වෙ+කා+ජ්ඣන්ති	137
112. ද්විතීහෙ+ධානි.....	137
113. තබ්බති ජාතියො	137
114. වාරසඬ්ඛ්‍යාය ක්ඛන්තුං	137
115. කතිමිහාති.....	137
116. බහුමිහා ධා ච පච්චාසත්තියං	138
117. ස කිං වානි	138
118. සො විච්ඡා+පකාචෙසු.....	138
119. අභුතතබ්බාවෙ කරා+ස+භූයොගෙ විකාරා වී	138
120. දිස්සන්ත+ඤ්ඤෙපි පච්චයාති	138
6. ත්‍යාදිකණ්ඩ	139
14. ක්‍රියත්ථා බහුලං -ති.....	139
1. වත්තමානෙනි අන්ති සි ට මි ම තෙ අන්තෙ සෙ විහෙ ඵ මිහෙ.....	139
14. පුබ්බපරච්ඡක්කාන+මෙකානෙකෙසු තුමිහා+මිහ+සෙසෙසු ද්වෙ ද්වෙ මජ්ඣිමු+ත්තම+පඨමා	140
5,82. යුවණ්ණාන+මෙ, ඔ පච්චයෙ	140
5,89. ඵඔන+මය+වා සචෙ	140
161. ක්චචි විකරණානන්ති	141
57. හිමිමෙස්ව+ස්ස	141
1,22. විජ්ජට්ඨෙධෙ	141
5,173. ගම යමි+සා+ස දිසානං වා ච්ඡධි	141
74. ගරුපුබ්බා රස්සා චෙ+න්තෙත්තීනං.....	142
5,175. ගම වද දානං සම්ම වජ්ජ දජ්ජා	142

5,17. කොයා භාවකම්මෙස්ව+පරොක්ඛෙසු මාන+න්ත+තායාදීසු.....	143
37. කාසස්සති.....	143
2. භවිස්සති ස්සති ස්සන්ති ස්සති ස්සථ ස්සාමි ස්සාම ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සච්භෙ ස්සං ස්සාමිභෙ	144
35. අ+ඊ+ස්සාදීනං ඛාඤ්ජනස්සිඤ්ඤ	144
49. කාසස්ස ස්සෙ.....	144
3. නාමෙ ගරභාවිම්භයෙසු	145
4. භූතෙ ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං මිභා ආ ඌ සෙ ව්භං අ මිභෙ.....	145
15. අ+ඊ+ස්සාදීස්ව+ඤ්ඤ වා.....	145
38. එය්‍යාථ+ස්සෙ+අ+ආ+ඊ+ථානං ඔ+අ+අ+ත්ථ+ත්ථො+විභොක	146
39. උංස්සිං+ස්වං+සු.....	146
42. ඔස්ස අ+ඉ+ත්ථ+ත්ථො.....	146
43. සි.....	146
45. මිභාත්ථාන+මුඤ්ඤ.....	146
46. ඉංස්ස ව සිඤ්ඤ	146
30. ඩංසස්ස ව ඤ්ඤ්ඤ.....	147
29. ගමිස්සා	147
13. මායොගෙ ඊ+ආආදී	147
5. අනඡ්ජතතෙ ආ ඌඹ ත්ථ අ මිභා ත්ථ ත්ථුං සෙ ව්භං ඉං මිභසෙ.....	147
6. පරොක්ඛෙ අ උ එ ත්ථ අ මිභ ත්ථ රෙ ත්ථො විභො ඉ මිභෙ.....	148
5,71. පරොක්ඛායඤ්ඤව.....	148
5,75. ලොපො+නාදිඛාඤ්ජනස්ස	148
18. පුබ්බස්ස අ.....	148
5,78. චතුත්ථදුතියානං තතිසපඨමා.....	148
7. යොයාදො වා+තිපත්තිසං ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සමිභා ස්සථ ස්සිංසුස්සසෙස්සච්භෙස්සිං ස්සාමිභසෙ.	149
8. හෙතුඵලෙස්වෙ+ය්‍යා එය්‍යං එය්‍යාසි එය්‍යාථ එය්‍යාමි එය්‍යාම එථ එරං එථො එය්‍යාච්භො එය්‍යං එය්‍යාමිභෙ.	150
75. එය්‍යො+ය්‍යාසෙ+ය්‍යන්තං ටෙ.....	150

47. එය්‍යාංස්සුං.....	150
78. එය්‍යාමස්සෙ+මු ව.....	150
11. සත්තා+රහෙස්වෙ+ය්‍යාදී.....	150
12. සම්භාවනෙ වා.....	151
9. පඤ්ඤ+පත්ථනා+විධිසු.....	151
10. තු අන්තු හි ට මි ම තං අන්තං ස්සු විහො එ ආමසෙ.....	151
48. හිස්ස+තො ලොපො.....	151
5,173. ගම යමි+සා+ස දිසානං වා ච්ඡධ.....	152
73. ලහා ඉං+ඊනං ටං ටා වා.....	152
26. ලහ වස+ච්ඡිද හිද රුදානං ච්ඡධ.....	152
27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛධ.....	153
21. ඊආදො වචස්සොම.....	153
34. කුස+රුහෙහි+ස්ස ඡී.....	153
5,174. ජර මරාන+මීයධ.....	154
5,124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛාති.....	154
6,69. දක්ඛ+ඛ+හෙති+හොහීති ලොපො.....	154
5,113. යජස්ස යස්ස ටි+ඡිති.....	154
31. හුස්ස හෙ+හෙහි+හොහි ස්සත්තාදො.....	155
69. දක්ඛ+ඛ+හෙහි+හොහීහි ලොපොති.....	155
41. හුතො රෙසුං.....	155
46. ඉංස්ස ව සිඤ්ඤ.....	155
5,175. යාපානං තිට්ඨපිවා.....	156
5,131. පාදිතො යාස්ස වා යහො ක්චචිති.....	156
5,137. අඤ්ඤාදිස්සා+ස්සි කො.....	156
52. තස්ස ටොති.....	156
53. සිහිස්ව+ට.....	157
54. මිමානං වා මහිමිහා ව.....	157
55. එසු ස.....	157

5,129. අ+ආ+ස්සආදීසු	157
50. අත්ථිතෙ+ය්‍යාදිච්ඡන්තං ස+සු+ස+සථ+සං+සාම	157
36. බුතො තිස්සිඤ්ඤ	157
5,97. න බුස්සො	157
20. ත්‍ය+න්තීනං ට+චු.....	158
16. අආදීස්වා+හො බුස්ස.....	158
67. හනා ඡ+ඛා	158
22. දාස්ස දං වා මිමෙස්ව+ද්විත්තෙ	159
5,19. මඤ්ච රුධාදීනං	159
5,21. දිවාදීහි යක	160
5,22. තුදාදීහි කො.....	161
5,23. ජ්‍යාදීහි ක්තා	161
5,120. ඤාස්ස නෙ ජා	161
61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිමිහි	161
65. ස්සස්ස හි කම්මෙ	162
63. එය්‍යස්සි+යාඤා වා.....	162
62. ඤාමිහි ජං.....	162
24. ක්‍යාදීහි ක්ණා	162
5,121. සකා+පානං කුක+කු ණෙ.....	162
53. ස්සෙ වා.....	162
58. සකා ක්ණාස්ස ඛ ඊආදො	163
25. ස්වාදීහි ක්ණො	163
60. තෙසු සුතො ක්ණො+ක්ණානං රොච	163
26. තනාදිත්ථො.....	163
76. ඔච්චිකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ.....	164
5,138. තනස්සා වා.....	164
5,177. කරස්ස සොස්ස කුඛ්ඛ+කුරු+කඨිරා.....	164
23. කරස්ස සොස්ස කුං	164

25. භාස්ස වා+භච ස්සෙන.....	164
24. කා ඊආදිසු	164
44. දීසා ඊස්ස	164
71. ටා.....	165
70. කයිරෙ+යාස්සෙ+යුමාදීනං	165
72. එඵස්සා.....	165
5,133. කරොතිස්ස ඛො	165
1,15. චුරාදිතො ණි	165
5,1. තිජ+මානෙහි ඛ+සා ඛමා+චීමංසාසු.....	166
5,2. කිතා තිකිච්ඡා+සංසයෙසු ඡො	166
5,3. නින්දායං ගුප+ඛධා ඛස්ස හො ච	166
5,4. තුංස්මා ලොපො චි+ච්ඡායං තෙ	167
5,5. ඊයො කම්මා	167
5,6. උපමානා+වාරෙ	167
5,7. ආධාරාති.....	167
5,8. කත්තුතා+යො	168
5,9. ව්‍යත්ථෙ	168
5,10. සද්දාදීනි කරොති	168
5,11. නමොත්ච+ස්සො.....	168
5,12. ධාත්චත්ථෙ නාමස්මි	168
5,13. සච්චාදීහා+පි	168
5,16. පයොජකඛ්‍යාපාරෙ ණාපි ච	168
7. බාදිකණ්ඩ	170
27. භාවකම්මෙසු තඛ්ඛානීයා.....	171
95. පරරූප+මයකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ	171
119. තුං+තුන+තඛ්ඛෙසු වා	172
171. රා නස්ස ඡො	172
96. මනානං නිග්ගහීනං	172

28. සාණ	172
98. කගා චජානං ඝානුබන්ධෙ	173
84. අස්සා ණානුබන්ධෙ	173
5,122. නිතො විස්ස ඡො	173
29. ආස්සෙ+ච	173
30. වදාදිහි යො	173
83. ලහුස්සුපන්තස්සති	173
31. කිච්ච සච්ච භච්ච භබ්බ ලෙය්‍යා	174
32. ගුහාදිහි යක	174
117. සාසස්ස සිස වා	174
33. කත්තරි ල්ලු+ඤ්ඤා	174
34. ආචී	176
35. ආසිංසාය+මකො	176
36. කරා ණනො	176
37. භාතො වීහි+කාලෙසු	176
38. විදා කු	176
39. විතො ඤාතො	176
40. කම්මා	177
41. ක්ච්චණ	177
42. ගමා රු	177
43. සමාන+ඤ්ඤ+භවන්ත+යාදිතූ+පමානා දිසා කම්මෙ රී+රික්ඛ+කා	177
125. සමානා රො රී+රික්ඛ+කෙසු	177
3,86. සබ්බාදීන+මා	178
3,87. න්ත+කි+මි+මානං ටා+කී+ටී	178
3,88. තුම්භාම්භානං තාමෙ+කස්මිං	178
3,89. තං+ම+මඤ්ඤත්‍ර	178
3,90. වෙ+තස්සෙ+ට	178
44. භාවකාරකෙ ස්ච+සණ ස කා	178

127. අන+සණස්වා+පරිහි ලො	180
45. දාධාත්වි	180
46. වමාදීභ්‍ය+ථු	180
47. ක්වි	180
159. ක්විස්ස	180
48. අනො	181
49. ඉත්ථිය+ම+ණ+ක්ති+ක+යක+යා ව	182
50. ජාභාහි නි	183
51. කරා රිරියො	183
52. ඉ+කි+තී සරූපෙ	183
53. සීලා+හික්ඛඤ්ඤා+වස්සකෙසු ණි	183
54. ටාවරි+ත්තර හඬිගුර හිදුර භාසුර හස්සරා	184
55. කත්තරි භුතෙ ක්තවන්තු+ක්තාවී	184
56. ක්තො භාවකම්මෙසුති	184
57. කත්තරි වා+රම්හෙ	184
58. යා+ස වස සීලිස සී රුහ ජර ජනීහි	184
59. ගමනත්ථා+කම්මකා+ධාරෙ ව	185
60. ආභාරත්ථා	185
150. හීදාදිතො නො ක්ත+ක්තවන්තුනං	186
151. දාත්වි+න්තො	186
152. කිරාදීහි ණොති	186
153. තරාදීහි රිණ්ණොති	186
154. ගො හඤ්ජාදීහිති	186
155. සුසා ඛොති	187
156. පවා කො	187
157. මුවා වාති	187
106. මුහ+ඛහානඤ්ච තෙ කානුඛන්ධෙ+ත්වෙ	187
107. වහස්සු+ස්ස	187

108. ධාස්ස හි	187
109. ගමාදිරානං ලොපොත්තස්ස	187
110. වවාදීනං වස්සුථං වා	188
112. වද්ධස්ස වා	188
113. යජස්ස යස්ස ට්ඨි	188
114. යාස්සි	188
115. ගාපානං මි	188
116. ජනිස්සා	188
117. සාසස්ස සිස වා	188
140. සානන්තරස්ස තස්ස යො	189
141. කසස්සිඨං ව වා	189
142. ධස්තොත්තස්සා	189
143. පුච්ඡාදිතො	189
144. සාස වස සංස සසා ටො	189
145. යො ධංගංගෙහි	189
146. දහා යො	189
147. බහස්සුඨං ව	190
148. රුහාදීහි හො ඥ ව	190
149. මුහා වාති	190
64. න්තො කත්තරි වත්තමානෙ	190
65. මානොති	190
66. භාවකම්මෙසුති	190
67. තෙ ස්සපුබ්බාත්තාගතෙ	190
5,172. න න්තංමානංතාදීනං	190
5,173. ගම යම්ඨාසාස දිසානං වා ච්ඡධි	191
174. ජරංමරානං මි යධි	191
175. යාපානං තිට්ඨපිවා	191
176. ගමංවදංදානං සම්මංවජ්ජංදජ්ජා	191

177. කරස්ස සොස්ස කුඛ්ඛ කුරු කයිරා	191
178. ගහස්ස සෙජ්ථො	191
179. ණො නිග්ගහීතස්ස	191
130. න්න+මාන+න්ති+ඡි+යුංස්වා+දිලොපොති	192
131. පාදිතො ධාස්ස වා ධහො ක්චචිති	192
61. තුං තායෙ තවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදත්ථායං	192
62. පටිසෙධෙ+ලංඛලුනං ක්තුන ක්ත්වාන ක්ත්වා වා	193
63. පුඛ්ඛෙ+කකත්තුකානං	193
164. පොඝා වා ත්වාස්ස සමාසෙ	193
88. පො සිස්සා	193
165. තුං+යානා	193
පයොගසිද්ධි නිගමනං	194

“ධම්මා සුතා ධාතා වචසා පරිචිතා මනසානුපෙක්ඛිතා දිට්ඨියා සුජපට්ඨිද්ධා.”

(මහා සුඤ්ඤත සුත්තං; මජ්ඣිම නිකායො, උපරිපණ්ණාසකො, සුඤ්ඤත වග්ගො.)

පටුන සංස්කරණය - භික්ඛු ධම්මවිහාරි

(ජවය සංගායනා ත්‍රිපිටක වැඩසටහනින් උපුටා සකසන ලදී)

එත්ථා+හ — “කස්මා ආවරියකච්චායනාදිහි විය
එකචත්තාලීසක්ඛරාන+මක්ඛරසඤ්ඤ+මකත්චා තිතාලීසක්ඛරානං
වණ්ණසඤ්ඤා කතා”ති. වුවුවතෙ —

සා මාගධී මූලභාසා, නරා යායා+දිකජ්ජිකා;
බුහ්මානො චා-සුතාලාපා, සම්බුද්ධා චාපි භාසරෙති —

වචනතො මාගධිකානං එත්ථ, සෙයොයා, ඔට්ඨො, සොත්ථි-තායාදීසුපි
අසෙසඛ්‍යාපිකානං තිතාලීසක්ඛරානංව උජුකාන්චත්ථජ්ජක්ඛරගුණිකා, නෙව
පන ‘රුක්ඛා වනං’තායාදො විය අවයවෙ සමුදායවොහාරො, ‘සමුද්දො මයා
දිට්ඨො’තායාදො විය ච සමුදායෙ අවයවවොහාරොති දස්සෙතුං පච්චෙකං
වණ්ණසඤ්ඤා කතාති.

“සක්කච්චසචනං බුද්ධසාසනසම්පත්ති”ති “සිථිලධනිතාදි
අක්ඛරවිපත්තියඤ්ඤි අත්ථස්ස දුන්නයතා හොති”ති ච යස්මා වුත්තං.

තස්මා අක්ඛරකොසල්ලං, සම්පාදෙයා විචක්ඛණො;
උපට්ඨහං ගරුං සම්මා, උට්ඨානාදිහි පඤ්චහි.

තත්ථ අකාරාදීන+මනුක්කමො පනො+ස යානාදික්කමසන්නිස්සිතො. තථා
හි යාන+කරණ+පයතනෙහි වණ්ණො ජායන්ති. තත්ථ ඡ යානාති
කණ්ඨ+තාලු+මුද්ධ+දන්ත+ඔට්ඨ+නාසිකාවසෙන.

තත්ථ අවණ්ණ+කචග්ග+හානං කණ්ඨො යානං, ඉවණ්ණ+චචග්ග+යානං
තාලු, ටචග්ග+ර+ලානං මුද්ධා, තචග්ග+ල+සානං දන්තා, උවණ්ණ+පචග්ගානං
ඔට්ඨො, ඵ වණ්ණස්ස කණ්ඨතාලු, ඔ වණ්ණස්ස කණ්ඨො+ට්ඨා, චකාරස්ස
දන්තො+ට්ඨා, නිග්ගහිතස්ස නාසිකා, ඩ, ඤ්ඤ, ණ, න, මානං සකයානං
නාසිකා ච. එත්ථ ච —

හකාරො පඤ්චමෙහෙව, අන්තට්ඨාහි ච සංයුතො;
ඔරසො ඉති විඤ්ඤෙයො, කණ්ඨපො තදසංයුතො.

යථා අවච්චහොති (අවච්ච හොති., තඤ්ඤි, තණ්හා, පුබ්බන්හො, අම්හෙ,
ගුය්හං, ගාරය්හා, ආරුල්හො, බහ්වක්ඛරන්ති.

කරණං —

ජීවිහාමජ්ඣං තාලුජානං,
ජීවිහොපග්ගං මුද්ධජානං,
ජීවිහග්ගං දන්තජානං සෙ-

සා සකයානකරණා.

වණ්ණානං උච්චාරණුස්සාහො පයතනං, තං කීං - සංවුතාදිකරණවිසෙසො, සංවුතත්ත+මකාරස්ස, විවටත්තං සෙසසරානං සකාර+හකාරානඤ්ච, චුට්ඨත්තං වග්ගානං, ඊසංචුට්ඨත්තං ය+ර+ල+වානං.

එවං යාන+කරණ+පයතන+සුති කාලභින්නෙසු අක්ඛරෙසු සරා නිස්සයා, ඉතරෙ නිස්සිතා. තත්ථ -

නිස්සයා+දො සරා චුත්තා, නිස්සිතා බ්‍යඤ්ජනා තතො;
වග්ගෙ+කජා ඛහුත්තා+දො, තතො යාන+ලහුක්කමා.

“අආදයො”ති වත්තතෙ යාව “බින්නි නිග්ගහීත”න්ති. තඤ්ච බො “අත්ථවසා විහත්තිවිපරිණාමො”ති සත්තමාන්ත+මහිසම්බන්ධියතෙ, “වණ්ණා”ති වත්තතෙ -

2. දසා+දො සරා

අආදීස්වා+දිමහි නිද්දිට්ඨා ඔදන්තා දස වණ්ණා සරා නාම හොන්ති. යථා අ ආ, ඉ ඊ, උ ඌ, එ ඒ, ඔ ඡා. සරන්ති=සජ්ජධානභාවෙන පවත්තන්ති, බ්‍යඤ්ජනෙ වා සාරෙන්තිති සරා.

“දසා+දො සරා”ති වත්තතෙ.

3. ද්වෙ ද්වෙ සවණ්ණා

අආදීස්වා+දිමෙසු දසසු ද්වෙ ද්වෙ සවණ්ණා නාම හොන්ති යථාක්කමං. යථා අ ආඉති, ඉ ඊඉති, උ ඌඉති, එ එඉති, ඔ, ඔඉති. සමානා සදිසා වණ්ණා සවණ්ණා, සමානත්තඤ්ච යානතො. “ද්වෙ ද්වෙ”ති වත්තතෙ වක්ඛමානෙසු ද්වීසු.

4. පුබ්බො රස්සො

තෙස්වෙව දසසු යෙ ද්වෙ ද්වෙ සවණ්ණා, තෙසු යො යො පුබ්බො, සො සො රස්සසඤ්ඤො හොති. යථා අ ඉ උ එ ඔ. තෙසු ‘සංයෝගතො පුබ්බාව දිස්සන්ති ද්වෙ පනන්තිමා’ත දස්සෙතං තත්ථ සාධුත්තා තෙසමිපි ඉධ සච්චගහො, යථා එත්ථ සෙයො ඔට්ඨො සොත්ථී. රස්සකාලයොගා තබ්බන්තතාය වා රස්සා. රස්සකාලො නාම අච්ඡරාසච්ඡානො අක්ඛිනිමිලනසච්චානො වා කාලො, තෙන එකමත්තො රස්සො, ද්විමත්තො දිසො, අච්චමත්තො බ්‍යඤ්ජනො. ඡන්දසි දියච්චමත්තමිපි රස්සන්ති ගණ්හන්ති ආචරියා.

5. පරො දීඝො

අආදීස්ව+දිභුතෙසු දසසු යෙ ද්වෙ ද්වෙ සවණ්ණා, තෙසු යො යො පරො, ඝො ඝො දීසසඤ්ඤො හොති. තං යථා ආ ඊ උ ඵ ඹ. දීසකාලයොගා තඛ්ඛන්තතාය වා දීසා.

6. කාදයො ඛාඤ්ජනා

අආදීසු කාදයො නිග්ගහීතපරියන්තා තෙත්තිංස ඛාඤ්ජනා නාම හොන්ති. යථා ක ඛ ග ස ඩ, ව ඡ ඡ කු ඤ, ට ඨ ඩ ඩ ණ, ත ට ද ධ න, ප ඵ බ භ ම, ය ර ලව ස හ ළ අං ඉති. ඛාඤ්ජීයති අත්ථො ඵතෙහීති ඛාඤ්ජනා. කකාරාදීස්ව+කාරො උච්චාරණත්ථො.

“කාදයො” ති වත්තතෙ.

7. පඤ්චපඤ්චකා වග්ගා

අආදීසු කකාරාදයො මකාරන්තා පඤ්චපඤ්චකා වග්ගා නාම හොන්ති. යථා ක ඛ ග ස ඩ, ව ඡ ඡ කු ඤ, ට ඨ ඩ ඩ ණ, ත ට ද ධ න, ප ඵ බ භ ම ඉති. පඤ්ච පඤ්ච පරිමාණ+මෙසං පඤ්චපඤ්චකා. වජ්ජෙන්ති යකාරාදයොති වග්ගා. තෙ පන පයමක්ඛරවසෙන කවග්ග+වවග්ගාදිවොහාරං ගතා කුසලත්තිකාදයො විය.

8. ඛින්දු නිග්ගහීතං

අකාරාදීස්ව+යං වණ්ණො ඛින්දුමත්තො, ඝො නිග්ගහීතසඤ්ඤො හොති. රස්සසරං නිස්සාය ගහිත+මුච්චාරිතං නිග්ගහීතං, කරණං නිග්ගහෙත්වා වා.

කරණං නිග්ගහෙත්වාන, මුඛෙනා+ච්චටෙන යං;
චුච්චතෙ නිග්ගහීතන්ති, චුත්තං ඛින්දු සරානුගං.

ඛභ්වක්ඛරසඤ්ඤාකරණං අත්චත්ථසඤ්ඤත්ථං, කු+ලාදයො තු රුළ්භීසඤ්ඤා.

වණ්ණො සරා සවණ්ණා ව, රස්සා දීසා ව ඛාඤ්ජනා;
වග්ගා ව නිග්ගහීතන්ති, හොති සඤ්ඤාවිධික්කමො.

(සඤ්ඤාවිධානං.)

සන්ධි චුච්චතෙ –

ලොක අග්ගපුග්ගලො, පඤ්ඤා ඉන්ද්‍රියං, තීණි ඉමානි, නො හි ඵතං, හික්ඛුතී ඔවාදො, මාතු උපට්ඨානං, සමෙතු ආයස්මා, අහිභු ආයතනං, ධනං මෙ

අත්ථී, සබ්බෙ එව, තයො අස්සු ධම්මා, අසන්තො එත්ථ න දිස්සන්ති ඉතී+ධ සරසඤ්ඤායං -

26. සරො ලොපො සරෙ

සරෙ සරො ලොපනීයො හොති. සරොති කාරියිනිද්දෙසො, ලොපොති කාරියනිද්දෙසො. ලොපො= අදස්සනං අනුච්චාරණං, සරොති ජාත්‍යකචචනවසෙන චුත්තං, සරෙති ඔපසිලෙසිකාධාරසත්තථී, තතො වණණ කාල බ්‍යවධානෙ කාරියං න හොති, ත්ව+මසි, කතමා වානන්ද අනිච්චසඤ්ඤාති. එවං සබ්බසන්ධීසු.

විධිති වත්තතෙ.

14. සත්තමියං පුබ්බස්ස

ථෙරයට්ඨිත්‍යායෙන පවත්තතෙ පරිභාසා දුබ්බලවිධිතො පතිට්ඨාභාවතො. සත්තමීනිද්දෙසෙ පුබ්බස්සෙව විධිති පුබ්බසරලොපො. ලොකග්ගපුග්ගලො, පඤ්ඤිත්ථියං, තීණිමානි, නො හෙනං, භික්ඛුනොවාදො, මාතුපට්ඨානං, සමෙත්‍යස්මා, අභිභායතනං, ධනංමත්ථී, සබ්බෙව, තයස්සු ධම්මා, අසන්තො+ත්ථ න දිස්සන්ති. පුබ්බස්ස කාරියවිධානා සත්තමීනිද්දිට්ඨස්ස පරතා+ව ගම්‍යතෙති පරෙති පරචචනමපි සටතෙ.

යස්ස ඉදානි, සඤ්ඤා ඉති, ඡායා ඉව, ඉති අපි, අස්සමණී අසි, චක්ඛු ඉන්ථියං, අකතඤ්ඤු අසි, ආකාසෙ ඉව, තෙ අපි, චන්දෙ අහං, සො අහං, චත්තාරො ඉමෙ, වසලො ඉති, මොග්ගල්ලානො අසි බීජකො, කථා එව කා, පාතො එවාතී+ධ පුබ්බස්සරලොපෙ සම්පත්තෙ “සරො ලොපො සරෙ” ත්වෙව.

27. පරො ක්වචී

සරම්භා පරො සරො ක්වචී ලොපනීයො හොති. යස්ස දානි, සඤ්ඤාති, ඡායාව, ඉතිපි, අස්සමණීසි, චක්ඛුන්ථියං, අකතඤ්ඤුසි, ආකාසෙව, තෙපි, චන්දෙහං, සොහං, චත්තාරොමෙ, වස- ලොහි, මොග්ගල්ලානොසි බීජකො, කථාව කා, පාතොව. ක්වචීති කිං, පඤ්ඤිත්ථියං, පඤ්චිත්ථියානි, සත්තූත්තමො, එකුනචීසති, යස්සෙතෙ, සුගතොවාදො, දිට්ඨාසවො, දිට්ඨොසො, චක්ඛායතනං, තං කුතෙත්ථ ලබ්භා. “චිවක්ඛාතො සන්ධියො භවන්තී” ති ඤායා වත්තිච්ඡාපි ඉධ සිජ්ඤති. ක්වචීත්‍යා+ධිකාරො සබ්බසන්ධීසු, තෙන නාතිජ්ජසඬිගො. (ලොපසන්ධි).

සරො පරො වෙති ව වත්තතෙ.

තස්ස ඉදං, වාත ඊරිතං, න උපෙනි, වාම උගරු, අති ඉව අඤ්ඤෙහි, වි උදකං ඉතීධ පුබ්බස්සරලොපෙ -

29. යුවණණාන+මෙඔ ලුත්තා

ලුත්තා සරා පරෙසං ඉවණණුවණණානං එ+ඔ හොන්ති වා යථාක්කමං. යථාසංඛ්‍යානුද්දෙසො සමානානං.

24. වණණපරෙන සවණණොපි

වණණසද්දො පරො යස්මා, තෙන සවණණොපි ගය්හති සයඤ්ච රුපංති ඊඋනමපි එ+ඔ. සබ්බත්ථ රස්සස්ස ජාතිනිද්දෙසෙ දීසස්සාපි ගහණත්ථං ඉද+මාරද්ධං. තස්සෙදං, වාතෙරිතං, නොපෙනි, වාමොරු, අතෙවඤ්ඤෙහි, වොදකං. ඉදඤ්ච පච්ඡිමොදාහරණද්වයං “අවණණෙ ලුත්තෙ එව එ+ඔ හොන්ති”ති ගාහස්ස නිසෙධනත්ථං. වාත්චෙව, තස්සිදං. කථං “පච්චොරස්මි”න්ති, යොගච්ඡාගා. පති උරස්මිත්ති විහජ්ජ “යවා සරෙ”ති යකාරෙ “තච්ඡිගවරණා”දිනා වො, “ච්ඡිගලසෙහි තෙ”ති පුබ්බරුපඤ්ච, “යුවණණාන+මෙඔ”ති (යොගච්ඡාගා) උස්ස ඔ ව. ලුත්තාති කිං, දස ඉමෙ ධම්මා, යථා ඉදං, කුසලස්ස උපසම්පදා. අතිජ්ජසඤ්චගබ්බකස්ස ක්චචිසද්දස්සානුවත්තනතො න විකජ්ජවිධි නියතා, තෙන උපෙනො, අචෙච්චාති එවමාදීසු විකජ්ජො. තාරකිතා, යස්සින්ද්‍රියානි, මහිද්ධිකො, සබ්බිතියො, තෙනුපසඤ්චකම්, ලොකුත්තරොතිආදීසු විධි ව න හොති.

පට්ඨන්ථාරචුත්ති අස්ස, සබ්බචිත්ති අනුභූයතෙ, වි අඤ්ජනං, වි ආකතො, දාසී අහං, අහුවා පුරෙ, අනු අද්ධමාසං, අනු එති, සු ආගතං, සු ආකාරො, දු ආකාරො, චක්ඛු ආපාථං, බහු ආබාධො, පාතු අකාසී, න තු එව, භූ ආපනලානිලං ඉතී+ධ “යුවණණානං” “චෙ”ති ව වත්තතෙ,

30. යවා සරෙ

සරෙ පරෙ ඉවණණුවණණානං යකාර+වකාරා හොන්ති වා යථාක්කමං. පට්ඨන්ථාරචුත්තාස්ස, සබ්බචිත්තානුභූයතෙ, බ්‍යඤ්ජනං, බ්‍යාකතො “බ්‍යඤ්ජනෙ දීසරස්සා”ති දීසෙ දාස්‍යාහං, අහාපුරෙ, අන්චද්ධමාසං, අන්චෙති, ස්වාගතං, ස්වාකාරො, ද්වාකාරො, චක්ඛ්වාපාථං, බන්චාබාධො, පාත්වාකාසී, න ත්චෙව, භ්වාපනලානිලං. වාත්චෙව, විආකතො, සාගතං.

අධිගතො බො මෙ අයං ධම්මො, පුත්තො තෙ අහං, තෙ අස්ස පභීනා පඤ්ච, තෙ අහං, යෙ අස්ස, තෙ අජ්ජ, යාවතකො අස්ස කායො, තාවතකො අස්ස බ්‍යාමො, කො අත්ථො, අථ බො අස්ස, අහං බො අජ්ජ, සො අහං, සො අජ්ජ,

සො එව, යතො අධිකරණං, සො අහං ඉතී+ධ “යවා සරෙ” “වෙ”ති ව වත්තතෙ,

30. එඔනං

එඔනං යකාර+වකාරා හොන්ති වා සරෙ පරෙ යථාක්කමං. “ඛ්‍යඤ්ජනෙ දීසරස්සා”ති දීසෙ අධිගතො ඛො ම්‍යායං ධම්මො, පුත්තො ත්‍යාහං, ත්‍යාස්ස පභීනා පඤ්ච, ත්‍යාහං, යාස්ස, ත්‍යජ්ජ, යාවතක්චස්ස කායො, තාවතක්චස්ස ඛ්‍යාමො, ක්චත්ථො, අථ ඛිචස්ස, අහං ඛිචජ්ජ, ස්වාහං, ස්වජ්ජ, ස්වෙව, යත්වාධිකරණං, ස්වාහං. වාත්චෙව, තෙජ්ජ, සොහං. ක්චචි ත්චෙව, ධනමත්ථී, පුත්තාමත්ථී, තෙ නාගතා, අසන්තෙත්ථ, වත්තාරො ඉමෙ.

ගො එළකං, ගො අස්සං, ගො අජිනං ඉතී+ධ “සරෙ”ති වත්තතෙ.

32. ගොස්සා+වච්ච

සරෙ පරෙ ගොස්ස අවවාදෙසො හොති. ස ව “ටානුඛන්ධානෙකචණ්ණා සඛිඛස්සා”ති සඛිඛස්ස පසඨිගෙ ‘අන්තස්සා’ති වත්තතෙ.

18. ඩ+නුඛන්ධො

ඩ-කාරො අනුඛන්ධො යස්ස, සො අනෙකචණ්ණොපි අන්තස්ස හොතීති ඔකාරස්සෙව හොති. “සංකෙතො+නවයවො+නුඛන්ධො”ති වචනා ඩ-කාරස්සා+ජ්ජයොගො. උච්චාරිතානන්තරජ්ජධංසිනො හී අනුඛන්ධා, පයොජනං අනුඛන්ධොති සංකෙතො. ගවෙළකං, ගවාස්සං, ගවාජිනං.

ඉති එවා+තී+ධ –

36. වී+තිස්සෙ+වෙ වා

එවසද්දෙ පරෙ ඉතිස්ස වො හොති වා. ස ව –

17. ඡට්ඨියන්තස්ස

ඡට්ඨිනිද්දිට්ඨස්ස යං කාරියං, ත+දන්තස්ස විඤ්ඤෙය්‍යන්ති ඉකාරස්සා+දෙසො. ආදෙසිට්ඨානෙ ආදිස්සතීති ආදෙසො. ඉත්චෙව. අඤ්ඤත්‍ර යාදෙසො, “තචග්ගචරණානං යෙ වචග්ගඛයඤ්ඤා”ති තස්ස වො, “වග්ගලෙසහි තෙ”ති යස්ස වකාරො, ඉච්චෙව. එවෙති කිං, ඉච්චාහ. (ආදෙසසන්ධි).

ති අඬිගුලං,ති අඬිගිකං, භූ ආදයො, මිථී හන්තා උදික්ඛතිත්‍යාදිසන්ධියො චුච්චන්තෙ. “මයදා සරෙ”ති වත්තතෙ.

45. වනනරගා වා+ගමා

එතෙ මයදා ව ආගමා හොන්ති වා සරෙ ක්වචි. ආගමිනො අනියමෙපි -

සරොයෙවා+ගමි හොති, වනාදිනන්තු ඤාපකා;
අඤ්ඤා භි පදාදීනං, යුක්චිධාන+මනත්ථකං.

එත්ථා+ගමා අනියතාගමීනමෙව භවන්ති වෙ, යකාරාගමෙනෙව “නිපජ්ජ”න්ති සිද්ධෙ “පදාදීනං ක්වචි”ති ඛ්‍යාඤ්ජනස්ස යුක්ථා+ගමො නිරත්ථකොති අධිජ්ජායො. තිවච්චුලං, තිවච්චිකං, භූවාදයො, මීභී භන්තා වුදික්ඛති, පචුච්චති, පාගුඤ්ඤචුජුතා. ඉතො නායති, විනිත්වා. යස්මාතිභ, තස්මාතිභ, අජ්ජතග්ගෙ. නිරන්තරං, නිරාලයො, නිරින්ධනො, නිරිභකං, නිරුත්තරො, නිරොජං, දුරතික්කමො, දුරාගතං, දුරුත්තරං, පාතුරහොසි, පුනරාගච්ඡෙය්‍ය, පුනරුත්තං, පුනරෙව, පුනරෙති, ධීරත්ථු, පාතරාසො, චතුරච්චිකං, චතුරාරක්ඛං, චතුරිද්ධිපාදපට්ඨාහො, චතුරොසනිත්ථරණත්ථං, භත්තුරත්ථෙඨ, චුත්තිරෙසා, පථවීධාතුරෙවෙසා, නක්ඛත්තරාජාරිච තාරකානං, විජ්ජුරිචඛකුට්ඨෙ, ආරග්ගෙරිච සාසපො, උසහොරිච, සඛිහිරෙච සමාසෙථ. පුඨගෙච, රස්සෙ පගෙච. ලභුමෙස්සති, ගුරුමෙස්සති, ඉධිමාහු, කෙන තෙ ඉධි මිජ්ඣති, හද්‍රො කසාමිච, ආකාසෙ මහිපුජයෙ, එකමෙකස්ස, යෙන මිධෙකච්චෙ. භාතියෙච, හොතියෙච, යථායිදං, යථායෙච, මායිදං, නයිදං, නයිධ, ඡයිමානි, නචයිමෙ ධම්මා, ඛොධියායෙච, පථවීයෙච ධාතු, තෙසුයෙච, තෙයෙච, සොයෙච, පාටියෙක්කං, වියඤ්ජනං, වියාකාසි, පරියන්තං, පරියාදානං, පරියුට්ඨානං, පරියෙසති, පරියොසානං, නියායොගො. උදග්ගො, උදයො, උදාහටං, උදිතො, උදිරිතං, උදෙති, සකිදෙච, කිඤ්චිදෙච, කෙනච්චිදෙච, කිස්මිඤ්චිදෙච, කොච්චිදෙච, සම්මදත්තො, සම්මදඤ්ඤා විමුත්තානං, සම්මදෙච, යාවදත්ථං, යාවදිච්ඡකං, යාවදෙච, තාවදෙච, පුනදෙච, යදත්ථං, යදන්තරං, තදන්තරං, තදච්චිචුත්ති, එතදත්ථං, අත්තදත්ථං, තදත්ථං, සදත්ථපසුතො සියා, අඤ්ඤදත්ථු, මනසාදඤ්ඤා විමුත්තානං, ඛහුදෙච රත්ති. වාත්ථෙච, අත්තඅත්ථං, ද්වාධිට්ඨිතං, පාතුඅහොසි. වචත්ථිතච්චාසත්තා වාධිකාරස්ස ඛ්‍යාඤ්ජනතොපි, හික්ඛුනීනං වුට්ඨාපෙය්‍ය, චිරං නායති, තංයෙච.

ඡ අභිඤ්ඤා, ඡ අච්චං, ඡ අසීති, ඡ අංසා, ඡ ආයතනං ඉතී+ධ “වා සරෙ” “ආගමො”ති ච වත්තතෙ.

49. ඡා ලො

ඡසද්දා පරස්ස සරස්ස ලකාරො ආගමො හොති වා. ඡාති අනුකරණත්තා එකච්චනං. ඡලභිඤ්ඤා, ඡලච්චං, ඡලසීති, ඡලංසා, ඡලායතනං. වාත්ථෙච, ඡඅභිඤ්ඤා. (ආගමසන්ධි).

ලොපො අදස්සනං, යානිං, ය+මාමද්දිය දිස්සති;
ආදෙසො නාම සො යා තු, අසන්තුප්පත්ති ආගමො.

සරසන්ධි.

කඤ්ඤා ඉව, කඤ්ඤාව ඉච්චාදි සරසන්ධිනිසෙධො චුච්චති,
පසඬිගපුඬිබකො හි පටිසෙධො. පුඬිබසරානං ලොපෙ සම්පත්තෙ “සරො”
“වෙ”ති ව වත්තතෙ.

28. න ද්වෙ වා

පුඬිබපරස්සරා ද්වෙපි වා ක්චචි න ලුප්පන්තෙ. කඤ්ඤා ඉව, කඤ්ඤෙව,
කඤ්ඤාව.

සාරිපුත්ත ඉධෙකච්චො, එහි සිවක උට්ඨෙහි, ආයස්මා ආනන්දො, ගාථා
අභාසි, දෙවා ආභස්සරා යථා, තෙවිජ්ජා ඉද්ධිපත්තා ව, හගවා උට්ඨායාසනා,
හගවා එත+දවොව, අභිවාදෙන්වා එකමන්තං අට්ඨාසි, ගන්ත්වා
ඔලොකෙන්තො, භූතවාදී අත්ථවාදී, යං ඉත්ථී අරහං අස්ස, සාමාවතී ආහ,
පාපකාරී උභයත්ථ තප්පති, නදී ඔත්ථරති, යෙ තෙ හික්ඛු අප්පිච්ඡා, හික්ඛු
ආමන්තෙසි, හික්ඛු උජ්ඣායංසු, හික්ඛු එව+මාහංසු, ඉමස්මිං ගාමෙ ආරක්ඛකා,
සඬිබෙ ඉමෙ, කතමෙ එකාදස, ගම්භීරෙ ඔදකන්තිකෙ, අප්පමාදො අමතං පදං,
සඬිසො ආගච්ඡතු, කො ඉමං පථවිං විවෙස්සති, ආලොකො උදපාදී, එකො
එකාය, වත්තාරො ඔසා, අරෙ අහමිපි, සවෙ ඉමස්ස කායස්ස, නො අතික්කමො,
අහො අච්ඡරියො, අථො අන්තො ව, අථ බො ආයස්මා, අථො ඔට්ඨව+චිත්තකා,
තතො ආ- මන්තයි සත්ථාති එවමාදයො ඉධ කාලබාවධානෙනෙව සිජ්ඣන්ති.
ක්චචිති කිං, ආගතාත්ථ, ආගතාම්භා, කතමස්ස වාරො, අප්පස්සුතායං
පුරිසො, වමරී+ව, සඬිබෙ+ව, ස්වෙ+ව, එසෙ+ව නයො,
පරිසුද්ධෙත්ථායස්මන්තො, නෙත්ථ, කුතෙත්ථ ලබ්භා, සවෙ+ස
බ්‍රාහ්මණ, තපු+පමං, යථා+හ, ජීවිහා+යතනං, අවිජ්ජො+සො, ඉත්ථීන්ද්‍රියං,
අභිහා+යතනං, හයතු+පට්ඨානං, සද්ධි+ධ විත්තං පුරිසස්ස සෙට්ඨං.
(සරසන්ධිනිසෙධො)

තත්‍ර අභිරති, තත්‍ර අයං, බුද්ධ අනුස්සති, ස අත්ථිකා, සඤ්ඤාවා අස්ස, තදා
අහං, යානි ඉධ භූතානි, ගච්ඡාමි ඉති, අති ඉතො, කිකී ඉව, බහු උපකාරං, මධු
උදකං, සු උපධාරිතං, සොපි අයං, ඉදානි අහං, සවෙ අයං, අප්පස්සුතො අයං,
ඉතර ඉතරෙන, සද්ධා ඉධ විත්තං, කම්ම උපනිස්සයො, තථා උපමං, රත්ති
උපරතො, වි උපසමො, ලොකස්ස ඉති, දෙව ඉති, වි අතිපතන්ති, වි
අතිනාමෙන්ති, සඬිසාට් අපි, ජීවිතහෙතු අපි, විජ්ජු ඉව, කිංසු ඉධ විත්තං, සාධු
ඉති, තෙ අස්ස පභීනා, සො අස්ස, මධුවා මඤ්ඤති බාලො, එවං ගාමෙ මුනි

වරෙ, බන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා, න මංකු භවිස්සාමි, සු අක්ඛාතො, යො අහං, සො අහං, කාමතො ජායති සොකො, කාමතො ජායති භයං, සක්කො උජු ව සුහුජුච, අනුපසාතො, දුරක්ඛං, දුරමං, දුහරතා. ශිට්ඨං වා හුතං වා ලොකෙ, යදි වා සාවකෙ, පුග්ගලා ධම්මදසා තෙ, හොවාදි නාම සො හොති, යථාභාවි ගුණෙන සො, යථා ඉදං, සම්මා දක්ඛාතො, පරා කමො, තණ්හා ක්ඛයො, ඤානස්ස ලාභී අමිහි, ටුල්ලච්චයො ඉතී+ධ -

33. බ්‍යඤ්ජනෙ දීසරස්සා

රස්ස+දීසානං ක්වචි දීස+රස්සා හොන්ති බ්‍යඤ්ජනෙ. තත්‍රාභිරති, තත්‍රායං, බුද්ධානුස්සති, සාත්ථිකා, සඤ්ඤාවා+ස්ස, තදාහං, යානී+ධ භූතානි, ගච්ඡාමිති, අතීතො, කිකිච, බහුපකාරං, මධුදකං, සුපධාරිතං, සොපායං, ඉදානාහං, සවායං, අප්පස්සුතායං, ඉතරිතරෙන, සද්ධිධ විත්තං, කම්මුපනිස්සයො, තටුපමං, රත්තූපරතො, වූපසමො, ලොකස්සාති, දෙවාති, චිතිපතන්ති, චිතිනාමෙත්ති, සධ්දිසාට්ඨි, ජීවිතහෙතූපි, විජ්ජුච, කිංසුධ විත්තං, සාධුති, ත්‍යාස්ස පහීනා, ස්වාස්ස, මධුචා මඤ්ඤතී බාලො, එවං ගාමෙ මුතී වරෙ, බන්ති පරමං තපො තිතික්ඛා, න මංකු භවිස්සාමි, ස්වාක්ඛාතො, ය්වාහං, ස්වාහං, කාමතො ජායති සොකො, කාමතො ජායති භයං, සක්කො උජු ව සුහුජුච, අනුපසාතො, දුරක්ඛං, දුරමං, දුහරතා. ශිට්ඨංච හුතංච ලොකෙ, යදිච සාවකෙ, පුග්ගල ධම්මදසා තෙ, හොවාදි නාම සො හොති, යථාභාවි ගුණෙන සො, යථයිදං, සම්මදක්ඛාතො, පරක්කමො, තණ්හක්ඛයො, ඤානස්ස ලාභීමිහි, වසිමිහි, ටුල්ලච්චයො. ක්වචිති කිං, ත්‍යජ්ජ, ස්වස්ස, පතිලියතීති දීසනිසෙධො, මායිදං, මනසාදඤ්ඤා විමුත්තානං, යථාක්කමං, ආරක්ඛාතීතං, දීයති, සුයතීති රස්සකාරියනිසෙධො. කථං යානිච අන්තලික්ඛෙති, “දීසරස්සා”ති යොගච්භාගා. (දීස+රස්සසන්ධි).

බ්‍යඤ්ජනෙති වත්තතෙ.

34. සරම්භා ද්වෙ

සරම්භා පරස්ස බ්‍යඤ්ජනස්ස ක්වචි ද්වෙ රූපානි හොන්ති. එත්ථ ච ආචුත්තිද්විච්චනං යානෙද්විච්චනන්ති ද්වීසු යානෙද්විච්චනං වෙදිතබ්බං.

තානි ච ප+පති+පටි+කම+කුස+කුධ+කී+ගහ+ජුත+ඤා+සි+සු+සු+සම්භු+සර+සසාදීනමාදිබ්‍යඤ්ජනානඤ්ච හොති. ඉධ පමාදො=ඉධප්පමාදො, එවං අප්පමාදො, විජ්ජුත්තො, සුප්පසන්තො, සම්මා පධානං=සම්මප්පධානං රස්සත්තං. අප්පතිචත්තියො, අධිප්පතිපච්චයො, සුප්පතිට්ඨිතො, අප්පටිපුග්ගලො, විජ්ජට්ඨාරො, සුප්පට්ඨපත්ති. පක්කමො, පටික්කමො, හෙතුක්කමො, ආකමති=අක්කමති, එවං පක්කමති, යථාක්කමං. අක්කොසති, පටික්කොසති, අනුක්කොසති, ආකොසති=අක්කොසති.

අක්කුද්ධො, අභික්කුද්ධො. ධනක්කීතො, වික්කයො, අනුක්කයො. පග්ගහො, විග්ගහො, අනුග්ගහො, වන්දග්ගහො, දිට්ඨිග්ගහො. පඡ්ඡොතො, විඡ්ඡොතො, උඡ්ඡොතො. කතඤ්ඤා, විඤ්ඤා, පඤ්ඤාණං, විඤ්ඤාණං, අනඤ්ඤාණං. අවස්සයො, නිස්සයො, සමුස්සයො. අප්පස්සුතො, විස්සුතො, ඛහුස්සුතො. ආසවා=අස්සවා. පස්සම්හෙන්තො, විස්සම්හෙන්තො. අට්ටස්සරො, විස්සරති, අනුස්සරති, අනුස්සති. පස්සසන්තො, විස්සසන්තො, මුහුස්සසන්තො, ආසාසො=අස්සාසො. ආදිසද්දෙන අවිස්සජෙන්තො, විස්සජෙන්තො, අභික්කන්තරො, පරිච්චජෙන්තො, උපද්දවො, උපක්කිලෙසො, මිත්තද්දුතො, ආයබ්බයො, අබ්බහි ඉච්චාදි.

තික+තය+තිංස+වතාදීන+මාදිබ්බාඤ්ජනස්ස ව. කුසලත්තිකං, ජිතිත්තිකං, හෙතුත්තිකං. ලොකත්තයං, බොධිත්තයං, වත්ථුත්තයං. එකත්තිංස, ද්වත්තිංස, තෙත්තිංස, චතුත්තිංස. සීලබ්බතං, සුබ්බතො. සජ්ජිතිකො, සමන්තාගතො, පුනස්පුනං ඉච්චාදි.

චතු+වට+දිසාන+මන්තෙ, යථා වත්තති, වට්ටති, දස්සනං, එස්සො ඉච්චාදි.

උ+දු+නිඋපසග්ග+ත+චතු+ඡ+සන්තසද්දාදෙසාදීහි පරෙසඤ්ච.
 උකංසො=උක්කංසො, එවං දුක්කරං, නික්කඨ්ඨො, උග්ගතං, දුච්චරිතං, නිඡ්ඡටං, උඡ්ඡහං, උච්චඨගං, උන්තමති, දුක්කරො, නිද්දරො, උන්තතො, දුප්පඤ්ඤො, නිමමලො, උය්‍යුත්තො, දුල්ලහො, නිබ්බත්තො, උස්සාහො, නිස්සාරො. තක්කරො, තඡ්ඡො, තන්තින්තො, තප්පහවො, තම්මයො, චතුක්කං, චතුද්දිසං, චතුප්පදො, චතුබ්බිධං, චතුස්සාලං, ඡක්කං, ඡන්තචුති, ඡප්පදිකො, ඡබ්බස්සානි. සක්කාරො, සග්ගුණො, සන්දිට්ඨි, සප්පුරිසො, මහබ්බලො.

අපදන්තආකාරවඡ්ඡිතදීසතො යකාරස්ස ව, නිය්‍යාති, සුය්‍යාති, අභිභුය්‍ය, විවෙය්‍ය, විනෙය්‍ය, ධෙය්‍යං, නෙය්‍යං, සෙය්‍යො, ඡෙය්‍යො, වෙය්‍යාකරණො. ආකාරවඡ්ඡිතන්ති කිං, මාලාය, දොලාය, සමාදාය.

ඡන්දානුරක්ඛණ-නප්පජහෙ වණ්ණබලං පුරාණං, උඡ්ඡුගතෙසු සෙය්‍යො, ගච්ඡන්ති සුග්ගතිං. සරම්භාති කිං, ඤායො, තංඛණං. ක්චචිත්චෙව, නිකායො, නිදානං, නිවාසො, තතො, ඡසට්ඨි, උපනීයති, සුයති.

35. චතුත්ථදුතියෙස්චෙ+සං තනියපධමා

චතුත්ථදුතියෙසු පරෙස්චෙ+සං චතුත්ථදුතියානං තබ්බග්ගෙ තනියපධමා හොන්ති පච්චාසත්‍යා. වග්ගෙ ස+කු+ඨ+ඨ+ඨ+භා චතුත්ථා, බ+ඡ+ධ+ථ+ථා දුතියා, ග+ඡ+ධ+ද්+බා තනියා, ක+ව+ට+ත+පා පධමා. ප+උ+දු-නිආදීහි පරෙසං සාදීනං

ද්විභාවෙ තනියපයමා හොත්ති. පගරති=පග්ගරති, එවං උග්ගරති, නිග්ගොසො, උග්ගොටෙති. එසොච තජ්ඣානඵලො, පයමජ්ඣානං, අභිජ්ඣා-යති, උජ්ඣායති. දඬිසො, බුඬිසො. විද්ධංසෙති, උද්ධංසිතො, උද්ධාරො, නිද්ධතො, නිද්ධුතො. විඛින්නො, උඛින්නො, සමුඛින්නො, දුඛිතික්ඛං, නිඛිහයං, තඛිභාවො, චතුඛිහි. සද්ධා, සද්ධම්මො. මහඛිහයං.

රස්සසරෙහි පරෙසං වග්ගදුකියානං ද්විභාවො වෙ, පයමා. පඤ්චක්ඛන්ධා, එවං රූපක්ඛන්ධො, අක්ඛමො, අභික්ඛණං, අචික්ඛෙපො, ජාතික්ඛෙන්තං, ධාතුක්ඛොහො, ආයුක්ඛයො. සෙතච්ඡන්තං, එවං සඛිඛච්ඡන්තං, විච්ඡන්තං, බොධිච්ඡායා, ජම්බුච්ඡායා, සමුච්ඡෙදො. තත්‍ර ධීතො=තත්‍රට්ඨීතො, එවං ඵලට්ඨං, ජලට්ඨං, අට්ඨීතං, නිට්ඨීතං, චත්තාරිට්ඨානානි, ගරුට්ඨානියො, සමුට්ඨීතො. සඛිඛන්ථාමෙන, යසත්ථෙරො, පත්ථරති, විත්ථාරො, අභිත්ථුතො, විත්ථම්භිතො, අනුත්ථුතං. පජ්ඵොටෙති, මහජ්ඵලං, අනිජ්ඵලං, විජ්ඵාරො, පරිජ්ඵුටෙය්‍ය, මධුජ්ඵාණිතං. ආකාරතො, ආබාතො=අක්ඛාතො, එවං තණ්හාක්ඛයො, ආණාක්ඛෙන්තං, සඤ්ඤාක්ඛන්ධො. ආඡාදයි=අච්ඡාදයි, එවං අච්ඡන්දති, නාවට්ඨං, අත්ථරති, අජ්ඵොටෙති. ක්චචි ත්වෙච, පුච්චජ්ජකං, තස්ස ඡච්චාදීනි ඡන්දිත්ථා, යථාධීතං, කම්මඵලං, සීලං තස්ස ඣායිතො, යෙ ඣානජ්ජසුතා ධීරා, නිධනං, මහාධනං. (ද්විභාවසන්ධි).

අකරම්භ සෙ තෙ, සො බො බ්‍යන්ති කාහිති, සො ගච්ඡං න නිචත්තති, එසො අත්ථො, එසො ආහොගො, එසො ඉදානි ඉතී+ධ “වෙ”ති චත්තතෙ.

37. එඛන+ම වණ්ණෙ

එඛනං වණ්ණෙ ක්චචි අ හොති චා. අකරම්භ ස තෙ, අකරම්භ සෙ තෙ, එවං ස බො බ්‍යන්ති කාහිති, ස ගච්ඡං න නිචත්තති, එස අත්ථො, එස ආහොගො, එස ඉදානි. වණ්ණෙති කිං, අමොසචචතො ච සො, ගන්ධබ්බානං අධිපති, මහාරාජා යසස්සි සොති. “න සන්ධිසමාසා වද්ධස්සා”ති චුත්තත්තා ගාථාමජ්ඣෙකං සන්ධි න හොතිති “තිවිධස්සා”ති චුත්තතිම්භි පරෙපි වණ්ණො පරො නාම න ඉති. (සරබ්‍යඤ්ඤාසන්ධි).

අත යන්තං, තථ යං, මද යං, බුධ යති, ධන යං, සෙච යො, පර යෙසනා, පොක්ඛරණ යො ඉතී+ධ -

48. තචග්ගචරණානං යෙ චචග්ග බයඤ්ඤා

තචග්ගචරණානං චචග්ගබයඤ්ඤා හොත්ති යථාක්කමං යකාරෙ. “චග්ගලසෙහි තෙ”ති පුබ්බරූපං. අච්චන්තං, තච්ඡං, මජ්ඡං, බුජ්ඣති, ධඤ්ඤං, සෙඛිබො, පයොසනා, පොක්ඛරඤ්ඤො. අපුච්චණ්ඩකායං, ජච්චන්ධො,

යජ්ජෙවං, අජ්ඣගමා, අජ්ඣත්තං, අජ්ඣුපගතො, අජ්ඣොගාභෙත්වා, දිබ්බං. ක්වචිත්ථෙව, රතායා.

සක යනෙ, රුව යනෙ, පව යනෙ, අට යනෙ, ලුප යනෙ, කුප යනෙ, සල යනෙ, ඵල යනෙ, දිස යනෙ, අස යනෙ ඉතී+ධ “යෙ”ති වත්තනෙ වක්ඛමානෙසු ද්වීසු.

49. වග්ගලසෙහිනෙ

වග්ගලසෙහි පරස්ස යකාරස්ස ක්වචි නෙ වග්ගලසා හොන්ති. සක්කනෙ, රුවිවනෙ, පව්වනෙ, අට්ටනෙ, ලුප්පනෙ, කුප්පනෙ, සල්ලනෙ, ඵල්ලනෙ, දිස්සනෙ, අස්සනෙ. ක්වචිත්ථෙව, කායාහං.

මුහ යති, ගුහ යති ඉතී+ධ –

50. හස්ස විපල්ලාසො

හස්ස විපල්ලාසො හොති යකාරෙ. මුය්හති, ගුය්හති.

බහු ආබාධො ඉතී+ධ උස්සවකාරෙ “හස්ස විපල්ලාසො”ති වත්තනෙ.

51. වෙ වා

හස්ස විපල්ලාසො හොති වා වකාරෙ. බව්භාබාධො. වාත්ථෙව, බභ්වාබාධො.

52. තථනරානං ටය්ණලා

තථනරානං ටය්ණලා හොන්ති වා යථාක්කමං. දුක්කතං=දුක්කටං, ඵවං සුකටං, පත්ථටො, පතටො, උද්ධටො, විසටො. අට්ඨකථා. පණ්ඩානං, පණ්ඩානො, පණාමො, පණිතං, පරිණතො, පරිණාමො, දුණ්ණයො, නිණ්ණයො, ඔණතො. පරිපන්තො=පලිපන්තො, ඵවං පලිබොධො, පල්ලඪිකං, තලුතො, මහාසාලො, මාලුතො, සුඛුමාලො. (බ්‍යඤ්ජනසන්ධි).

වක්ඛු උදපාදි, අක්ඛි රුජති, පුරිම ජාති, අණු පුලානි, කත්තබ්බ කුසලං බහුං, ත සම්පයුත්තා, තත සභාවතො ඉතී+ධ “වෙ”ති වත්තනෙ යාව “මයදා සරෙ”ති.

38. නිග්ගහීතං

නිග්ගහීතාගමො හොති වා ක්වචි. සාමත්ථියෙනා+ගමොව, ස ව රස්සසරස්සෙව හොති... තස්ස රස්සසරානුගතත්තා. යාතීන+මාලිඪිසීය ගච්ඡති

පවත්තනීති ආගමො. චක්ඛුං උදපාදි, අක්ඛිං රුජනි, පුරිමං ජාති, අණුං ථුලානි, කත්තඛිං කුසලං බහුං, තංසම්පයුත්තා, තංතංසභාවතො. වාග්ගහණෙන චක්ඛු උදපාදි ඉච්චාදි. අවංසිරො, යාවඤ්චිදංතිආදි නිච්චං... වචන්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස, වචන්ථිතස්ස ලක්ඛණස්සානුරොධෙන ලක්ඛණෙ පවත්තිතා විභාසා වචන්ථිතවිභාසා. වාසද්දො හි අත්ථද්වයෙ වත්තතෙ කත්ථවි විකප්පෙ, කත්ථවි යථාවචන්ථිතරූපපරිග්ගහෙනි. යදා පච්ඡිමෙ, තදා නිච්චං+මනිච්චං+මසන්තඤ්ච විධිං දීපෙති. එත්ථ පන ක්වච්චිසද්දස්සානුචත්තනා තෙනොවාසන්තවිධි සිද්ධොති වාසද්දෙනි+තරද්වයං. ක්වච්චි ත්වෙච, න හි එතෙහි, ඉධ චෙච.

සං රම්හො, සං රත්තො, සං රාගො, තාසං අහං සන්තිකෙ, එවං අයං, පුං ලිඛිගං, කිං අහං, තස්ස අදාසිං අහං ඉතී+ධ “නිග්ගහීතා”ධිකාරො ආ “මයදා සරෙ”ති.

39. ලොපො

නිග්ගහීතස්ස ලොපො හොති වා ක්වච්චි. දීසෙ සාරම්හො සංරම්හො, සාරත්තො සංරත්තො, සාරාගො සංරාගො, පුඛිඛස්සරලොපෙ තාසාහං සන්තිකෙ, එවායං, ද්විත්තෙ පුල්ලිඛිගං පුංලිඛිගං, කායාහං, තස්ස අදාසහං. පට්ඨල්ලානො, සල්ලෙඛො, පාතුකාමො, ගන්තුමනො, අරියසච්චාන දස්සනං, එතං බුද්ධාන සාසනං, අවිසාභාරො, විරජ්ජවාසිත්තිආදීසු නිච්චං. ක්වච්චිති කිං, එවං+මයං, කි+මහං, එතං මඛිගල+මුත්තමං.

කතං ඉති, අහිනන්දුං ඉති, උත්තත්තං ඉච, චක්කං ඉච, කලිංඉච, හලං ඉදානි, කිං ඉදානි, ත්වං අසි, ඉදං අපි, උත්තරිං අපි, දාතුං අපි, සදිසං එච ඉතී+ධ

40. පරසරස්ස

නිග්ගහීතම්හා පරසරස්ස ලොපො හොති වා ක්වච්චි. කතන්ති, අහිනන්දුන්ති, උත්තත්තංච, චක්කංච, කලිංච, හලංදානි, කිංදානි, ත්වංසි, ඉදම්පි, උත්තරිම්පි, දාතුම්පි, සදිසංච. වාති කිං, කතංඉති, කිමිති, දාතුම්පි, සදිසං එච.

පුප්ඵං අස්සා උප්පජ්ජති, එවං අස්ස තෙ ආසවා ඉතී+ධ පරස්සරලොපෙ -

53. සංයොගාදිලොපො

අඛ්ඤාචිතානං ද්විත්තං ඛ්ඤාජනානං එකත්‍ර ධීති සංයොගො, තස්මිං සංයොගෙ යො ආදිභූතාවයවො, තස්ස වා ක්වච්චි ලොපො හොතීතිආදිඛ්ඤාජනස්ස ලොපො. පුප්ඵංසා උප්පජ්ජති, එවංස තෙ ආසවා. තිණ්ණං සංයොගානං විසයෙ අග්‍රාගාරං, චුත්තස්ස ඉති හොති.

44. මයදා සරෙ

නිග්ගහිතස්ස ම ය දා හොන්ති වා සරෙ ක්චචි. තමෙව තං ඵච, තමහං බ්‍රුමි=තං අහං බ්‍රුමි, යමාහු, ධනමෙව, කිමෙතං, නින්දිතුමරහති. තයිදං. යදනිච්චං, තදනත්තා, එතදවොච, එතදෙව. “මයදා”ති යෝගවිභාගා බුද්ධම සරණම ඉච්චාදි භවති.

47. තදමිනාදීනි

තදමිනාදීනි නිජ්ජප්පන්ති. “ය+දලක්ඛණිකං, තං නිපාතනා”ති ඤායා ලක්ඛණන්තරෙන අවිහිතා දෙස+ලොපා+ගම+විපල්ලාසා, සබ්බත්ථ ඉමිනාව දට්ඨබ්බා. ඉදඤ්ච පරෙසං පිසොදරාදිමිච දට්ඨබ්බං. චුසිතං=ජලබින්නදු, චුසිත+මුදර+මස්ස පිසොදරං. ඉස්ස අකාරෙ තං ඉමිනා=තදමිනා, සකිං ආගාමි=සකදාගාමි, ධස්ස දකාරෙ එකං ඉධ අහං=එක+මිදා+හං, විධස්ස විදාදෙසො සංවිධාය අවහාරො=සංවිදාවහාරො, වාරිසද්දස්ස වකාරෙ, හස්ස ලකාරෙ ච කතෙ වාරිවාහකො=වලාහකො, ජීවනස්ස ජීආදෙසො, ජීවනස්ස මුතො=ජීමුතො. ඡවස්ස සුආදෙසෙ, සයනස්ස සානාදෙසෙ ච කතෙ ඡවස්ස සයනං=සුසානං. උද්ධස්ස උදුආදෙසෙ, බස්ස බලආදෙසෙ ච “සරමිහා ද්වෙ”ති ද්විත්තාදිමිහි ච කතෙ උද්ධං බං අස්ස උදුක්ඛලං. පිසිතස්ස පිආදෙසෙ, අසස්ස සාවාදෙසෙ ච කතෙ පිසිතාසො=පිසාවො.

මහීසද්දස්ස මයුආදෙසෙ, රවතිස්ස රාදෙසෙ ච කතෙ මහියං රවතීති මයුරො. එව+මඤ්ඤපි පයෝගතො+නුගන්තබ්බා. එත්ථ ච –

වණ්ණාගමො වණ්ණවිපරියායො,
ද්වෙ වා+පරෙ වණ්ණවිකාර+නාසා;
ධාතුස්ස අත්ථාතිසයෙන යොගො,
ත+දුච්චතෙ පඤ්චවිධං නිරුත්තංති.

යථා ද්වාරෙ නියුත්තො=දොවාරිකොති ඔකආගමො. හිංසසද්දස්ස සිහොති විපල්ලාසො. නිජකො=නියකොති විකාරො. මෙහනස්ස බස්ස මාලා මෙබලාති වණ්ණලොපො, හ+න+මකාරානං ලොපො. මයුරොති අත්ථෙ රවතිස්ස අතිස්සයයොගොති.

යථරිච තථරිචෙති නිපාතාව. “ජරග්ගවා විචිත්තෙසුං, වර+මිහාකං භුසාමිචෙ”ති එත්ථ ඉච්චසද්දො එවකාරත්ථො. නිග්ගහිතස්සන්ධි.

සන්ධිස්සරානං පටිසෙධස්සන්ධි,
අථො බ්‍යඤ්ජන+සරබ්‍යඤ්ජනානං;
සන්ධි ව+ථො නිග්ගහිතස්ස සන්ධි,

පයෝගසිද්ධිපාලි

සඤ්ඤාදිකණ්ඩ

භවන්ති සන්ධි පන පඤ්චධා වෙ.

ඉති පයෝගසිද්ධියං සන්ධිකණ්ඩො පටමො.

2. නාමකණ්ඩ

අඵ නාමානි වුච්චන්තෙ. තං අත්ථාහිමුඛං නමනතො, අත්තනා චත්ථස්ස නාමනතො නාමං, දඛ්ඛාහිධානං. තං දුච්චිං සලිඬිගා+ලිඬිගතො, අත්චත්ථරුල්ලිහිතො ච, තිච්චිං පුමිත්ථි+නපුංසකලිඬිගතො, රුක්ඛො, ලතා, චනන්ති. චතුඛ්ඛිධං සාමඤ්ඤ+ගුණ+ක්‍රියා+යදිච්චානාමතො, රුක්ඛො, නීලො, පාවකො, සිරිච්චිචොති. අඵඨච්චිධං අචණ්ණි+චණ්ණු+චණ්ණො+කාර+නිග්ගහීතන්තපකතිහෙදතො, එත්ථ කිංසද්දො නිග්ගහීතන්තො. පච්චයා පඨමං කරියතීති පකති, සද්දො, ධාතු ච.

තත්ථ සලිඬිගෙසු තාව අකාරන්තතො පුල්ලිඬිගා සුගතසද්දා සත්ත විහත්තියො පරා යොජීයන්තෙ. සුගතඉති ධීතෙ -

1. ද්වෙ ද්වෙ+කානෙකෙසු නාමස්මා සියො අංයො නා හි ස නං ස්මා හි ස නං ස්මිං සු

එතෙසං ද්වෙ ද්වෙ භොන්ති එකානෙකත්ථෙසු චත්තමානතො නාමස්මා යථාක්කමං. යතො ඉමෙ සත්ත දුකා භොන්ති, “අත්ථචත්ත+මධාතුක+මපච්චයං පාටිපදිකං කිතක+තද්ධිත+සමාසා චෙ”ති වුත්තත්තා තං නාමං පාටිපදිකං නාම. කෙච්චි සකත්ථ+දඛ්ඛ+ලිඬිග+සඬ්ඛ්ඛා+කම්මාදිපඤ්චකං පාටිපදිකන්ති චදන්ති. තෙනෙතං වුච්චති -

සකත්ථ+දඛ්ඛ+ලිඬිගානි, සද්දත්ථ+මබ්බුං පරෙ;
සඬ්ඛ්ඛා+කම්මාදිකානන්තු, විහත්ති වාවකා මතා.

සකත්ථ+දඛ්ඛ+ලිඬිගානි, සඬ්ඛ්ඛා+කම්මාදිපඤ්චකං;
සද්දත්ථ+මබ්බුං කෙච්චි, විහත්ති පන ජොතකාති ච.

තතො එකමහි චත්තඛ්ඛෙ එකචචනං බහුමහි චත්තඛ්ඛෙ බහුවචනඤ්චාති අනියමෙන පසඬ්ඛිගෙ “නාමස්මා”ති අධිකාරො.

37. පඨමා+ත්ථමන්තෙ

නාමස්සා+හිධෙය්‍යමන්තෙ පඨමාවිහත්ති භොතීති චත්තිච්චාචසා පඨමායෙ+කචචනබ්බුවචනානි. සි යොඉති පඨමා. සිස්සි+කාරස්සා+නුඛන්ධත්තා අප්පයොගො. පයොජනං “කි+මංසිසු”ති සංකෙතො, තථා අචචනස්සා+කාරස්ස. එත්ථ තථාති වුත්තස්සාතිදෙසො අඤ්ඤදීයධම්මාන+මඤ්ඤත්ථපාපන+මතිදෙසො. එකමහි චත්තඛ්ඛෙ පඨමෙකචචනං සි.

අතොති වත්තතෙ, අතොති නාමවිසෙසනත්තා “විධිබ්බිසෙසනන්තස්සා”ති පරිභාසතො අකාරන්තතො නාමස්මා විධි.

109. සිස්සො

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස ඔ හොති. පුබ්බසරලොපෙ සුගතො තිට්ඨති. බහුමභි වත්තබ්බෙ බහුවචනං යො. එවං උපරිපි යොජෙතබ්බං.

41. අතො යොනං ටාටෙ

අකාරන්තතො නාමස්මා පයමාදුකියායොනං ටාටෙ හොන්ති යථාක්කමං. ටකාරානුබන්ධත්තා “ටානුබන්ධා+නෙකචණ්ණා සබ්බස්සා”ති සබ්බාදෙසො. සුගතා තිට්ඨන්ති.

“පයමා+ත්ථමත්තෙ”ති වත්තතෙ.

38. ආමන්තණෙ

ආමන්තණාධිකෙ අත්ථමත්තෙ පයමාවිභත්ති හොතීති එකස්මිං එකචචනං සි.

112. ගො ස්වා+ලපනෙ

ආලපනෙ සි ගසඤ්ඤො හොති.

“ලොපො”ති වත්තතෙ.

117. ගසීනං

නාමස්මා ග+සීනං ලොපො හොති. හො සුගත වීරං තිට්ඨ.

“ගෙ”ති වත්තතෙ.

59. අයුනං වා දීසො

අඉඋඉච්චෙතෙසං වා දීසො හොති ගෙ පරෙ තිලිඬිගෙ+ති දීසෙ හො සුගත සුගතා වීරං තිට්ඨ. සක්කතෙ සුගතාති දීසං දුරාලපනෙයෙව්+ච්ඡන්ති, සමීපාලපනෙපි දස්සනතො තං න ගහෙතබ්බං. බහුවචනෙ යොස්ස ටා, සුගතා වීරං තිට්ඨථ.

2. කම්මෙ දුතියා

තස්මිං කම්මකාරකෙ දුතියාවිභත්ති හොති. අංයොඉති දුතියා. එත්ථ දුතියාතනියාදිභාවො විභත්තිසුත්තෙ සියො ඉති පයමාවිභතාදීනි+මුපාදාය

වුවිච්චි, තං තං උපාදාය පඤ්ඤත්තත්තා. දුතියෙකච්චනං අං, අකාරස්සා+පයොගො. සුගතං පස්ස. දුතියාබහුවච්චනං යො, තස්ස ටෙ, සුගතෙ පස්ස.

19. කරතූකරණෙසු තතියා

තස්මිං කරතරි කරණෙ ච කරකෙ තතියාවිහත්ති හොති. නා+හිඉති තතියාවිහත්ති. තතියාචකච්චනං නා.

“නාස්සා” ති වත්තතෙ.

108. අනෙ+න

අකාරත්තතො නාමස්මා පරස්ස නාවච්චනස්ස ඵනාදෙසො හොති නිච්චං. සුගතෙන කතං.

98. සුහිස්ච+ස්සෙ

අකාරත්තස්ස සුහිස්චෙ+හොති. සුගතෙහි.

“චෙ” ති වත්තතෙ.

95. ස්මාහිස්මිංනං මහාහිමහි

නාමස්මා පරෙසං ස්මාහිස්මිංනං මහාහිමහි හොත්ති යථාක්කමංති හිස්ස හිආදෙසෙ සුගතෙහි. කරණෙ සුගතෙන ලොකො පුඤ්ඤං කරොති, සුගතෙහි සුගතෙහි චා.

24. චතුත්ථී සම්පදානෙ

තස්මිං සම්පදානකාරකෙ චතුත්ථී සියා. ස+නංඉති චතුත්ථී. චතුත්ථෙ+කච්චනං ස. විහත්තිසුත්තෙ ස්ස+නංති දීඝපාඨෙන සුගතස්සාති සිද්ධෙපි “කුලා සස්ස නො” ත්‍යාදිකාරියසුත්තෙසු ස්සස්සාති අක්ඛරගාරච්චනා හොතීති ලාඝවත්ථ+මීද+මාරද්ධං -

51. සුඤ්ඤ සස්ස

නාමස්මා පරස්ස සස්ස සුඤ්ඤාගමො හොති. ස ච “ඡට්ඨියා” ති වත්තමානෙ -

1,20. ඤාකානු බන්ධා+දායන්තා

ඡට්ඨිනිද්දිට්ඨස්ස ඤානුබන්ධා+කානුබන්ධා ආදායන්තාහොත්තීති ආදායවයචො. උකාරො උච්චාරණත්ථො, ඤ්ඤකාරො අස්මිං සුත්තෙ සංකෙතත්ථො. සුගතස්ස දානං දෙති.

1,58. “ඛුලං”ත්‍ය+ධිකාරො

ඛුලාධිකාරං කප්පදුමථිව මඤ්ඤන්ති සද්දිකා. තඤ්ච –

ක්වචි පවත්ත්‍ය+පවත්ති, ක්වච+ඤ්ඤං ක්වචි වා ක්වචි;
සියා ඛුලසද්දෙන, විධි සබ්බො යථාගමංති –

චතුබ්බිධං ඛුලං සමික්ඛන්ති.

“අතො වා”ත්වෙච,

44. සස්සාය චතුත්ථියා

අකාරන්තතො පරස්ස චතුත්ථියා සස්ස ආයො හොති වා ඛුලං. සුගතාය. යෙභුයොන තාදන්ථෙයෙවා+ය+මායො දිස්සතීති ඉතො පරං නො+දාහරීයතෙ. චතුත්ථිඛුචචනං නං,

“දීඝො”ති වත්තතෙ.

89. සුනංභිසු

නාමස්ස දීඝො හොති සුනංභිසු. සුගතානං.

29. පඤ්චමය+චධිස්මා

ඵතස්මා අවධිකාරකා පඤ්චථිචහත්ති හොති. ස්මා+භිඉති පඤ්චථි. පඤ්චමොසකචචනං ස්මා,

“අතො” “ටාටෙ” “වෙ”ති ච වත්තතෙ.

43. ස්මා+ස්මිංනං

අකාරන්තතො නාමස්මා පරෙසං ස්මා+ස්මිංනං ටා+ටෙ හොන්ති වා යථාක්කමං. සුගතා අපෙභි සුගතමිභා සුගතස්මා වා. පඤ්චථිඛුචචනඤ්භි, සුගතෙභි සුගතෙභි.

39. ජට්ඨි සමිඛන්ධෙ

කාරකෙභි අඤ්ඤො සමිඛන්ධො, තත්‍ර ජට්ඨිචහත්ති හොති. ස+නංඉති ජට්ඨි, ජට්ඨෙකචචනං ස, සුගතස්ස විහාරො, ජට්ඨිඛුචචනං නං, සුගතානං.

14. සත්තමොයා+ධාමෙ

ආධාරකාරකෙ සත්තමීවිහත්ති හොති. ස්මිං+සුඉති සත්තමී. සත්තමොයකචචනං ස්මිං, සුගතෙ පතිට්ඨිතං සුගතමිහි සුගතස්මිං වා. සත්තමීබ්භුවචනං සු, ‘සු+හිස්ච+ස්සෙ’ති ඵ, සුගතෙසු.

සුගතො, සුගතා. හො සුගත, හො සුගතා, භවන්තො සුගතා. සුගතං, සුගතෙ. සුගතෙන, සුගතෙහි, සුගතෙහි. කරණෙ සුගතෙන, සුගතෙහි, සුගතෙහි. සුගතස්ස, සුගතාය, සුගතානං. සුගතා, සුගතමිහා, සුගතස්මා, සුගතෙහි, සුගතෙහි. සුගතස්ස, සුගතානං. සුගතෙ, සුගතමිහි, සුගතස්මිං, සුගතෙසු.

සුගතො සුගතො. සුගතං නමති. සුගතෙන කතො. සුගතෙන ජිතො. සුගතස්ස දදෙ. සුගතා විගතො. සුගතස්ස සුතො. සුගතෙ රමතෙ. ඵවං -

සුරා+සුර+නරො+රග+නාග+යක්ඛා,
ගන්ධබ්බ+කින්නර+මනුස්ස+පිසාව+පෙතා;
මාතඬග+ජඬගම+තුරඬග+වරාහ+සීහා,
බ්‍යග්ග්ඝ+ච්ඡ+කච්ඡප+තරච්ඡ+මීග+ස්ස+සොණා.

ආලොක+ලොක+නිලයා+නිල+වාග+යොගා,
වායාම+ගාම+නිගමා+ගම+ධම්ම+කාමා;
සඬසො+ස+සොස+පට්ඨා+සච+කොධ+ලොභා,
සාරම්භ+ඵම්භ+මද+මාන+පමාද+මක්ඛා.

සුන්නාග+සුග+පනසා+සන+චම්පක+මිබ්-
හින්නාල+තාල+චකුල+ඡ්ඡුන+කිංසුකා ව;
මන්දාර+කුන්ද+පුච්චන්ද+කරඤ්ජ+රුක්ඛා,
කෙඤ්ජා මයුර+සකුණ+ණ්ඩඡ+කොඤ්ච+හංසා.

සුගතසද්දොච, යතො සබ්බො සද්දො, න සද්දතාලිතත්ථොච, අථ බො සංයොගාදිවසෙනපි අත්ථං වදන්ති. තෙනෙතං චුච්චති -

සංයොගා විජ්ජයොගා ව, සාහවරියා+විරොධතො;
අත්ථා පකරණා ලිඬගා, සද්දන්තරසමීපතො.

සාමත්ථොයා+චිත්‍ර+දෙසෙහි, කාල+බ්‍යත්තා+නුරුපතො;
උපචාර+කාකුහෙද, සම්බන්ධෙහු+පලක්ඛණා.

චචනා ව තදඬගත්තා, පධානත්තාතිආදිහි;
සද්ද+ත්ථා පවිහජ්ජන්තෙ, න සද්දොදෙව කෙවලාති.

එත්ඵ සංයෝගතො නාව, “සකිසොරා ධෙනු දීයතු”ති, කිසොරො අස්සපොතකො, තංසංයෝගතො වළවා එව පතීයතෙ.

විජ්ජයෝගතො - “අකිසොරා ආතීයතු”ති තජ්ජට්ඨෙසධා වළවා එව පතීයතෙ.

සභවරණතො - “රාම+ලක්ඛණ”ඉති උභින්නං සභවරණෙන රාමොති දාසරථී එව රාමො, න අඤ්ඤාහිධානො ජාමදගන්තාදි. ලක්ඛණොපි සොමිත්ති එව, න තු යො කොචි ලක්ඛණො.

විරොධතො - “රාම+ජ්ජනා” ඉති භග්ගවො සභස්සඛාහු ව අඤ්ඤමඤ්ඤවිරුද්ධාති තෙ එව පතීයන්තෙ, න දාසරථී සඛාසාවි ව.

අත්ඵතො - “සින්ධව+මානය, පවිසාමි රණඛගණ”මිති රණඛගණපවෙසො වාහනවිසෙසෙන හොතීති අත්ඵතො තුරඛගපතීති, න තු ලවණවිසෙසං.

පකරණතො-හොජනවිධිමහි උපසඛබරියමානෙ “සින්ධව+මානයෙ”ති, අත්ඵ හි සද්දන්තරස්සා+භාවෙපි හොජනොපකරණසමවාය+මාලොකිතභාවතො ලවණෙ පට්ඨන්ති, තාදිසො හි පත්ඵාවොති.

ලිඛිගතො - “දෙවදත්තං පයම+මුපවෙසය සමාරාධිතගුරුං”ති, අත්ඵ සමාරාධිතගුරුත්තෙන ලිඛිගෙන තස්ස ඛාහුස්සවිව+මවගමානෙ, න තු යො කොචි දෙවගුණො.

සන්තිධානතො - “අජ්ජනො කතවිරියොති” පතීයතෙ, නො අකතවිරියො අජ්ජනොති.

සාමත්ථියතො - “අනුදරා කඤ්ඤා”ති උදරෙ අසති කඤ්ඤා එව නත්ථීති තස්සා කිසාඛිගියා මජ්ඣපදෙසොති පතීයතෙ.

ඔචිත්‍රතො - “රාමසදිසො+යං” ඉති, අත්ඵ හි රාමො පයුත්තදාසරථීස්මිං හියොසා සාධාරණො පරිවයොති දාසරථී එව පතීයතෙ, න භග්ගවරාමො.

දෙසතො - “පොට්ඨපා” ඉති කිස්මිඤ්චි දෙසෙ පසංසාවචනං. කිස්මිඤ්චි අක්කොසවචනං.

කාලතො - “පවෙ”ති දක්ඛිණාපටෙ කත්ඵචි පුඛ්ඛණ්භෙ යාගුපාකෙ, සායණ්භෙ තු ඔදනපාකෙ.

බ්‍යාජනිතො – “ගාමස්ස අද්ධ” මිති සමභාගෙ, නපුංසකත්තා. “ගාමස්ස අද්ධො”ති පුමත්තෙන තු අසමභාගෙ.

අනුරූපතො – “නරපති සාධු රක්ඛති ගොමණ්ඩල” මිති මහිමණ්ඩලපාලනං රාජිනො+නුරූප+මිති මහිමණ්ඩලපාලනෙව පතීති, න තු ගොයුථරක්ඛනෙ.

උපචාරතො – අතංසභාවෙ තංසභාවාරොපන+මුපචාරො, ස ච තදට්ඨො, තද්ධම්මො, තංසභවරියො, තංසමීපොති චතුබ්බිධො, තත්ථ යථාක්කමං මඤ්චො උක්කොසන්ති, අග්ගි මාණුවො, යට්ඨිං පවෙසය, ගඬිගායං චජොති.

කාකුතො-කාකුසද්දො ඉත්ථියං, ස ච විකාර+සොක+හිති+ධනිරූපෙසු දිස්සති, චත්තු කායවිකාරා කථංඤ්චි තං අකතවාඅපි කෙනචි අඤ්ඤොන “කිං ත්චං තං අකාසි “ඉති පුට්ඨො කොපෙන හමුහෙදා “අහං කතවා අමහී”ති කථෙති, තස්ස හමුහෙදක්‍රියා අක්‍රියාපට්ඨං සුවයති.

සම්බන්ධ තො – “මාතරි සම්මා චත්තිතබ්බං, පිතරි සුස්සුයිතබ්බං” ඉති, අනු හි සමාතරි සපිතරීති සම්බන්ධිසද්දාභාවෙපි සා මාතා සො පිතා ච අස්ස පුත්තස්සාති පතීයතෙ.

උපලක්ඛණතො – “කාකෙහි රක්ඛිතබ්බං දධි”ති කාකසද්දො සබ්බෙස+මුපසාතකානං සාමඤ්ඤං උපලක්ඛෙතීති සුනබාදිසබ්බෙහිපි නිචාරියතෙ.

චචනතො – “දාරා” ඉති දාරසද්දො කලත්තෙ බහුවචනන්තො, අඤ්ඤත්ථ අනියතචචනො.

තදඬිගත්තා – “සජ්ජිතං භොජන” මිති චුත්තෙ තජ්ජරික්ඛාරත්තා තදුපකරණ ආසන, පාති, බ්‍යඤ්ජනාදීනං සම්පාදනම්පි පතීයතෙ.

පධානභාවතො – “නිග්ගච්ඡති අචනිනාථො”ති රඤ්ඤො නිග්ගමනෙන තදුපජීවීනම්පි නිග්ගමනං විඤ්ඤොයති.

චුත්තඤ්ච –

නෙය්‍යනීතත්ථසුත්තෙසු, ඤෙය්‍යං සද්දත්ථමත්තකං;
නොත්ථ චත්තබ්බඅත්ථෙත, සුත්තං නීතත්ථකං භවෙති.

ඵච+මඤ්ඤෙසම්පි අකාරත්තානං පුල්ලිඬිගානං සද්දානං රූපනෙයො ක්‍රියා+හිසම්බන්ධො ච. සුගතසද්දතො යස්ස සද්දස්ස විසෙසො අත්ථි, තං

වක්ඛාම. ඉතො පරං ජට්ඨියා චතුත්ථිසමත්තා පඤ්චමිඛුචචනස්ස ච තතියාඛුචචනෙන සමත්තා න තා දස්සියන්තෙ.

ගුම්ඛ සි, “අතො” “සිස්සා” ති ච වත්තතෙ.

110. ක්චචෙ+වා.

අකාරන්තතො නාමස්මා පරස්ස සිස්ස ඵ හොති වා ක්චචි. ගුම්ඛෙ ගුම්ඛො, ගුම්ඛා. හො ගුම්ඛ ගුම්ඛා, හවන්තො ගුම්ඛා ඉච්චාදි සුගතසමං. ඵචං චුස්සිතග්ගෙ චුස්සිතග්ගො, වත්තඛිඛෙ වත්තඛිඛො ඉච්චාදි. සිස්සො+කාරස්ස නිච්චත්තා කත්ථචි පක්ඛෙ ඵකාරත්ත+මිද්+මාරද්ධන්ති සිස්සො+කාරපක්ඛෙ ඵච හවතීති “අං නපුංසකෙ” ති අ+මාදෙසෙන ඵකාරස්ස නපුංසකච්චිසයෙ බාධිතත්තා “ඛුච්ච” විධානා නපුංසකෙපි සුඛෙ දුක්ඛෙති ක්චචි හොතෙච.

“යොස්ස” “චෙ” ති ච වත්තතෙ.

135. ඵකච්චාදීහ+තො

අකාරන්තෙහි ඵකච්චාදීහි යොනං චෙ හොති. ඵකච්චො, ඵකච්චෙ. හො ඵකච්ච ඵකච්චා, ඵකච්චෙ. ඵකච්චං, ඵකච්චෙ. ඵචං ඵස+ස+පඨමසද්දානං.

කොධො, කොධා. හො කොධ කොධා, කොධා. කොධං, කොධෙ.

“නාස්ස” “සා” ති ච වත්තතෙ.

107. කොධාදීහි

කොධාදීහි නාස්ස සා හොති වා. කොධසා කොධෙන. අත්ථසා අත්ථෙන. “යෙ උත්තමත්ථානි තයි ලභිමිහා” ති අත්ථසද්දො නපුංසකලීඨිගොපි දිස්සති.

“ස්මිනො ටි” ති ච වත්තතෙ.

175. දිවාදිතො

දිවාදීහි නාමෙහි ස්මිනො ටි හොති නිච්චං. දිචි, ඵචං භුචි. ඵත්ථට්ඨිහි නිච්චං. වකාරාගමො රස්සො ච. ඵත්ථ භූසද්දො වධුසද්දසමං.

“චෙ” ති වත්තතෙ.

144. මනාදීහි ස්මි+මාදීනං සි+සො+ම+සා+සා

මනාදීහි ස්මි+මාදීනං සි+සො+ම+සා+සා හොන්ති වා යථාක්කමං. මනො, මනා. හො මන මනා, මනා. මනො, මනං, මනෙ. මනසා මනෙන, මනෙහි

මනෙහි. මනසො මනස්ස, මනානං. මනසා මනා මනම්හා මනස්මා, මනෙහි මනෙහි. මනසි මනම්හි මනස්මිං, මනෙසු.

එවං වචො පයො තෙජො,
තපො චෙතො තමො යසො.

අයො වයො සිරො සරො,
උරො+තො+තෙ මනාදයො.

රූපසිද්ධියං අභ+රභසද්දා මනාදීසු පටිතා. අභස්ස ආපාදිත්තා රහොති නිපාතත්තා රභසිති විභ්‍යන්තපටිරූපකනිපාතත්තා ඉධ න ගහිතා.

ගච්ඡන්ත සි, “සිස්ස” “චෙ”ති ච වත්තතෙ. පරතො භියොසා නානුවත්තයිස්සාම, වුත්තියා එව අනුවත්තස්ස ගමාමානත්තා.

148. න්තස්සං

සිමහි න්තපච්චයස්ස අං හොති වා. “සුතානුමිතෙසු සුතසම්බන්ධොච බලවා”ති ඤායා “න්තස්සා”ති සුතත්තා න්තස්සෙව අං, න තදන්තස්ස අනුමිතස්ස සද්දස්ස. එව+මුපරිපි න්ත+න්තුනං ආදෙසවිධානට්ඨානෙසු. “ගසිනං”ති සිලොපො. ගච්ඡං ගච්ඡන්තො.

215. න්ත+න්තුනං න්තො යොමිහි පයමෙ

පයමෙ යොමිහි න්ත+න්තුනං සවිභත්තීනං න්තොඉච්චාදෙසො හොති වා. ස ච බහුලාධිකාරා පුමෙච, ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තා.

218. ට+ටා+අං ගෙ

ගෙ පරෙ න්ත+න්තුනං සවිභත්තීනං ට+ටා+අංඉච්චාදෙසා නිච්චං හොන්ති බහුලං. හො ගච්ඡ ගච්ඡා ගච්ඡං, ගච්ඡන්තො ගච්ඡන්තා.

92. න්තස්ස ච ට වං+සෙ

අංසෙසු න්තපච්චයස්ස ට හොති වා න්තුස්ස ච. වචත්ථිතවිභාසා+යං. ගච්ඡං ගච්ඡන්තං, ගච්ඡන්තෙ.

217. තො+තා+ති+තා ස+ස්මා+ස්මිං නාසු

ස+ස්මා+ස්මිං+නාසු න්ත+න්තුනං සවිභත්තීනං තො+තා+ති+තා හොන්ති වා යථාක්කමං. ගච්ඡතා ගච්ඡන්තෙන, ගච්ඡන්තෙහි ගච්ඡන්තෙහි. ගච්ඡතො ගච්ඡස්ස ගච්ඡන්තස්ස.

216. නං නං මිහි

නං මිහි න්ත+න්තූනං සවිහත්තීනං තං වා හොති. ගච්ඡතං ගච්ඡන්තානං. ගච්ඡතා ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තමිහා ගච්ඡන්තස්මා. ගච්ඡති ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තමිහි ගච්ඡන්ථස්මිං, ච්ඡෙන්නෙසු.

එවං මහං වරං තිට්ඨං, දදං භුඤ්ජං සුඤ්ඤං පවං;
ජයං ජීරං වචං පීයං, සරං කුඛ්ඛං ජපං වජං.

ඉච්චාදයො.

භවන්ත සි,

149. භූතො

නියමසුත්ත+මීදං. භූධාතූතො ත්තස්ස අං හොති සිමිහි නිච්චං පුනඛ්ඛිධානා. භවං.

146. භවතො වා හොන්තොග+යො+නා+සෙ

භවන්තසද්දස්ස හොන්තාදෙසො වා හොති ග+යො+නා+සෙ. ත්තොආදෙසො, හොන්තො හොන්තා භවන්තො භවන්තා. ගෙ පන හො හොන්ත හොන්තා භව භවා භවං, හොන්තො හොන්තා භවන්තො භවන්තා. හොන්තාදෙසපක්ඛෙ ට+ටා+අංආදෙසා ඛහුලාධිකාරා න හොන්ති. භවං භවන්තං, හොන්තෙ භවන්තෙ. හොතා හොන්තෙන භවතා භවන්තෙන, භවන්තෙහි භවන්තෙහි. හොතො හොන්තස්ස භවතො භවස්ස භවන්තස්ස, භවතං භවන්තානං. භවතා ඉච්චාදී ගච්ඡන්තසමං.

හොඉති ආමන්තණෙ නිපාතො, “කුතො නු ආගච්ඡථ හො තයො ජනා”ති ඛහුවචනෙපී දස්සනතො. එවං හන්තෙති. හද්දෙති හද්දසද්දන්තරෙන සිද්ධං. හද්දන්තඉති දස්ස ද්විභාවෙන.

සං සන්තො, සන්තො සන්තා. හො ස සා සං, සන්තො සන්තා. සං සන්තං “සංයොගාදිලොපොති තස්ස ලොපෙ “යං යඤ්ඤි රාජ හජති, සන්තං වා යදී වා අසං”, සන්තෙ. සතා සන්තෙන.

145. සතො සබ්භෙ

සන්තසද්දස්ස සබ්භෙ භවති භකාරෙ. සබ්භි සන්තෙහි. නිච්චත්තා සන්තෙහීති න හොති. සතො සස්ස සන්තස්ස ඉච්චාදී ගච්ඡන්තසමං.

150. මහන්තා+රහන්තානං ටා වා

සිම්භි මහන්තා+රහන්තානං න්තස්ස ටා වා හොති. මහා මහං මහන්තො, මහන්තො මහන්තා. අරහා අරහං, අරහන්තො අරහන්තා ඉච්චාදි ගච්ඡන්තස්මං.

අස්ම සි,

154. රාජාදීහි යුවාදීහි ච

රාජාදීහි යුවාදීහි ච පරස්ස සිස්ස ආ හොති. අස්මා,

156. යොන+මානො

රාජාදීහි යුවාදීහි ච යොන+මානො වා හොති. අස්මානො අස්මා. හො අස්ම අස්මා, අස්මානො අස්මා.

155. වා+මිහා+නඛ

රාජාදීනං යුවාදීනඤ්ච ආනඛ හොති වා අංමිහි. අස්මානං අස්මං, අස්මානො අස්මෙම.

80. නාස්සෙ+නො

කම්මාදිතො නාවචනස්ස ඵනො වා හොති. අස්මෙන අස්මනා, අස්මෙහි අස්මෙහි. අස්මස්ස, අස්මානං. අස්මා අස්මමිහා අස්මස්මා ඉච්චාදි.

79. කම්මාදිතො

කම්මාදිතො ස්මිතො නි හොති වා. අස්මනි අස්මෙ අස්මමිහි අස්මස්මිං, අස්මෙසු. කම්ම වම්ම වෙස්ම භස්ම ඛුභ්ම අත්ත ආතුම සම්ම මුද්ධඉති කම්මාදයො. මුද්ධ ගණ්ඛිවධන්ච අණිම ලඝිමාදයො අස්මස්මා. රාජ ඛුභ්ම සඛ අත්ත ආතුම ගණ්ඛිවධන්ච අස්ම අණිම ලඝිමාදයො රාජාදයො.

“ධම්මො වා+ඤ්ඤත්ථෙ”ති ගණසුත්තෙන රාජාදීසු පට්ඨිතත්තා දළධම්මො දළධම්මාති වා හොති. යුව සා සුවා මසව පුම වත්තහාති යුවාදයො. රාජා, රාජානො රාජා. හොරාජ රාජා, රාජානො රාජා. රාජානං රාජං, රාජානො රාජෙ.

123. රාජස්සි නාමිහි

“සඛ්ඛදත්තෙන රාජීනා”ති පාඨම්පති ඉද+මාරද්ධං. රාජස්සි වා හොති නාමිහි. රාජීනා.

222. නා+ස්මාසු රඤ්ඤා

නා+ස්මාසු රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤා හොති නිව්චං. අනෙකචණ්ණත්තා සබ්බස්ස. රඤ්ඤා.

124. සු+නං+හිසු

රාජස්ස උභ හොති වා සු+නං+හිසු. “ඡට්ඨියන්තස්සාති අන්තස්ස හොති. රාජුහි රාජෙහි රාජුහි රාජෙහි.

223. රඤ්ඤො+රඤ්ඤස්ස+රාජිනො සෙ

සෙ රාජස්ස සවිහත්තිස්ස එනෙ ආදෙසා හොන්ති. රඤ්ඤො රඤ්ඤස්ස රාජිනො, රාජුනං.

221. රාජස්ස රඤ්ඤං

නංමිහි රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤං වා හොති. රඤ්ඤං. රඤ්ඤා, රාජුහි රාජෙහි රාජුහි රාජෙහි.

224. ස්මිමිහි රඤ්ඤො+රාජිනි

ස්මිමිහි රාජස්ස සවිහත්තිස්ස රඤ්ඤො+රාජිනි හොන්ති නිව්චං. රඤ්ඤො රාජිනි, රාජුසු රාජෙසු.

225. සමාසෙ වා

ඉති ගණසුත්තෙන රාජස්ස නා+ස්මා+ස්මිංසු යං චුත්තං, තං වා හොති. කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජිනා කාසිරාජෙන, කාසිරාජුහි කාසිරාජෙහි කාසිරාජුහි කාසිරාජෙහි. කාසිරඤ්ඤො කාසිරඤ්ඤස්ස කාසිරාජිනො කාසිරාජස්ස. කාසිරඤ්ඤා කාසිරාජස්මා. කාසිරාජුනං කාසිරාජානං. කාසිරඤ්ඤො කාසිරාජිනි කාසිරාජෙ කාසිරාජමිහි කාසිරාජස්මිං, කාසිරාජුසු කාසිරාජෙසු.

අද්ධා, අද්ධානො අද්ධා. හො අද්ධ අද්ධා, අද්ධානො අද්ධා. අද්ධානං අද්ධං, අද්ධානො අද්ධෙ.

192. පුම+කම්ම+ථාම+ද්ධානං ස+ස්මාසු ච

පුමාදීන+මු හොති වා ස+ස්මාසු නාමිහි චෙ+ති උත්තෙ අද්ධුනා, කම්මාදීත්තා “නාස්සෙ+නො”ති වා එනො, අද්ධෙන අද්ධනා, අද්ධෙහි අද්ධෙහි. සෙ උකාචෙ ච –

1,9. ඉයුචණ්ණා කුලා නාමස්ස+න්තෙ

නාමං පාටිපදිකං, තස්ස අන්තෙ වත්තමානා ඉචණ්ණචණ්ණා කුලසඤ්ඤා හොන්ති යථාක්කමං. ඉ ව උ ව ඉයු, ඉයු ව තෙ චණ්ණා චෙති ඉයුචණ්ණා, ‘ද්වන්දන්තෙ සුයමානං පච්චෙක+මභිසම්බන්ධිය තෙ’ති චුත්තත්තා චණ්ණසද්දං පච්චෙක+මභිසම්බන්ධිය ‘ඉචණ්ණචණ්ණා’ති චුත්තං.

81. කුලා සස්ස නො

කුලනො සස්ස නො වා හොති. අද්ධුනො අද්ධුස්ස අද්ධස්ස, අද්ධානං.

82. නා ස්මාස්ස

කුලනො ස්මාස්ස නා හොති වා, අද්ධුනා අද්ධුමහා අද්ධුස්මා අද්ධා අද්ධමහා අද්ධස්මා. ‘කම්මාදිතො’ති ස්මිතො නි, අද්ධනි අද්ධෙ අද්ධමභි අද්ධස්මිං, අද්ධෙසු. අද්ධසද්දො චෙ+ත්ථකාල+ද්ධානවාචී, න භාගවාචී.

අත්තා, අත්තානො ඉච්චාදි යාව දුතියා රාජාව, කම්මාදිත්තා එතෙ අත්තෙන අත්තනා.

195. සු+භිසු නක

අත්ත+ආතුමානං සු+භිසු නකාගමො හොති. ‘ඤ්ඤානුබන්ධා+දාන්තා’ති පරිභාසතො කකාරො අත්තාවයවත්ථො, අත්තනෙහි අත්ථෙහි අත්තනෙහි අත්තෙහි.

194. නො+ත්තාතුමා

අත්ත+ආතුමෙහි සස්ස නො වා හොති. අත්තනො අත්තස්ස, අත්තානං.

196. ස්මාස්ස නා බුහ්මා ව

බුහ්මා අත්ත+ආතුමෙහි ව පරස්ස ස්මාස්ස නා හොති නිච්චං. අත්තනා. ස්මිමභි කම්මාදිත්තා නි, අත්තනි අත්තෙ අත්තමභි අත්තස්මිං, අත්තනෙසු අත්තෙසු. ආතුමා අත්තාව.

බුහ්මා, බුහ්මානො බුහ්මා, ‘බුහ්මස්ස වා’ති සුත්තෙ ‘බුහ්මස්ස’ති යොගවිභාගා ආනොමභි බුහ්මස්ස උ, පරස්සරලොපෙ බුහ්මුනොතිපි සිජ්ඤාති. අයඤ්ච බුහ්මසංයුත්තෙ දිස්සති. බුහ්මා ගෙ-

60. ස+බ්‍රහ්මාදිනෙ

ආකතිගණො+යං, ආකතීති ජාති, ජාතිපධානගණොත්‍ය+ත්ථො. සසඤ්ඤතො බ්‍රහ්ම+කත්තු+ඉසි+සබ්බාදීහි ච ගස්සෙ+වා හොති. හො බ්‍රහ්මෙ බ්‍රහ්මා, බ්‍රහ්මානො බ්‍රහ්මා. බ්‍රහ්මානං බ්‍රහ්මං, බ්‍රහ්මානො බ්‍රහ්මෙ.

191. නාමිහි

බ්‍රහ්මස්ස හොති නාමිහි නිච්චං. බ්‍රහ්මුනා, බ්‍රහ්මෙහි බ්‍රහ්මෙහි.

190. බ්‍රහ්මස්ස වා

බ්‍රහ්මස්ස වා හොති ස+නංසු. “කුලා සස්ස නො”ති නො. බ්‍රහ්මුනො බ්‍රහ්මුස්ස බ්‍රහ්මස්ස, බ්‍රහ්මුනං බ්‍රහ්මානං. “ස්මාස්ස නා බ්‍රහ්මා චෙ”ති ස්මාස්ස නා, උකාරෙ බ්‍රහ්මුනා. “අම්බ්වාදීහි”ති ස්මිනො නි, ඉමස්ස ආකතිගණත්තා බ්‍රහ්මස්ස කම්මාදිත්තෙපි එත්ථ චුත්තා. බ්‍රහ්මනි බ්‍රහ්මෙ බ්‍රහ්මමිහි බ්‍රහ්මස්මිං, බ්‍රහ්මෙසු.

සබ්බා, රාජාදිත්තා ආ.

2,157. ආයො නො ච සබ්බා

සබ්බතො යොන+මායො නො හොන්ති වා ආනො ච. සබ්බායො සබ්බානො.

159. නො+නා+සෙස්චි

සබ්බස්ස ඉ හොති නිච්චං නො+නා+සෙසු. සබ්බිනො.

161. යො+ස්චං+හිසු වා+රඬ

සබ්බස්ස වා ආරඬ හොති යො+ස්චං+හිසු ස්මා+නංසුච.

171. ආරඬස්මා

ආරවාදෙසතො පරෙසං යොනං ටො හොති. සබ්බාරො සබ්බා. ගෙ තු “ස+බ්‍රහ්මාදිනෙ”ති ඵ, සබ්බෙ සබ්බ සබ්බා. බ්‍රහ්මච්චනං පඨමා වීය. අංමිහි “වා+මිහා+නඬ”ති ආනඬ, සබ්බානං සබ්බාරං සබ්බං, සබ්බායො සබ්බානො සබ්බිනො.

172. ටො ටෙ වා

ආරවාදෙසමිහා යොනං ටො ටෙ වා හොන්ති යථාක්කමංති ටෙ. අඤ්ඤත්ථ “ආරඬස්මා”ති ටො. සබ්බාරෙ සබ්බාරො සබ්බෙ. ටොග්ගහණං ලාසවත්ථං. සබ්බිනා, සබ්බාරෙහි සබ්බෙහි. “කුලා සස්ස නො”ති කුතො සස්ස නො, සබ්බිනො සබ්බස්ස, සබ්බාරානං.

160. ස්මා+නංසු වා

සබස්ස වා ඉ හොති ස්මා+නංසු. සබ්නං සබ්නං.

171. ටා නා+ස්මානං

ආරවාදෙසම්භා නා+ස්මානං ටා හොති නිච්චං. සබාරා, බහුලාධිකාරා සබාරස්මා. “නා ස්මාස්සා”ති නා, සබ්නා සබ්ස්මා සබා සබම්භා සබස්මා.

158. ටෙ ස්මිනො

සබ්නො ස්මිනො ටෙ හොති නිච්චං. සබ්බෙ, සබ්බාරෙසු සබ්බෙසු. සබ්බි සබ්බිති ඉත්ථීයංයෙව පයොගො දිස්සති, තස්මා “නදාදිතො ඩ්”ති වීම්භි ආලපනත්තා වා රස්සො.

යුවාදිත්තා ආ, යුවා.

181. යොනං නො+නෙ වා

යුවාදීහි යොනං නො+නෙ වා හොත්ති යථාක්කමං. “යොන+මානො”ති ආනොම්භි සිද්ධෙපි “දුතියස්ස නෙ”ති ගන්ථගාරවො හොතීති යථාක්කමංපති ලාසවත්ථං නොග්ගහණං.

179. නො+නා+නෙස්වා

නො+නා+නෙසු යුවාදීන+මා හොති. යුවානො යුවා. හො යුච්ච යුච්චා, යුවානො යුච්චා. යුවානං යුච්චං, යුවානො යුච්චානෙ යුච්චෙ. යුවානා.

178. යුවාදීනං සු+හිස්වා+නඛ

සු+හිසු යුවාදීන+මානඛ හොති. යුවානෙහි යුවානෙහි.

193. යුච්චා සස්සි+නො

යුච්චා සස්ස වා ඉතො හොති. යුච්චිනො යුච්චස්ස, යුච්චානං.

180. ස්මා+ස්මිංනං නා+නෙ

යුවාදහි ස්මා+ස්මිංනං නා+නෙ නිච්චං හොත්ති යථාක්කමං. යුවානා, යුවානෙහි යුවානෙහි. යුවානෙ, යුවානෙසු. මසව+පුම+වත්තහසද්දා යුච්චස්සද්දසමා. අයං විසෙසො –

187. ගස්සං

පුමසද්දතො ගස්ස අං වා හොති. පුමං පුම පුමා, පුමානො පුමා. පුමානං පුමං, පුමානො පුමානෙ පුමෙ.

185. නාමිනී

පුමස්සා හොති නාමිනී. පුමානා. “ලක්ඛණිකපටිපදොත්තෙසු පටිපදොත්තස්සෙව ගහණං, න ලක්ඛණිකස්සා”ති ඤායා පටිපදොත්තනාවිභක්ති ඵව ගස්හති, න නාස්මාස්ස, කතලක්ඛණිකත්තා. පටිපදන්ති ච “නාමිනී”ති නාවිභක්තියා පටිපදභූතො අනුකරණසද්දො. න ලක්ඛණිකො නා. “පුම+කම්ම+ථාම+ද්ධානං වා ස+ස්මාසු චෙ”ති වා උත්තෙ පුමුනා පුමෙන. පුමුනො පුමුස්ස පුමස්ස. පුමුනා පුමා.

184. පුමාති

ස්මිතො නෙ වා හොති. පුමානෙ පුමෙ පුමමිනී පුමස්මිං.

186. සුමිහා ච

පුමස්ස සුමිනී පුමාදීනං යං නිච්චං චුත්තං, තං වා හොතීති ආනඛ වා හොති ආ ච. පුමානෙසු පුමාසු පුමෙසු. චත්තහා, චත්තහානො චත්තහා ඉච්චාදි යුවසද්දසමං.

189. චත්තහා ස+නංනං නො+නානං

චත්තහා සනංනං නොනානං නිච්චං හොන්ති යථාක්කමං. චත්තහානො චත්තහානානං.

අකාරන්තං.

සා සී,

64. එකචචන+යොස්ච+සොනං

සො ච ඔ ච සො, න සො අසො. “අසොනං”ති සජ්ජට්ඨෙධෙ අකතෙ ස්ස+මාදීසු පරෙසු සස්ස විකජ්ජෙන රස්සො, එකචචනාදීසු යොසු ච පරෙසු සස්ස නිච්චෙන රස්සොති විරුද්ධත්ථගහණනිචත්තනත්ථො සපට්ඨෙධො. ඔග්ගහණ+මුත්තරත්ථං. එකචචනෙ යොසු ච ස+ඔකාරන්තචජ්ජිතානං නාමානං රස්සො හොති තිලිඬිගෙති රස්සෙ සම්පත්තෙ –

66. සිස්මිං නා+නපුංසකස්සති

අනපුංසකස්ස රස්සො න හොතීති සිමිහි තු න රස්සො. සා. “පඡ්ජුන්තොව ලක්ඛණපචුත්ති ජලෙපි වස්සති, ටලෙපි වස්සති” ති ඤායා යුවාදිත්තා සිස්ස ආ. යොසු රස්සෙ “යොනං නො+නෙ වා” ති යොස්ස නො. “නො නානෙස්වා” ති ආ, සානො. නොත්තාභාවපක්ඛෙ “යොන+මානො” ති වාධිකාරස්ස වචන්ථිතවිභාසත්තා නිච්ච+මානො, තස්මා නො+නෙඅභාවපක්ඛෙ සා, සෙති රූපපසඬිගො න හොති. සානො. තථා නොත්තාභාවපක්ඛෙ.

188. සාස්සං+සෙ වා+නඛ

සාසද්දස්ස ආනඛ හොති අං+සෙ ගෙ ව නිච්චං. හො සාන සානා, සානො. සානං, සානෙ සානො. සානා, සානෙහි සානෙහි. සානස්ස, සානං. සානා, සානෙහි සානෙහි. සානෙ, සානෙසු.

සුවා යුවාව. “එකච්චනයොස්ව+සොනං” ති රස්සත්තං විසෙසො. ගෙ තු –

130. ගෙ වා

අසොනං ගෙ වා රස්සො හොති තිලිඬිගෙ. හො සුව සුවා.

ආකාරත්තං.

මුනි සිලොපො. කෙඬ කතෙ –

93. යොසු ක්කිස්ස පුමෙ

ක්කසඤ්ඤස්ස ඉස්ස යොසු වා ට හොති පුල්ලිඬිගෙ. මුනයො, ක්කිග්ගහණං කිං, ඉකාරත්තසමුදායස්ස මා සියා. ඉග්ගහණං කිං, ඊකාරස්ස වාති. අතොති සාමඤ්ඤනිද්දෙසා ලක්ඛණකආකාරතො යොනං ටාටෙ සම්පත්තාපි අවිධානසාමන්ථියා න හොන්ති. සාමන්ථියඤ්ච අඤ්ඤථා අනුපපත්ති.

114. ලොපො

ක්කලතො යොනං ලොපො හොතීති යොලොපෙ –

88. යොලොප+නිසු දීසො

යොනං ලොපෙනිසු ව දීසො හොති. මුනි. මුනයොති එත්ථ යොලොපො කිමත්ථං න හොති, අක්කෙන ක්කත්තස්ස නාසිත්තා. කිත්ති පඨමං න හොති, අත්තරඬිගත්තා ක්කත්තස්ස. හො මුනි මුනී, මුනයො මුනී. මුනිං, මුනයො මුනී. මුනිනා, මුනීහි මුනීහි. “යොලොපනිසු” “වීමන්තුවන්තූන” මිච්චාදිඤ්ඤාපකා ඉකාරුකාරානං සුනංහිසු දීසස්සා+නිච්චත්තා මුනිහි මුනිනං මුනිසු ඉතිපි හොති.

“කුලා සස්ස නො”ති නො, මුනිනො මුනිස්ස, මුනීනං. “නාස්මාස්සා”ති නා, මුනිනා මුනිමිහා මුනිස්මා. මුනිමිහි මුනිස්මිං, මුනීසු. “ඉතො ක්වච්චි සස්ස ටානුබන්ධො” (ගණසුත්ත)ති බ්‍රහ්මාදීසු පාඨා “යො ච සිස්සො මහාමුනො”ති එත්ථ “ස+බ්‍රහ්මාදිතො”ති සස්ස ඵට.

එවං -

ජොති පාණි ගණ්ඨි මුට්ඨි, කුච්ඡි වත්ථි සාලි චිහි;
බ්‍රාහ්මි ඔධි බ්‍රාහ්මි සන්ඨි, රාසි කෙසි සාති දීපි.

ඉසි ගිනි මණි ධනි, ගිරි රචි කචි කපි;
අසි මසි නිධි විධි, අහි කම් පති හරි.

අරි තිම් කලි බලි, ජලධි ව ගහපති;
උරමිති වරමති, නිරුපධි අධිපති;
අඤ්ජලි සාරථි අතිථි, සමාධි උදධිජ්ජභුතයො.

අග්ගි+ඉසිනං අයං විසෙසො -

147. සිස්සා+ග්ගිනො නි

අග්ගිස්මා සිස්ස නි හොති වා. අග්ගිනි අග්ගි, අග්ගයො ඉච්චාදි මුනිසද්දසමං.

133. ටො සිස්සි+සිස්මා

ඉසිස්මා සිස්ස ටො වා හොති. ඉසෙ ඉසි. “ස+බ්‍රහ්මාදිතො”ති ගස්ස ඵ වා, හො ඉසෙ ඉසි, ඉසයො ඉසි. ඉසිං.

134. දුනියස්ස යොස්ස

“දුනියා යොස්සා”ති අවත්වා “දුනියස්ස යොස්සා”ති විසුං කරණං “එකයොගනිද්දිට්ඨාන+මප්පය+කදෙසො+නුවත්තනෙ, න ත්වෙ+කච්චත්තිසුත්තානං”ති ඤායා දුනියායොස්සාති නානුවත්තිය යොස්සාති සාමඤ්ඤන අනුචුත්තිය එකච්චාදිතො පඨමා යොස්සාපි ටොට්ඨානත්ථං. ඉසිස්මා පරස්ස දුනියා යොස්ස ටො වා හොති. ඉසෙ ඉසයො ඉසි, සෙසං මුනිසමං.

ආදි, ආදයො ඉච්චාදි, ස්මිමිහි -

55. රත්තාදීහි ටො ස්මිනො

රත්තාදීහි ස්මිනො ටො වා හොති. ආදො ආදිමිහි ආදිස්මිං, ආදීසු.

සමාසෙ ඉකාරන්තනො යො+ස්මිංසු විසෙසො.

182. ඉතො+ඤ්ඤත්ථෙ පුමෙ

අඤ්ඤත්ථෙ චත්තමානතො ඉකාරන්තතො නාමස්මා යොනං නො+නෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඨගෙ. අරියචුත්තිනො අරියචුත්තයො අරියචුත්ති. හො අරියචුත්ති අරියචුත්ති, අරියචුත්තිනො අරියචුත්තයො අරියචුත්ති. අරියචුත්තිං, අරියචුත්තිනො අරියචුත්තයො අරියචුත්ති. අරියචුත්තිනා ඉච්චාදි තු මුනිසද්දසමං.

183. නෙ ස්මිතො ක්වච්චි

අඤ්ඤත්ථෙ ඉකාරන්තතො නාමස්මා ස්මිතො නෙ වා හොති ක්වච්චි. අරියචුත්තිනො අරියචුත්තිමිහි අරියචුත්තිස්මිං, අරියචුත්තිසු. එවං තොමරඬිකුසපාණිතො සාරමතිතො ඉච්චාදි. ක්වච්චිග්ගහණා න සබ්බත්ථ නෙආදෙසො.

ඉකාරන්තං.

දණ්ඨි, සිලොපො. “එකච්චනෙ” ච්චාදිනා රස්සෙ සම්පත්තෙ අනපුංසකත්තා “සිස්මිංනා+නපුංසකස්සා” ති නිසෙධො. යොමිහි එකච්චනෙ ච සබ්බත්ථ රස්සො.

75. යොනං නො+නෙ පුමෙ

කුසඤ්ඤිතො යොනං නො+නෙ වා හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඨගෙ. දණ්ඨිතො.

115. ජන්තුහෙත්ථිසපෙහි වා

ජන්තු+හෙතුහි ඊකාරන්තෙහි ස+පසඤ්ඤෙහි ච පරෙසං යොනං වා ලොපො හොති. “යොලොපනිසු දීසො” ති දීසෙ දණ්ඨි දණ්ඨියො. ගෙ තු “ගෙ වා” ති වා රස්සො. හො දණ්ඨි දණ්ඨි, දණ්ඨිතො දණ්ඨි දණ්ඨියො.

74. නං කුමිතො

කුසඤ්ඤිතො අංචචනස්ස නං වා හොති. දණ්ඨිනං දණ්ඨිං, දණ්ඨිතො.

76. නො

කුමිතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිඨගෙ. දණ්ඨිතො දණ්ඨි දණ්ඨියො. දණ්ඨිනා, දණ්ඨිහි දණ්ඨිහි. “කුලා සස්ස නො” ති නොමිහි කතෙ දණ්ඨිතො දණ්ඨිස්ස, දණ්ඨිනං. “නා ස්මාස්සා” ති ස්මාස්ස නා, දණ්ඨිනා දණ්ඨිමහා දණ්ඨිස්මා.

77. ස්මිතො නි

කුමිතො ස්මිංචචනස්ස නි හොති වා. දණ්ඩිති දණ්ඩිස්මිං, දණ්ඩිසු, බහුලාධිකාරා ස්මිමිහි ගාමණිං+සෙනානිං+සුධිපභුතීනං නිආදෙසාභාවො ච විසෙසො. එවං -

ධම්මි සඬ්ඝි ඤාණි හත්ථි, චක්කි පක්ඛි දාධි රට්ඨි;
ජත්ති මාලි චම්මි යොගී, භාගී හොගී කාමි සාමි.

ධජී ගණි සසි කුට්ඨි, ජට්ඨි යානී සුඛි සිඛි;
දන්ති මන්ති කරි වාගී, කුසලි මුසලි බලි; (වාචී, රු)

පාපකාරි සත්තුසාතී, මාලාකාරි දිසජීචී;
ධම්මවාදී සිහනාදී, භූමිසායී සිසයායී.

ඊකාරන්තං.

හික්ඛු, සිලොපො. ලසඤ්ඤායං -

83. ලා යොනං වො පුමෙ

ලතො යොනං වො හොති වා පුල්ලිඬිගෙ.

94. වෙ+වොසු ලුස්ස

ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වෙ+වොසු ට හොති. එත්ථ “පුමාලපනෙ වෙවො” ත්‍යා+ත්‍ර වොස්ස සභචරිතඤායා අනිස්සිතත්තා ජාතිවසෙන “ලා යොනං” ත්‍යාදො වො ච ගය්හති. හික්ඛවො. අඤ්ඤත්‍ර “ලොපො”ති යොලොපො. “යොලොපනිසු දිසො”ති දිසෙ හික්ඛු. හො හික්ඛු හික්ඛු.

96. පුමා+ලපනෙ වෙවො

ලසඤ්ඤතො උතො යොස්සා+ලපනෙ වෙ+වො හොන්ති වා පුල්ලිඬිගෙ. හික්ඛවෙ හික්ඛවො හික්ඛු. හික්ඛුං, හික්ඛවො හික්ඛු. හික්ඛුනා, හික්ඛුහි හික්ඛුහි. “කුලා සස්ස නො”ති ලතො සස්ස නො වා, හික්ඛුනො හික්ඛුස්ස, හික්ඛුනං. “නා ස්මාස්සා”ති ලතො වා ස්මාස්ස නා, හික්ඛුනා හික්ඛුමහා හික්ඛුස්මා. හික්ඛුමහි හික්ඛුස්මිං. එවං -

සෙතු කෙතු රාහු භාණු, සංකු උච්ඡු වෙඨ මච්චු. (පඬිගු, රු) සිත්ඬු බන්ඬු නෙරු මෙරු, සත්තු කාරු හෙතු ජන්තු. රුරු පටු - ඉච්චාදයො.

ජන්තු+හෙතුනං යොස්ව+යං හෙදො. “ජන්තු+හෙත්වී+ස+පෙහි වා”ති යොලොපෙ -

84. ජන්ත්වාදිතො නො ව

ජන්ත්වාදිතො යොනං නො හොති වො ව පුල්ලිඬිගෙ. ජන්තුනො ජන්තවො ජන්තුයො. හො ජන්තු ජන්තු, ජන්තුනො, “පුමාලපනෙ වෙවො”ති වෙ+වො, ජන්තවෙ ජන්තවො ජන්තුයො. ජන්තුං, ජන්තු ජන්තුනො ජන්තවො ජන්තුයො. සෙසං හික්ඛුසමං.

හෙතු, හෙතු හෙතවො. “යොමිහි වා ක්වචී”ති ලසඤ්ඤස්ස උස්ස වා ටාදෙසො, හෙතයො. යොමිහි අන්තරඬිගත්තා පට්ඨං ටාදෙසෙ කතෙ පච්ඡා යොලොපාභාවො, තථා හි අන්තරඬිග+බාහිරඬිගවිධානෙස්ව+න්තරඬිගවිධියෙව බලවා. එත්ථ ව පකතිනිස්සිත+මන්තරඬිගං, පච්චයනිස්සිතං බාහිරඬිගං. හෙතුයො. හො හෙතු, හෙතු හෙතවෙ හෙතවො හෙතයො හෙතුයො. සෙසං පුබ්බසමං.

බහුතො නංමිහි -

48. බහුකතින්තං

නංමිහි බහුතො කතිස්ස ව නුක හොති තිලිඬිගෙ. බහුන්තං. සෙසං හික්ඛුසමං.

වත්තු සි,

57. ලේතු+පිතාදීන+මා සිමිහි

ලේතුපච්චයන්තානං

පිතු+මාතු+භාතු+ධීතු+දුහිතු+ජාමාතු+නත්තු+හොතු+පොතුනඤ්චා හොති සිමිහි. වත්තා. “කත්තරි ලේතු+ණකා”ති විහිතලේතුපච්චයස්ස ගහණා යතො ධාතුතො හි සො විහිතො, “පච්චයග්ගහණෙ යස්මා සො විහිතො, තදාදිතො තදන්තස්ස ව ගහණං”ති ඤායා තදවිනාභාවතො තදන්තධාතුතොපි ගහණංති ලේතුපච්චයන්තානංති වුත්තං.

162. ලේතු+පිතාදීන+ම සෙ

ලේතුපච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්චා+රඬි හොති සතො+ඤ්ඤු. “ආරඬිස්මා”ති ටො, වත්තාරො.

58. ගෙ අ ව

ගෙල්ලු+පිතාදීනං අ හොති ආ ව. හො වත්ත වත්තා, වත්තාරො. වත්තාරං, වත්තාරෙ වත්තාරො. නාවචනස්ස “ටා නාස්මානං” ති ටා, වත්තාරා.

166. සු+හිස්වා+රච

සු+හිසු ලේලු+පිතාදීන+මාරච වා හොති. වත්තාරෙහි වත්තාරෙහි වත්තුහි වත්තුහි.

165. සලොපො

ලේලු+පිතාදීහි සස්ස ලොපො වා හොති. වත්තු වත්තුනො වත්තුස්ස.

163. නංමිහි වා

නංමිහි ලේලු+පිතාදීන+මාරච වා හොති. වත්තාරානං.

164. ආ

නංමිහි ලේලු+පිතාදීන+මා වා හොති. වත්තානං වත්තුනං. ස්මාස්ස ටා, වත්තාරා.

174. ටි ස්මිනො

ආරවා+දෙසම්භා ස්මිනො ටි හොති.

176. රස්සො+රච

ස්මිමිහි ආරො රස්සො හොති. වත්තරී, වත්තාරෙසු වත්තුසු වත්තුසු. එවං –

එවං හත්තු කත්තු නෙතු, සොතු ඤාතු ජෙතු ජෙත්තු;
හෙත්තු දාතු ධාතු බොද්ධු, විඤ්ඤාපෙතාදයොපි ව.

සත්ථුසද්දස්ස පන නාමිහි බහුලාධිකාරා “ලේලු+පිතාදීන+මසෙ” ති වා ආරවාදෙසෙ සත්ථාරා සත්ථුනා. සෙසං වත්තුසමං.

සිමිහි ආ, පිතා. “ලේලු+පිතාදීන+මසෙ” ති ආරවාදෙසෙ –

177. පිතාදීන+මනත්වාදීනං

නත්වාදිවජ්ජිතානං පිතාදීන+මාරො රස්සො හොති සබ්බාසු විහත්තිසු. “ලේලු+පිතාදීන+මසෙ” “සු+හිස්වා+රච” “නංමිහි වා” ති එත්ථ චුත්තවිහත්තිසු පරෙසු ආරච හොතීති තා විහත්තියො පටිච්ච සබ්බාසුති චුත්තං. පිතරො. හො පිත පිතා, පිතරො. පිතරං, පිතරෙ පිතරො. පිතරා, පිතරෙහි පිතරෙහි පිතුහි පිතුහි.

පිතු පිතුනො පිතුස්ස, පිතරානං පිතුනං. “පිතුන්තං”ති නංමිහි දීසෙ රස්ස+ද්විත්තානීති චුත්තං. “සානුචුත්තං සුත්තං”ති ඤායා “බහුකතින්තං”ති එත්ථ නුක-ඉති යොගවිභාගෙනපි සිජ්ඤති එත්ථ අනුචත්තිතනංමිහි. පඤ්චමීඡට්ඨී තතියාවතුත්ථීසමං. පිතරි, පිතරෙසු පීතුසු, රස්සාභාවො. නත්තා, නත්තාරො. භො නත්ත නත්තා, නත්තාරො ඉච්චාදී වත්තුසමං.

ගුණවත්තු සි,

151. න්තුස්ස

සිමිහි න්තුස්ස ටා හොති. ගුණවා. යොමිහි “න්තන්තුනං න්තො යොමිහි පයමෙ”ති සවිභත්තිස්ස න්තුස්ස න්තො හොති. එත්ථ ච “න්තු වත්තු+මන්තා+වත්තු+තවත්තුසම්බන්ධී”ති පරිභාසතො න්තු ච වත්ත්වාදිසම්බන්ධියෙව ගස්භතෙ, න ජන්තු තත්තාදීනං. ගුණවත්තො. අඤ්ඤත්ත -

91. ය්වාදො න්තුස්ස

යොආදීසු න්තුස්ස අ හොති. ගුණවත්තඉති අකාරන්තා ටා+ටෙආදෙසා හොන්ති, ගුණවත්තා. “ටටාඅං ගෙ”ති ටාදයො, භො ගුණව ගුණවා ගුණවං, ගුණවත්තො ගුණවත්තා. “න්තස්ස ච ට වං+සෙ”ති අංසෙසු න්තස්ස ටො වා, ගුණවං ගුණවත්තං, ගුණවත්තෙ. “තො+තා+ති+තා ස+ස්මා+ස්මි+නාසු”ති තාආදයො හොන්ති, ගුණවතා ගුණවත්තෙන, ගුණවත්තෙහි ගුණවත්තෙහි. “ලක්ඛණිකපටිපදොත්තෙසු පටිපදොත්තස්සෙව ගහණං, න ලක්ඛණිකස්සා”ති ඤායා “න ලක්ඛණිකස්සා”ති චුත්තබ්බත්තිපක්ඛ+මනපෙක්ඛිත්වා “අතො”ති රස්සාකාරජාතියා පෙක්ඛිතත්තා ගුණවත්තෙනාති “අතො” ත්‍ය+නෙන සිජ්ඤති. ජාති=සාමඤ්ඤං, බ්‍යත්ති=විසෙසො. ගුණවතො ගුණවස්ස ගුණවත්තස්ස, “තං නංමිහි”ති නංමිහි තං වා, ගුණවතං ගුණවත්තානං. ගුණවතා ගුණවත්තා ගුණවත්තමිහා ගුණවත්තස්මා. ගුණවති ගුණවත්තෙ ගුණවත්තමිහි ගුණවත්තස්මිං, ගුණවත්තෙසු. “න්තස්ස ච ට වා”ති යොගවිභාගා යොසු ච න්තුස්ස වා ටාදෙසෙ කතෙ යොස්ස ටා, “චක්ඛුමා අන්ධිතා හොන්ති”, “චග්ගමුදාතිරියා හික්ඛු වණ්ණවා” ඉච්චාදී හොන්ති.

එවං ගණවා කුලවා ඵලවා යසවා ධනවා සුතවා භගවා හිමවා බලවා සීලවා පඤ්ඤවා ඉච්චාදී.

153. හිමවතො වා ඔ

හිමවතො සිමිහි න්තුස්ස ඔ වා හොති, හිමවත්තො හිමවා. සෙසං පුරිමසමං.

ආයස්මන්තුසද්දො කම්මවාචාය ක්වචි බහුලාධිකාරා ද්විවචනෙන ආයස්මන්තා, තිණ්ණං වචනෙන ආයස්මන්තොති දිස්සති.

එවං සතිමා ධිතිමා ගතිමා මුතිමා මතිමා ජුතිමා සිරිමා හිරිමා ථුතිමා රතිමා යතිමා සුවිමා කලිමා බලිමා කසිමා රුචිමා බුද්ධිමා චක්ඛුමා ඛන්ධුමා හෙතුමා සෙතුමා කෙතුමා රාහුමා භාණුමා බාණුමා විජ්ජුමා ඉච්චාදයො.

උකාරන්තං.

වෙස්සභු සිලොපො. තෙ ව රස්සාභාවොව විසෙසො. “එකච්චනෙයොස්ව+සොනං”ති රස්සෙ “ලා යොනං වො පුමෙ”ති වො, වෙස්සභුවො, “වෙවොසු ලුස්සා”ති චුත්තත්තා න ටාදෙසො, “ලොපොති යොලොපෙ වෙස්සභු. “ගෙ වා”ති වා රස්සෙ හො වෙස්සභු වෙස්සභු, වෙස්සභුවො වෙස්සභු. වෙස්සභුං, වෙස්සභුවො වෙස්සභු. වෙස්සභුනා ඉච්චාදි හික්ඛුසමං. එවං සයම්භු පරාහිභු අහිභුආදයො. ගොත්‍රභු+සහභුසද්දෙහි පන යොනං “ජන්ත්වාදිතො නො වා”ති නො, වො වා, ගොත්‍රභුනො ගොත්‍රභුවො ගොත්‍රභු. සහභුනො සහභුවො සහභු, සෙසං වෙස්සභුසමං.

85. කුතො

කුපච්චයන්තතො යොනං නො වා හොති පුල්ලිච්චගෙ. සබ්බඤ්ඤුතො. අඤ්ඤත්‍ර “ලා යොනං වො පුමෙ”ති න වො, “කුතො”ති ජන්ත්වාදිහි පුඨක්කරණා. යොලොපෙ සබ්බඤ්ඤු. හො සබ්බඤ්ඤු සබ්බඤ්ඤු, සබ්බඤ්ඤුතො සබ්බඤ්ඤු ඉච්චාදි.

එවං මග්ගඤ්ඤු ධම්මඤ්ඤු අත්ථඤ්ඤු කාලඤ්ඤු රත්තඤ්ඤු මත්තඤ්ඤු කතඤ්ඤු කථඤ්ඤු විඤ්ඤු විදු ඉච්චාදයො. එත්ථ “විදා කු” “විතො ඤාතො” “කම්මා”ති තීසු පුත්තෙසු කුපච්චයස්ස ගහිතත්තා වෙදගුආදයො රුපච්චයන්තා න ගහිතා.

උභකාරන්තං.

ගො, සි, සිලොපො. ගො.

67. ගොස්සා+ග+සි+හි+නංසු ගාව+ගවා

ග+සි+හි+නංවජ්ජිතාසු විහත්තීසු ගොසද්දස්ස ගාව+ගවා හොන්ති නිච්චං.

170. උභ+ගොහි ටො

උභ+ගොහි යොනං ටො හොති. ගාවො ගවො. හො ගො, ගාවො ගවො.

72. ගාච්ච+මිහි

අංචචනෙ ගොස්ස ගාච්ච වා හොති. ගාච්චං ගාචං ගචං, ගාචො ගචො.

71. නාස්සා

ගොතො නාස්ස ආ හොති වා. එකචණ්ණත්තා න සබ්බාදෙසො. “පඤ්චමීයං පරස්සෙ”ති චත්තන්තෙ “ආදිස්සා”ති නාස්ස ආ හොති, පරලොපො, ගාචා ගාචෙන ගචා ගචෙන, ගොහි ගොහි.

69. ගචං සෙන

ගොස්ස සෙ වා ගචං හොති සහ සෙන. ගචං ගාචස්ස ගචස්ස. කච්චායනෙ “ගචං චෙ තරමානානං”ති පාලිං පටිච්ච නංමිහි බහුවචනමෙව සාධිතං, ඉධ “ගචංච සිඬ්භිතො සඬ්භං”ති දස්සනතො එකචචනඤ්ච.

70. ගුන්තඤ්ච නංනා

නංචචනෙන සහ ගොස්ස ගුන්තං හොති ගචඤ්ච වා. ගුන්තං ගචං ගොනං. ගාචා ගාචමිහා ගාචස්මා ගචා ගචමිහා ගචස්මා. ගාචෙ ගාචමිහි ගාචස්මිං ගචෙ ගචමිහි ගචස්මිං.

68. සුමිහි වා

සුමිහි ගොස්ස ගාච+ගචා හොන්ති වා. ගාචෙසු ගචෙසු ගොසු. ගොස්ස ගොණාදෙසො න කතො, සද්දන්තරත්තා. ගොණසද්දො හි සත්තසු විහත්තීසු දිස්සතීති.

උසු+භූමි+පසු+රංසි-දිසා+වාචා+මිඛු+චක්ඛුසු;
දසස්ච+ත්ථෙසු ගො චුත්තො, ලඟ්ඟෙ ච චජ්ජෙර ඉති.

මකාරන්තං.

ඉති පුල්ලිඬ්භං.

කඤ්ඤා, සිලොපො.

1,11. සා

ඉත්ථීයං චත්තමානස්ස නාමස්ස+න්තෙ චත්තමානො ආකාරො සසඤ්ඤො හොති. “ජන්තු+හෙත්ථි+ස+පෙහි වා”ති යොලොපො වා. කඤ්ඤා කඤ්ඤායො. “ස+බ්භ්මාදිතෙ”ති ගස්ස එ වා, කඤ්ඤෙ කඤ්ඤා, යොමිහි

කඤ්ඤා කඤ්ඤායො. “සො ස්සං+ස්සා යං+නිංසු” ති අංමිහි රස්සො. කඤ්ඤං, කඤ්ඤා කඤ්ඤායො.

45. ස+පනෙ+කස්මිං නාදීනං ය+යා

සපනො ස්මිංවිහත්තිපරියන්තානං එකත්තෙ නාදීනං ය+යා හොන්ති යථාක්කමං. කඤ්ඤාය, කඤ්ඤාහි කඤ්ඤාහි. කඤ්ඤාය, කඤ්ඤානං.

103. යං

සපනො ස්මිනො යං වා හොති. කඤ්ඤායං කඤ්ඤාය. “ස+ පනෙ+කස්මිං නාදීනං ය+යා” “යං” ති ඉමෙසං අපවාදාදීනං විසයෙ මිහිස්ස උස්සග්ගත්තා පවත්ති නත්ථිති ස්මිනො බහුලාධිකාරා “ස්මා+හි+ස්මිත්ත” මිච්චාදීනා මිහිකතෙ “දසසහස්සිමිහි ධාතුමිහි” ති සිජ්ඣති. කඤ්ඤාසු. එවං -

සද්ධා මෙධා පඤ්ඤා විජ්ජා, වින්තා මන්තා තණ්හා වීණා;
ඉච්ඡා මුච්ඡා එජා මායා, මෙත්තා මත්තා සික්ඛා හික්ඛා.

ජඛිසා ගීවා ජීවිහා වාචා, ඡායා ආසා ගඬිගා නාවා;
ගාථා සෙනා ලෙඛා සාලා, මාලා වෙලා පුජා බිඬිඬා.

පිපාසා වෙදනා සඤ්ඤා, වෙනනා තසිනා පජා;
දෙවතා වට්ටකා ගොධා, බලාකා පරිසා සහා.

ඌකා සෙඵාලිකා ලඬිකා, සලාකා වාලුකා සිඛා;
විසාඛා විසිඛා සාඛා, වාචා වඤ්ඤා ජටා සටා.

ජෙට්ඨා සොණ්ඩා විතණ්ඩා ව, කරුණා වනිතා ලතා;
කථා නිද්දා සුධා රාධා, වාසනා සිංසපා පපා.

පහා සීමා බමා ඡායා, බත්තියා සක්ඛරා සුරා;
දොලා තුලා සීලා ලීලා, ලාලෙ+ලා මෙබලා කලා.

වළවා+ලම්බුසා මුසා, මඤ්ජුසා සුලසා දිසා;
නාසා ජුණ්හා ගුහා ඊහා, ලසිකා වසුධාදයො.

“න+මමාදීහි” ති අමමා+අන්තා+අමබාහි ගස්ස එකාරා+භාවෙ -

62. රස්සො වා

අම්මාදීනං ගෙ රස්සො වා හොති. අම්ම අම්මා ඉච්චාදි. සෙසං කඤ්ඤාව. එවං අන්තා අම්බා. සභාපරිසාහි ස්මිතො “තිං සභාපරිසායා”ති තිං වා හොති. “සොස්ස” මාදිනා රස්සෙ සහතිං සභායං සභාය. පරිසතිං පරිසායං පරිසාය.

ආකාරන්තං.

මති, යොමිහි -

1,10. පිත්තියං

ඉත්තියං වත්තමානස්ස නාමස්සත්තෙ වත්තමානා ඉවණ්ණු+වණ්ණා පසඤ්ඤා හොන්ති.

116. යෙ පස්සි+වණ්ණස්ස

පසඤ්ඤස්ස ඉවණ්ණස්ස ලොපො හොති වා යකාරෙ. “පරො ක්චචි”ති අනුවත්තිතක්චචිග්ගහණා යෙ පරෙ ච-කාර+පුබ්බරූපා- නි න හොන්ති. මත්තො. අඤ්ඤත්ත “පත්තවා”දිනා යොලොපො, දීසො, මති මතියො. හො මති මති, මත්තො මති මතියො. මතිං, මත්තො මති මතියො. මතියා, මතීහි මතීහි. මත්තො මතියා, මතීනං. ස්මිතො යං, මත්තං මතියං මත්තො මතියා, මතීසු. එවං -

පත්ති යුත්ති වුත්ති කිත්ති, මුත්ති තිත්ති ඛන්ති කන්ති;
සන්ති තන්ති සිද්ධි සුද්ධි, ඉද්ධි වුද්ධි බුද්ධි බොධි.

භූමි ජාති පිති සුති, නන්දි සන්ධි සොණි කොට්;
දිට්ඨි වුට්ඨි තුට්ඨි යට්ඨි, පාලි ආලි නාලි කෙලි.

සති මුති ගති වුති, ධිති යුවති විකති;
රති රූචි රස්මි අසනි, වසනි ඔසධි අභිගුලි;
ධුලි දුලුහි දොණි, අට්චි ඡවි ඉච්චාදි.

55. රත්තාදීහි ටො ස්මිතො

රත්තාදීහි ස්මිතො ටො වා හොති. රත්තො රත්තං රත්තියං රත්තො රත්තියා, රත්තීසු. සෙසං මතිසමං.

ඉකාරන්තං.

දාසී, සිලොපො. “එකවචනෝ”ච්චාදිනා රස්සො. “යෙ පස්සි+චණ්ණස්සා”ති ඊලොපො, දාසො. “ජන්ත්වා” දිනා යොලොපො. දාසී දාසියො. “ගෙ වා”ති රස්සො. හො දාසී දාසී, දාසො දාසී දාසියො.

73. යං පිනො

පසඤ්ඤිතො අචචනස්ස යං වා හොති. දාසො දාසියං දාසිං, දාසො දාසී දාසියො. “සපනෙකා”දිනා යා. දාසො දාසියා, දාසීහි දාසීහි. දාසො දාසියා, දාසීනං. දාසො දාසියං දාසො දාසියා, දාසීසු. එවං -

මහී වෙතරණී වාසී, පාටලී කදලී සට්ඨි;
නාරී කුමාරී තරුණී, වාරුණී බ්‍රාහ්මණී සබ්බි.

ගන්ධබ්බි කින්තරී නාහී, දෙවී යක්ඛී අජී මිහී;
වානරී සුකරී සීහී, හංසී කාකී ච කුක්කුටී.

ඉච්චාදයො.

එත්ථ ච ඊකාරලොපෙ ඤ්ඤකාරපුබ්බරුපො, වෙතරඤ්ඤො වෙතරණියො. වෙතරඤ්ඤං වෙතරණියං වෙතරණිං, වෙතරඤ්ඤො වෙතරණියො ඉච්චාදි. යොසු -

167. නජ්ජා ධයාස්වාම

යොසු නදීසද්දස්ස ආම වා හොති. සුඤ්ඤ+නක+ආම ඉත්තාදි ඤ්ඤකාර+කකාර+මකාරා ආගමලීඨිගා. ස ච “මානුබන්ධො සරාන+මන්තා පරො”ති මානුබන්ධන්තා සරාන+මන්තා පරො හොතීති ඊකාරා පරො. “යවා සරෙ”ති යෙ දස්ස ජො, යස්ස ච පුබ්බරුපං, නජ්ජායො. වා ප-ලොප+යොලොපෙසු නජ්ජො නදී නදියො ඉච්චාදි.

ඊකාරන්තං.

යාගු, යාගු යාගුයො. හො යාගු, යාගු යාගුයො. යාගුං, යාගු යාගුයො. යාගුයා, යාගුහී යාගුහී. යාගුයා, යාගුනං. යාගුයං යාගුයා, යාගුසු. එවං ධාතු+ධෙතු+කාසු+දද්දු+කණ්ඩු+කච්ඡු+රජ්ජු+කරණු+සස්සු+පියඨිගු ආදයො.

එත්ථ ධාතුසද්දො “මනොධාතුනා”ති අභිධම්මාවතාරෙ චුත්තන්තා පුල්ලිඨිගෙපි දිස්සති, තං සක්කට්ඨනෙ චුත්තන්ති කෙවි.

මාතා, මාතරො. හො මාත මාතා, මාතරො. මාතරං, මාතරෙ මාතරො. මාතරා, නාස්ස යාදෙස “යෙ පස්සා”ති යොගච්චාගා පලොපො,

පයොගසිද්ධිපාලි

නාමකණ්ඩ

අනුඤ්ඤාතො අහං මත්තා, අඤ්ඤත්‍ර මාතුයා, මාතරෙහි මාතරෙහි මාතුහි මාතුහි.
සලොපෙ මාතු, පසඤ්ඤත්තා ‘නො’ න හොති, මත්තා මාතුයා, මාතරානං
මාතානං මාතුනං. ඡට්ඨිවිසයෙ “මාතුස්ස සරති” තිපි දිස්සති. මාතරී, මාතරෙසු
මාතුසු. විසෙසා+ඤ්ඤත්‍ර පිතුසමං. එවං ධීතු+දුහිතුසද්දා.

උකාරන්තං.

රස්සනිසෙධෙ සිලොපෙ ව කතෙ ඡම්බු. “ඡන්ත්වා” දිනා යොලොපෙ, ඡම්බු
ඡම්බුයො. “ගෙ වා” ති රස්සෙ හො ඡම්බු, ඡම්බු ඡම්බුයො. ඡම්බුං, ඡම්බු
ඡම්බුයො. ඡම්බුයා, ඡම්බුහි ඡම්බුහි. ඡම්බුයා, ඡම්බුනං. ඡම්බුයං ඡම්බුයා,
ඡම්බුසු.

එවං වධු ව සරභු, සරඬු සුතනු වමු;
වාමුරු නාගනාසුරු, සමානා බලු ඡම්බුයා.

ඌකාරන්තං.

ගො, ගාවො ගවො ඉච්චාදි පුල්ලිඨිගසමං.

ඉත්ථිලිඨිගං.

නපුංසක, සි -

111. අං නපුංසකෙ

අකාරන්තතො නාමස්මා සිස්ස අං හොති නපුංසකෙ. නපුංසකං.

112. යොනං නි

අකාරන්තතො යොනං නි හොති නපුංසකෙ. නීනං නිච්චවිධානෙපි “නිනං
වා” ති පක්ඛෙ ටාටෙ හොන්ති, දීසෙ නපුංසකා නපුංසකානි. හො නපුංසක
නපුංසකා, නපුංසකා නපුංසකානි. නපුංසකං, නපුංසකෙ නපුංසකානි.
නපුංසකෙන, ඉච්චාදි සුගතසද්දසමං. එවං -

පුඤ්ඤ+පාප+ඵල+රුප+සාධනං,
සොත+සාන+සුඛ+දුක්ඛ+කාරණං;
දාන+සීල+ධන+කුමාර+ලොචනං,
මූල+කුල+බල+ජාල+මච්චලං.

නලීන+ලිඨිග+මුඛ+චිග+ජල+මබුජං,
පුලීන+ධඤ්ඤ+හිරඤ්ඤ+ඵලා+මතං;

පදුම+පණ්ණ+සුසාන+වනා+යුධං,
හදය+වීවර+වත්ථ+කුලි+න්ද්‍රියං.

නයන+වදන+යානො+දන+සොපාන+පානං,
භවන+භුවන+ලොභා+ලාභ+තුණ්ඩ+ණ්ඩ+පීඨං,
කරණ+මරණ+ඤාණා+රම්මණා+රඤ්ඤ+තාණං,
තගර+නගර+තීර+ච්ඡන්ත+ඡිද්දො+දකානි. ඉච්චාදි;

එකච්චං,

136. න නිස්ස ටා

එකච්චාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති, එකච්චානි. හො එකච්ච, එකච්චා එකච්චානි. එකච්චං, එකච්චෙ එකච්චානි. සෙසං නපුංසකංව.

එවං පඨමං, පඨමානි ඉච්චාදි. පදං, පදා පදානි ඉච්චාදි නපුංසකසමං. නාස්මිංසු භෙදො.

106. නාස්ස සා

පදාදීහි නාස්ස සා හොති වා. පදසා පදෙන.

105. පදාදීහි

පදාදීහි ස්මිතො සි හොති වා. පදසි පදෙ පදමිහි පදස්මිං, පදෙසු. එවං බිලසද්දො.

කම්මසද්දතො නාස්ස “නාස්සෙ+තො”ති එතො වා, කම්මෙන, “පුමකම්මථාමා”දිනා උත්තෙ කම්මුනා කම්මනා. ඉමිනාව සස්මාසු උත්තං, උස්ස ලසඤ්ඤායං ස+ස්මානං යථායොගං නො+නා නිච්චං, වචත්ථිතවිභාසත්තා වාධිකාරස්ස. කම්මුනො කම්මස්ස. කම්මුනා කම්මා කම්මමිහා කම්මස්මා. “කම්මාදිතො”ති ස්මිතො වා නිමිහි කම්මනි කම්මෙ කම්මමිහි කම්මස්මිං, සෙසං නපුංසකසමං. වම්ම+වෙස්ම+භස්මාදයො කම්මසමා උත්තතො+ඤ්ඤු.

ගච්ඡන්ත, සි. “න්තස්සං”ති වා අංමිහි සිලොපො ගච්ඡං. අඤ්ඤු සිස්ස දං, ගච්ඡන්තං, ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තානි. හො ගච්ඡ ගච්ඡා ගච්ඡං, ගච්ඡන්තා ගච්ඡන්තානි. ගච්ඡං ගච්ඡන්තං, ගච්ඡන්තෙ ගච්ඡන්තානි. ගච්ඡතා ගච්ඡන්තෙනෙ+ච්චාදි පුල්ලිඛිගසමං. එවං යජන්ත+වජන්තාදයො.

අකාරන්තං.

අට්ඨි, සිලොපො.

113. කුලො වා

කුලතො යොනං නි හොති වා නපුංසකෙ. අට්ඨිනි. “ලොපො”ති යොලොපෙ දීසො, අට්ඨි. හො අට්ඨි අට්ඨි, අට්ඨිනි අට්ඨි. අට්ඨිං, අට්ඨිනි අට්ඨි. අට්ඨිනා ඉච්චාදි මුනිසද්දසමං. එවං පච්ඡි+අක්ඛි+දධි+සත්ථි+චාරි+අච්චිආදයො.

ඉකාරන්තං.

දණ්ඨි, නපුංසකත්තා “එකච්චනෙ”ච්චාදිනා රස්සෙ සිලොපො. දණ්ඨිනි දණ්ඨි. “ගෙ වා”ති රස්සෙ හො දණ්ඨි දණ්ඨි, දණ්ඨිනි දණ්ඨි. “නං කුමතො”ති නං. දණ්ඨිනං දණ්ඨිං, දණ්ඨිනි දණ්ඨි. සෙසං පුල්ලිඨිගෙ දණ්ඨිසමං. එවං සුඛකාරි+සීසයාභිආදයො.

ඊකාරන්තං.

චක්ඛු, චක්ඛුනි චක්ඛු. සෙසං අට්ඨිසමං. එවං ආයු+චසු+ධනු+දාරු+නිපු+මධු+සිඬිගු+භිඬිගු+චත්ථු+ජතු+අම්බු+ අස්සුආදිනි. ආයුසද්දතො නාස්ස කොධාදිත්තා සාව විසෙසො.

උකාරන්තං.

ගොත්‍රභු, රස්සෙ සිලොපො. ගොත්‍රභුනි ගොත්‍රභු. හො ගොත්‍රභු ගොත්‍රභු, ගොත්‍රභුනි ගොත්‍රභු. ගොත්‍රභුං, ගොත්‍රභුනි ගොත්‍රභු ඉච්චාදි පුල්ලිඨිගෙ චෙස්සභුසමං. එවං සයම්භු+අභිභු+ධම්මඤ්ඤ ආදයො.

ඌකාරන්තං.

විසදා+විසදාකාර-චොභාරො+භයමුත්තකො;
පුමාදිජානනෙ හෙතු-භාවතො ලිඬිග+මීරිතො.

ඵන+කෙසාවතී නාරී, මස්සවා පුරිසො සියා;
උභින්න+මත්තරං එතං, ඉතරො+භයමුත්තකො.

එසෙ+සා එත+මීති ච,
පසිද්ධිඅත්ථෙසු යෙසු ලොකස්ස;
ථි+පුම+නපුංසකානී+ති,
වුවචන්තෙ තානි නාමානි.

නපුංසකලිඬිගං.

අඵ සබ්බාදීනං රූපනායො නිද්දිසියතෙ,

සබ්බ කතර කතම උභය ඉතර අඤ්ඤ අඤ්ඤතර අඤ්ඤතම,
පුබ්බ+පරා+පර+දක්ඛිණු+ත්තරා+ධරානි වචන්ථාය+මසඤ්ඤායං.
“උනපුරත්ථ+මධිකපදොදාහරණු+මජ්ඣාභාරො”ති ඤායා සබ්බාදීසු
පටියන්තෙති යොජෙතබ්බං. ය ත්‍ය ත එත ඉම අමු කිං එක තුම්භ අම්භ ඉච්චෙන
සබ්බාදයො. කච්චායනෙ අදස්සිතස්සාපි ත්‍යසද්දස්ස –

බ්බිධා පණ්හිතා ත්‍යාසු, රති ත්‍යාසු පතිට්ඨිතා;
බ්භානි ත්‍යාසු රුහන්ති, යදිදං සත්තා පජායරෙති –

පාළියං දිස්සමානත්තා ඉධ සඬගහො.

තත්ථ සබ්බසද්දො නිරවසෙසත්ථො. කතර+කතමසද්දො පුච්ඡනත්ථා.
උභයසද්දො ද්විඅවයවසමුදායවචනො. ඉතරසද්දො චුත්තපටියොභීවචනො.
අඤ්ඤසද්දො අධිකතාපරවචනො. අඤ්ඤ- තර+අඤ්ඤතමසද්දො අනියමත්ථා.
පුබ්බාදයො දිසාදිවචන්ථාවචනා. යසද්දො අනියමත්ථො. ත්‍ය+තසද්දො
පරමුච්චවචනා. එත+ඉම+අමු+කිං ඉච්චෙන
සමීප+අච්චන්තසමීප+දුර+පුච්ඡනත්ථවචනා. එකසද්දො සංඛ්‍යාදිවචනො.
තුම්භ+අම්භසද්දො පර+අත්ත නිද්දෙසවචනා.

සබ්බො, සිස්ස ඔ,

138. යොන+මෙට

අකාරන්තෙහි සබ්බාදීහි යොනං ඵට හොති නිච්චං. සබ්බෙ. හො සබ්බ
සබ්බා, සබ්බෙ. සබ්බං, සබ්බෙ. සබ්බෙන, සබ්බෙහි සබ්බෙහි. ඵචං කරණෙ.
සබ්බස්ස.

99. සබ්බාදීනං නංමිහි ව

අකාරන්තානං සබ්බාදීනං ඵ හොති නංමිහි සු+හිසු ව. ඵත්ථ ආදිසද්දො
අවයවෙ, චුත්තඤ්ඤි –

මරියාදායං පකාරෙ ව, සමීපෙ+වයවෙ තථා;
චතුස්ච+ත්ථෙප්පු මෙධාචී, ආදිසද්දං පකාසයෙති.

100. සං+සානං

සබ්බාදිතො නංවචනස්ස සං+සානං හොන්ති. සබ්බෙසං සබ්බෙසානං.
සබ්බා සබ්බමිහා සබ්බස්මා. සබ්බෙ සබ්බමිහි සබ්බස්මී, සබ්බෙසු.

ඉත්ථියං “ඉත්ථියං+මත්වා” ති ආපච්චයෙ තස්ස සසඤ්ඤා. සෙසං කඤ්ඤාව. සබ්බා, සබ්බා සබ්බායො. හො සබ්බෙ, සබ්බා සබ්බායො. “සො ස්සං+ස්සා+ස්සායං+තිං සු”-ති රස්සෙ සබ්බං, සබ්බා සබ්බායො. සබ්බාය, සබ්බාහි සබ්බාහි.

101. සපා සස්ස ස්සා වා

සබ්බාදීනං සපතො සස්ස ස්සා වා හොති. අමුස්සාති රූපස්ස “ස්සා වා තෙ+ති+මා+මුභී” ති ස්සාදෙසෙන සිද්ධත්තා වාග්ගහණ+මුත්තරත්ථං. රස්සෙ සබ්බස්සා සබ්බාය, සබ්බාසං සබ්බාසානං. පඤ්චමීයං සබ්බාය.

102. ස්මිනො ස්සං

සබ්බාදීනං සපතො ස්මිනො ස්සං වා හොති. සබ්බස්සං සබ්බායං සබ්බාය, සබ්බාසු.

නපුංසකෙ සබ්බං. “යොනං නී” ති නපුංසකෙ යොස්ස නිමිහි –

137. සබ්බාදීහි

සබ්බාදීහි පරස්ස නිස්ස ටා න හොති. දීසෙ සබ්බානි. හො සබ්බ සබ්බා, සබ්බානි. සබ්බං, සබ්බෙ සබ්බානි. නාදීසු පුමෙව. කතරකතමඋභයා තීසු ලීඨිගෙසු සබ්බසමා. එවං ඉතරඅඤ්ඤසද්දා. ස්සා+ස්සංසු විසෙසො.

52. ස්සං+ස්සා+ස්සායෙස්වි-

තරෙ+ක+ඤ්ඤෙ+ති+මාන+මි

ස්සමාදීසු ඉතර+ඵක+අඤ්ඤ+ඵත+ඉම ඉච්චෙතෙසං ඉ හොති නිච්චං. ඉතරිස්සා ඉතරාය, අඤ්ඤිස්සා අඤ්ඤාය, අඤ්ඤාසං අඤ්ඤාසානං. අඤ්ඤිස්සං අඤ්ඤායං අඤ්ඤාය. අඤ්ඤතර+ඤ්ඤතමා ලීඨිගත්තයෙ සබ්බසමා.

පුබ්බො,

143. පුබ්බාදීහි ඡහි

ඵතෙහි ඡහි සවිසයෙ ඵට වා හොතීති යොස්ස ඵට, පුබ්බෙ පුබ්බා. හො පුබ්බ පුබ්බා, පුබ්බෙ පුබ්බා. පුබ්බං, පුබ්බෙ. පුබ්බෙන. සෙසං සබ්බලීඨිගෙ සබ්බසමං. එවං පරාදයො පඤ්ච.

139. නා+ඤ්ඤඤ්ච නාම+ඡ්ඡධානා

තංනාමභූතෙහි අඡ්ඡධානෙහි ච සබ්බාදීහි සබ්බාදීකාරියං න හොති. තෙ සබ්බා, සබ්බනාමා තෙති අත්ථො. තෙ පියසබ්බා, තෙ අතිසබ්බා. නාමභූතෙ ච

අඤ්ඤපදත්ථාදො අප්පධානවිසයෙ ච සබ්බාදිකාරියනිසෙධෙන “පරමසබ්බෙ තිට්ඨන්ති” ත්‍යාදිතො පධානපදන්තතො ඵට්ඨාදයො හොන්ති, විසෙසනසමාසස්ස උත්තරපදත්ථපධානත්තා.

140. තනියත්ථයොගෙ

තනියත්ථෙත යොගෙ ච සබ්බාදිකාරියං න හොති. මාසෙන පුබ්බා මාසපුබ්බා ඉච්චාදි.

141. චත්ථසමාසෙ

චත්ථසමාසවිසයෙ සබ්බාදිකාරියං න හොති. දක්ඛිණුත්තරපුබ්බානන්තිආදි.

142. චෙ+ච

ඉති චත්ථසමාසෙ සබ්බාදිකාරියං න හොති, නිච්චෙන ඵට්ඨාදෙසප්පසඨිගෙ අයං සම්පත්තවිභාසා. පුබ්බුත්තරෙ පුබ්බුත්තරා. සෙසං සුගතසමං.

යො, යෙ. යා, යායො. යං, යානි ඉච්චාදි සබ්බසමං. යාදීන+මාලපනෙ රූපං න සම්භවති.

ත්‍ය සි -

128. ත්‍ය+තෙ+ත්‍යානං තස්ස සො

ත්‍ය+තෙ+ත්‍යානං+මනපුංසකානං තස්ස සො හොති සිම්භි. සො, තො. සො, තො, තොයො. තං, තොනි ඉච්චාදි සබ්බසමං.

සො,

131. තත්ස්ස නො සබ්බාසු

තසද්දස්ස තස්ස නො චා හොති සබ්බාසු විභන්තිසු. “ත්‍ය+තෙ+ත්‍යානං තස්සා”ති ච ඵත්ථ ත්‍යාදීනං තකාරග්ගහණං සො සා ඵසා නායොති ඉත්ථියං සබ්බසමා හොතීති. තෙ තෙ. නං තං, තෙ තෙ. තෙන තෙන, තෙහි තෙහි තෙහි තෙහි.

132. ච සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංමිභාමිහිස්වි+මස්ස ච

“ච සස්මාස්මිංස්සායස්සංස්සාසංමිභාමිහිස්වි+මස්ස ච”ති චුත්තෙපි තෙසං විභන්තිනං ආදෙසෙසු ස්සායාදීසු පරෙසු “තදාදෙසා තදිච භවන්ති”ති ඤායා ටාදෙසෙ සිද්ධෙපි යාදිආදෙසන්තරෙ පරෙ නිචත්තනත්ථං ස්සාදීනං ගහණං.

සාදීස්වි+මස්ස තසද්දතකාරස්ස ච ටො වා හොති. පුබ්බස්සරලොපො. එව+මුපරිපි. අස්ස නස්ස තස්ස, නෙසං නෙසානං නෙසං නෙසානං. අමිහා අස්මා නමිහා නස්මා තමිහා තස්මා. අමිහි අස්මිං නමිහි නස්මිං තමිහි තස්මිං, නෙසු නෙසු.

ඉත්ථීයං සා, නා නායො තා තායො. නං තං, නා නායො තා තායො. නාමිහි

46. ස්සා වා තෙ+ති+මා+මුහි

සපසඤ්ඤෙහි ත+එත+ඉම+අමුහි එකත්තෙ නාදීනං ස්සා වා හොති. අන්තස්සරානං සපවොහාරෙන තංසභවරිතාපි සද්දා “කුන්තෙ පවෙසයා”ති ඤායා ගය්හන්තීති “සපසඤ්ඤෙහි ත+එත+ඉම+අමුහි”ති වුත්තං. වාටාදෙසෙ අස්සා නස්සා නාය.

53. තාය වා

ස්සංස්සාස්සා යෙසු තස්ස වා ඉ හොති. තිස්සා තස්සා තාය, නාහි නාහි තාහි තාහි. සස්ස වා ස්සාමිහි අස්සා නස්සා තිස්සා තස්සා.

54. තෙ+ති+මානො සස්ස ස්සාය

තා+එතා+ඉමානො සස්ස ස්සායො හොති වා. අස්සාය නස්සාය තිස්සාය තස්සාය, “සපතෙ”ච්චාදීනා යාදෙසෙ නාය තාය. නංචචනස්ස ස+මාදෙසෙ තකාරස්ස ච වා ටාදෙසෙ ආසං නාසං නාසානං තාසං තාසානං. සත්තමීයං අස්සං අස්සා නස්සං නස්සා නායං නාය තිස්සං තිස්සා තස්සං තස්සා තායං තාය, නාසු තාසු.

නපුංසකෙ නං තං, නාහි තාහි. නං තං, නෙ නාහි තෙ තාහි. සෙසං පුමෙව.

“යංතංසද්දා නිච්චසම්බන්ධා”ති ඤායා යංසද්දෙන අනියමිතත්ථං තංසද්දො නියමෙති.

පසිද්ධෙ අනුභූතත්ථෙ, පක්කන්තවිසයෙ තථා;
යංසද්ද+මනපෙක්ඛෙව, තංසද්දො යුජ්ජතෙ සදාති –

වුත්තත්තා එත්ථෙච තංසද්දො යංසද්දං නාපෙක්ඛති. යථාක්කමං තත්ති+ද+මුදාහරණං –

(.) “නමො තස්සා”ති ව, (.) “අග්ගිමප+ක්ඛිනා...පෙ.... ඤාතකාරී හි සො ජිනො”ති ව, (..) පුරිමගාථාය වුත්තමුනිසද්ද+මපෙක්ඛිත්වා “සවාසනෙ කිලෙසෙ සො”ති ව.

එසො, එතෙ. එසා, එතා එතායො, එතං, එතානි ඉච්චාදි ට+නාදෙසාභාවොව විසෙසො.

ඉම සි,

127. සිම්භ+නපුංසකස්සා+යං

ඉමසද්දස්ස අනපුංසකස්ස අයං හොති සිම්භි. අයං, ඉමෙ. ඉමං, ඉමෙ.

126. නාම්භ+නි+මි

ඉමසද්දස්ස අනිත්ථියං නාම්භි අන+ඉමිඉච්චාදෙසා හොන්ති. “අතෙ+නා”ති එතෙ අතෙන ඉමිනා. හිමිහි –

125. ඉමස්සා+නිත්ථියං ටෙ

ඉමස්සා+නිත්ථියං ටෙ හොති වා සු+නං+හිසු. “නාමග්ගහණෙ ලිඛිගවිසිට්ඨස්සාපි ගහණං”ති ඤායා ‘අනිත්ථියං’ති ඉත්ථිලිඛිගනිසෙධා ඉමස්සාති නාමග්ගහණවිසයෙ ලිඛිගවිසෙසිතස්ස ඉමසද්දස්සාපි ගහණං. තස්ස එලං “තතස්ස නො සබ්බාසු” ත්‍යාදො ලිඛිගත්තයෙ කාරියසිද්ධි. එහි එහි ඉමෙහි ඉමෙහි. “ට සස්මාස්මි”මිච්චාදිනා සබ්බස්සි+මස්ස වා ටාදෙසෙ අස්ස ඉමස්ස, වා ටෙ එසං එසානං ඉමෙසං ඉමෙසානං. අම්භා අස්මා ඉමම්භා ඉමස්මා. අමිහි අස්මිං ඉමමිහි ඉමස්මිං, එසු ඉමෙසු.

ඉත්ථියං අයං, ඉමා ඉමායො. ඉමං, ඉමා ඉමායො. නා “ස්සා වා තෙ+නි+මා+මුහි”ති ස්සා වා, වා ටාදෙසෙ “ස්ස” මිච්චාදිනා ඉආදෙසෙ ච කතෙ අස්සා ඉමිස්සා ඉමාය, ඉමාහි ඉමාහි. අස්සා ඉමිස්සා අස්සාය ඉමිස්සාය ඉමාය. නංවචනස්ස ස+මාදෙසෙ ඉමස්ස ච වා ටාදෙසෙ අස්ස “සුනංහි සු”ති දීසෙ ච කතෙ ආසං, අඤ්ඤත්‍ර ඉමාසං ඉමාසානං. සත්තමියං අස්සං ඉමිස්සං අස්සා ඉමිස්සා ඉමායං ඉමාය, ඉමාසු.

නපුංසකෙ –

201. ඉමස්සි+දං වා

අංසිසු සහ තෙහි ඉමස්සි+දං හොති වා නපුංසකෙ. ඉදං ඉමං, ඉමෙ ඉමානි. ඉදං ඉමං, ඉමෙ ඉමානි. අතෙන ඉමිනා ඉච්චාදි පුල්ලිඛිගසමං.

197. ඉමෙ+තාන+මෙනා+න්වාදෙසෙ දුතියායං

ඉමඑතසද්දානං කථිතානුකථනවිසයෙ දුතියාය+මෙනාදෙසො හොති. ඉමං භික්ඛුං විනය+මජ්ඣාපය, අපො එනං ධම්ම+මජ්ඣාපය. ඉමෙ භික්ඛු විනය+මජ්ඣාපය, අපො එනෙ ධම්ම+මජ්ඣාපය. එව+මෙනස්ස ච යොජනීයං.

අමු සි,

129. මස්සා+මුස්ස

අනපුංසකස්සා+මුස්ස මකාරස්ස යො හොති සිම්භි. අසු, යො -

86. ලොපො+මුස්මා

නියමසුත්ත+මීදං, අමුසද්දතො යොනං ලොපො හොති නිච්චං පුල්ලිඛිගෙ. දීසෙ අමු. කුලතො යොනං “ලොපො”ති ලොපෙ සිද්ධෙපි වො+පවාදො+ය+මාරම්හො.

ආරම්හො චචනම්පත්ති, ලක්ඛණං යොගලක්ඛණං;
වාකාං සත්ථඤ්ච ඉච්චාදි, සුත්තාන+මභිධායකා.

අමුං, අමු. අමුනා, අමුභි අමුභි.

87. න නො සස්ස

අමුස්මා සස්ස නො න හොති. අමුස්ස, අමුසං අමුසානං. “නාස්මාස්සා”ති ලතො ස්මාස්ස නා, අමුනා අමුමහා අමුස්මා. අමුමභි අමුස්මිං, අමුසු.

ඉත්ථීයං අසු, අමු අමුයො. අමුං, අමු අමුයො. නා, “ස්සා චා තෙ+ති+මා+මුභි”ති නාදොකචචනානං ස්සා චා, අමුස්සා අමුයා, අමුභි අමුභි. අමුස්සා අමුයා, අමුසං අමුසානං. සත්තමීයං අමුස්සං අමුස්සා අමුයං අමුයා, අමුසු.

නපුංසකෙ -

202. අමුස්සා+දුං

අංසිසු සහ තෙහි අමුස්ස අදුං හොති චා නපුංසකෙ. අදුං, සිලොපො, අමුං. “කුලා චා”ති වානිආදෙසෙ අමුනි අමු. අදුං අමුං, අමුනි අමු. අමුනා ඉච්චාදි පුල්ලිඛිගසමං.

“සකත්තෙ”ති කපච්චයෙ -

130. කෙ වා

අමු එව අමුකොති සකත්ථෙ කපච්චයෙ තද්ධිතචුත්තිත්තා “එකත්ථතායං”ති සිලොපෙ ච කතෙ “නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකස්සාභාවො”ති ඤායා නිමිත්තභූතස්ස සිස්සා+භාවෙ නෙමිත්තිකස්ස “මස්සා+මුස්සා”ති කත්තඛිඛස්ස සකාරස්ස නිචුත්තිති ‘කෙ වා’ති විකප්පෙන මස්ස සකාරත්ථ+ මිද්+මාරද්ධං. අමුස්ස මස්ස කෙ ස භොති වා. අසුකො අමුකා, අසුකා අමුකා. අසුකං අමුකං ඉච්චාදි.

කිං සි.

198. කිස්ස කො සඛ්ඛාසු

සඛ්ඛාසු විභත්තිසු කිස්ස කො භොති. සිස්සො, කො, කෙ. කං, කෙ. කෙන, කෙහි කෙහි.

199. කි සස්මිංසු වා නිත්ථියං

අනිත්ථියං කිස්ස කි වා භොති සස්මිංසු. කිස්ස කස්ස, කෙසං කෙසානං. කම්භා කස්මා. කිම්හි කිස්මිං කම්හි කස්මිං, කෙසු.

ඉත්ථියං විභත්තිසු පරෙසු කාදෙසෙ කතෙ අකාරන්තත්තා මජ්ඣෙ ආපච්චයකරණං+මචිරුද්ධන්ති ආ, කා, කායො. කං, කා කායො ඉච්චාදි සඛ්ඛාව.

නපුංසකෙ -

200. කි+මංසිසු සහ නපුංසකෙ

අංසිසු සහ තෙහි කිං සද්දස්ස කිංභොති නපුංසකෙ. කාදෙසස්ස සාමඤ්ඤත්තා “විසෙසවිහිතා විධයො සාමඤ්ඤවිධයො නිසෙධෙන්ති”ති ඤායා කිංආදෙසෙන කාදෙසනිචුත්ති. කිං, කාති. කිං, කෙ කාති. කෙනෙ+ච්චාදි පුඛ්ඛෙව.

එකසද්දො සංඛ්ඛා+තුලා+ඤ්ඤ+සභායච්චනො. යදා සංඛ්ඛාවච්චනො, තදා එකච්චනන්තො, අනු එකසද්දො සංඛ්ඛායාච්චි. අඤ්ඤනු තුලාදීසු බහුවච්චනන්තොපි. එකො, එකෙ. එකා, එකා එකායො. එකං, එකානි+ච්චාදි සඛ්ඛසමං තිලිඪිගෙ.

තුලො එකො විලාසො ද්විත්තං කුමාරානං, එකෙ චණ්ණසද්දා ද්විත්තං කුමාරානං. අඤ්ඤත්ථෙ එකො ආචරියො එව+මාහ, එකෙ ආචරියා එව+මාහංසු. අසභායතෙ එකොච අරඤ්ඤං පවිසිත්වා.

එකො, එකෙ. එකා, එකා එකායො. එකං එකානි+ච්චාදි සබ්බසමං තිලිච්චගෙ. ස්සා+ස්සංසු පන “ස්ස” මාදිනා ඉ, එකිස්සා එකාය, එකිස්සං එකායං එකාය.

ඉධ අත්තපරගාරච්චසෙන එකස්සාපි “අම්භාකං රඤ්ඤා” තිපි “එකෙ ආචරියා” තිපි බහුවචනස්ස ලොකෙන ඉච්ඡිතත්තා බහුලච්චානා බහුවචනෙනෙව සිජ්ඤති.

තුම්භ+අම්භසද්දා අලිච්චා, තථා උභ+කති+ද්විසද්දා, පඤ්චාදයො අච්චාරසත්තා ච. තුම්භ සි, අම්භ සි.

212. තුම්භස්ස තුවංත්ච+මම්භි ච

අම්භි සිම්භි ච තුම්භස්ස සච්චත්තිස්ස තුවංත්චං හොන්ති. තුවං ත්චං.

211. සිම්භ+හං

සිම්භි අම්භස්ස සච්චත්තිස්ස අහං හොති. අහං, යෙචස්චෙ+ච, තු මිහෙ.

2,209. මය+මස්මා+ම්භස්ස

යොස්ච+ම්භස්ස සච්චත්තිස්ස මය+මස්මා චා හොන්ති යථාක්කමං. මයං අම්භෙ.

227. අංම්භි තං+මං+තචං+මමං

අංම්භි තුම්භඅම්භසද්දානං සච්චත්තීනං තං+මං+තචං+මමං හොන්ති යථාක්කමං. තං, මං, තචං, මමං.

231. දුතියා යොම්භි චා

තුම්භඅම්භසද්දානං සච්චත්තීනං පච්චෙකං ඩං+ඛාකං චා හොන්ති යොම්භි දුතියෙ, තුම්භං තුම්භාකං තුම්භෙ, අම්භං අම්භාකං අම්භෙ.

228. නාස්මාසු තයා+මයා

නාස්මාසු තුම්භඅම්භසද්දානං සච්චත්තීනං තයා+මයා හොන්ති යථාක්කමං. “නාස්මාසු” ති බහුවචනෙසුපි ච්චත්තික්කම+මනපෙක්ඛිත්චා සද්දක්කමෙන පච්චෙකං ද්වෙ ද්වෙ හොන්ති.

213. තයාතයිනං ත්ච චා තස්ස

තුම්භස්ස තයාතයිනං තකාරස්ස ත්ච හොති චා. ත්චයා තයා, මයා. තුම්භෙහි තුම්භෙහි, අම්භෙහි අම්භෙහි.

229. තව+මම+තුය්හං+මය්හං සෙ

සෙ තුමිහඅමිහසද්දානං සවිහත්තීනං එතෙ ආදෙසා හොන්ති යථාක්කමං. තව තුය්හං, මම මය්හං.

211. නංසෙස්ව+ස්මාකං+මමං.

නංසෙස්ව+මිහස්ස සවිහත්තිස්ස අස්මාකං+මමං හොන්ති යථාක්කමං. මමං.

230. ඩං+ඛාකං නංමිහි

නංමිහි තුමිහඅමිහසද්දානං සවිහත්තීනං ඩං+ඛාකං හොන්ති පච්චෙකං. තුමිහං තුමිහාකං අමිහං අමිහාකං අස්මාකං. කච්චායනෙ එකච්චනස්ස අංවිධානත්ථං සුත්ත+මාරද්ධං, එත්ථ පන අත්තගාරච්චසෙන අංමිහි තුමිහං අමිහංහි සිජ්ඣන්ති බහුලාධිකාරා.

214. ස්මාමිහි ත්වමිහා

ස්මාමිහි තුමිහස්ස සවිහත්තිස්ස ත්වමිහා හොති වා. ත්වමිහා ත්වයා තයා, මයා.

226. ස්මිමිහි තුමිහමිහානං තයි+මයි

ස්මිමිහි තුමිහඅමිහසද්දානංසවිහත්තීනං තයි+මයි හොති යථාක්කමං. ත්වයි තයි, මයි. තුමිහෙසු.

203. සුමිහා+මිහස්සා+ස්මා

අමිහස්ස අස්මා හොති වා සුමිහි. අස්මාසු අමිහෙසු. සබ්බාදයො චුත්ත+මපෙක්ඛන්තා චක්ඛමානං වාති ඉද+මෙසං ලක්ඛණං.

232. අපාදාදො පදනෙ+කචාකොයති

අධිකාරො. එත්ථ පාදො නාම ගාථාය චතුත්ථංසො, තස්මා “තුමිහෙහි පුඤ්ඤං පසුතං අනජ්ජකං”ති එත්ථ වො න හොති. එත්ථ පදන්ති චුත්ත සද්දො සභාවතො –

ආකාසවායුජ්ජහවො සරීරා,
සමුච්චරං චත්ත+මුපෙති නාදො;
යානන්තරෙ සුජ්ජට්ඨඤ්ඤමානො,
චණ්ණත්ත+මාගච්ඡති සො තු සද්දොති –

චුත්තත්තා එකෙකො චණ්ණො සද්දො නාම, තබ්බණ්ණසමුහො පදං, තජ්ජදසමුහො වාකාසද්ධි. තථා හි –

විතත්‍යන්තං පදං තස්ස, ච යො වාක්‍යන්ති මන්වයං;
උපචාරා වණ්ණසද්ද-වාච්චං තං න පරිච්චජෙ.

තං පදඤ්ච –

පදං චතුබ්බිධං චුත්තං, නාමා+ඛ්‍යාතො+පසග්ගජං;
නිපාතජඤ්ච තඤ්ඤු හි, අස්සො ඛල්වා+හිධාවතීති.

තං වාක්‍යඤ්ච –

එකාඛ්‍යාතො පදච්චයො, සියා වාක්‍යං සකාරකොති –

චුත්තං. තස්මා “විහත්‍යන්තං පදං, පදසමුහො වාක්‍ය”න්ති ච වුච්චති.

233. යොනංහිස්ව+පඤ්චම්‍යා වො+නො

අපඤ්චමියායොනංහිස්ව+පාදාදො වත්තමානානං පදස්මා පරෙස+මෙකවාකොස ධීතානං තුම්භඅම්භසද්දානං සවිහත්තීනං වො+නො හොන්ති වා යථාක්කමං. ගාමං වො ගච්ඡෙය්‍යාථ, ගාමං තුම්භෙ ගච්ඡෙය්‍යාථ. ගාමං නො ගච්ඡෙය්‍යාම, ගාමං අම්භෙ ගච්ඡෙය්‍යාම. පභාය වො ගමිස්සාමි, මා නො විකන්තිංසු. දීයතෙ වො, දීයතෙ තුම්භං. දීයතෙ නො, දීයතෙ අම්භං. තුට්ඨො+ස්මි වො පකතියා, තුට්ඨො+ස්මි තුම්භං. සත්ථා නො භගවා, එසො අම්භාකං සත්ථා. කතං වො, කතං තුම්භෙහි. කතං නො, කතං අම්භෙහි.

234. තෙ+මෙ නාසෙ

නාමිහි සෙ ච අපාදාදො වත්තමානානං දස්මා පරෙස+මෙකවාකොස ධීතානං තුම්භඅම්භසද්දානං සවිහත්තීනං තෙ+මෙ වා හොන්ති යථාක්කමං. කතං තෙ, කතං තයා. කතං මෙ, කතං මයා. දීයතෙ තෙ, දීයතෙ තච. දීයතෙ මෙ, දීයතෙ මම. ධනං තෙ, ධනං තච. ධනං මෙ, ධනං මම.

237. න ව+වා+හා+හෙ+වයොගෙ

වාදීහි යොගෙ තුම්භඅම්භසද්දානං වො+නො, තෙ+මෙ න හොන්ති. ගච්ඡාම තුම්භෙ ච මයඤ්ච, පස්සති තුම්භෙ ච අම්භෙ ච, කතං තුම්භෙහි ච අම්භෙහි ච, දීයතෙ තුම්භඤ්ච අම්භඤ්ච, ධනං තුම්භඤ්ච අම්භඤ්ච, කතං තයා ච මයා ච, දීයතෙ තච ච මම ච, ධනං තච ච මම ච. එවං වාදියොගෙහි.

235. අන්වාදෙසෙ

කථිතානුකථිතවිසයෙ තුම්භඅම්භසද්දානං ආදෙසා නිච්චං හොන්ති පුනබ්බිධානා. ගාමො තුම්භං පරිග්ගහො, අථො ජනපදො වො පරිග්ගහො.

අන්වාදෙසෙ අපො අපොති වාරද්වයාභාවා නිච්චන්ති චුත්තං. අපොසද්දො කථිතස්සෙව සුත කථනතො අන්වාදෙසජොතකො.

236. සපුබ්බා පයමන්තා වා

විජ්ජමානපුබ්බස්මා පයමන්තා පරෙසං තුම්භාමිහානං ආදෙසා වා හොන්ති අන්වාදෙසෙ. ගාමෙ පටො තුම්භාකං අපො නගරෙ කම්බලො වො අපො නගරෙ කම්බලො තුම්භාකං, අපොති අනුකථනවාරද්වයන්තා විකප්පො සපුබ්බාති කිං, පටො තුම්භාකං, අපො කම්බලො වො. පයමන්තාති කිං, පටො නගරෙ තුම්භාකං, අපො කම්බලො ගාමෙ වො.

238. දස්සනත්ථෙ+නාලොචනෙ

දස්සනත්ථෙ ආලොචනවජ්ජිතෙ පයුජ්ජමානෙ තුම්භඅම්භාන+මාදෙසා න හොන්ති. ගාමො තුම්භෙ උද්දිස්ස ආගතො, ගාමො අම්භෙ උද්දිස්ස ආගතො. අනාලොචනෙති කිං, ගාමො වො ආලොචෙති, ගාමො නො ආලොචෙති.

239. ආමන්තණං පුබ්බ+මසන්තංව

ආමන්තණං පුබ්බ+විජ්ජමානං විය හොති තුම්භාමිහාන+මාදෙසවිසයෙ. දෙවදත්ත තව පරිග්ගහො. ආමන්තණන්ති කිං, කම්බලො තෙ පරිග්ගහො.

240. න සාමඤ්ඤවචන+මෙකත්ථෙ

සමානාධිකරණෙ පරතො සාමඤ්ඤවචන+මාමන්තණං එකත්ථෙ අසන්තං විය න හොති මාණවක ජට්ඨක තෙ පරිග්ගහො. පරාමන්ථණෙ අසතිපි පුබ්බ+මුපාදාය ආදෙසො.

241. බහුසු වා

බහුසු වත්තමාන+මාමන්තණං සාමඤ්ඤවචන+මෙකත්ථෙ අසන්තං විය වා න හොති. “සිද්ධෙ සත්‍යාරම්භො නියමාය වා විකප්පායවා”ති චුත්තත්තා විකප්පත්ථ+මිදං. බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො තුම්භාකං පරිග්ගහො, බ්‍රාහ්මණා ගුණවන්තො වො පරිග්ගහො.

උහ+කතිසද්දා බහුවචනන්තා. “උහ+ගොහි ටො”ති යොනං ටො, උහො. කථං “උහයො වසෙමසෙ”ති, ටොමිහි යකාරාගමො. උහො.

59. සුභිසු+හස්සො

උහස්ස සුභිස්වො හොති. උහොහි උහොහි.

50. උභින්නං

උභා නංචචනස්ස ඉන්නං භොති. උභින්නං, උභොසු.

168. ටි කතිමිභා

කතිමිභා යොනං ටි භොති. කති, කති. කුතො යොලොපපසඨගෙ දීසනිචත්තනත්ථං ටිආදෙසො. කතීභි කතීභි. “ඛුකතින්නං”ති නුක, කතින්නං, කතීසු.

1,54. විච්ඡාය+භික්ඛඤ්ඤෙසු ද්වෙ

විච්ඡාය+මාභික්ඛඤ්ඤෙ ව ද්වෙ රූපානි භොන්ති. ක්‍රියා+ගුණ+දබ්බෙහි බ්‍යාපෙතු+මිච්ඡා විච්ඡා. රුක්ඛං රුක්ඛං සිඤ්චන්ති, ගාමො ගාමො රමණීයො, ගාමෙ ගාමෙ පානීයං. ආභික්ඛඤ්ඤං=පොනොපුඤ්ඤං, පචති පචති, පපචති පපචති.

1,55. ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සෙ+කස්ස

විච්ඡාය+මෙකස්ස ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො භොති. එකස්ස එකස්සාති ද්විත්තෙ එකෙකස්ස. කථං “මත්ථකමත්ථකෙනා”ති, “ස්‍යාදිලොපො පුබ්බස්සා”ති යොගවිභාගා, යොගවිභාගා ච ඉට්ඨපසිද්ධීති.

1,56. සබ්බාදීනං චීතිභාරෙ

සබ්බාදීනං චීතිභාරෙ ද්වෙ භවන්ති. පුබ්බස්ස ස්‍යාදිලොපො ච, අඤ්ඤස්ස අඤ්ඤස්ස භොජකා අඤ්ඤමඤ්ඤස්ස භොජකා, එචං ඉතරීතරස්ස.

1,57. යාවබොධං සම්භමෙ

තුරිතෙනා+පායනෙතුපදස්සනං සම්භමො, තස්මිං සති චත්තු යාවන්තෙහි සද්දෙහි සොත්ථො විඤ්ඤායතෙ, තාවන්තො පයුජ්ජන්තෙ. සජ්ජො සජ්ජො සජ්ජො, බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු බුජ්ඣස්සු, හින්තො හික්ඛුසඨසො, හින්තො හික්ඛුසඨසො.

භයෙ කොධෙ පසංසායං, තුරිතෙ කොතුභල+ච්ඡරෙ;
භාසෙ සොකෙ පසාදෙ ච, කරෙ ආමෙඨිතං බුධො.

සඨ්ඛ්‍යාකණ්ඩ

අථ සඨ්ඛ්‍යාසද්දා චුච්චන්තෙ. එකාදයො අට්ඨාරසන්තා සඨ්ඛ්‍යොයාවචනා. විසතිආදයො “හික්ඛුනං විසතී”තිආදීසු සඨ්ඛ්‍යාවචනා, “විසති

හික්බවෝ’තිආදීසු සඬ්ඛොයොවචනා. එකසද්දො සඬ්ඛාදීසු චුත්තොව. ද්වාදයො අට්ඨාරසන්තා ඛහුවචනන්ථාව.

219. යොමහි ද්විත්තං දුචෙ+ද්චෙ

යොමහි ද්විස්ස සවිහත්තිස්ස දුචෙ+ද්චෙ හොන්ති පච්චෙකං. දුචෙ ද්චෙ, දුචෙ ද්චෙ, ද්විහි ද්විහි.

220. දුචිත්තං නංමහි වා

නංමහි ද්විස්ස සවිහත්තිස්ස දුචිත්තං හොති වා. දුචිත්තං, අඤ්ඤානු –

47. නංමහි නුක ද්වාදිතං සත්තරසන්තං

ද්වාදිතං සත්තරසන්තං සඬ්ඛානං නුක හොති නංමහි විහත්තිමහි. උකාරො උච්චාරණත්ථො, කකාරො අන්තාවයවත්ථො. එත්ථ නාගමො විහත්තිස්ස ආද්‍යාවයචො චෙ, ‘ආගමා තග්ගුණිභූතා තග්ගහණෙන ගය්හන්තෙ’ති ඤායා නාගමොපි තංගහණෙන ගය්හතීති ‘සුනංහිසු’ති දීසප්පසඬ්ඛෙ පකතියා අන්තාවයවභූතෙ සරන්තතා නත්ථීති න දීසො. ද්විත්තං, ද්විසු.

207. පුමෙ තයො+චත්තාරො

යොමහි සවිහත්තිනං ති+චතුන්තං තයො+චත්තාරො හොන්ති යථාක්කමං පුල්ලිඬ්ඛෙ. තයො, තයො, තීහි තීහි.

49. ණ්ණං+ණ්ණන්තං තිතො කො

කොසඤ්ඤිතො තිතො නංචචනස්ස ණ්ණං+ණ්ණන්තං හොන්ති. තිණ්ණං තිණ්ණන්තං, තීසු.

ඉත්ථීයං –

205. තිස්සො චතස්සො යොමහි සවිහත්තිනං

විහත්තිසහිතානං තිචතුන්තං යොමහි තිස්සො+චතස්සො හොන්ති ඉත්ථීයං යථාක්කමං. තිස්සො, තිස්සො, තීහි තීහි.

204. නංමහි තිචතුන්තං+මිත්ථීයං තිස්ස+චතස්සා

නංමහි තිචතුන්තං තිස්ස+චතස්සා හොන්ති+ත්ථීයං යථාක්කමං. නංමහිති චතුත්ථීඡට්ඨිතං සාමඤ්ඤවචනං, නො චෙ නංසුති වදති, යථාක්කමංති සද්දද්වයාපෙක්ඛං. එව+මීදිස+මඤ්ඤමිපි. තිස්සන්තං තීසු.

206. තීණි+වත්තාරි නපුංසකෙ

යොමිහි සවිහත්තීනං තිවතුන්තං යථාක්කමං තීණි+වත්තාරි භොන්ති නපුංසකෙ. තීණි, තීණි, තීහි ඉච්චාදි පුල්ලිඬිගෙව.

චතු යො,

208. චතුරො වා චතුස්ස

චතුස්ස සවිහත්තිස්ස යොමිහි චතුරො භොති වා පුල්ලිඬිගෙ. චතුරො චත්තාරො. කථං “චතුරො නිමිත්තෙ නාද්දසාසි”න්ති, ලිඬිගවිපල්ලාසෙන සිද්ධං, චත්තාරි නිමිත්තානීති අත්ථො. විපල්ලාසො තිවිධො ලිඬිගවිපල්ලාසො චචනවිපල්ලාසො විහත්තිවිපල්ලාසොති. චතුහි චතුහි. චතුන්තං, චතුසු.

ඉත්ථීයං චතස්සො. චතස්සො. චතුහි චතුහි. චතස්සන්තං. චතස්සන්තං. චතුසු.

නපුංසකෙ චත්තාරි. චත්තාරි. චතුහි චතුහි. ඉච්චාදි පුමෙව.

169. ට පඤ්චාදීහි චුද්දසහි

“සුත්තෙ ලිඬිගචචනමත්ත”න්ති ඤායා ට-ඉති චුත්තං. පඤ්චාදීහි චුද්දසහි සඬ්ඛායාහි යොනං ට භොති. පඤ්ච. පඤ්ච. යොනං ටා+ටෙතිචත්ථනත්ථං ට-විධානං.

90. පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තං+ම

පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තං සුනංහිස්ව භොති. එත්ත+දීසාපවාදො+යං. අපවාදති ඛාධෙතීති අපවාදො. තස්මා “පකප්පාපවාදවිසයමුස්සග්ගා අහිනිවිසන්තෙ”ති ඤායා “සුහිස්ව+ස්සෙ” “සුනංහිසු”ති ච උස්සග්ගා “පඤ්චාදීනං චුද්දසන්තං+ම” ඉති අපවාදවිසයං න පවිසන්ති, සාමඤ්ඤත්තා. එව+මුපරිපි “පඤ්චමීයං පරස්ස” “ආදිස්සා”ති. පඤ්චහි පඤ්චහි පඤ්චන්තං. පඤ්චන්තං. පඤ්චසු. එවං ඡාදයො අට්ඨාරසන්තා.

“චත්ථෙ”ති එකො ච දස වාති චත්තසමාසෙ “අමාදී”ති එකෙන අධිකා දසාති තතියාසමාසෙ වා කතෙ “එකත්ථතාය”න්ති විහත්තිලොපො. එව+මුපරි ව.

3,102. එකට්ඨානං+මා

එකඅට්ඨානං ආ භොති දසෙ පරෙ.

3,103. ර සංඛ්‍යාතො වා

සංඛ්‍යාතො පරස්ස දසස්ස ර හොති විභාසා. ස ව “පඤ්චමියං පරස්සා”ති වත්තමානො “ආදිස්සා”ති දකාරස්සෙව හොති. එකාරස එකාදස. එකාරසහි එකාදසහි. එකාරසන්තං එකාදසන්තං. එකාරසසු එකාදසසු. එව+මෙකාදසඉච්චාදිපි.

3,94. ආ සංඛ්‍යායා සතාදො නාඤ්ඤත්ථෙ

සංඛ්‍යාය+මුත්තරපදෙ ද්විස්සා හොති අසතාදො නාඤ්ඤත්ථෙ.

ආවිට්ඨලිඛිගත්තා සංඛ්‍යායං උත්තරපදෙ සලිඛිගෙනෙව විසෙසනං භවති.

සුද්ධං මිස්සඤ්ච සංකිණ්ණං, උපසජ්ජනමෙව ව;
ආවිට්ඨ+මථ වා+ඛ්‍යත්තං, ඡධා ලිඛිගං විවංයතෙ.

එත්ථ යථාක්කමං රුක්ඛො ලතා පණ්ණංති සුද්ධං. සටො සටී, වජීරො වජීරං, වෙදනා වෙදනංති මිස්සං. තටො තටී තටංති සංකිණ්ණං. සුක්කො පටො, සුක්කා පටී, සුක්කං වත්ථංති උපසජ්ජනං. රාජා සරණං, ගුණො පමාණංති ආවිට්ඨං. තුවං අභං කති පඤ්චාති අඛ්‍යත්තං. ඉති ලිඛිගං වෙදිතඛිඛං. ද්වාදස.

3,98. ඛා වත්තාලීසා දො

ද්විස්ස ඛා වා හොති වත්තාලීසා දො නාඤ්ඤත්ථෙ. රාදෙ සෙ ඛාරස.

3,95. තිස්සෙ

සංඛ්‍යාය+මුත්තරපදෙ තිස්ස ඵ හොත+සතාදො නා+ඤ්ඤත්ථෙ.

3,104. ඡනීහි ලො ව

ඡනීහි පරස්ස දසස්ස ලො හොති රො ව. තෙළස තෙරස.

3,100. චතුස්ස චුවො දසෙ

චතුස්ස චු+වො හොන්ති වා දසෙ පරෙ. ද්විත්තෙ චුද්දස වොද්දස චතුද්දස.

3,99. වීසතිදසෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණ+පන්තා

වීසති සෙසු පරෙසු පඤ්චස්ස පණ්ණ+පන්තා හොන්ති යථාක්කමං. පන්තරස පඤ්චදස.

3,101. ඡස්ස සො

ඡස්ස සො-ඉච්ච+ය+මාදෙසො හොති සෙ පරෙ. සොළස සොරස. සත්තරස සත්තදස. “එකට්ඨාන+මා”ති ආ, අට්ඨාරස අට්ඨාදස.

ඌනා ච සා වීසති වාති “විසෙසන+මෙකත්ථෙතෙ”ති විසෙසනසමාසෙ “ඉත්ථීයං භාසිතපුම්+ත්ථී පුමෙ+වෙකත්ථෙ”ති පුමත්තෙ ච කතෙ එකෙන ඌනා වීසතීති තතියාසමාසෙ එකුනවීසති.

වීසතිආදයො ආනචුතියා ඉත්ථීලීඨිගෙ+කචචනා. හො එකුනවීසති. එකුනවීසතිං. එකුනවීසතායා එකුනවීසතියා. එකුනවීසතායං එකුනවීසතියං එකුනවීසතායා එකුනවීසතියා. මතිසමං.

එවං වීසති, එකවීසති, ද්වාවීසති ඛාවීසති, තෙවීසති චතුරවීසතිඡපභුතයො. පණ්ණආදෙසෙ පණ්ණවීසති පඤ්ඤවීසති. එවං ඡබ්බීසති, සත්තවීසති, අට්ඨවීසති.

එකෙන ඌනා තිංසති තිංසා වාති එකුනතිංසති එකුනතිංසා වා. කරණෙ එකුනතිංසාය. එකුනතිංසාය, එකුනතිංසාය, එකුනතිංසාය, එකුනතිංසාය. එවං තිංසතිණ්ණංසාවභුතයො. තිංසාසද්දස්ස පන සිලොපෙ “දීසස්සො”ති යොගවිභාගා රස්සො, තිංස. නිග්ගහීතාගමො, තිංසං. හොතිංසෙ+ච්චාදි පුමෙච.

චත්තාලීසාදීසුපි යථාසම්භවං එවමෙච. ද්විත්තෙ එකත්තිංසති එකත්තිංසා. රස්සද්විත්තෙ ද්වත්තිංසති ද්වත්තිංස. එවං තෙත්තිංසති තෙත්තිංසාදයො යාව එකුනචත්තාලීසති එකුනචත්තාලීසා. චත්තාලීසාය සිම්භි චත්තාරීසා චත්තාලීසා චත්තාලීසං, හො චත්තාලීසෙ+ච්චාදි හොති. එවං එකචත්තාරීසා.

3,97. ද්වීස්සා ච

අසතාදො නාඤ්ඤත්ථෙ චත්තාලීසාදො ද්වීස්ස එ වා හොති ආ ච. ද්වෙචත්තාලීසා ද්වෙචත්තාලීස ද්වෙචත්තාලීසං, එවං ද්වාචත්තාලීස-ඉච්චාදි. ද්වෙචත්තාරීසා ද්වෙචත්තාරීස ද්වෙචත්තාරීසං, එවං ද්වාචත්තාරීසා ද්වාචත්තාරීස ඉච්චාදි. චත්තාලීසති එකචත්තාලීසති ද්වෙචත්තාලීසති ද්වාචත්තාලීසති ඉච්චාදි එකුනවීසතිසමං.

3,98. චත්තාලීසාදො චා

අසතාදො නාඤ්ඤත්ථෙ චත්තාලීසාදො තිස්සෙ හොති වා. තෙචත්තාලීසා තෙචත්තාලීස තෙචත්තාලීසං. හො තෙචත්තාලීසෙ ඉච්චාදි හොති. එවං තිචත්තාලීසා තෙචත්තාරීසා තිචත්තාරීසා ඉච්චාදි, තෙචත්තාලීසති තිචත්තාලීසති ඉච්චාදි පුබ්බෙච.

එවං චතුරත්තලීසා පඤ්චවත්තලීසා චතුරත්තලීසති පඤ්චවත්තලීසති ඉච්චාදි යාව එකුනපඤ්ඤාසා.

පඤ්ඤාසා පඤ්ඤාස පඤ්ඤාසං ඉච්චාදි හොති. එවං ද්වෙපඤ්ඤාසා ද්වාපඤ්ඤාසා ද්විපඤ්ඤාසා ද්වෙපණ්ණාසා ද්වාපණ්ණාසා ද්විපණ්ණාසා. තෙපඤ්ඤාසා තිපඤ්ඤාසා තිපඤ්ඤාසං තෙපණ්ණාසා තිපණ්ණාසා. චතුපණ්ණාසා පඤ්චපණ්ණාසා ඉච්චාදි යාව එකුනසට්ඨි.

එවං සට්ඨි, එකසට්ඨි, ද්වෙසට්ඨි ද්වාසට්ඨි ද්විසට්ඨි, තෙසට්ඨි තිසට්ඨි, චතුසට්ඨි පඤ්චසට්ඨි ඉච්චාදි යාව එකුනසත්තති.

සත්තති, එකසත්තති, ද්වෙසත්තති ද්වාසත්තති ද්විසත්තති, තෙසත්තති තිසත්තති. ද්වෙසත්තරි ද්වාසත්තරි ද්විසත්තරි, චතුසත්තති, පඤ්චසත්තති, චතුසත්තරි, පඤ්චසත්තරිති යාව එකුනාසීති.

අසීති, එකාසීති, ද්වාසීති, යාගමෙ ද්වියාසීති, තෙඅසීති තියාසීති, චතුරාසීති, පඤ්චාසීති ඉච්චාදි යාව එකුනනචුති.

නචුති, එකනචුති, ද්වෙනචුති ද්වානචුති ද්විනචුති, තෙනචුති තිනචුති, චතුනචුති, පඤ්චනචුති ඉච්චාදි යාව එකුනසතං, එතං නපුංසකලීඨග+මෙකචචනන්තං.

සතං, හො සත සතා, සතං, සතං. සතෙන, කරණෙ සතෙන. සතස්ස, සතා සතම්භා සතස්මා, සතස්ස, සතෙ සතම්භි සතස්මිං. එවං එකසතතො පභුති යාව සහස්සං.

කොට් පකොට් කොට්ඨපකොට් අක්ඛොභිණියො ඉත්ථිලීඨගෙ+කචචනන්තා. වග්ගහෙදෙ තු සබ්බාසම්පි සංඛ්‍යානං බහුවචනොපි හොතෙව “ද්වෙවිසතියො ජිනදන්තා” “තිස්සො විසතියො දිනසට්ඨකා” ඉච්චාදි.

දසදසකං සතං නාම, දසසතං සහස්සං නාම, දසසහස්සං නහුතං, දසනහුතං ලක්ඛං, සතසහස්සන්තිපි වුවචති.

ලක්ඛසතං කොට්, කොට්ලක්ඛසතං පකොට්, පකොට්ලක්ඛසතං කොට්ඨපකොට්, එවං නහුතං, නින්නහුතං, අක්ඛොභිණී, බින්දු, අබ්බුදං, නිරබ්බුදං, අහහං, අබ්බං, අට්ටං, සොගණ්ඨිකං, උප්පලං, කුමුදං, පුණ්ඩරිකං, පදුමං, කථානං, මහාකථානං, අසඨ්ඛොය්‍යන්ති යථාක්කමං සතලක්ඛගුණං වෙදිතබ්බං.

ඉච්චෙවං යානතො යානං, සතලක්ඛගුණං මතං;
කොට්ඨපභුතීනං වීස-සඬ්ඛ්ඛානඤ්ච යථාක්කමන්ති.

අථා+සංඛ්ඛා වුච්චතෙ, අඛ්ඛායන්ති ච වුච්චතෙ. තං පාදි චාදි,
උපසග්ගනිපාතාති ච දුච්චිං.

ප පරා අප සං අනු අව ඔ නි දු වි අධි අපි අති සු උ අහි පති පරි උප ආ ඉමෙ
වීසති පාදයො. පාදයො හි ජොතකා, න චාවකා.

තත්ථ ප-සද්දො පකාරා+දිකම්ම, පධාන+න්තොභාව, වියොග, තප්පර,
භුසත්ථ, සම්භව, තිත්ති, අනාවල, පත්ථනාදීසු. යථා පකාරෙ-පඤ්ඤා.
ආදිකම්මෙ-විජ්ජකතං, පධානෙ-පණීතං, අන්තොභාවෙ-පක්ඛිත්තං, ඛිත්තන්ති
පෙරණං, පක්ඛිත්තන්ති අන්තොකරණං, ධාත්වත්ථස්ස ඛාධිතත්තා. වුත්ථඤ්චි

—

ධාත්වත්ථං ඛාධිතෙ කොචි, කොචි තං අනුවත්තතෙ;
තමෙව+ඤ්ඤො විසෙසෙති, උපසග්ගගතී තිධාති.

එත්ථ ච “අනුරුද්ධකා මෙ සඬ්ඛාමයුද්ධෙ” ති ච ඉමෙ උපසග්ගා ධාත්වත්ථං
විසෙසෙන්නි නාම. වියොගෙ-පචාසී, තප්පරෙ-පාවරියො, භුසත්ථෙ-
පවුද්ධකායො, සම්භවෙ-හිමවත්තා ගඬ්ඛා පභවති, තිත්තියං-පහුත+මන්තං,
අනාවලෙ-පසන්ත+මුදකං, පත්ථනෙ-පණීහිතං.

පරාඉති පරිහානි, පරාජය, ගති, වික්කමා+මසනාදීසු. යථා පරිහානියං-
පරාභවො. පරාජයෙ-පරාජිතො, ගතියං-පරායනං, වික්කමෙ-පරක්කමති,
ආමසනෙ-අඬ්ඛස්ස පරාමසනං.

අපඉති අපගත, ගරභ, වජ්ජන, පුජා, පදුස්සනාදීසු. යථා අපගතෙ-අපමානො
අපෙතො, ගරභෙ-අපගඛිහො, වජ්ජනෙ-අපසාලාය ආයන්ති චාණිජා, පුජායං-
වුද්ධාපචාසී, පදුස්සනෙ-අපරජ්ඣන්ති.

සංඉති සමොධාන, සම්මාසම, සමන්තභාව, සංගත, සංඛෙප, භුසත්ථ,
සහ+ජ්ජත්ථ, පභවා+හිමුඛභාව, විධාන, පුනජ්ජන, කරණ, සමිද්ධාදීසු. යථා
සමොධානෙ-සන්ධි, සම්මාසමෙ-සමාධි, සම්පයුත්තො, සමන්තභාවෙ-
සංකිණ්ණං, සමුල්ලපනා, සංගතෙ-සඬ්ඛමො, සංඛෙපෙ-සමාසො, භුසත්ථෙ-
සාරත්ථො, සහත්ථෙ-සංචාසො, අජ්ජත්ථෙ-සමග්ගො, පභවෙ-සම්භවො,
අහිමුඛභාවෙ-සම්මුඛං. සංගතෙ-සංගණ්හාති, විධානෙ-සංවුතං,
පුනජ්ජනකරණෙ-සන්ධාවති, සමිද්ධියං-සම්පන්තො.

අනුඉති අනුගතා+නුපවිජින්න, පවිජාත්ථ, භුසත්ථ, සාදිස්ස, භීත, තතියත්ථ, ලක්ඛණි+ත්ථම්භුතක්ඛාන, භාග, විචිඡාදීසු. අනුගතෙ-අන්වෙති, අනුපවිජින්නෙ-අනුසයො, පවිජාත්ථෙ-අනුරථං, භුසත්ථෙ-අනුරත්තො, සාදිස්සෙ-අනුරුපං, භීතෙ-අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්තො, තතියත්ථෙ-නදි+මත්ථවසිතා සෙනා, ලක්ඛණෙරුක්ඛ+මනුච්ඡිජොතතෙ විජ්ජු, ඉත්ථම්භුතඛායානෙ-සාධු දෙවදත්තො මාතර+මනු, භාගෙ-ය+දෙත්ථ මං අනු සියා, තං දීයතු, විචිඡායං-රුක්ඛං රුක්ඛං අනු විජ්ජොතතෙ චන්දො.

අවඉති අධොභාග, වියොග, පරිභව, ජානන, [සුද්ධි] නිච්ඡය, දෙස, ටෙය්‍යාදීසු. අධොභාගෙ-අවක්ඛිත්තවක්ඛු, වියොගෙ-අවකොකිලං චනං, පරිභවෙ-අවජානනං, අවමඤ්ඤති, ජානනෙ-අවගච්ඡති. [සුද්ධියං—වොදානං (රූපසිද්ධි)], නිච්ඡයෙ-අවධාරණං, දෙසෙ-අවකාසො, ටෙය්‍යා-අවභාරො.

ඔඉති ඔරොහරණ, නීහරණ, සුද්ධිආදීසු දිස්සති. ඔරොහණෙ-පාසාදා ඔරොහති, නීහරණෙ-ඔමුක්කුපාහනො, සුද්ධියං-ඔදානං.

නිඉති, නිස්සෙස, නිග්ගත, නීහරණ, +න්තොපවෙසනා+භාව, නිසෙධන, නික්ඛන්ත, පාතුභාවා+වධාරණ, විහජන, උපමු+පධාරණා+වසාන, ඡෙක, නීහරණා+වරණාදීසු. නිස්සෙසෙ-නිරුත්ති, නිග්ගතෙ-නික්කිලෙසො, නිය්‍යාති, නීහරණෙ-නිද්ධාරණං, අන්තොපවෙසනෙ-නිබාතො, අභාවෙ-නිම්මක්ඛිකං, නිසෙධෙ-නිචාරෙති, නික්ඛන්තෙ-නිබ්බානං, පාතුභාවෙ-නිම්මිතං, අවධාරණෙ-නිච්ඡයො, විහජනෙ-නිද්දෙසො. උපමායං-නිදස්සනං, උපධාරණෙ-නිසාමනං, අවසානෙ-නිට්ඨිතං, ඡෙකෙ-නිපුණො, නීහරණෙ-නීහරති, ඉස්ස දීසො. ආවරණෙ-නීවරණං.

දුඉති අසොහණා+භාව, කුච්ඡිතා+සම්ද්ධි, කිච්ඡ, විරූපතාදීසු. අසොහණෙ-දුග්ගන්ධො, අභාවෙ-දුබ්භික්ඛං, කුච්ඡිතෙ — දුක්කටං. අසම්ද්ධියං-දුස්සස්සං, කිච්ඡෙ-දුක්කරං, විරූපතායං-දුබ්බණ්ණො දුම්මුඛො.

විඉති විසෙස, විවිධ, විරුද්ධ, විගත, වියොග, විරූපතාදීසු. විසෙසෙ-විමුත්ති, විසිට්ඨො, විවිධෙ-විමති, විරුද්ධෙ-විවාදො, විගතෙ-විමලං, වියොගෙ-විජ්ජයුත්තො, විරූපතායං-විරූපො.

අධිඉති අධිකි+ස්සරු+පරිභාවා+ධිභවන+ඡ්ඤායා+ධිට්ඨාන, නිච්ඡය, පාපුණනාදීසු. අධිකෙ-අධිසීලං, ඉස්සරෙ-අධිපති, අධි බ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්ඤාලා, උපරිභාවෙ-අධිරොහති, පථවිං අධිසෙස්සති, අධිභවනෙ-අධිභවති, අඡ්ඤායනෙ-ඛ්‍යාකරණ+මධිතෙ, අධිට්ඨානෙ-භූමිකම්පාදිං අධිට්ඨාති, නිච්ඡයෙ-අධිමොක්ඛො, පාපුණනෙ-භොගක්ඛන්ධං අධිගච්ඡති.

අපිඉති සම්භාවනා+පෙක්ඛා, සමුච්චය, ගරභ, පඤ්භාදීසු. සම්භාවනායං-අපි දිඛිබ්බෙසු කාමෙසු, මෙරුමිපි විනිවිජ්ඣන්වා ගච්ඡෙයා, අපෙක්ඛායං-අයමිපි ධම්මො අනියතො, සමුච්චයෙ-ඉතිපි අරභං, අන්තමිපි අන්තගුණමිපි ආදාය, ගරභෙ-අපි අම්භාකං පණ්ඩිතක, පඤ්භෙ-අපි හන්තෙ භික්ඛං ලභිත්ථ.

අතිඉති අතික්කමනා+තික්කන්තා+තිසය, භුසත්ථාදීසු. අතික්කමෙ-අතිරොචති අම්භෙහි, අතීතො, අතික්කන්තෙ-අච්චන්තං, අතිසයෙ-අතිකුසලො, භුසත්ථෙ-අතිකොධො, අතිචුද්ධි.

සුඉති සොහණ, සුට්ඨු, සම්මා, සමිද්ධි, සුඛත්ථාදීසු. සොහණෙ-සුගන්ධො, සුට්ඨු+සම්මාදත්ථෙසු-සුට්ඨු ගතො සුගතො, සම්මා ගතොතිපි සුගතො, සමිද්ධියං-සුභික්ඛං, සුඛත්ථෙ-සුකරො.

උඉති උග්ගතු+ද්ධකම්ම, පධාන, වියොග, සම්භව, අන්තලාභ, සත්ති, සරුපකථනාදීසු. උග්ගතෙ-උග්ගච්ඡති, උද්ධකම්මෙ-ආසනා උට්ඨිතො, උක්ඛෙපො, පධානෙ-උත්තමො, ලොකුත්තරො, වියොගෙ-උඛිභාසිතො, සම්භවෙ-උඛිභුතො, අන්තලාභෙ-උප්පන්තං ඤාණං, සත්තියං-උස්සහති ගන්තුං, සරුපකථනෙ-උද්දිසති සුත්තං.

අභිඉති අභිමුඛභාව, විසිට්ඨා+ධිකු+ද්ධකම්ම, කුල, සාරුප්ප, වන්දන, ලක්ඛණි+ත්ථම්භුතක්ඛාන, විච්ඡාදීසු. අභිමුඛභාවෙ-අභිමුඛො, අභික්කමති, විසිට්ඨෙ-අභිධම්මො, අධිකෙ-අභිවසති, උද්ධකම්මෙ-අභිරුහති. කුලෙ-අභිජාතො, සාරුප්පෙ-අභිරුපො, වන්දනෙ-අභිවාදෙති, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

පතිඉති පටිගත, පටිලොම, පටිනිධි, පටිදාන, නිසෙධ, නිවත්තන, සාදිස්ස, පටිකරණා+දාන, පටිබොධ, පටිච්ච, ලක්ඛණිත්ථම්භුතක්ඛාන, භාග, විච්ඡාදීසු. පටිගතෙ-පච්චක්ඛං, පටිලොමෙ-පටිසොතං, පටිනිධිමිහි-ආචරියතො පති සිස්සො, පටිදානෙ-තෙලත්ථිකස්ස සතං පටිදානි, නිසෙධෙ-පටිසෙධෙති, නිවත්තනෙ-පටික්කමති, සාදිස්සෙ-පටිරුපකං, පටිකරණෙ-පටිකාරො, ආදානෙ-පටිග්ගණ්භාති, පටිබොධෙ-පටිවෙධො, පටිච්චෙ-පච්චයො, ලක්ඛණාදීසු පුරිමසමං.

පරිඉති සමන්තතොභාව, පරිච්ඡෙද, වජ්ජනා+ලිඛිගත, නිවසන, පූජා, භොජනා+වජානන, දොසක්ඛාන, ලක්ඛණාදීසු. සමන්ථ- තොභාවෙ-පරිචුතො, පරිච්ඡෙදෙ-පරිඤ්ඤෙයාං, වජ්ජනෙ-පරිහරති, ආලිඛිගතෙ-පරිස්සජති, නිවසනෙ-යො වත්ථං පරිදභෙස්සති, පූජායං-පරිවරියා, භොජනෙ-භික්ඛුං පරිවිසති, අවජානනෙ-පරිභවති. දොසක්ඛානෙ-පරිභාසති, ලක්ඛණාදීසු-රුක්ඛං පරි විජ්ජොතතෙ විජ්ජු ඉච්චාදි.

උපඉති උපගමන, සමීපු+පපත්ති, සාදිස්සා+ධිකු+පරිභාවා+නසන,
 දොසක්ඛාන, සඤ්ඤා, පුබ්බකම්ම, පුජා, ගය්භාකාර, භුසත්ථාදීසු. උපගමනෙ-
 නිසින්නං වා උපනිසීදෙයා, සමීපෙ-උපනගරං, උපපත්තියං-සග්ගං ලොකං
 උපපජ්ජති, අඵ වා උපපත්ති=යුත්ති, යථා උපපත්තීනො ඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා,
 සාදිස්සෙ-උපමානං, උපමා, අධිකෙ-උපබාරියං දොණො, උපරිභාවෙ-
 උපසම්පන්නො, අනසනෙ-උපවාසො, දොසක්ඛානෙ-පරං උපවදති,
 සඤ්ඤායං-උපධා, උපසග්ගො, පුබ්බකම්මෙ-උපක්කමො, උපකාරො, පුජායං-
 බුද්ධුපට්ඨානො, මාත්‍රපට්ඨානං, ගය්භාකාරෙ-සොවෙයාපච්චුපට්ඨානං,
 භුසත්ථෙ-උපාදානං, උපායාසො, උපනිස්සයොති.

ආඉති අභිමුඛභාවු+ද්ධකම්ම+මරියාදා+භිවිධි, පත්ති+ච්ඡා, පරිස්සජන,
 ආදිකම්ම, ගහණ, නිවාසන, සමීප, ආචිභානාදීසු. අභිමුඛභාවෙ-ආගච්ඡන්ති,
 උද්ධකම්මෙ-ආරොහති, මරියාදායං-ආපබ්බතා ඛෙත්තං, අභිවිධිමිහි-ආකුමාරං
 යසො කච්චායනස්ස, පත්තියං-ආපත්තිං ආපන්නො, ඉච්ඡායං-ආකච්චා,
 පරිස්සජනෙ-ආලිච්චගනං, ආදිකම්මෙ-ආරම්භො, ගහණෙ-ආදීයති, ආලිච්චගති,
 (ආලිම්පති, රු), නිවාසෙ-ආචසථො, ආවාසො, සමීපෙ-ආසන්නං, ආචිභානෙ-
 ආමන්නෙති.

ප පරා+ප ස+මන්ච+ච, ඔ නි දු රභි බ්‍යා+ධිසු;
 අති නි ජ්ජති පරි අපයො, උප ආ ඉති වීසති;
 එස හි හො උපසග්ග-විධි+ක්කමනො කථිතො.

එත්ථ ච -

උපසග්ග+නිපාතා ච, පච්චයා ච ඉමෙ තයො;
 නෙකෙ+නෙකත්ථවාචකා, ඉති නෙරුත්තිකා+බුචුං.

118. අසංඛොති සබ්බාසං

අවිජ්ජමානසංඛොති පරාසං සබ්බාසං විභත්තීනං ලොපො හොති. න සන්ති
 එකච්චනාදිසංඛ්‍යා එතෙසන්ති අසංඛ්‍යා, තෙසං අසංඛ්‍යානං විභත්තීනං හෙදෙ
 අසතිපි ස්‍යාදිවිධානං “මා නො අජ්ජ විකන්තිංසු”තිආදො විභත්තන්තත්තා
 පදත්තසිද්ධිති වො+නොආදීනං සිද්ධියා ච තෙසං පට්ඨාදිඅත්ථෙ දස්සනතො ච
 හොති. පහාරො පරාභවො අපහාරො සංභාරො අච්චාරො ඔභාරො ඉච්චාදි
 හොති.

උපෙච්ච+ත්ථං සජන්තීති, උපසග්ගා හි පාදයො;
 වාදී පදාදිමජ්ඣන්තෙ, නිපාතා නිපතන්තීති.

ඔපසග්ගිකපදං.

සමුච්චය+විකප්පන+පටිසෙධ+පුරණාදිඅත්ථං අසත්තවාචිකං නොපාතිකං.

ව-ඉති සමුච්චයා+න්වාචය+ඉතරෙතරයොග+සමාහාරා+වධාරණාදීසු. වා-ඉති විකප්පනු+පමාන+සමුච්චය+වචන්ථිතවිභාසාදීසු. න, නො, මා, අ, අලං, හලං ඉච්චෙනෙ පටිසෙධෙ. “ද්වෙ පටිසෙධා පකතිඅත්ථං ගමයන්ති” ති ඤායා “න තෙසං පන රූපානං පච්චයා න ව භොන්ති” ති එත්ථ න ව න භොන්ති-භොන්තෙවාති පකතිඅත්ථං ගමයති. අලං පරියන්ති+භූසනෙසු ව.

පුරණත්ථං දුට්ඨං අත්තපුරණං පදපුරණඤ්ච, තත්ථ අථ, බලු, වත, අථො, අස්සු, යග්ගෙ, හි, වරහි, නං, තං, ව, තු, වා, වො, පන, හවෙ, කීව, හ, තතො, යථා, සුදං, ඛො, වෙ, හං, එනං, (එවං, රූ) සෙයාපීදං ඉච්චෙවමාදි පදපුරණෙ. තත්ථ අථ-ඉති පඤ්භා+නන්තරියා+ධිකාරාදීසු ව. බලු-ඉති පටිසෙධා+වධාරණ, පසිද්ධීසු ව. වත+ඉති එකංස, බෙදා+නුකම්ප, සංකප්පෙසු ව. අථො-ඉති අත්වාදෙසෙ ව. හි-ඉති හෙතු, අවධාරණෙසු ව. තු-ඉති විසෙස, හෙතු, නිවත්තනාදීසු ව. පන-ඉති විසෙසෙපි. හවෙ+වෙ ඉච්චෙනෙ එකංසත්ථෙපි. හං-විසාද, විම්භෙසුපි. (විසාද, සම්භවෙසු, රූ). සෙයාපීදං ති තං කතමං ති අත්ථෙපි.

අත්ථපුරණං දුට්ඨං විභත්තියුත්තං අවිභත්තියුත්තඤ්ච. අත්ථි, සක්කා, ලබ්භා ඉච්චෙනෙ පඨමායං. ආවුසො අම්භො හම්භො අරෙ හරෙ රෙ ජෙ ඉච්චෙනෙ ආමන්තණෙ. දිවා හියොයා (නමො, රූ) ඉච්චෙනෙ පඨමාදුතියාසු. සයං සාමං සං සම්මා කින්ති ඉච්චෙනෙ තතියත්ථෙ. සො+තො+ධාපච්චයන්තා ව සුත්තසො පදසො අනිච්චතො දුක්ඛතො එකධා ද්විධා ඉච්චාදි. තවෙ+තුං පච්චයන්තා චතුත්ථියාව, කාතවෙ දාතවෙ, කාතුං කාරතුං, (දාතුං, රූ) දාපෙතුං ඉච්චාදි. සො+තොපච්චයන්තා පඤ්චමියත්ථෙ, දීඝසො ඔරසො රාජතො වා වොරතො වා ඉච්චාදි. තො සත්ත- ම්‍යත්ථෙපි ත්‍රු+ත්ථාදිපච්චයන්තා ව, එකතො පුරතො පච්ඡතො පස්සතො පිට්ඨිතො පාදතො සීසතො අග්ගතො මූලතො, යත්‍ර යත්ථ යහිං තත්‍ර තත්ථ තහිං ඉච්චාදි. සමන්තා සාමන්තා පරිතො අහිතො සමන්තතො එකජ්ඣං එකමන්තං හෙට්ඨා උපරි උද්ධං අධො තිරියං සම්මුඛා පරමුඛා ආචි රහො තිරො උච්චං නීවං අන්තො අන්තරා අන්තරං අජ්ඣත්තං බහිද්ධා බාහිරා බාහිරං බහි ඔරං පාරං ආරා ආරකා පච්ඡා පුරෙ හුරං පෙච්ච ඉච්චෙනෙ සත්තමියා. සම්පති ආයති අජ්ජ අපරජ්ඣ සුවෙ ස්වෙ උත්තරසුවෙ (කිසු, රූ) හියොයා පරෙ (පරසුවෙ, රූ) සජ්ජු සායං පාතො කාලං කල්ලං දිවා රත්තං නිච්චං සතතං අහිණ්භං අහික්ඛණං මුහුං මුහුත්තං භූතපුබ්බං පුරා යදා තදා (කදා, රූ) ඉච්චාදයො කාලසත්තමියං. ඉති විභත්තියුත්තාති.

අවිභත්තියුත්තෙසු අජ්පෙව අජ්පෙවනාම නු ඉච්චෙනෙ සංසයත්ථෙ. අද්ධා අඤ්ඤදත්ථු තග්ග ජාතු කාමං සසක්කං ඉච්චෙනෙ එකංසත්ථෙ. එවං ඉති අවධාරණෙ. කච්චි නු නනු කථං (කිංසු, රූ) කිං ඉච්චෙනෙ පුච්ඡනත්ථෙ. එවං ඉති ඉත්ථං ඉච්චෙනෙ නිදස්සනත්ථෙ. ඉති හෙතු+වාකාපරිසමන්තීසු ව. යාව

තාව යාවතා තාවතා කිත්තාවතා එත්තාවතා කීව ඉච්චෙනෙ පරිච්ඡෙදනත්ථෙ.
 එවං සාහු ලහු ඔපායිකං පටිරූපං ආම සාධු ඉච්චෙනෙ සම්පට්ච්ඡනත්ථෙ. තථා
 යථා යථෙව තථෙව එවං එවමෙව එවමීපි යථාපි සෙය්‍යථාපි සෙය්‍යථාපිනාම විය
 ඉව යථරිච තථරිච යථානාම තථානාම යථාහි තථාහි යථාච තථාච ඉච්චෙනෙ
 පටිභාගත්ථෙ. යථාඉති යොග්ගතා+විච්ඡා+පදත්ථානතිවත්ති+නිදස්සනෙසු ව.
 එවංඉති උපදෙස+පඤ්ඤාදීසු ව. කිඤ්චාපිඉති අනුග්ගහත්ථෙ. ධිඉති ගරහෙ.
 අහොඉති ගරහ+පසංසන+පත්ථනෙසු. නාමඉති
 ගරහ+පසංසන+සඤ්ඤා+පඤ්ඤෙසු. සාධුති පසංසන+යාවනෙසු. ඉඨිස හන්ද
 ඉච්චෙනෙ චොදනත්ථෙ. සාධු සුට්ඨු එවමෙතංති අනුමොදනෙ. කිරඉති
 අනුස්සවන+අසද්ධෙයොසු. නුනඉති අනුමානා+නුස්සරණ+පරිච්ඡක්කෙසු.
 කස්මාති කාරණපුච්ඡනෙ. යස්මා තස්මා තථා හි තෙන ඉච්චෙනෙ
 කාරණච්ඡෙදනත්ථෙ. සහ සද්ධිං අමා (සමං, රූ) ඉති සමක්‍රියායං. විනා රිතෙ
 විජ්ජයොගෙ. නානා පුටු බහුපකාරෙ. පුටු විසුං අසඬිසාතෙ ව. දුට්ඨු කු කුච්ඡායං
 (ජිගුච්ඡායං, රූ). පුන අජ්ජයමෙ. කථං චිකිච්ඡත්ථෙ. ධා ක්ඛත්තුං සො කිඤ්චඉති
 සංඛ්‍යාවිභාගෙ. ඊසකං අජ්ජමානෙසු (අජ්ජමත්තෙ, රූ). සණ්කං මන්දත්ථෙ.
 බිජ්ජං අරං ලහුං ආසු තුණ්හං අචිරං සීසත්ථෙ. චිරං චිරස්සං දීසකාලෙ. චෙ යදි
 සංකා+වට්ඨානෙ. ධුරං ථීරා+වධාරණෙසු (ධුවං ථීරා+වධාරණෙසු, රූ). හා
 විසාදෙ. තුණ්හී අභාසනෙ. සච්ඡ පච්චක්ඛෙ. මුසා මිච්ඡාඅලිකං අසච්චෙ. සුවත්ථී
 ආසිට්ඨෙ ඉච්චාදි.

තුන+ක්ත්වාන+ක්ත්වාපච්චයන්තා උස්සුක්කනත්ථෙ භවන්ති. යථා
 පස්සිතුන පස්සිය පස්සිත්වාන පස්සිත්වා, දිස්වා දිස්වාන දස්සෙත්වා දාතුන
 දත්වාන දත්වා උපාදාය දාපෙත්වා විඤ්ඤාය විචෙය්‍ය විනෙය්‍ය සමෙච්ච නිභච්ච
 උපෙච්ච ආරබ්භ ආගමිම ඉච්චාදි.

විහත්තියා කතො හෙදො, සලිඬිගානං භවෙ තථා;
 තුම්භාදීනං ත්ව+ලිඬිගෙසු, නෙව+ත්ථී පාදි+වාදීනං.

එවං නාමාඛ්‍යාතොපසග්ගෙහි විනිමුත්තං එතං නිපාතපදං චෙදිතබ්බං.

නෙපාතිකපදං.

පුල්ලිඬිගං ඉත්ථීලිඬිගඤ්ච, නපුංසක+මථා+පරං;
 තිලිඬිගඤ්ච අලිඬිගඤ්ච, නාමිකං පඤ්චධා ධීතං.

ඉති පයෝගසිද්ධියං නාමකණ්ඩො දුතියො.

3. කාරකකණ්ඩ

අඵ විහත්තීන+මත්ථහෙදා වුච්චන්තෙ.

තත්ථ ඵකම්පි අත්ථං කම්මාදිවසෙන ඵකත්තාදිවසෙන ච විහජන්තීති විහත්තියො, ස්‍යාදයො. තා පන පය්මාදිහෙදෙන සත්තවිධා. තා යථා “පය්මා+ත්ථමත්තෙ”ති පය්මාවිහත්ති හොති. සිස්ස ඔකාර+ලොප+අ-මාදෙසසු නරො ඉත්ථී නපුංසකං.

සකත්ථ+දබ්බ+ලිඬිගානි, සංඛ්‍යා+කම්මාදිපඤ්චකං;
නාමත්ථො තස්ස සාමඤ්ඤ-මත්ථමත්ථං පවුච්චතෙ.

සො නාමත්ථො ච –

ජාති ක්‍රියා ගුණො දබ්බං, තථා නාමන්ති පඤ්චධා;
සද්දස්ස+ත්ථො ස සද්දොපි, පඤ්චධාව+ත්‍ර හිජ්ජතෙ.

කථං ජාතිසද්දො ගුණසද්දොත්‍යාදිනා.

හින්තෙස්ච+හින්තධි+සද්දා, සබ්ලාදීසු යබ්බලා;
චත්තන්තෙ ජාති ඵසා+ස්ස, මාලා සුත්ත+මිචා+න්චිතා.

අදබ්බභූතං කත්තාදි-කාරකග්ගාමසාධියං;
පදත්ථං කත්තුකම්මට්ඨං, ක්‍රිය+මිච්ජන්ති තබ්බිදු.

දබ්බස්සිතො තතො හින්තො, නිමිත්තො තජ්ජතීතියා;
විනස්සනසභාවො ච, නිග්ගුණොච ගුණො+ච්චතෙ.

ඵත්ථ පටො සුක්කොති විනස්සනසභාවො ච වසද්දෙන විපුලො ආකාසොති අවිනස්සනසභාවො ච අත්තනි විසුං ගුණරහිතො ගුණො+ච්චතෙ ත්‍යත්ථො.

යං යං විසෙස්සතෙ කිඤ්චි, තං තං දබ්බ+මිහො+ච්චතෙ;
ජාත්‍යාදිතොප්‍ය+තො තාදි, දබ්බත්තං පරිකජ්ජතෙ.

ඵත්ථ ගොජාති අස්සජාතීති වුත්තෙ ජාති දබ්බං. නීලො ගුණොති ච ගුණො දබ්බං. පචනක්‍රියාති ච ගමනාදික්‍රියාතො විසෙසියතීති ක්‍රියාව දබ්බං.

නාමරූපෙන සදබ්බෙ, ක්චචි සඤ්ඤී කථීයතෙ;
නාමන්ති තං යථා චිත්තො, සඤ්ඤා සද්දො තු තද්ධනී.

නාමස්ස දබ්බත්තෙපි චිත්තොත්තාදි නාමෙනෙව පසිඡ්ඤති, නො සට+පටාදයොව දබ්බත්තෙන, තස්මා නාම+මිති සඤ්ඤී කථීයතෙ, තංවාචකත්තා තබ්බතී චිත්තාදි සඤ්ඤාසද්දොති නිච්ඡීයතෙය්+ධිස්පායො.

අයං පඤ්චවිධොපි අත්ථො සද්දත්ථො වෙව සාමත්ථීයා ගම්‍යමානත්ථො වාති දුබ්බිධො. තථා හි “පීනො දිවා න භුඤ්ජෙය්‍ය”මිති භුත්තිනිරාකති සද්දත්ථො. රත්තිභුත්ති තු සාමත්ථීයා+වගම්‍යතෙ. තෙනෙ+තං වුච්චති -

අත්ථප්පතීතියං සද්ද-ඛ්‍යාපාරො තිවිධො භවෙ;
මුඛොයා ලක්ඛණං+ඛ්‍යාඤ්ජන-සභාවො වාති ඵත්ථ තු.

මුඛොයා තු නිරන්තරත්ථෙ, ලක්ඛණො තු තිරොහිතෙ;
අත්ථෙ+තරො තු වාක්‍යස්ස, අත්ථෙයෙව පචත්තති.

“මඤ්චෙ”ති නිරන්තරත්ථෙ වත්තමානො මුඛොයා, “මඤ්චා උග්ගොසන්තී”ති තිරොහිතත්ථෙ වත්තමානො ලක්ඛණො, ගාථාදිසකලවාක්‍යස්ස+ත්ථෙ වත්තමානො ඛ්‍යාඤ්ජනසභාවො.

ඛ්‍යාපාරස්ස පහෙදෙන, තිධා සද්දොපි වාචකො;
ලක්ඛණකො ඛ්‍යාඤ්ජකොති, තදත්ථොපි තිධා මනො.

වච්චො ලක්ඛණකො ඛ්‍යාචගොයා, වෙචං සද්දො සුචාවකො;
වුත්තකමෙන ඡාත්‍යාදි-හෙදෙන පඤ්චධා භවෙති.

38. ආමන්තණෙ -

ති ආමන්තණාධිකෙ අත්ථමත්තෙ පට්ඨමාච්ඡන්ති හොති. හො නර, හො ඉත්ථී, හො නපුංසක.

සද්දෙනා+හිමුඛිකාරො, විජ්ජමානස්ස වත්ථුනො;
ආමන්තණං විධාතබ්බෙ, නත්ථී “රාජා භවෙ”ති+දං.

ක්‍රියා නිමිත්තං කාරකන්තු කම්ම, කත්තු, කරණ, සම්පදාන, අවධි, ආධාරහෙදෙන ඡබ්බිධං, තං යථා -

2.2. කම්මෙ දුතියා

කරියති කත්තුකිරියාය සම්බන්ධියතීති කම්මං, තස්මිං කම්මකාරකෙ දුතියාච්ඡන්ති හොති. තං තිවිධං නිබ්බන්ති, විකති, පත්ති හෙදෙන, තත්ථ නිබ්බන්තිකම්මෙ මාතා පුත්තං විජායති, ආභාරො සුඛං ඡනයති, කටං කරොති දත්තො. විකතියං කට්ඨ+මඬිගාරං කරොති, සුවණ්ණං කටකං කරොති, වීභයො

ලුණානි. පත්තියං දත්තො සරං පවිසති, ආදිවචං පස්සති, ධම්මං සුඤ්ඤානි, පණ්ඩිතෙ පඨිරුපාසති.

චුත්තඤ්ච –

නිබ්බන්ති+විකති+පත්ති-හෙදා කම්මං තිධා මනං;
කත්තුක්‍රියාහිගම්මන්තං, සුඛ+මඛිගාරං+සරං යථානි.

කටං කරොති විපුලං දස්සනීයන්ති අත්ථෙව ගුණයුත්තස්ස කම්මතා, විපුලං කරොති, දස්සනීයං කරොතීති ක්‍රියාය සම්බන්ධියමානන්තා. ඔදනො පච්චතෙති ඔදනසද්දතො කම්මතා නප්පතීයතෙ, කිඤ්චරහි ආඛ්‍යාතතො.

ඉච්ඡිතකම්මං යථා-ගාචුං පයො දොහති, ගොමන්තං ගාවං යාවති, ගාව+මච රුන්ධති වජං, මාණවකං මග්ගං පුච්ඡති, ගොමන්තං ගාවං හික්ඛතෙ, රුක්ඛ+මචචිනානි ඵලානි, රුක්ඛාත්‍යත්ථො. සිස්සං ධම්මං බුතෙ. එත්ථ පයො, ගාවං ඉච්චාදි ඉච්ඡිතං, ගාචුං, ගොමන්ත+මිච්චාදි අනිච්ඡිතං. ඵච+මනිච්ඡිතෙපි කණ්ටකං මද්දති, විසං ගිලති. යං නෙවි+ච්ඡිතං, නාපි අනිච්ඡිතං, තත්‍රාපි ගාමං ගච්ඡන්තො රුක්ඛමුල+මුපසප්පති.

ආධාරෙ අධිසි+යා+සානං පයොගෙ ව, පථවිං අධිසෙස්සති, ගාම+මධිතිට්ඨති, රුක්ඛ+මජ්ඣාසතෙති. එත්ථ පථවින්ති පථවියන්ති අත්ථො. ඵච+මහි, නිපුඛිඛවිසස්සාපි, ධම්ම+මහිනිච්ඡිතෙ, ධම්මෙ වා. තථා උප, න්ව+ජ්ඣා+පුඛිඛවසතිස්ස, ගාම+මුපවසති, ගාම+මනුචසති, විහාර+මධිවසති, ගාම+මාවසති, අගාරං අජ්ඣවසති, එත්ථ ගාමන්ති ගාමෙත්‍යත්ථො. තථා තප්පානා+වාරෙපි, නදිං පිබති, ගාමං වරති, නදියංත්‍යත්ථො. සචෙ මං නාලපිස්සතීති මයා සද්ධිංත්‍යත්ථො. විහිතාව පටි-යොගෙපි දුතියා, පටිහන්තු තං චුන්ද ඛොජ්ඣධිගා, තම්පටි ඛොජ්ඣධිගා භාසන්තුති අත්ථො. උපමා මං පතිහානි, උපමා මං උපට්ඨානිත්‍යත්ථො. ධාතුනායුත්තෙ “තස්ස නප්පට්ඨානී” ති ඡට්ඨී.

3. කාලද්ධාන+මච්චන්තසංයොගෙ

කාලද්ධානං දඛිඛ+ගුණ+ක්‍රියාහි අච්චන්තසංයොගෙ තෙහි කාලද්ධානවාචීහි දුතියා හොති. කාලෙ-සත්තාහං ගච්චානං, මාසං මංසොදනං, සරදං රමණීයා නදී, සඛිඛකාලං රමණීයං නන්දනං, තයො මාසෙ අහිධම්මං දෙසෙති. අද්ධනි-යොජනං වනරාජී, යොජනං දීසො පඛිඛතො, කොසං සජ්ඣායති.

පුඛිඛන්භසමයං නිවාසෙත්ථා, එකං සමයං භගවා, ඉමං රත්තීං චත්තාරො මහාරාජානොති ඵචමාදීසු කාලවාචීහි අච්චන්තසංයොගෙ දුතියා, ඛහුලංචිධානා

4. ගතිබොධාභාරසද්දත්ථාකම්මකභජ්ජාදීනං පයොජ්ජෙ

ගත්‍යත්ථානං බොධත්ථානං ආභාරත්ථානං සද්දත්ථානං+මකම්මකානං භජ්ජාදීනස්ස පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති. දත්තො ගමයති මාණුවකං ගාමං, යාපයති වා. ගුරු බොධයති මාණුවකං ධම්මං, වෙදයති වා. මාතා හොජයති පුත්තං+මොදනං, ආසයති වා. ගුරු අජ්ඣාපයති සිස්සං වෙදං, පාඨයති වා. පයොජ්ජතො+ස්සද්දත්තං කම්මෙ දුතියා. පොසො ආසයති දත්තං, සායයති වා. පොසො අස්සද්දං භජ්ජාපෙති, අස්සද්දං කොට්ටාපෙති, අස්සද්දං සන්ථරාපෙති.

5. භරාදීනං වා

භරාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා හොති වා. පොසො භාරෙති භාරං දත්තං, දත්තෙනෙති වා. දස්සයතෙ ජනං රාජා, ජනෙනෙති වා. අභිවාදයතෙ ගුරුං දත්තං, දත්තෙනෙති වා. අජ්ඣොභාරෙති සත්තං දත්තං, දත්තෙනෙති වා. කාරෙති දත්තො දත්තං, දත්තෙනෙති වා. පක්ඛෙ සබ්බත්‍ර කත්තරි තතියා.

6. න බාදාදීනං

බාදාදීනං පයොජ්ජෙ කත්තරි දුතියා න හොති. ගත්‍යත්ථාදීසු ක්චචි පටිසෙධත්ථ+මිදං. බාදයති දත්තො දත්තෙන, ආදයති දත්තෙන, අවිභාපයති දත්තෙන, සද්දායයති දත්තෙන, නායයති දත්තෙන, කන්දයති දත්තෙන.

7. ඤාදීහි යුත්තා

ධිඤාදීහි යුත්තතො දුතියා හොති. ධි+රත්ථු+මං පුත්තිකායං, අන්තරා ව රාජගහං අන්තරා ව නාලන්දං, රාජගහස්ස ව නාලන්දස්ස ව විවරභූතෙ මජ්ඣකි අත්ථො. සමාධානං+මන්තරෙත, මුච්චින්ද+මහිතො සරං. ඡට්ඨාත්ථෙ+යං දුතියා.

8. ලක්ඛණත්ථම්භුතවිච්ඡාස්ව+හිනා

ලක්ඛණාදීස්ව+ත්ථෙසු අහිනා යුත්තම්භා දුතියා හොති. රුක්ඛ+මහිවිජ්ජොතතෙ චන්දො, එත්ථ රුක්ඛො ලක්ඛණං, චන්දො ලක්ඛිතබ්බො, තත්‍ර අහිනා රුක්ඛස්ස ලක්ඛණචුත්තිතා පකාසීයතීති රුක්ඛො අහිනා යුත්තො නාම. සාධු දෙවදත්තො මාතර+මහි, මාතරි සාධුත්තං පත්තොත්තත්ථො. රුක්ඛං රුක්ඛංඅහි විජ්ජොතතෙ චන්දො, රුක්ඛෙ රුක්ඛෙත්තත්ථො.

9. පතිපරිභි භාගෙ ච

පතිපරිභි යුක්තතො ලක්ඛණාදීසු භාගෙ චත්තේ උත්තියා භොති. රුක්ඛංපති විජ්ජොතතෙ, සාධු දෙවදත්තො මාතරංපති, රුක්ඛං රුක්ඛංපති තිට්ඨති, යදෙත්ථ මං පති සියා, යො මම භාගො, යො දීයතුත්තාත්ථො. එවං රුක්ඛංපරිත්තාදීපි.

10. අනුනාති

ලක්ඛණාදීසු උත්තියා. රුක්ඛමනු විජ්ජොතතෙ, සච්චකිරියමනු චස්සි, හෙතු ච ලක්ඛණං භවති, සාධු දෙවදත්තො මාතරමනු, රුක්ඛං රුක්ඛමනු විජ්ජොතතෙ, යදෙත්ථ මංඅනු සියා.

11. සහත්ථෙ

සහත්ථෙ අනුනා යුක්තමිභා උත්තියා. පඛ්ඛතමනු තිට්ඨති, පඛ්ඛතෙන සහ ත්තාත්ථො.

12. භීනෙ

භීනත්ථෙ අනුනා යුක්තමිභා උත්තියා. අනුසාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්තො භික්ඛු, සාරිපුත්තො පඤ්ඤාය භීනාත්තාත්ථො.

13. උපෙන

භීනත්ථෙ උපෙන යුක්තමිභා උත්තියා. උපසාරිපුත්තං පඤ්ඤවත්තො.

16. කත්තුකරණෙසු තතියා

කත්තරි කරණෙ ච කාරකෙ තතියා භොති. ජිනෙන දෙසිතො ධම්මො, බුද්ධෙන ජිනො මාරො, අහිනා දට්ඨො නරො. යත්ථ කාරණකාරණමපි කාරණවසෙන චුච්චති, තත්ථාපි තතියා, වොරෙහි ගාමො දඬිට්ඨො, තිණෙහි භත්තං සිද්ධං, සද්ධෙහි කාරිතා විභාරා.

අත්තපධානො කිරියං, යො නිඛ්ඛත්තෙති කාරකො;
අපයුත්තො පයුත්තො චා, ස කත්තාති පචුච්චති.

කරණෙ-තං පන උච්චං අජ්ඣන්තිකඛාහිරවසෙන, යථා භත්ථෙන කම්මං කරොති, චක්ඛුනා රූපං පස්සති, මනසා ධම්මං විඤ්ඤායති. දත්තෙන විභයො ලුනාති, අග්ගිනා කුට්ටිං ක්කාපෙති.

බාහිරඤ්ච තථාඡ්ඣන්තං, කරණං උච්චං යථා;
වීහිං ලුනාති දත්තෙන, නෙත්තෙන චන්දමික්ඛතෙ.

පකතියා අභිරුපො, ගොත්තෙන ගොතමො ඉච්චාදි භූධාතුස්ස සම්භවා කරණෙ තතියා. තථා සාරිපුත්තොති නාමෙන විස්සුතො, ජාතියා ඛත්තියො බුද්ධො, ජාතියා සත්තවස්සිකො, සිජ්ජෙන නළකාරො සො, එකුනතිංසො වයසා, එවං සමෙන ධාවති, විසමෙන ධාවති, ද්විදොණෙන ධඤ්ඤං කිණාති.

17. සහත්ථෙන

සහත්ථෙන යොගෙ තතියා සියා. තතියාපි ඡට්ඨිව අජ්ජධානෙ එව භවති. පුත්තෙන සභා+ගතො, පුත්තෙන සද්ධිං ආගතො, විතක්කෙන සභ වත්තති, පුත්තෙන සභ ථුලො, නිසීදි භගවා සද්ධිං භික්ඛුසඬිසෙන, සභස්සෙන සමං මිතා, සඛ්ඛෙහි මෙ පියෙහි මනාපෙහි නානාභාවො.

18. ලක්ඛණෙ

ලක්ඛණෙ වත්තමානතො තතියා. භින්නෙන සීසෙන පඟ්ගරත්තෙන ලොභිතෙන පටිච්ඡෙසකෙ උජ්ඣාපෙසි, උභනපඤ්චබන්ධනෙන පත්තෙන අඤ්ඤං නවං පත්තං වෙතාපෙයා, තිදණ්ඩකෙන පරිබ්බාජක+මද්දක්ඛි, අක්ඛිනා කාණො, භත්ථෙන කුණි, පාදෙන බඤ්ජො, පිට්ඨියා බුජ්ජො. තෙන හි විකලඬිගෙන විකලඬිගිනො විකාරො ලක්ඛියතෙ.

19. හෙතුමිහි

වාසාදිලක්ඛණක්‍රියාය හෙතුතො තතියා. අත්තෙන වසති, විජ්ජාය වසති, න ජච්චා වසලො හොති, කම්මුනා වසලො හොති, දානෙන හොගවා, ආචාරෙන කුලං, තෙන පාණි කාමදදො.

20. පඤ්චමි+ණෙ වා

ඉණෙ හෙතුමිහි පඤ්චමි වා. සතස්මා බද්ධො, සතෙන වා.

21. ගුණෙ

පරඬිගභූතෙ හෙතුමිහි පඤ්චමි හොති වා. ජළත්තා බද්ධො, ජළත්තෙනවා, පඤ්ඤාය මුත්තො, හුත්වා අභාවතො අනිච්චා, සඬ්ඛාරනිරොධා විඤ්ඤාණනිරොධො. බහුලංවිධානා සත්තමාත්ථෙහිපි, තෙන සමයෙන, කාලෙන ධම්මසාකච්ඡා, පුරත්ථිමෙන ධතරට්ඨො, දක්ඛිණෙන විරුළ්භකො, උත්තරෙන කපිලවත්ථු, යෙන භගවා, තෙනුපසඬිකම්, සො වො මම+ච්චයෙන සත්ථාති. මාසෙන භුඤ්ජති, එකාහෙනෙව බාරාණසිං පාවිසි, නවහි මාසෙහි විහාරං කාරාපෙසි, කභාපණෙන උභතො, ධනෙන විකලො, අසිනා කලහො, ආචාරෙන නිපුණො, ගුලෙන මිස්සකං, වාචාය සඛ්ඛලො, මණිනා අත්ථො, ධනෙන අත්ථො, යොජනෙන ගච්ඡති ඉච්චාදි හෙතුමිහි කරණෙ වා තතියා. අත්තනාව අත්තනං සම්මන්තතීති පච්චත්තෙ බහුලංවිධානා කත්තරි තතියා.

එවං තිලෙහි ඛේත්තෙ වපතීති කම්මත්ථෙ, සුමුත්තා මයං තෙන මහාසමණෙනාති පඤ්චමාන්ථෙ ව.

24. චතුත්ථී සම්පදානෙ

අවෙතනං සවෙතනං වා පටිග්ගාහකභාවෙනා+පෙක්ඛිතං, තං සම්පදානං, තඤ්ච දා-දානෙති ධාතුතො ඛ්‍යජ්ජෙන යුත්තමෙව, තත්ථ චතුත්ථී භොති. තඤ්ච දීයමානස්ස වත්ථුනො අනිවාරණ+ජ්ඣෙසනා+නුමතිතො තිව්ඛො, යථා බුද්ධස්ස පුජ්ඵං දෙනි, බොධිරුක්ඛස්ස ජලං දෙනි, යාවකස්ස ධනං දෙනි, භික්ඛුනං දානං දෙනි.

අනිරාකරණා+රාධ-න+බ්භනුඤ්ඤවසෙන හි;
සම්පදානං තිධා වුත්තං, රුක්ඛ+යාවක+භික්ඛවො.

ආධාරවිචක්ඛායං සත්තමීපි, සඬසෙ ගොතමී දෙනි, සඬසෙ දිත්තෙ අභඤ්චෙව පුජිතො භවිස්සාමි, යා පලාලමයං මාලං, නාරී දත්ථාන වෙතියෙති.

25. තාදත්ථොය

තාදත්ථොය චතුත්ථී සියා. තදත්ථස්ස භාවෙ, තාදත්ථායං, තස්මිං තදත්ථභාවෙ ජොතනීයෙව චතුත්ථී සියා. තදත්ථස්ස භාවොති නිමිත්තනිමිත්තීසම්බන්ධෙ ඡට්ඨී, තස්මා ඡට්ඨාපවාදො+යං. සමෙපි නිමිත්තනිමිත්තීනං සම්බන්ධෙ නිමිත්තභූතයුපතොව චතුත්ථී, නො නිමිත්තීභූතදාරුතො. යුපාය දාරු, පාකාය වජති, බුද්ධස්සත්ථාය ජීවිතං පරිච්චජාමි, නෙව දවාය, න මදාය, උනාස්ස පාරිපුරියා, අත්ථාය භිතාය සුඛාය සංවත්තති, ලොකානුකම්පාය, ඵාසු විභාරාය.

ඉච්චායං කච්චායනෙ උපරි වක්ඛමානස්ස චතුත්ථීති සාධිතත්තා ඉධ ඡට්ඨීති දීපනත්ථං වුච්චතෙ -

කස්ස සාදු නරුච්චති, මා අයස්මන්තානමපි සඬසහෙදො රුච්චිත්ථං, බමති සඬසස්ස, හත්ත+මස්ස නච්ඡාදෙතීති ඡට්ඨී සම්බන්ධවචනිච්ඡායං, න වෙ+වං විරොධො සියා, සදිසරුපත්තා, එවංවිධෙසු ව සම්බන්ධස්ස සද්දිකානුමතත්තා. තථා හි භාගචුත්තියා “උපපදවිභත්ති ඡට්ඨියා+පවාදා”ති වුත්තං, සද්දන්තරෙ විහිතා විභත්ති උපපදවිභත්ති.

කස්ස වා ත්ඵං ධම්මං රොවෙසීති අත්ථමත්තෙ පය්මා, කස්ස වා තුය්භන්ති අවත්ථා කස්ස වා ත්ඵං ධම්මං රොවෙසීති අත්ථමත්තෙ පය්මාවසෙන ඛ්‍යභිවාරදස්සනා. එවංමඤ්ඤාපි විඤ්ඤෙය්‍යා, පරතොපි යථාගමං.

රඤ්ඤො සතං ධාරෙති රඤ්ඤො ඡත්තං ධාරෙතීති සම්බන්ධෙ ඡට්ඨීව. සිලාසංකප්පනෙ, එවං රඤ්ඤො සිලාසනෙ ඉච්චාදි, ථුතිං කරොතීත්තාත්ථො.

හනු=අපනයන, රඤ්ඤා හනුනෙ, වඤ්ඤෙවතීත්තාත්ථො. උපතිට්ඨෙය්‍ය සකාපුත්තානං වඩ්ඪකී, උපගච්ඡෙය්‍යාත්තාත්ථො. සප=අක්කොසෙ, මය්භං සපනෙ, සච්චං කුරුතෙත්තාත්ථො. ධර=ධාරණෙ, සුවණ්ණං තෙ ධාරයනෙ, ඉණං තෙ ධාරයති, අස්ස රඤ්ඤා නාගං ධාරයාම. පිභ=ඉච්ඡායං, දෙවාපි තස්ස පිභයන්ති තාදිනො, තෙසං පිභයන්ති සම්බුද්ධානං සතීමනං, පිභයන්ති=පත්ථෙත්ති. තස්ස කුජ්ඣ මහාවීර, යදි+භං තස්ස පකුජ්ඤෙය්‍යං, දුභයති දිසානං මෙසො, යො මිත්තානං න දුභති, යො අජ්ඤට්ඨස්ස නරස්ස දුස්සති. ඉස්ස=ඉස්සායං, තිත්ථියා ඉස්සයන්ති සමණානං. උසුය=දොසාවිකරණෙ, දුජ්ජනා ගුණවත්තානං උස්සුයන්ති, කා උසුයා විජානතං. ඉධ+සිධ+රාධ+සාධ=සංසිද්ධියං, ආරාධො මෙ රඤ්ඤො, රඤ්ඤො භාග්‍ය+මාරජ්ඣති, ක්‍යා+භං අය්‍යානං අපරජ්ඣාමි, ආයස්මතො උපාලිත්ථෙරස්ස උපසම්පදාපෙක්ඛො උපතිස්සො. භික්ඛු භගවතො පච්චස්සොසුං, ආසුණන්ති බුද්ධස්ස භික්ඛු, තස්ස භික්ඛුතො ජනොඅනුගිණාති, පතිගිණාති, සාධුකාරදානාදිනා තං උස්සහතීත්තාත්ථො. ආරොචයාමි වො භික්ඛවෙ, පටිච්චෙදයාමි වො, ආමන්තයාමි තෙ මහාරාජ, ධම්මං තෙ දෙසිස්සාමි, දෙසෙතු භන්තෙ භගවා ධම්මං භික්ඛුනං, යථා නො භගවා ඛ්‍යාකරෙය්‍ය, නිරුත්තිං තෙ පචක්ඛාමි, අලං මෙ රජ්ජං, අලං භික්ඛු පත්තස්ස, අලං මල්ලො මල්ලස්ස, අරහති මල්ලො මල්ලස්ස, අලං තෙ ඉධ වාසෙන, කිං මෙ එකෙන තිණ්ණෙනාති සබ්බත්ථ සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී.

එචං ආයු භොතො භොතු, චිරං ජීවිතං, හද්දං, කල්‍යාණං, අත්ථං, පයොජනං, කුසලං, අනාමයං, භීතං, පත්ථං, සුඛං, සාතං, භොතො භොතු, සාධු සම්මුති මෙ තස්ස, පුත්තස්සා+විකරෙය්‍ය ගුරුභ+මත්ථං, තස්ස මෙ සක්කො පාතුරභොසි, තස්ස පභිණෙය්‍ය, භික්ඛුනං දුතං පාභෙසි, කජ්ජති සමණානං ආයොගො, එකස්ස ද්විත්තං තිණ්ණං වා පභොති, උපමං තෙ කරිස්සාමි, අඤ්ජලිංතෙ පග්ගණ්හාමි, තස්ස ඵාසු, ලොකස්ස+ත්ථො, නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, සොත්ථී තස්ස, සමත්ථො මල්ලො මල්ලස්ස, තස්ස භීතං, තස්ස සුඛං, ස්වාගතං තෙ මහාරාජාති සබ්බත්ථ සම්බන්ධෙ ඡට්ඨී.

26. පඤ්චම්‍ය+වධිස්මා

පදත්ථාවධිස්මා පඤ්චමිච්චන්ති භොති.

සමෙප්‍ය+පගමෙ ද්විත්තං, පුබ්බරූපා ය+දච්චුතං;
 චුච්චනෙ ත+දපාදානං, තං චලාචලතො ද්විධා;
 යථා+ස්සා ධාවතා පොසො, පතො, රුක්ඛාඵලන්ති ව.

තත්ථ චලාවධි ධාවතා අස්සා පුරිසො පතති, අචලාවධි පබ්බතා ඔතරන්ති වනචාරකාති.

තඤ්ච අවධි විසයක්‍රියාවිසෙසස්ස නිද්දිට්ඨත්තා නිද්දිට්ඨවිසයං, යත්ථ අප අපගමනක්‍රියං උපාත්තං=අජ්ඣාභටං විසයං කත්වා පවත්තති, තං උපාත්තං. යං කෙනචි ගුණෙන උක්කංසියති, තං අනුමෙය්‍යං. යථා ගාමා අපෙන්නි මුතයො, නගරා නිග්ගතො රාජා, පාපා චිත්තං නිවාරෙන්ති. චලාභකා විජ්ජොතතෙ, කුසුලතො පවතීති. එත්ථ ච චලාභකා නික්ඛම්ම, කුසුලතො අපනෙත්වාති ච පුබ්බක්‍රියා අජ්ඣාභරීයති. මචුරා පාටලිපුත්තකෙහි අභිරුපාති අනුමීයති. චුත්තඤ්චි -

නිද්දිට්ඨවිසයං කිඤ්චි, උපාත්තවිසයං තථා;
අනුමෙය්‍යවිසයඤ්චෙති, තිධා+හු අවධිං බුධාති.

භයහෙතුම්භි-වොරා භයං ජායති, තණ්භාය ජායති භයං, පාපතො උත්තසති, නත්ථි සොකො කුතො භයං. අක්ඛාතරි-උපජ්ඣායා සික්ඛං ගණ්භාති, ආචරියම්භා අධිතො සුණාති වා. බුද්ධස්මා පරාපෙන්නි අඤ්ඤතිත්ථියා, පරාජ්තා භවත්තිත්තාත්ථො. හිමවතා පභවති ගඬිගා, අචිරවතියා පභවත්ති කුන්තදියො. උරස්මා ජාතො පුත්තො, කම්මතො ජාතං ඉන්ද්‍රියං, උපජ්ඣායා අන්තරධායති සිස්සො, මාතාපිතුහි අන්තරධාරයති පුත්තො, නිලියතිත්තාත්ථො. දුරත්ථයොගෙකීචදුරො ඉතො නළකාරගාමො, තතො භවෙ දුරතරං වදන්ති, ගාමතො නාතිදුරෙ, ආරකා තෙ මොසපුරිසා ඉමස්මා ධම්මචිනයා, ආරකා තෙහි භගවා දුරතොච නමස්සන්ති, අද්දස දුරතොච ආගච්ඡන්තං. අන්තිකත්ථයොගෙ-අන්තිකං ගාමා, ආසන්තං ගාමා, සථිපං ගාමා. පරිමාණ-ඉතො මචුරාය චතුසු යොජනෙසු සංකස්සං, රාජගහතො පඤ්චවත්තාලීසයොජනමත්ථකෙ සාවත්ථි. කාලපරිමාණ-ඉතො එකනචුතිකජ්ජමත්ථකෙ, ඉතො වස්සසතසභස්සස්ස අච්චයෙන බුද්ධො ලොකෙ උජ්ජජ්ජස්සති. පාසාදා සංකමෙය්‍යා, පාසාදං අභිරුහිත්වා සංකමෙය්‍යාති අත්ථො, තථා හත්ථික්ඛන්ධා සංකමෙය්‍යා, අභිධම්මා පුච්ඡන්ති, අභිධම්මං සුත්වාති අත්ථො, ආසනා චුට්ඨහෙය්‍යා. දිසත්ථවාචීහි යොගෙ-ඉතො සා පුරිමා දිසා, ඉතො සා දක්ඛිණා දිසා, අච්චිතො යාව භවග්ගං, උද්ධං පාදතලා, අධො කෙසමත්ථකා. විහජනෙ-යතො පණිතතරො වා විසිට්ඨතරො වා නත්ථි, අත්තදන්තො තතො වරං, කිඤ්චාපි දානතො සීලං වරං, තතො මයා බහුතරං සුතං, සීලමෙච සුතා සෙය්‍යා. ආරතිජ්ජයොගෙ-ආරති විරති පාපා, පාණාතිපාතා වෙරමණි, අදින්නාදානා පටිච්චරතො, අජ්ජට්චරතා මුසාවාදා. සුද්ධත්ථයොගෙ-ලොභනීයෙහි ධම්මෙහි සුද්ධො, මාතූතො ච පිතුතො ච සුද්ධො අනුපක්කුට්ඨො. පමොචනත්ථයොගෙ-පරිමුත්තො දුක්ඛස්මාති වදාමි, මුත්තො+ස්මි මාරඛන්ධනා, න තෙ මුච්චන්ති මච්චුනා, මුත්තො+හං+සබ්බපාසෙහි. විචෙචනෙ-විච්චිචෙච කාමෙහි, විච්චිච අකුසලෙහි ධම්මෙහි. පමාණත්ථෙ-ආයාමතො ච විත්ථාරතො ච යොජනං, ගම්භීරතො ච පුචුලතො ච යොජනං චන්දහාගාය පරිමාණං, පරික්ඛෙපතො නචයොජනසතපරිමාණො මජ්ඣිමදෙසො. පුබ්බාදියොගෙ-පුබ්බෙච මෙ

හික්බවෙ සම්බොධා, ඉතො පුබ්බෙ නාභොසි, තතො පරං පච්චන්තිමා ජනපදා, තතො අපරෙන සමයෙන. පඤ්ඤ-කුතො+සි ත්වං, කුතො භවං, පාටලිපුත්තතො. කිච්ඡා ලද්ධන්ති ගුණෙ පඤ්චමී, කිච්ඡෙන මෙ අධිගතන්ති හෙතුමිහි කරුණෙ වා තතියා, එවං ටොකා මුත්තො, ටොකෙන මුත්තොති.

කථං “ටොකං වලතී”ති, ක්‍රියාවිසෙසනෙ කම්මනි දුතියා, ටොකං වලනං කරොතිත්‍යත්ථො, ටොකන්ති වලනක්‍රියාය විසෙසනත්තා ක්‍රියාවිසෙසනං.

ක්‍රියාවිසෙසනං නාම, කම්මත්තෙ+කත්තසණ්ඨිතා;
නායායසිද්ධං යතො තස්මා, තදත්ථං න විසුං විධි.

නායායසිද්ධං=වලනන්ති යස්මා භාවෙ අනො, තස්මා භාවස්සෙ+කත්තා එකවචනන්ති ඤායා එකත්තඤ්ච, භාවෙ අනත්තා නපුංසකත්තඤ්ච, කරොතික්‍රියාය සම්බන්ධෙන කම්මත්තඤ්ච සිජ්ඤති. කර+භුධාතවො ව –

කාරියරූපාහිධාත්චත්ථා, සබ්බෙ සත්තාය යුජ්ජරෙ;
තතො ක්‍රියා ව භාවො ව, සාමඤ්ඤං තෙසු ගම්‍යතෙ –

ති චුත්තත්තා යුජ්ජන්ති.

ටොකත්ථෙ-ටොකා මුච්චති. සබ්බත්ථ සවිසයෙ පඤ්චමී. එත්ථ “චිචක්ඛා ලොකිකා සා ව, න සක්කා අනිච්චන්තිතුං”ති චුත්තත්තා අනිච්චප්පසඬිගො න සියා. මරියාදායං-ආපබ්බතා ඛෙත්තං. අභිවිධිමිහි-ආබුභ්මලොකා සද්දො අබ්භුග්ගච්ඡති, පබ්බතං වජ්ජෙත්වා, බුභ්මලොකමිහි ඛ්‍යාපෙත්වාති ව අත්ථො. එත්ථ වජ්ජමානසීමා මරියාදා, ගය්භමානසීමා අභිවිධි.

27. අපපරිහි වජ්ජනෙ

වජ්ජනෙ වත්තමානෙහි අපපරිහි යොගෙ පඤ්චමී හොති. අපසාලාය ආයන්ති වාණිජා, පරිසාලාය ආයන්ති වාණිජා, සාලං වජ්ජෙත්වාති අත්ථො.

28. පටිනිධිපතිදානෙසු පතිනා

පටිනිධිමිහි පතිදානෙ ව වත්තමානෙන පතිනා යොගෙ නාමස්මා පඤ්චමී හොති. බුද්ධස්මා පති සාරිපුත්තො, සත+මස්ස තෙලස්මා පති දදාති.

29. රිතෙ දුතියා ව

රිතෙසද්දයොගෙ නාමස්මා දුතියා හොති පඤ්චමී ව. රිතෙ සද්ධම්මා, රිතෙ සද්ධම්මං.

30. විනා+ඤ්ඤත්‍ර තතියා ච

විනා+ඤ්ඤත්‍රයොගෙ නාමස්මා තතියා දුතියා පඤ්චමී ච. විනා වාතෙන, විනා වාතං, විනා වාතස්මා. අඤ්ඤත්‍ර එකෙන පිණ්ඩපාතනීභාරකෙන, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මං, අඤ්ඤත්‍ර ධම්මා.

31. පුච්චනානාහි

එතෙහි යොගෙ තතියා හොති පඤ්චමී ච. භින්තයොගකරණං දුතියානිවත්තනත්ථං. පුච්චෙව ජනෙන, පුච්චෙව ජනස්මා, ජනෙන නානා, ජනස්මා නානා.

39. ජට්ඨී සම්බන්ධෙ

සම්බන්ධෙ ජට්ඨී හොති. රඤ්ඤො පුරිසොති චුත්තෙ යස්මා රාජා දදාති, පුරිසො ගණ්හාති, තස්මා රාජපුරිසොති විඤ්ඤායති. එවමෙව යො යස්ස ආයත්තො සෙවකාදිභාවෙන භණ්ඩභාවෙන වා සමීප+සමුභා+වයව+විකාර+කාරිය+අවත්ථා+ජාති+ගුණ+ක්‍රියාදිවසෙන වා, යානීවසෙන වා, ආගමීවසෙන වා, සො තිවිධොපි අත්ථො සම්බන්ධො නාම. චුත්තඤ්ඤි -

ක්‍රියාකාරකසඤ්ජාතො, අස්සෙ+දංභාවහෙතුකො;
සම්බන්ධො නාම සො අත්ථො, තත්ථ ජට්ඨී විධියතෙ.

පාරතන්ත්‍රාඤ්ඤි සම්බන්ධො, තත්ථ ජට්ඨී භවෙ තිතො;
උපාධි+යාන්‍යා+ගමිතො, න විසෙස්සාදිතො තිතොති.

උපාධිසච්චාතවිසෙසනතො තාව-රඤ්ඤො පුරිසො. එත්ථ ච බ්‍රාහ්මණාදියාමිතො නිවත්තෙතීති රාජා විසෙසනං, පුරිසො තෙන විසෙසියතීති විසෙස්සො. භණ්ඩසම්බන්ධතො-පහුතං මෙ ධනං සක්ක, එකස්ස පටිච්චියො, භික්ඛුස්ස පත්තචීවරං. සමීපතො-අම්බවනස්ස අවිදුරෙ, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ. සමුභෙ-සුවණ්ණස්ස රාසි, භික්ඛුනං සමුභො. අවයවෙ-මනුස්සස්සෙව තෙ සීසං, රුක්ඛස්ස සාඛා. විකාරෙ-සුවණ්ණස්ස විකති, භට්ඨධඤ්ඤානං සත්තු. කාරියෙ-යවස්ස අඬ්ඤුරො, මෙසස්ස සද්දො, පුත්තාපි තස්ස බහවො, කම්මානං එලං විපාකො. අවත්ථායං-බන්ධානං පාතුභාවො, ජරා, හෙදො වා. ජාතියං-මනුස්සස්ස භාවො, මනුස්සානං ජාති. ගුණ-සුවණ්ණස්ස වණ්ණො, වණ්ණො න ඛියෙථ තථාගතස්ස බුද්ධස්ස ගුණසොසො, පුජ්චානං ගන්ධො, එලානං රසො, විත්තස්ස චුසනා, සිජ්ජිකානං සනං නත්ථී, තිලානං මුට්ඨී, තෙසං සමායොගො, සන්ධිතො විමොක්ඛො, තථාගතස්ස පඤ්ඤාපාරමී. ආරබ්භ, සුඛං තෙ, දුක්ඛං තෙ, වෙතසො පරිචිතක්කො උදපාදි, පඤ්ඤාය පටුභාවො, රූපස්ස ලහුතා, මුදුතා වා, උපවයො

වා. ක්‍රියාසම්බන්ධ-පාදස්ස උක්ඛෙපනං, අවක්ඛෙපනං වා, හත්ථස්ස සම්ඤ්ජනං, දානං, පසාරණං, ධාතුනං ගමනං, ධානං, නිසජ්ජා, සයනං වා, තථාගතස්ස නාමගොත්තාදි, තස්ස කාරණං, තස්ස මාතෘපිතරො, තස්ස පුරතො පාතුරහොසි, නගරස්ස දක්ඛිණතො, වස්සානං තතියෙ මාසෙ, න තස්ස උපමා, කුචෙරස්ස බලි ඉච්චාදි. අපි ච -

ගාවස්ස ජාති, ධවලො, ගති, සිඬිගං, නාමන්ති+ධ;
දඛ්ඛස්සාපි ච ජාත්‍යාදි, විසෙස්සා හොන්ති කාමතො.

ගොත්තඤ්ච සබලොදිස්ස, පාක+මන්තස්ස සුක්කතා;
පටස්ස, සිඬිගංමෙණ්ඩස්ස, නා+ඤ්ඤෙසංති විසෙස්සතෙ.

ධානිතො-යුවණ්ණාන+මෙඛ ලුත්තා. ආගමිතො-සුඤ්ඤ සස්ස. සාමියොගෙ-දෙවාන+මිත්ථො, මිගානං රාජා. රුජාදියොගෙ-දෙවදත්තස්ස රුජති, තස්ස රොගො උජ්ජජ්ජි, මහාසෙනාපතීනං උජ්ඣාපෙතඛිඛං, රජකස්ස වත්ථං දදාති, මුසාවාදස්ස ඔත්තජ්ජං ඉච්චාදි. යජස්ස යොගෙ-පුජ්චස්ස බුද්ධස්ස යජති, පුජ්චෙනාත්‍යත්ථො. ඵං සතස්ස අග්ගිං ජුහති. සුහිතත්ථෙ-පත්තං ඔදනස්ස පුරෙත්වා, පුරං නානාපකාරස්ස අසුවිනො, පුරං හිරඤ්ඤසුවණ්ණස්ස, පුරති බාලො පාපස්ස. කිතකජ්ජයොගෙ-බහුලංවිධානා ජට්ඨි, රඤ්ඤො සම්මතො, පුජිතො, සක්කතො, අපවිතො, මානිතො වා, අමතං තෙසං හික්ඛචෙ අපරිභුත්තං, යෙසං කායගතා සති අපරිභුත්තා, සාධුසම්මතො බහුජනස්ස, සුජ්ජට්ඨිද්ධා බුද්ධානං ධම්මධාතු, ධම්මස්ස ගුත්තො මෙධාවී. කම්මත්ථෙ-තස්ස හවන්ති වත්තාරො, සහසා කම්මස්ස කත්තාරො, අමතස්ස දාතා, හින්තානං සන්ධාතා, සහිතානං අනුජ්ජදාතා, බොධෙතා පජාය, කම්මස්ස කාරකො නත්ථී, විපාකස්ස ච වෙදකො, අවිසංවාදකො ලොකස්ස, චතුත්තං මහාභූතානං උපාදාය පසාදො. සරති+ච්ඡායොගෙ-මාතු සරති, න තෙසං කොචි සරති, සත්තානං කම්මපච්චයා, පුත්තස්ස ඉච්ඡති. කරොතිස්ස (යොගෙ) - උදකස්ස පතිකුරුතෙ, කණ්ඩස්ස පතිකුරුතෙ, අහිසඬිරොතීත්‍යත්ථො. පඤ්චමියත්ථෙ පරිහානිහයත්ථයොගෙපි ජට්ඨි, අස්සවනතාය ධම්මස්ස පරියායන්ති, කින්තු බො අහං තස්ස සුඛස්ස භායාමි, සඛ්ඛෙ තසන්ති දණ්ඩස්ස, සඛ්ඛෙ භායන්ති මච්චුනො, හීතො චතුත්තං ආසිච්ඡානං ඝොරවිසානං ඉච්චාදි.

40. තුල්‍යත්ථෙන වා තතියා

තුල්‍යත්ථෙන යොගෙ වා ජට්ඨි හොති තතියා ච. පිතු තුලොයා, පිතරා වා, මාතු තුලොයා, මාතරා වා.

32. සත්තමයා+ධාර

කත්තුකම්මට්ඨානං නිසජ්ජ+පවනාදික්‍රියානං යො ආධාරො, තං ආධාරකාරකං නාම. කථං කථෙ නිසීදති දෙවදත්තො, ටාලියං ඔදනං පවති, දෙවදත්ත+තණ්ඩුලානං කත්තු+කම්මානං ධාරණතො තදට්ඨආසන+පවනක්‍රියං කට+ටාලියො ධාරෙන්ති නාම, තස්මිං සත්තමීවිහත්ති හොති.

සො ඛ්‍යාපිකො, ඔපසිලෙසිකො, වෙසයිකො, සාමීපිකොති චතුබ්බිධො. තත්ථ යො ආධෙය්‍යස්ස නිස්සෙසාධාරභූතො, සො ඛ්‍යාපිකො, යථා තිලෙසු තෙලං අත්ථී, බීරෙසු ජලං, දුම්මිහි සජ්ජි. පච්චෙකසිද්ධානං භාවානං යං ආධෙය්‍යභාවෙන උපසිලෙසනං අල්ලියනං අත්ථී, සො ඔපසිලෙසිකො. යථා ආසනෙ නිසින්නො සඬිසො, ටාලියං ඔදනං පවති, සථෙ උදක+මත්ථී, දුරෙ ධීතො, සමීපෙ ධීතො. යත්ථ සමීපෙ සමීපිවොහාරං කත්වා තදායත්තතාදීපනත්ථං ආධාරභාවො උපවරීයති, තං සාමීපිකං, යථා ගඬිගායං සොසො, ගඬිගාය සමීපෙ වජොත්‍යත්ථො. සාවත්ථීයං විහරති ජෙතවනෙ. යත්ථ අඤ්ඤථාභාවවසෙන දෙසත්තරාවච්චෙදවසෙන වා ආධාරපරිකජ්ජො, සො වෙසයිතො. යථා ආකාසෙ සකුණා චරන්ති, භූමියං මනුස්සා, ජලෙ මච්ඡා, පාසාදෙසු පතිතො, පාපස්මිං රමතී මනො, පසන්තො බුද්ධසාසනෙ, පඤ්ඤාය සාධු, විනයෙ නිපුණො, මාතරි සාධු, පිතරි නිපුණො.

කිරියා කත්තු+කම්මට්ඨා, ආධාරීයති යෙන සො;
ආධාරො චතුධා චුත්තො, ඛ්‍යාපකාදිජ්ජහෙදතො.

ඛ්‍යාපකො තිලබීරාදි, කථො ඔපසිලෙසිකො;
සාමීපිකො තු ගඬිගාදි, ආකාසො විසයො මනො.

33. නිමිත්තෙ

නිමිත්තත්ථෙ සත්තමී හොති. අජිනමිහි හඤ්ඤතෙ දීපි, කුඤ්ජරො දන්තෙසු හඤ්ඤතෙ, අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සම්පජානමුසාවාදෙ පාවිත්තියං. සබ්බත්ථ නිමිත්තත්ථො.

34. යබ්භාවො භාවලක්ඛණං

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො සත්තමී. කාලෙ ගාවීසු දුස්භමානාසුගතො, දුද්ධාසු ආගතො. එත්ථගමනක්‍රියාය දොහනක්‍රියාවිහනං, ආගමනක්‍රියාය දුද්ධාක්‍රියාවිහනං, එව+මුපරිපි. පුබ්බණ්භසමයෙ ගතො, සායන්භසමයෙ ආගතො, ජායමානෙ බො සාරිපුත්ත බොධිසත්තෙ අයං දසසහස්සි ලොකධාතු සම්පකම්පි.

පාසාණා සක්ඛරා වෙච, කඨලා බාණුකණ්ටකා;

සබ්බෙ මග්ගා විචජ්ජන්ති, ගච්ඡන්තෙ ලොකනායකෙ.

ඉමස්මිං සති ඉදං හොති ඉච්චාදි. “අකාලෙ වස්සතී තස්ස, කාලෙ තස්ස න වස්සතී”ති විසයසත්තමී.

35. ඡට්ඨී වා+නාදරෙ

යස්ස භාවො භාවන්තරස්ස ලක්ඛණං භවති, තතො ඡට්ඨී හොති සත්තමී වා+නාදරෙ ගම්‍යමානෙ. අකාමකානං මාතෘපිතූනං රුදන්තානං පබ්බජී, මාතෘපිතූසු රුදන්තෙසු වා. “ආකොටයන්තො සො නෙති, සිවිරාජස්ස පෙක්ඛතෙ”, “මච්චු ආදාය ගච්ඡති, පෙක්ඛමානෙ මහාජනෙ”.

ගුන්තං සාමීති සමබන්ධෙ ඡට්ඨී, ගොසු සාමීති විසයසත්තමී. එවං ගුන්තමීස්සරො, ගොස්වි+ස්සරො, ගුන්තං අධිපති, ගොසු අධිපති, ගුන්තං දායාදො, ගොසු දායාදො, ගුන්තං සක්ඛී, ගොසු සක්ඛී, ගුන්තං පනිභූ, ගොසු පනිභූ, ගුන්තං පසුතො, ගොසු පසුතො, කුසලා නච්චගීතස්ස, කුසලා නච්චගීතෙ, ආයුත්තො කටකරණස්ස, ආයුත්තො කටකරණෙ. තථා ආධාරච්චනිච්ඡායං සත්තමී, භික්ඛුසු අභිවාදෙන්ති, මුද්ධනි චුම්ඛිත්වා, බාහාසු ගහෙත්වා, හත්ථෙසු පිණ්ඩාය වරන්ති, කදලීසු ගජෙ රක්ඛන්ති, ඤාණස්මිං පසන්තො, ඤාණස්මිං උස්සුක්කොති විසයසත්තමී.

36. යතො නිද්ධාරණං

ජාතිගුණක්‍රියාහි සමුදායතෙ+කදෙසස්ස පුථක්කරණං නිද්ධාරණං, යතො තං කරියති, තතො ඡට්ඨීසත්තමීයො හොන්ති. සාලයො සුකධඤ්ඤානං පථානමා, සුකධඤ්ඤසු සාලයො පථානමා. කණ්භා ගාවීනං සම්පන්නඛීරතමා, කණ්භා ගාවීසු සම්පන්නඛීරතමා. ගච්ඡතං ධාවන්තො සීසතමා, ගච්ඡන්තෙසු ධාවන්තො සීසතමා.

14. සත්තම්‍යා+ධිකො

ආධිකො අත්ථෙ උපෙන යුත්තමිහා සත්තමී හොති. උපධාරියං දොණො, ඛාරියා දොණො අධිකොත්‍යත්ථො. තථා උපනික්ඛෙ කහාපණං.

15. සාමීත්ථෙ+ධිනා

සාමිභාවත්ථෙ අධිනා යුත්තමිහා සත්තමී හොති. අධිබ්‍රහ්මදත්තෙ පඤ්චාලා, අධිපඤ්චාලෙසු බ්‍රහ්මදත්තො, බ්‍රහ්මදත්තිස්සරා පඤ්චාලාති අත්ථො. අධිදෙවෙසු බුද්ධො, සම්මුතිදෙවාදීහි බුද්ධො අධිකොත්‍යත්ථො.

එත්ථ ව යථාචුත්තෙසු අත්ථෙසු අයං හෙදො –

කාරකං සාධකං නිබ්බන්තකං ක්‍රියානිමිත්තන්ති අත්ථනො එකමෙව, තඤ්ච දණ්ඩො, ධවලො, පවනං, චිත්තො, ගොති දබ්බ+ගුණ+ක්‍රියා+නාම+ජාතිහෙදෙන පඤ්චවිධමිපි කම්ම+කත්තාදිවසෙන ඡබ්බිධං, තං සත්තිකාරකං, තදාධාරභූතදබ්බාදයො තත්‍රට්ඨකාරකං, න මුඛ්‍යතො. මුඛ්‍යතො චෙ භොන්ති, තෙසං සත්තිදබ්බානං අඤ්ඤමඤ්ඤඛ්‍යාවටරූපත්තා යො ආධාරො, සො ආධාරොයෙව, කිස්මිඤ්චිකාලෙ කරණං වා කත්තුරූපභූතො වා න භොති, තස්මා ටාලි පචති, ටාලියා පචති, ටාලියං පචතීත්තාදිනා එකස්ස වත්ථුනො කත්තු+කරණා+ධාරහෙදො න සියා. සත්තිපක්ඛෙ පන දබ්බාදීනං අනෙකසත්තියා ආධාරත්තා සත්තියා දබ්බාදයො විචක්ඛිතා තං තං කාරකං භොතීති දබ්බාදීනං අහෙදෙපි කාරකහෙදො යුජ්ජතෙ. චුත්තඤ්චි -

විචිත්තකත්තුආදීහි, සංයොගා එකවත්ථුනො;
නානාත්තං යුජ්ජතෙ නාට්‍ය-හෙදෙන නටකස්සි+වාති.

ටාලි වත්ථුනො එකා චෙදපි සත්තිකාරකභූතකත්තු+කරණා+ධාරාදීනං හෙදෙන හෙද+මුපයාති, කිමිච රාම+රාවණාදිචෙසධාරීනටකො තෙසං නාමවසෙන රාමො, රාවණොති හෙද+මුපයාති, ත+මිචාති අධිජ්ජායො.

සුන+රපි -

යථෙ+කොපි පටො සුත්ත, ජීතාදිගුණසංයුතො;
සුක්කො පටොති ජීතොති, හෙදං යාතො+වමෙව+යං.

එත්ථ ච සත්තිභූතකත්තාදයො මුඛ්‍යකාරකං, තංයොගෙන දබ්බභූතටාලි ගුණකාරකං, තෙ ච කථං ක්‍රියාය කාරකා භොන්ති. කත්තා අත්තනා පතිට්ඨිතාය හසති+නචචතිචවාදික්‍රියාය නිමිත්තං භොති. කම්මඤ්ච අත්තනා පතිට්ඨිතක්‍රියාය තදත්ථභූතඉන්ධනාදීති පවත්තෙන්තං “ඔදනං පචතී”ත්තාදො නිමිත්තං. ‘කට්ඨෙහි පචචතී’ත්තාදො කට්ඨාති ජලනක්‍රියාය සාධෙතබ්බපාකස්ස අභිගහාවෙන නිමිත්තං. ‘ඵරසුනා ඡන්දතී’ත්තාදො ඵරසු ච කට්ඨානං ද්විධාපචත්තියා නිමිත්තං. කම්මඤ්ච ක්‍රියාය සම්බන්ධියමානඛ්‍යාපොස සති නිමිත්තහාවෙන ක්‍රියාය නිමිත්තං. තථා සම්පදානා+වධි+ආධාරානං ‘ගාවො දදාති’ ‘ගාමස්මා අපනයති’ ‘ටාලියං පචතී’ත්තාදීසු ගොදානා+පනයන+පචනක්‍රියානං නිමිත්තත්තා ක්‍රියාය නිමිත්තාති භොන්ති. තෙසං යථාසකං ක්‍රියාය පවත්තකො කත්තා, තස්මා ස ඵච පධානො කත්තාති වොහාරං ලභති, අඤ්ඤෙසං කරණාදීනං කත්තුභාවෙ සතිපි අජ්ජධානත්තා තං න ලභති.

වොදකෙන චුත්තඤ්චි -

නනු සාමග්‍රාමීනායං, ක්‍රියාසිද්ධි කථං වදා;
එකස්ස කත්තුනො එව, සබ්බෙසං කත්තුතං විනා.

සබ්බෙසං කරණාදීනං, කත්තුතාය වියෝගතො;
කරණාදීනං අභාවත්තා, කාරකං න හි ඡබ්බිධන්ති.

වුව්වතෙ -

යදාප්‍යාත්ථි හි කත්තුත්තං, සභාවා කරණාදීසු;
ක්‍රියාසිද්ධියා තලාප්‍යාත්තමස්පධානං පරඬිගතො.

එතං සභාවතො උපලබ්භමානං කරණාදීසු කත්තුත්තං පරෙසං කරණාදීනං
ඡලනාධාරණාදික්‍රියාය අඬිගං උපායති අස්පධානන්ති අධිස්පායො.

කාරකං ඡබ්බිධං සඤ්ඤා-වසා ඡබ්බිසතිවිධං;
පභෙදා සත්තධා කම්මං, කත්තා පඤ්චවිධො භවෙ.

කරණං දුට්ඨං භොති, සම්පදානං තිධා මතං;
අපාදානං පඤ්චවිධං, ආධාරො තු වතුබ්බිධො.

විභත්තියො පන -

පච්චත්තමුපයෝගඤ්ච, කරණං සම්පදානියං;
නිස්සක්කං සාමිච්චනං, භුමමමාලපනාට්ඨමංති.

ඉති පයෝගසිද්ධියං කාරකකණ්ඩො තතියො.

සහ=සම්පන්නං බ්‍රහ්මං සබ්‍රහ්මං. වූත්තනගෙන එත්ථ ච උපරි ච සමාසාදගො හොන්ති, එත්ථ “අකාලෙ සතත්ථෙ”ති සහස්ස සාදෙසො. සාදාදිම්භි කතෙ “පුබ්බස්මා+මාදිතො”ති සාදාදිනං ලොපෙ ච සම්පත්තෙ “නා+තො+මපඤ්චමියා”ති අපඤ්චමියා පටිසෙධො ච අකාරන්තඅසංඛාසමාසතො පරාසං සබ්බවිහත්තීනං අංආදෙසො ච හොති. එව+මුපරිපි.

හික්ඛානං සමිද්ධි සුහික්ඛං, එත්ථ සස්ස රස්සො. සුහික්ඛං තිට්ඨති හො සුහික්ඛං, සුහික්ඛං පස්ස. නා+ස්මිංසු “වා තතියා සත්තමීනං”ති විකප්පෙන අං, සුහික්ඛං සුහික්ඛෙන වා කතං, සුහික්ඛං සුහික්ඛෙන වා වරති, සුහික්ඛං දෙහි. පඤ්චමියං අ+මබ්භවා සුහික්ඛා අපගච්ඡ, සුහික්ඛ+මායත්තං, සුහික්ඛං සුහික්ඛෙ වා පතිට්ඨිතං.

සම්පත්ථෙ-කුම්භස්ස සම්පං උපකුම්භං, එවං උපනගරං, හො උපකුම්භං ඉච්චාදි.

සාකලො-තිණුමපි අසෙසෙත්ථාති සතිණං, තිණුමපි අසෙසෙත්ථා අජ්ඣොහරණීය+මජ්ඣොහරතීත්තාත්ථො. සෙසං සබ්‍රහ්මසමං. අග්ගිමපි අසෙසෙත්ථාති සාග්ගි, අග්ගිගන්ථංපි අසෙසෙත්ථා අධිතෙත්තාත්ථො. වාරග්ගහණං අධිත්ථිසමං.

අභාවො සම්බන්ධිහෙදා බ්‍රහ්විධො, තත්‍ර ඉද්ධාභාවෙවිගතා ඉද්ධි=විභූති සද්දිකානන්ති දුස්සද්දිකං. අත්ථාභාවෙමක්ඛිකානං අභාවො නිම්මක්ඛිකං, නිද්දරථං, නිම්මසකං. අතික්කමාභාවෙ-අතිගතාති තිණාති නිත්තිණං. උපහොගසම්බන්ධිවත්තමානකාලස්ස අභාවෙ-අතිගතං ලභ්‍යපාචුරණං අතිලභ්‍යපාචුරණං, ලභ්‍යපාචුරණස්ස නා+යං උපහොගතා ලොති අත්ථො.

යථාත්ථො+නෙකවිධො, තත්‍ර යොග්ගතායං-යොග්ගං රූප+මනුරූපං. විච්ඡායං-අද්ධමාසං අද්ධමාසං අනු අන්වද්ධමාසං, එවං පච්චත්තං. අත්ථානතිවත්තියං-සත්තිං අනතික්කම්ම යථාසත්ති. එවං යථාක්කමං, යථාබලං. බ්‍රහ්ලාධිකාරා යා යා පරිසා යථාපරිසා. සදිසත්ථෙ-කිඛියා කණ්භවිච්ඡිතධෙත්තා සදිසො සකිඛි, සහස්ස සාදෙසො. ආනුපුබ්බියං-ජෙට්ඨානුක්කමෙන අනුජෙට්ඨං.

පච්ඡාඅත්ථෙ-රථස්ස පච්ඡා අනුරථං.

යුගපදත්ථෙ-චක්කෙන සහ=එකකාලං සචක්කං, චක්කෙන එකක්ඛණෙ නිධෙතීති අත්ථො.

3. යථා න තුලෝ

යථාසද්දො තුලාත්ථෙච චත්තමානො සාදාදාන්තෙන සහෙ+කත්ථො න භවති. යථා දෙවදත්තො, තථා යඤ්ඤදත්තො. එත්ථ උපමානභූතො යථාසද්දො ‘තථා යඤ්ඤදත්තො’ති උපමෙයා+මපෙක්ඛති, තස්මා “සාපෙක්ඛ+මසමත්ථං භවති”ති ඤායා අසමාසෙ “න තුලෝ”ති පටිසෙධො කිමත්ථ+මිති වෙ. යස්මා “යථා දෙවදත්තො”ති සමුදායමෙව උපමානං භවති, න විසුං යථාසද්දො, තස්මා සමුදායස්සෙව උපමෙයාසාපෙක්ඛත්තෙ න අසාමත්ථියතා න විසුං යථාසද්දස්ස, තස්මා සාදිස්සෙ පත්තසමාසස්ස පටිසෙධත්ථ+මිදං. තුලාත්ථෙති චත්තඛිඛෙ තුලාං චිනා තුලාතා නත්ථිති තුලාත්ථෙති අචත්ථා තුලෝති වුත්තං.

යථාකථඤ්චි සාදිස්සං, ඤායතෙ යත්ථ සම්භවං;
උපමා නාම සා තස්සා, පපඤ්චො ඛහුධා භවෙ.

4. යාවා+වධාරණෙ

යාවසද්දො අවධාරණෙ චත්තමානො සාදාදාන්තෙන සහෙ+කත්ථො භවති. අවධාරණං=එත්තකතාපරිච්ඡේදො. යාවත්තාති අමත්තාති=භාජනාති යාවාමත්තං, ඉමිනා සමාසෙ කතෙ සෙසං පුඛ්ඛසමං. ජීවස්ස යත්තකො පරිච්ඡේදො යාවජීවං. යාවතායුකං, ‘සකත්ථෙ’ති කපච්චයො. යත්තකෙන අත්ථො යාවදත්ථං.

5. පයාපා ඛනි තිරො පුරෙ පච්ඡා වා පඤ්චමායා

පරිආදයො පඤ්චමායන්තෙන සහෙ+කත්ථො භොන්ති වා. පරි පඛ්ඛතා පරිපඛ්ඛතං. වාස්ස වාකාචිකජ්ජත්ථත්තා පරි පඛ්ඛතා ඉච්චාදයොපි භොන්ති. අප පඛ්ඛතා අපපඛ්ඛතං, ආ පාටලිපුත්තා ආපාටලිපුත්තං, ඛනි ගාමා ඛනිගාමං, තිරො පඛ්ඛතා තිරොපඛ්ඛතං, පුරෙ භත්තා පුරෙභත්තං, පච්ඡා භත්තා පච්ඡාභත්තං, සඛ්ඛං උපකුම්භසමං, ඉමිනා සමාසො විසෙසො. එව+මුපරිසුත්තෙපි.

වාත්ත+ධිකාරො –

6. සමීපා+යාමෙස්ච+නු

‘අසංඛා’මිච්චාදිනා නිච්චසමාසස්ස විකජ්ජත්ථං සමීපග්ගහණං. අනුසද්දො සාමීපො ආයාමෙ ව චත්තමානො සාදාදාන්තෙන සහෙ+කත්ථො වා භොති. එත්ථ සමීපග්ගහණස්ස භාවජ්ජධානත්තා සාමීපාමෙව ගමාතෙති සාමීපොති වුත්තං. වනස්ස අනු=සමීපං අනුවනං, ගඬිගාය අනු=ආයාමො අනුගඬිගං, ගඬිගාය අනු වා ඛාරාණසී.

7. තිට්ඨත්වාදීනි

තිට්ඨත්වාදීනි අක්කත්ථෙත සිද්ධාපි අස්මිං අසංඛාසමාසෙ නිපාතියන්ති. තිට්ඨන්ති ගාවො යස්මිං කාලෙති තිට්ඨන්තසද්ද+ගොසද්දෙහි පටමායොමිහි කතෙ “වා+නෙකක්කත්ථෙ”ති සමාසො, ඉමිනා නිපාතනා ලොපෙ නපුංසකත්ථෙ ච කතෙ සිමිහි ගොස්ස “ගොස්සු”ති උකාරෙ “පුබ්බස්මා+මාදිතො”ති විහන්තිලොපො. එවං වහන්තී ගාවො යස්මිං කාලෙති වහන්ගු ඉච්චාදි. වෙලාප්පකාසකපාතොආදීනමිපි එත්ථෙච සචගහො, පාතො නහානන්ති සත්තමීඅමාදිසමාසෙ පාතනහානං, එවං සායනහානං, පාතකාලං, සායකාලං, පාතමෙසං, සායමෙසං, පාතමග්ගං, සායමග්ගං, එත්ථ “එඔන+ම වණ්ණෙ”ති අකාරො, නිග්ගහීතස්ස ලොපො ච හොති.

8.

ඔරෙ+පරි+පටි+පාරෙ+මජ්ඣෙ+හෙට්ඨ+ද්ධා+ධො+න්ත ො වා ජට්ඨියා.

ඔරාදයො සද්දා ජට්ඨියන්තෙන සහෙ+කත්ථා වා හොන්ති. ඔරං ගච්ඡගාය ඔරෙගච්ඡගා, උපරි සිබරස්ස උපරිසිබරං, පටි=මුඛං සොතස්ස පටිසොතං, පාරං යමුනාය පාරෙයමුනං, මජ්ඣං ගච්ඡගාය මජ්ඣෙගච්ඡගං, හෙට්ඨා පාසාදස්ස හෙට්ඨාපාසාදං, උද්ධං ගච්ඡගාය උද්ධගච්ඡගං, අධො ගච්ඡගාය අධොගච්ඡගං, අන්තො පාසාදස්ස අන්තොපාසාදං. ඉමිනා නිපාතනාව නිග්ගහීතලොපෙ ච එකාරෙ ච කතෙ ඔරෙච්චාදි හොති.

10. අ+මාදි

අ+මාදිසායාදාන්තං සායාදාන්තෙන සහ බහුල+මෙකත්තං හොති.

උත්තරස්ස පදස්ස+ත්ථො, පධානං ලිච්ඡග+මස්ස ච;
දුතියන්තාදිපදෙකත්ථො, බහුධා තං විහජ්ජතෙ.

පරෙස+මිස්සතෙ තක්ඛ්ච, හියොයා තජ්ජුරිසා+ඛායා;
තං යථා+ත්ර රාජාපච්චං, කත්ථවිති+මිතීදිසං.

අ+මාදාන්තානං කාරකානං අකාරකානක්ඛ්ච සමාසො කත්ථවිමෙච වා හොති. තක්ඛ්ච බහුලංවිධානෙනාති දට්ඨබ්බං.

තත්ථ දුතියාතජ්ජුරිසො අමාදි
ගත+නිස්සිතා+තීතා+තික්කන්ත+පන්තා+පන්තාදීහි භවති. සරණං ගතොති සමාසෙ කතෙ “එකත්ථතායං”ති විහන්තිලොපාදි උපරි සබ්බත්ථ පුබ්බසමං. සරණගතො, සරණගතා. සරණගතා, සරණගතායො. සරණගතං කුලං,

සරණගතානි කුලානි ඉච්චාදි. අරඤ්ඤගතො, භූමිගතො. ධම්මං නිස්සිතො ධම්මනිස්සිතො, අත්ථනිස්සිතො. භවං අතීතො භවාතීතො, කාලාතීතො. පමාණං අතික්කන්තං පමාණාතික්කන්තං, ලොකාතික්කන්තං. සුඛං පත්තො සුඛජ්ජත්තො, දුක්ඛජ්ජත්තො. සොතං ආපත්තො සොතාපත්තො, නිරොධසමාපත්තො, මග්ගජ්ජපත්තො. රථං ආරුළ්භො රථාරුළ්භො. සබ්බරත්තිං සොභණො සබ්බරත්තිසොභණො, මුහුත්තසුඛං. අකාරකානං සමාසො අච්චන්තසංයොගෙ. චුත්තිසෙවො+පපදසමාසෙ, තස්ස නිච්චන්තා. යථා කම්මං කරොතීති කම්මකාරො, කුම්භකාරො, අත්ථං කාමෙතීති අත්ථකාමො, ධම්මකාමො, ධම්මං ධාරෙතීති ධම්මධරො, විනයධරො. සානං පචතීති සපාකො, තන්තං වායතීති තන්තවායො, වරං ආභරතීති වරාභරො. ත්ත+මාන+ක්කවන්තෙහි වාක්‍යමෙව. ධම්මං සුඤ්ඤන්තො, ධම්මං සුඤ්ඤමානො, ඔදනං භුත්තවා.

තතියාතජ්ජුරිසො

කිතක+පුබ්බ+සදිස+සමො+නත්ථ+කලහ+නිපුණ+මිස්ස+සබ්බලාදීහි. බුද්ධෙන භාසිතො බුද්ධභාසිතො ධම්මො, එවං ජීනදෙසිතො. සත්ථාරා වණ්ණිතො සත්ථුවණ්ණිතො. විඤ්ඤහි ගරහිතො විඤ්ඤගරහිතො, විඤ්ඤජ්ජසත්ථො, ඉස්සරකතං, සයං කතං, සුකෙහි ආභටං සුකාභටං, රඤ්ඤො භතො රාජභතො, රාජපිළිතො. අග්ගිනා දඬිඨො අග්ගිදඬිඨො, සජ්ජෙන දට්ඨො සජ්ජදට්ඨො, සල්ලෙහි විද්ධො සල්ලවිද්ධො, ඉච්ඡාය පකතො ඉච්ඡාපකතො, සීලසම්පත්තො. එවං සුඛසභගතං, ඤාණසම්පයුත්තං, මිත්තසංසග්ගො, පියවිජ්ජයොගො, ජාතිථද්ධො, ගුණහීනො, ගුණවුද්ධො, චතුරග්ගකරණීයං, චතුරග්ගාදිකත්තබ්බං. කාකෙහි පෙය්‍යා කාකපෙය්‍යා, නදී. ක්වචි චුත්තිසෙව, උරසා ගච්ඡතීති උරගො, පාදෙන පිච්ඡතීති පාදපො. ක්වචි වාක්‍යමෙව, එරසුනා ජන්තවා, කාකෙහි පාතබ්බා, දස්සනෙන පහාතබ්බා. පුබ්බාදියොගෙ-මාසෙන පුබ්බො මාසපුබ්බො. එවං මාතුසදිසො, මාතුසමො. එකුනච්ඡති, සීලවිකලො, අසිකලහො, වාචානිපුණො, යාවකාලිකසම්මිස්සං, වාචාසබ්බලො. සත්ථාරා සදිසො සත්ථුවසදිසො, සත්ථුවකජ්ජො, පුඤ්ඤෙන අත්ථිකො පුඤ්ඤත්ථිකො, ගුණාධිකො. දධිනා උපසිත්තං හොජනං දධිහොජනං, ගුලෙන සංසට්ඨො ඔදනො ගුලොදනො. කාරකසම්බන්ධො ක්‍රියාය කතො, උපසිත්තාදික්‍රියානං අපඤ්ඤායනෙපි චුත්තිසෙවො+පසිත්තාදික්‍රියාන+මාඛ්‍යාපනතො නත්ථා+යුත්තත්ථතා. එවං බීරොදනො. අස්සෙන යුත්තො රථො අස්සරථො, මග්ගවිත්තං, ජම්බුයා පඤ්ඤාතො ලක්ඛිතො දීපො ජම්බුදීපො, එකෙන අධිකා දස එකාදස, ජාතියා අත්ථො ජච්චන්ධො, පකතියා මෙධාවී පකතිමෙධාවී ඉච්චාදි.

චතුත්ථිතජ්ජුරිසො තදත්ථ+අත්ථ+හිත+දෙය්‍යාදීහි. තදත්ථෙ-කථිනස්ස දුස්සං කථිනදුස්සං, කථිනච්චරස්සාති අත්ථො. එවං ච්චරදුස්සං, ච්චරමුලං,

යාගුයා අත්ථාය තණ්ඩුලා යාගුතණ්ඩුලා, හත්තතණ්ඩුලා, සඛිසස්ස අත්ථාය හත්තං සඛිසහත්තං, ආගන්තුකහත්තං, එවං ගමිකහත්තං, පාසාදාය දඛිඛං පාසාදදඛිඛං. එත්ථ වා+යං නිච්චසමාසො, තස්ස තිලිච්චගතා ච-භික්ඛුසඛිසස්ස අත්ථො විහාරො භික්ඛුසඛිසත්ථො විහාරො, භික්ඛුසඛිසත්ථා යාගු, භික්ඛුසඛිසත්ථං වීචරං. යස්ස අත්ථො යදත්ථො, යදත්ථා, යදත්ථං. එවං තදත්ථො, තදත්ථා, තදත්ථං. තථා ලොකභිතො. බුද්ධස්ස දෙය්‍යං බුද්ධදෙය්‍යං පුප්ඵං. සඛිසදෙය්‍යං වීචරං. ඉධ න හොති ‘සඛිසස්ස දාතඛිඛං’.

පඤ්චමීතප්පුරිසො අපගමන+භය+චිරති+මොචනත්ථාදීහි. මෙථුනස්මා අපෙතො මෙථුනාපෙතො, එවං පලාපගතො, නගරනිග්ගතො, පිණ්ඩපාතපටික්කන්තො, කාමතො නික්ඛන්තං කාමනික්ඛන්තං, රුක්ඛග්ගා පතීතො රුක්ඛග්ගපතීතො, සාසනච්චුතො, ආපත්ති- වුට්ඨානං, ධරණීතලග්ගතො, සබ්බභවෙහි නිස්සට්ඨො සබ්බභවනිස්සට්ඨො. භයතාදියොගෙ- රාජතො භයං රාජභයං, චොරභයං, අමනුස්සභයං, අග්ගිභයං, පාපභීතො, පාපභීරුකො. අකත්තඛිඛතො චිරති අකත්තඛිඛචිරති, එවං කායදුච්චරිතචිරති, චච්චුච්චරිතචිරති. ඛන්ධනා මුත්තො ඛන්ධනමුත්තො, වනමුත්තො, ඛන්ධනමොක්ඛො. කම්මසමුට්ඨිතං, උක්කට්ඨුක්කට්ඨං, ඔමකොමකං. ක්වචි චුත්තියෙව, කම්මතො ජාතං කම්මජං, එවං චිත්තජං, උතුජං, ආභාරජං. ඉධ න හොති ‘පාසාදා පතීතො’.

ජට්ඨිතප්පුරිසො රඤ්ඤො පුත්තො රාජපුත්තො, එවං රාජපුරිසො, ආචරියපුප්ඵකො, බුද්ධසාවකො, බුද්ධරූපං, ජීනච්චනං, සමුද්දසොසො, ධඤ්ඤානං රාසි ධඤ්ඤරාසි, පුප්ඵගන්ධො, ඵලරසො, කායස්ස ලහුතා කායලහුතා. මරණස්සති, රුක්ඛමුලං, අයස්ස පත්තො අයොපත්තො, එත්ථ ‘මනාද්‍යාපාදීන+මො මයෙ වෙ’ති ඔ. එවං සුවණ්ණකටාහං, පානීයථාලකං, සප්පිකුම්භො, දෙවානං රාජා දෙවරාජා. පුමස්ස ලිඛිගං පුල්ලිඛිගං, ‘පුං පුමස්සවා’ති පුමස්ස පුං, නිග්ගහීතලොපො, ලස්ස ද්විභාවො ච. හත්ථීපදං, ඉත්ථීරූපං, භික්ඛුනිසඛිසො, ජම්බුසාඛා, එත්ථ ඊකාරූකාරානං රස්සො. බහුලාධිකාරා ත්ත+මාන+නිද්ධාරිය+පුරණ+භාව+තිත්තත්ථෙහි න හොති. මමා+නුකුඛිඛං, මමා+නුකුරුමානො, ගුන්තං කණ්භා සම්පන්තඛීරතමා, සිස්සානං පඤ්චමො, පටස්ස සුත්තතා. ක්වචි හොතෙව ‘චත්තමානසාමීප්‍යං’. බ්‍රාහ්මණස්ස සුක්කා දන්තාති සාපෙක්ඛතාය න හොති. එලානං තිත්තො, එලාන+මාසිතො, එලානං සුභිතො. ‘බ්‍රාහ්මණස්ස උච්චං ගෙහං’ති සාපෙක්ඛතාය න හොති. ‘රඤ්ඤො පාටලිපුත්තකස්ස ධනං’ති ධනසම්බන්ධෙ ජට්ඨිති පාටලිපුත්තකෙන සම්බන්ධාභාවා න හොති. ‘රඤ්ඤො ගො ච අස්සො ච පුරිසො වා’ති භින්තත්ථතාය වාකායමෙව. රඤ්ඤො ගවස්සපුරිසා රාජගවස්සපුරිසාති චුත්ති හොතෙව, එකත්ථීභාවා. සම්බන්ධීසද්දානං පන

නිව්වසාපෙක්ඛත්තෙපි ගමකත්තා සමාසො, ගමකත්තම්පි හි සමාසස්ස නිබන්ධනං, යථා දෙවදත්තස්ස ගුරුකුලං, භගවතො සාවකසඬිසොතිආදි.

සත්තමිතජ්ජුරියො රූපෙ සඤ්ඤා රූපසඤ්ඤා, එවං රූපසඤ්ඤෙතනා, සංසාරදුක්ඛං. වක්ඛුම්හි සන්නිස්සිතං විඤ්ඤාණං වක්ඛුච්ඤ්ඤාණං. ධම්මෙ රතො ධම්මරතො, ධම්මාහිරති, ධම්මරූචි, ධම්මගාරවො, ධම්මෙසු නිරුත්ති ධම්මනිරුත්ති, දානාධිමුත්ති, භවත්තරකතං. දස්සනෙ අස්සාදො දස්සනස්සාදො. අරඤ්ඤෙ වාසො අරඤ්ඤවාසො, විකාලභොජනං, කාලවස්සං, වනපුජ්ඵං, වනමහියො, ගාමසුකරො, සමුද්දමච්ඡා, ආවාටකච්ඡපො, ආවාටමණ්ඩුකො, කුපමණ්ඩුකො, තිත්ථනාවා. ඉත්ථීසු ධුත්තො ඉත්ථීධුත්තො, අක්ඛධුත්තො. ඡායායං සුක්ඛො ඡායාසුක්ඛො, අභිගාරපක්කං, වාරකවතො. ක්වචි වුත්තියෙව, වනෙ වරතීති වනවරකො, කුච්ඡම්හි සයන්තීති කුච්ඡසයා, ඵලෙ තිට්ඨතීති ඵලට්ඨො, ජලට්ඨො, පබ්බතට්ඨො, මග්ගට්ඨො. පඬිකෙ ඡාතං පඬිකජං, සරොරුහ+මිච්චාදි. ඉධ න හොති, හොජනෙ මත්තඤ්ඤුතා, ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතා, ආසනෙ නිසිත්තො, ආසනෙ නිසීදිතබ්බං.

11. විසෙසන+මෙකත්ථෙන

විසෙසනං සායාදායන්තං විසෙස්සෙන සායාදායන්තෙන සමානාධිකරණෙනසහෙ+කත්ථං හොති.

සමානත්ථෙ පදෙ යත්ථ, හෙදාහෙදකවාචකෙ;
විසෙසනසමාසො+යං, විසෙස්සත්ථපධානතො.

විසෙස්සගත+මෙව+ත්‍ර, ලිඬිග+මෙතං පරං තතො;
කම්මධාරය+මිච්චෙව+ස, සමාසො+ඤ්ඤෙහි සඤ්ඤිතො.

සුත්තෙ විසෙස්සෙනාති අවුත්තෙපි විසෙසනස්ස සම්බන්ධීසද්දත්තා සාමත්ථීයතො ලබ්භමානආකඬිඪීතසද්දං පති “විසෙස්සෙනා”ති වුත්තං. වුත්තඤ්ච –

සාමඤ්ඤචත්ථු යා වත්ථ+න්තරතො තු විසෙසිය;
එකජ්ජකාරෙ ධජනා, විසෙසන+මිතී+රිතං.

එකජ්ජකාරගං වත්ථු, විසෙස්සන්ති පවුච්චති;
පදානි යානි යානෙව, සම්බන්ධ+මුපයන්ති+හ;
ගමානෙ කාමවාරෙන, විසෙසන+විසෙස්සතාති.

එත්ථ ව උජ්ජලදබ්බං රත්තුජ්ජලාදිතො විසෙසයතීති නීලසද්දො විසෙසනං. තෙන විසෙසියතීති උජ්ජලසද්දො විසෙස්සං. අපි ව භමර+ඬිගාරාදිසාමඤ්ඤ

නීලත්ථතො විසෙසියතීති නීලං විසෙස්සං. න වත්ථාදීනං, උප්පලස්සෙවාති විසෙසනතො උප්පලං විසෙසනංති කාමවාරෙතෙති චුත්තං. අපි ච -

පරිතො අයන්ත්‍ය+නෙන+ත්ථා, පරියායොති චුච්චති;
ගොවාචාති පචුත්තෙ තු, වාවත්ථො තු විසෙසනං.

විසෙස්සෙ දිස්සමානා යා, ලිඛිග+සංඛ්‍යා+විහත්තියො;
තුලායාධිකරණෙ භියොයා, කත්තඛිඛා තා විසෙසනෙති -

චුත්තත්තා මහන්තො+ච්චාදීසු සමානලිඛිගාදයො දථ්ඨඛිඛා. භියොයාති කිං,
දෙවා පමාණං ඉච්චාදි.

සො ච ඡඛිඛිධො විසෙසනපුඛිඛපදො, විසෙසනුත්තරපදො,
විසෙසනොභයපදො, උපමානුත්තරපදො, සම්භාවනාපුඛිඛපදො,
අවධාරණපුඛිඛපදොති.

තත්ථ විසෙසනපුඛිඛපදෙ තාව-මහන්තො ච සො පුරිසො චාති වාකො
ඉමිනා සුත්තෙන සමාසො. “ථ න්ත+න්තුනං” ති න්තස්ස ටාදෙසෙ දීසො හොති,
මහාපුරිසො, මහාපුරිසා ඉච්චාදි.

වාකො තුලායාධිකරණභාව පකාසනත්ථං ව+ත-සද්දපයොගො. චුත්තියන්තු
සමාසෙනෙව තප්පකාසනතො න තප්පයොගො. එව+මඤ්ඤත්‍රාපි
චුත්තත්ථාන+මප්පයොගො. එවං මහාවීරො, මහාමුනි. මහන්තඤ්ච තං
බලඤ්චාති මහාබලං, මහඛිභයං. සන්තො ච සො පුරිසො චාති සප්පුරිසො. තථා
පුඛිඛපුරිසො, අපරපුරිසො, පඨමපුරිසො, මජ්ඣමපුරිසො, උත්තමපුරිසො,
පරපුරිසො, සෙතහත්ථී, කණ්භසප්පො, නීලුප්පලං, රත්තුප්පලං,
ලොභිතචන්දනං. ක්චචි න හොති, පුණ්ණො මන්තානීපුත්තො, විත්තො ගහපති.
පුමා ච සො කොකිලො චාති පුඛිකොකිලො, උත්තරපදෙ පුමස්ස පුං හොති. එවං
පුත්තාගො.

බත්තියා ච සා කඤ්ඤා චාති බත්තියකඤ්ඤා.

67. ඉත්ථීයං භාසිතපුමි+ත්ථී පුමෙවෙ+කත්ථෙති

භාසිතපුමා ඉත්ථී පුමෙව හොතීති පුමිභවා ඉත්ථීපච්චයානං නිචත්ති හොති.
එවං රත්තලතා, දුතියභික්ඛා. බ්‍රාහ්මණී ච සා දාරිකා චාති බ්‍රාහ්මණදාරිකා,
නාගමාණවිකා. ඉත්ථීයන්ති කිං, කුමාරිරතනං, සමණිපදුමං. භාසිතපුමාති කිං,
ගඬිගානදී, තණ්භානදී, පථවීධාතු. පුරත්ථීමො ච සො කායො චාති
පුරත්ථීමකායො. එත්ථ ච කායෙකදෙසෙ කායසද්දො. එවං පච්ඡිමකායො,

උපරිමකායෝ, හෙට්ඨිමකායෝ, සබ්බකායෝ, නවාචාසෝ, කතරනිකායෝ, හෙතුවච්චයෝ. ජීවිතජපධානං නවකං ජීවිතනවකං මිච්චවාදි.

විසෙසනුත්තරපදෙ ටෙරා+වරිය+පණ්ඩිතා විසෙසනං පරඤ්ච භවති. යථා සාරිපුත්තෝ ච සෝ ටෙරො චාති සාරිපුත්තත්ටෙරො, එවං මහාමොග්ගල්ලානත්ටෙරො, මහාකස්සපත්ටෙරො, බුද්ධසෝඝාවරියො, ධම්මපාලාවරියො, ආචරියගුත්තිලො චා. මහොසධො ච සෝ පණ්ඩිතො චාති මහොසධපණ්ඩිතො, එවං විධුරපණ්ඩිතො.

විසෙසනොභයපදෙ යථා-සීතඤ්ච තං උණ්භඤ්චාති සීතූණ්භං, සීනිද්ධො ච සෝ උණ්භො චාති සීනිද්ධූණ්භො මාසෝ. බඤ්ඤො ච සෝ බුජ්ඤො චාති බඤ්ඤුජ්ඤො, එවං අන්ධබ්බරො, කතාකතං, ඡිද්දාවඡිද්දං, උච්චාවචං, ඡින්නභින්නං, ගතපච්චාගතං. ක්වචි පුබ්බකාලස්සාපි පරනිපාතො, චාසිතො ච සෝ ලිත්තො චාති ලිත්තචාසිතො, එවං නග්ගමුසිතො, සිත්තසම්මට්ඨො, භට්ඨලුඤ්ඡිතො.

උපමනුත්තරපදෙ උපමානභූතං විසෙසනං පරං භවති, යථා සීහොති චුත්තෙ උපවර්තා+නුපවර්තසීහානං සාමඤ්ඤජපතීතියං මුනිසද්දො විසෙසෙති. එත්ථ ච

—

උපමානො+පමෙය්‍යානං, සධම්මත්තං සියො+පමා.

සා ච චන්ද්‍ර+චණ්ණ+ආකාරානං සාමොන්ත හොති. සීහොච සීහො, මුනි ච සෝ සීහො චාති මුනිසීහො, මුනිචසහො, මුනිපුඤ්චො, බුද්ධනාගො, බුද්ධාදිච්චො. රංසි විය රංසි, සද්ධම්මො ච සෝ රංසි චාති සද්ධම්මරංසි, එවං විනයසාගරො. පුණ්ඩරිකම්ච පුණ්ඩරිකො, සමණො ච සෝ පුණ්ඩරිකො චාති සමණපුණ්ඩරිකො, සමණපදුමො. චන්දො විය චන්දො, මුඛඤ්ච තං චන්දො චාති මුඛචන්දො, මුඛපදුමං ඉච්චවාදි.

සම්භාවනාපුබ්බපදෙ යථා-ධම්මොති බුද්ධි ධම්මබුද්ධි, එවං ධම්මසඤ්ඤා, ධම්මසඤ්ඤා, ධම්මසම්මතො, පාණසඤ්ඤා, අසුභසඤ්ඤා, අනිච්චසඤ්ඤා, ධාතුසඤ්ඤා, අත්තසඤ්ඤා, අත්තදිට්ඨි ඉච්චවාදි.

අවධාරණපුබ්බපදෙ යථා-ගුණො එව ධනං ගුණධනං, එවං සද්ධාධනං, සීලධනං, පඤ්ඤාරතනං, චක්ඛු එව ඉන්ද්‍රියං චක්ඛුන්ද්‍රියං, එවං චක්ඛායතනං, චක්ඛුධාතු, චක්ඛුද්දාරං, රූපාරම්මණං මිච්චවාදි.

විසෙසන+විසෙස්සෙහි, ක්‍රියාය ච සහෙ+රිතො;
තෙසං භාවං විචෙචොතා, නිපාතො ඛ්‍යචච්ඡින්නදති.

අයෝග+මඤ්ඤයෝගඤ්ච, අවිචන්තායෝග+මෙව්+ති;
විචක්ඛාතො පයුත්තොපි, එචත්ථො ඤායතෙ යතො.

ධ්‍යාවච්ඡෙදඵලං වාකාං, තතො චිත්තො ධනුද්ධරො;
පාත්ථො ධනුද්ධරො නීලුප්පල+මත්ථිති තං යථා.

එත්ථ නිපාතොති එව-ඉතිනිපාතො, අප්පයුත්තොපි එවසද්දො එවං
යොජෙතඛිබො - “චිත්තො ධනුද්ධරො එවා”ති විසෙසනෙන යුත්තො
අයෝගවිච්ඡෙදකො, ධනුනා යෝගෙ පතිට්ඨාපනතො “පාත්ථො එව
ධනුද්ධරො”ති විසෙස්සෙන යුත්තො අඤ්ඤයෝගවිච්ඡෙදකො,
ධනුද්ධරත්තස්ස පාත්ථසංඛාතඅප්පුනෙ එව පතිට්ඨාපනතො.
“නීලුප්පල+මත්ථොවා”ති ක්‍රියාය යුත්තො අවිචන්තායෝගවිච්ඡෙදකො,
නීලුප්පලස්ස සඛිභාවෙයෙව පතිට්ඨාපනතො.

21. සංඛ්‍යාදි

එකත්ථෙ සමාහාරෙ සංඛ්‍යාදි නපුංසකලිඛිගං භවති. තයො ලොකා
සමාහටා=චිත්තෙන සම්පිණ්ඩිතා, තිණ්ණං ලොකානං සමාහාරොති වා වාකො
විසෙසනසමාසෙ කතෙ ඉමිනා නපුංසකත්තං භවති. සමාහාරස්සෙ+කත්තා
එකච්චනමෙව, තිලොකං, හො තිලොක, තිලොකං, තිලොකෙන ඉච්චාදි. එවං
තයො දණ්ඩා තිදණ්ඩං, තීණි මලානි සමාහටානි, තිණ්ණං මලානං සමාහාරොති
වා තිමලං, තිලක්ඛණං, චතුසච්චං, පඤ්චසික්ඛාපදං, ඡට්ඨායතනං, සත්තාහං,
අට්ඨසීලං, නවලොකුත්තරං, දසසීලං, සතයොජනං. ද්වෙ රත්තියො සමාහටා
ද්විරත්තං.

12. නඤ්ඤ

නලභව්චෙතං ස්‍යාද්‍යන්තං ස්‍යාද්‍යන්තෙන සහෙ+කත්ථං හොති. ඤ්ඤකාරො
“ට නඤ්ඤස්සා”ති විසෙසනත්ථො ‘පාමනපුත්තාදීසු නස්ස ටො මා හොතු’ති. න
බ්‍රාහ්මණො අබ්‍රාහ්මණො, “ට නඤ්ඤස්සා”ති නස්ස ටාදෙසො. ඤ්ඤ-කාරො
එත්ථෙව විසෙසනත්ථො.

න-නිසෙධො සතො යුත්තො, දෙසාදිනියමං විනා;
අසතො වා+ඵලො තස්මා, කථ+මබ්‍රාහ්මණොතිචෙ.

නිසෙධත්ථානුචාදෙන, පටිසෙධවිධි ක්චචි;
පරස්ස මිච්ඡාඤ්ඤාණත්තා+ධ්‍යාපනායො+පපඡ්ඡතෙ.

දුච්චිධො ව+ස්ස නස්ස අත්ථො පසඡ්ඡපටිසෙධ+පරියුදාසවසෙන. තත්ථ යො
“අසුරිකපස්සාරාජදාරා”තිආදීසු විය උත්තරපදත්ථස්ස සඛිඛදා අභාවං දීපෙති,

සො පසජ්ජපටිසෙධවාචී නාම. යො පන “අබ්බාහමණොමානායා”තිආදීසු විය උත්තරපදත්ථං පරියුදාසිත්වා පටික්ඛිපිත්වා තංසදිසෙ වත්ථුමිහි කාරියං පටිපාදයති, සො පරියුදාසවාචී නාම. වුත්තඤ්ච –

පසජ්ජපටිසෙධස්ස, ලක්ඛණං වත්ථුනත්ථිතා;
වත්ථුතො+ඤ්ඤත්‍ර යා වුත්ති, පරියුදාසලක්ඛණං.

යත්‍ර අබ්බාහමණාදීසු, වත්ථුං පරියුදස්සති;
තක්‍රියායුත්තරාජාදිං, වදෙ සො පරියුදාසකො.

පසජ්ජපටිසෙධො තු, වත්ථන්තර+මනාදිය;
කිඤ්චිවත්ථුනිසෙධස්ස, පසච්චගො න භවෙය්‍ය සො.

තදඤ්ඤො ච තංවිරුද්ධො,
තදභාවො ච නඤ්ඤත්ථො.

තදඤ්ඤත්ථෙ – අබ්බාහමණො, බ්‍රාහ්මණතො අඤ්ඤො තංසදිසොති වුත්තං හොති. එවං අමනුස්සො, අස්සමණො, න ඛ්‍යාකතා අඛ්‍යාකතා ධම්මා. තඛ්ඛිරුද්ධත්ථෙ-න කුසලා අකුසලා, කුසලපටිපක්ඛාති අත්ථො. එවං අලොභො, අමිත්තො, අයං පරියුදාසනායො. තදභාවෙ-න කත්වා අකත්වා, අකාතුන පුඤ්ඤං, අකරොත්තො, අභාවො භවති. අයං පසජ්ජපටිසෙධනායො.

එත්ථ ච උභොසු පරියුදාසෙ බ්‍රාහ්මණො අඤ්ඤො බ්‍රාහ්මණධම්මෙ අජ්ජනිට්ඨිතො ඛත්තියාදි බ්‍රාහ්මණසදිසොච අබ්බාහමණොති වුත්තෙ පතීයතෙ. ඉතරස්මිං පන පක්ඛෙ කෙනචි සංසයනිමිත්තෙන ඛත්තියාදො බ්‍රාහ්මණොති වුත්තස්ස මිච්ඡාඤ්ඤාණනිචුත්ති කරියති “බ්‍රාහ්මණො+යං න භවති අබ්බාහමණො”ති, බ්‍රාහ්මණත්තජ්ඣාසිතො න භවතීත්‍යත්ථො. තත්ථ සදිසත්තං විනා මිච්ඡාඤ්ඤාණාසම්භවා පයෝගසාමත්ථියා ච සදිසපටිපත්ති, තග්ගතා ච ලිච්චග+සච්චා භවත්ති. අතොයෙච උච්චතෙ “නඤ්ඤිචුසුත්ත+මඤ්ඤසදිසාධිකරණෙ, කථා හි අත්ථසම්පච්චයො”ති.

75. අන සරෙති

නඤ්ඤද්දස්ස සරෙ අන, න අස්සො අනස්සො, න අරියො අනරියො. එවං අනිස්සරො, අනිට්ඨො, අනාසවො. න ආදාය අනාදාය, අනොලොකෙත්වා ඉච්ඡාදි. ඛහුලාධිකාරා අයුත්තත්ථෙහි කෙහිචි හොති. පුන න ගීයන්තීති අපුනගෙය්‍යා ගාථා, අනොකාසං කාරෙත්වා, අමුලාමුලං ගන්ත්වා, අචන්දමුල්ලොකිකාති මුඛාති, අසද්ධහොඪී, අලචණහොඪී.

13. කුපාදයො නිව්ච+මසාදිව්ධිමිහි

කුසද්දො පාදයො ච සාදාදාන්තෙන සහෙ+කත්ථා හොන්ති නිව්චං සාදිව්ධිවිසයතො+ඤ්ඤත්ථ. එත්ථ අබ්‍යභිචාරිපාදිසහවරණත්ථෙත කුඉති නිපාතොච, න පථව්චාවකො කුසද්දො. සාදිව්ධිවිසයො නාම “ලක්ඛණිත්ථමිභූතා” දිනා පතිආදිනං විසයෙ කතදුතියා, තඤ්ච අත්ථද්ධමාසන්ති අසංඛ්‍යසමාස+මිච මා හොකුති “අසාදිව්ධිමිහි”ති නිසෙධො. කුච්ඡිතො බ්‍රාහ්මණො කුබ්‍රාහ්මණො, නිව්චසමාසත්තා අසපදෙන විග්ගහො.

107. සරෙ කද කුස්සු+ත්තරත්ථෙ

කුස්සු+ත්තරත්ථෙ චත්තමානස්ස සරාදො උත්තරපදෙ කදාදෙසො හොති. ඊසකං උණ්භං කදුණ්භං, කුච්ඡිතං අන්තං කදන්තං, කදසනං. සරෙති කිං, කුපුත්තා, කුදාරා, කුදාසා, කුදිට්ඨි.

108. කා+ජ්ජත්ථෙ

අජ්ජත්ථෙ චත්තමානස්ස කුස්ස කා හොකු+ත්තරපදෙ. අජ්ජකං ලවණං කාලවණං. එවං කාපුජ්ථං.

109. පුරිසෙ වාති

කුස්ස කා වා. කුච්ඡිතො පුරිසො කාපුරිසො, කුපුරිසො වා. පකට්ඨො නායකො පනායකො, පධානං චචනං පාවචනං භුසං වද්ධං පවද්ධං සරීරං, සමං සමමා වා ආධානං සමාධානං, විවිධා මති විමති, විවිධො විසිට්ඨො වා කජ්ජො විකජ්ජො, අධිකො දෙවො අතිදෙවො, එවං අධිදෙවො, අධිසීලං. සුන්දරො ගන්ධො සුගන්ධො, කච්ඡිතො ගන්ධො දුග්ගන්ධො, සුට්ඨු කතං සුකතං, දුට්ඨු කතං දුක්කතං අභි සිඤ්චනං අභිසෙකොති සනන්තො, අතිසයෙන කත්ථා, කතං පකරිත්ථා, පකතං, අතිසයෙන චුතං අතිචුතං, අතික්කමම චුතං අතිචුතං, ඊසං කළාරො ආකළාරො, සුට්ඨු ඛද්ධො ආඛද්ධො.

පාදයො ගතාදාන්තෙ පඨමාය

පගතො ආචරිතො පාවරිතො, එවං පන්තෙවාසී.

අච්චාදයො කන්තාදාන්තෙ දුතියාය

අතික්කන්තො මඤ්චං අතිමඤ්චො. අතිමාලො, “සපස්ස+ත්තස්සා+ජ්ජධානස්සා”ති මාලාසද්දෙ සස්ස රස්සො. එව+මුපරිපි සපානං රස්සො.

අච්චාදයො කුට්ඨාදාන්තෙ තතියාය

අවකුට්ඨං කොකිලාය වනං අවකොකිලං, අවමයුරං. අවකුට්ඨන්ති පරිච්චත්තං.

පරියාදයො ගිලානාදායත්ථෙච චතුත්ථියා

පරිගිලානො+ඡ්ඤානාය පරියඡ්ඤානො.

නායාදයො කන්තාදායත්ථෙච පඤ්චමියා

නික්ඛන්තො කොසමඛියා නික්කොසමඛි. අසාදිච්චිමභීති කිං, රුක්ඛං පති විඡ්ඤානතෙ.

14. වී ක්‍රියත්ථෙභි

වීපච්චයන්තො ක්‍රියත්ථෙභි සාදාදායන්තෙහි සහෙ+කත්ථො හොති. අමලීනං මලීනං කරිත්ථාති විග්ගය්හ “අභුතතඛිභාවෙ කරා+ස+භූයොගෙ විකාරාවී”ති වීපච්චයෙකතෙ ඉමිනා සමාසො. එත්ථ ච-කාරො “වී ක්‍රියත්ථෙභි”ති විසෙසනත්ථො. “පොයා චා ත්ථාස්ස සමාසෙ”ති පාය හොති, ප-කාරො “පොය සිස්සා”ති විසෙසනත්ථො. මලිනීකරිය.

15. භූසනා+දරා+නාදරෙස්ච+ලං+සා+සාති

භූසනාදීස්ච+ත්ථෙස්ච+ලං+මාදයො සද්දා එකත්ථා හොන්ති. අලං කරිත්ථා සක්කරිත්ථා අසක්කරිත්ථාති විග්ගය්හ සමාසෙ කතෙ පොය ච “සා සාධිකරා ච චරිච්චා”ති වාදෙසො පරරූපඤ්ච. අලංකරිය, සක්කච්ච, අසක්කච්ච.

16. අඤ්ඤොචා+ති සුත්තෙන සමාසෙ කතෙ... එත්ථ යථා ද්වාරං විචරාති චුත්තෙ පකරණතො අග්ගල+මීති විඤ්ඤායති, එච+මීධාපි නිපාතපභාවෙ අඤ්ඤොචාති සාමඤ්ඤං චෙ+ති ආගමානුසාරෙන ලඛිමානවිභ්‍යාන්තපට්ඨපනිපාතාව විඤ්ඤායන්ති. අග්ගතො භවිත්ථා පුරොභූයා, අන්තරභිතො හුත්ථා තිරොභූය, අන්තරධානං කත්ථා තිරොකරිය, උරසි කත්ථා උරසිකරිය, මනසි කත්ථා මනසිකරිය, මඡ්ඤා කත්ථා මඡ්ඤාකරිය, තුණ්හී භවිත්ථා තුණ්හී භූය.

17. වා+නෙක+ඤ්ඤත්ථෙච

අනෙකං සාදාදායන්තං අඤ්ඤස්ස පදස්ස අත්ථෙච එකත්ථං චා හොති.

පදන්තරස්ස යස්සත්ථො, පධානං ලීඨිග+මස්ස ච;
සමාසො සො+ය+මඤ්ඤත්ථො, බහුබීඛිපරච්චයො.

සො ච නචචිධො ද්විපදො, හින්තාධිකරණො, තිපදො, න-
නිපාතපුබ්බපදො, සහපුබ්බපදො, උපමානපුබ්බපදො, සඬ්ඛොයාභයපදො,
දිසන්තරාලත්ථො, බ්‍යතිහාරලක්ඛණො චාති.

1. තත්ථ ද්විපදො තුල්‍යාධිකරණො කම්මාදීසු ඡසු විභ්‍යන්ථෙසු භවති.

(ක) තත්ථ දුතියත්ථෙ තාව-ආගතා සමණා ඉමං සඬ්ඝාරාමන්ති
ආගතසමණො සඬ්ඝාරාමො. සො ච දුච්චධො තග්ගුණා+තග්ගුණචසෙන.
චුත්තඤ්ඨි -

තග්ගුණො+තග්ගුණො චෙ+ති,
සො සමාසො ද්විධා මනො.

තං යථා ‘නීයතං ලම්බ-
කණ්ණො+’ ‘යං දිට්ඨසාගරො’.

තෙසු යත්ථ විසෙසනභූතො අත්ථො අඤ්ඤපදත්ථග්ගහණෙන ගය්හති, සො
තග්ගුණසංවිඤ්ඤාණො, යථා ‘ලම්බකණ්ණො+මානසා’ති. යත්ථ පන න ගය්හති,
සො අතග්ගුණසංවිඤ්ඤාණො, යථා ‘බහුධන+මානසා’ති.

ඉධ විසෙසනස්ස පුබ්බනිපාතො. එත්ථ ච ආගතසද්දො ච සමණසද්දො ච
අත්තනො අත්ථෙ අට්ඨත්ථා දුතියාවිභ්‍යන්ථභූතෙ සඬ්ඝාරාමසඬ්ඛාතෙ
අඤ්ඤපදත්ථෙ චත්තන්ති, තනො සමාසෙනෙච කම්මත්ථස්ස අභිභිත්තා පුන
දුතියා න භොති. තථා ආගතසමණා සාවත්ථී, ආගතසමණං ජෙතචනං.
පට්ඨන්තා අද්ධිකා යං පට්ඨන්තද්ධිකො පථො, අභිරුළ්භාව, ණිජායං නාවං සා
අභිරුළ්භවාණිජා නාවා.

(ඛ) තතියත්ථෙ-ඡිතානි ඉන්ද්‍රියානි යෙන සො ඡිතින්ද්‍රියො සමණො, එවං
දිට්ඨධම්මො, පත්තධම්මො, කතකිච්චො. විජිතා මාරා අනෙනාති විජිතමාරො
භගවා, පට්ඨිද්ධසබ්බධම්මො. කරණත්ථෙ-ඡින්නො රුක්ඛො යෙන සො
ඡින්නරුක්ඛො ඵරසු.

(ග) චතුත්ථියත්ථෙ-දින්නො සුඬිකො යස්ස සො දින්නසුඬිකො රාජා,
දින්නං භොජනං අස්සාති දින්නභොජනො.

(ස) පඤ්චමියන්ට්ට-නිග්ගතා ජනා යස්මා සො නිග්ගතජනො ගාමො, නිග්ගතො අයො=සුඛං යස්මාති නිරයො, නික්කිලො- සො. අපෙතං විඤ්ඤාණං අස්මාති අපෙතවිඤ්ඤාණො මතකායො, අපගතභයහෙරවො අරභා.

(ධ) ඡට්ඨියන්ට්ට-ඡින්නා හත්ථා යස්ස සො ඡින්නහත්ටො. එවං පරිපුණ්ණසඬකජපො බිණාසවො, වීතො රාගො අස්සාති වීතරාගො. ද්වෙ පදානි අස්සාති ද්විපදො, ද්විහත්ටො පටො. තෙවිජ්ජොති එත්ථ තිවිජ්ජො එවාති සකත්ට්ට ණො වුද්ධි ව. වතුජපදො, පඤ්ච වක්ඛුනි අස්සාති පඤ්චවක්ඛු හගවා, ඡලහිඤ්ඤො, “සපස්සා”දිනා රස්සත්තං. නවඬිගං සත්ථුසාසනං. දසබලො, අනන්තඤ්ඤො. තීණි දස පරිමාණං+මෙසංති තිදසා දෙවා, ඉධ පරිමාණසද්දසන්තිමානතො දසසද්දො සඬබ්බානො වත්තතෙ. අයං පච්චයො එතෙසන්ති ඉදජ්ජවචයා, උත්තරපදෙ “ඉමස්සි+දං වා”ති ඉමස්ස ඉදං. කො පහවො අස්සාති කිං පහවො කායො. විගතං මලං අස්සාති විමලො, සුන්දරො ගන්ධො අස්සාති සුගන්ධං වන්දනං, එවං සුභිලො, සුමුඛො, කුච්ඡිතො ගන්ධො අස්සාති දුග්ගන්ධං කුණපං, දුම්මුඛො, දුට්ඨු මනො අස්සාති දුම්මනො, එවං දුස්භිලො. තපො එව ධනං අස්සාති තපොධනො. ඛන්තිසඬබ්බාතං බලං අස්සාති ඛන්තිබලො. ඉන්දොති නාමං එතස්සාති ඉන්දනාමො.

ඡන්දජාතාදීසු විසෙසනවිසෙසිතබ්බාතං යථිච්ඡිතත්තා උභයං පුබ්බං නිපතති, කමාතික්කමෙ පයොජනාභවා. ජාතො ඡන්දො අස්සාති ජාතඡන්දො, එවං ඡන්දජාතො. සඤ්ජාතජිතිසොමනස්සො, ජිතිසොමනස්සසඤ්ජාතො. මාසජාතො, ජාතමාසො. ඡින්නහත්ටො, හත්ථඡින්නො.

දීඝාජඬසා අස්සාති දීඝජඬසො, එත්ථ පුම්භාවො, “සපස්සා”දිනා රස්සො ව. තථා පභුතජිවිහො. මහන්ති පඤ්ඤො අස්සාති මහාපඤ්ඤො. “ඉත්ථීයං භාසිතපුම්+ත්ථී පුමෙ+වෙ+කත්ට්ට”ති වීපච්චයාභාවෙන්තස්ස ටාදෙසො රස්සත්තඤ්ච. ඉත්ථීයන්ති කිං, බමාධනො. භාසිතපුමාති කිං, සද්ධාධුරො. පඤ්ඤාපකතිකො, පඤ්ඤාවිසුද්ධිකො, එත්ථ “ල්ථ්චිත්ථීයුහි කො”ති කො. ගණ්ඨිවධන්චාති පකතන්තරෙන සිද්ධං.

නානා=ජ්ජකාරා දුමා නානාදුමා, නානාදුමෙහි පතිතානි නානාදුමපතිතානි, නානාදුමපතිතානි ව තානි පුජ්චානි වෙති නානාදුමපතිතපුජ්චානි, තෙහි වාසිතා නානාදුමපතිතපුජ්චවාසිතා, නානාදුමපතිතපුජ්චවාසිතාසානුයස්සසො නානාදුමපතිතපුජ්චවාසිතසානු පබ්බතො, අයං විසෙසනං+අමාදිසමාසගබ්බො තුලාධිකරණඅඤ්ඤපදත්ටො.

(ච) සත්තමාන්ට්ට-සම්පන්නානි සස්සාති යස්මිං සො සම්පන්නසස්සො ජනපදො. සුලභො පිණ්ඩො ඉමස්මින්ති සුලභපිණ්ඩො දෙසො. ආකිණ්ණො මනුස්සා යස්සං සා ආකිණ්ණමනුස්සා රාජධානී. බහවො තාපසා එතස්මින්ති

බහුතාපයෝ අස්සමෝ. උපචිතං මංසලොහිතං අස්මිත්ති උපචිතමංසලොහිතං සරීරං. බහවෝ සාමිනෝ අස්මිත්ති බහුසාමිකං නගරං, බහු නදියෝ අස්මිත්ති බහුනදිකෝ, ඊකාරන්තත්තා කපච්චයෝ. එවං බහුජම්බුකං වනං, බහවෝ කත්තාරෝ අස්මිං අස්ස වාති බහුකත්තුකෝ දෙසෝ, එවං බහුහත්තුකෝ, ‘‘ලත්චිත්ථියුහි කෝ’’ති කෝ.

2. හින්තාධිකරණෝ යථා-එකරත්තිං වාසෝ අස්සාති එකරත්තිවාසෝ, සමානෙන ජනෙන සද්ධිං වාසෝ අස්සාති සමානවාසෝ පුරිසෝ. උභතෝ ඛාඤ්ජන+මස්සාති උභතෝඛාඤ්ජනකෝ, විභත්තලොපෝ ‘‘වා+ඤ්ඤතෝ’’ති කෝ ව, ඡත්තං පාණිමහි අස්සාති ඡත්තපාණි, එවං දණ්ඩපාණි, සත්ථපාණි, වජිරපාණි, බග්ගහත්ථෝ, පත්තහත්ථෝ, දානෙ අජ්ඣාසයෝ අස්සාති දානජ්ඣාසයෝ දානාධිමුත්තිකෝ, බුද්ධහත්තිකෝ, සද්ධම්මගාරවෝ ඉච්චාදි.

3. තිපදෝ යථා-පරක්කමෙනා+ධිගතා සම්පදා යෙහි තෙ පරක්කමාධිගතසම්පදා මහාපුරිසා. එවං ධම්මාධිගතහොගා. ඔනීතෝ පත්තතෝ පාණි යෙන සෝ ඔනීතපත්තපාණි. සිහස්ස පුබ්බද්ධම්ච කායෝ අස්සාති සිහපුබ්බද්ධකායෝ. මත්තා බහවෝ මාතඤ්චා අස්මිත්ති මත්තබහුමාතඤ්චං වනං.

4. න-නිපාතපුබ්බපදෝ යථා-නත්ථි එතස්ස සමෝති අස්සමෝ, ‘‘ට නඤ්ඤස්සා’’ති නස්ස ටෝ. එවං අජ්ජපට්ඨග්ගලෝ, අපුත්තකෝ, අහෙතුකෝ, කපච්චයෝ, එව+මුපරිපි ඤෙය්‍යං. නත්ථි සංවාසෝ එතෙනාති අසංවාසෝ, න විජ්ජනෙ වුට්ඨි එත්ථාති අවුට්ඨිකෝ ජනපදෝ, අහික්ඛුකෝ විහාරෝ. එවං අනුත්තරෝ ‘‘අන සරෙ’’ති අන, එවං අනන්තං, අනාසවෝ.

5. පඨමාත්ථෙ සහපුබ්බපදෝ යථා-සහ හෙතුනා වත්තති සෝ සහෙතුකෝ සහෙතු වා, ‘‘සහස්ස සෝ+ඤ්ඤත්ථෙ’’ති සහස්ස සෝ, එවං සජ්ජිතිකා, සජ්ජච්චයා, සකිලෙසෝ, සඋපාදානෝ, සපරිවාරෝ සහපරිවාරෝ වා, සහ මූලෙන උද්ධට්ඨෝ සමුලුද්ධට්ඨෝ රුක්ඛෝ.

6. උපමානෝපමෙය්‍යජොතකඉච්ඡුත්තෝ උපමානපුබ්බපදෝ පඨමාය යථා-නිග්‍රොධො ඉච්ච පරිමණ්ඩලො යෝ සෝ නිග්‍රොධපරිමණ්ඩලො. සඤ්චො විය පණ්ඩරෝ අයන්ති සඤ්චපණ්ඩරෝ, කාකෝ විය සුරෝ අයන්ති කාකසුරෝ. වක්ඛු ඉච්ච භූතෝ අයං පරමත්ථදස්සනතොති වක්ඛුභූතෝ භගවා. එවං අත්ථභූතෝ, ධම්මභූතෝ, බ්‍රහ්මභූතෝ, අත්ඨභූතෝ. මුඤ්ජපබ්බජම්ච භූතා අයං මුඤ්ජපබ්බජභූතා කුද්ධි. තත්තාකුලම්ච ජාතා අයංති තත්තාකුලජාතා.

ජට්ඨාත්ථෙ-සුවණ්ණස්ස වණ්ණෝ විය වණ්ණෝ යස්ස සෝ සුවණ්ණවණ්ණෝ භගවා, මජ්ඣපදලොපෝ. නාගස්ස ගති විය ගති අස්සාති

නාගගති. එවං සීහගති, නාගවික්කමො, සීහවික්කමො, සීහහනු. එණිස්ස විය ජඩ්සා අස්සාති එණිජඩ්සො. බුහ්මුනො විය සරො අස්සාති බුහ්මස්සරො.

7. වාසද්දත්ථෙ සඬ්ඛ්‍යාඋභයපදො යථා-ද්වෙ වා තයො වා ද්වත්ති, ද්වත්තයො ච තෙ පත්තා වෙති ද්වත්තිපත්තා, “තිස්ව” ඉති තිසද්දෙ පරෙ ද්විස්ස අත්තං. ද්වීහං වා තීහං වා ද්වීහතීහං, ඡ වා පඤ්ච වා වාචා ඡජ්පඤ්චවාචා, එවං සත්තට්ඨමාසා, එකයොජනද්වියොජනාති.

8. දිසන්තරාලත්ථො යථා-පුබ්බස්සා ච දක්ඛිණස්සා ච දිසාය යදන්තරාලං සා පුබ්බදක්ඛිණා විදිසා. එත්ථ –

69. සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙනි

ඉත්ථීවාචකා සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙ පුමෙව හොන්ති. එවං පුබ්බුත්තරා, අපරදක්ඛිණා, පච්ඡිමුත්තරා. පුබ්බා ච සා දක්ඛිණා වෙති වා.

9. බ්‍යතිභාරලක්ඛණො යථා – “තත්ථ ගහෙත්වා තෙන පහරිත්වා යුද්ධෙ සරූපං” ති සුත්තෙන සමාසෙ කතෙ කෙසෙසු ච කෙසෙසු ච ගහෙත්වා යුද්ධං පවත්තං කෙසාකෙසී, දණ්ඨෙහි ච දණ්ඨෙහි ච පහරිත්වා යුද්ධං පවත්තං දණ්ඨාදණ්ඨීති හොති. එත්ථ ච “චී චීතිභාරෙ” ති චීපච්චයෙ “චීස්මිං” ති ආකාරො, එවං මුට්ඨාමුට්ඨී.

සොහණො ගන්ධො සුගන්ධො, සො අස්ස අත්ථීති සුගන්ධීහි අත්ථීඅත්ථෙ ඊපච්චයෙන සිද්ධං. යස්මා ච හද්දාය කාපිලානියා අපදානෙ “පුනො පත්තං ගහෙත්වාන, සොධගිත්වා සුගන්ධිනා” ති චුත්තං, තස්මා චුත්තියං ඉකාරන්තස්ස අභාවදීපනත්ථං. “සුගන්ධි දුග්ගන්ධිති පයොගා න දිස්සති” ති චුත්තං. සුගන්ධිනාති එකච්චනෙ රස්සො.

19. වත්ථෙ

අනෙකංසාද්‍යන්තං වත්ථෙ එකත්ථං වා හොති. සමුච්චයො අන්වාචයො ඉතරීතරයොගො සමාහාරොති වසද්දස්ස අත්ථො වතුබ්බිධො.

තත්ථ සමුච්චයා+න්වාචයෙසු සමාසො න හොති, ත්‍රියාසාපෙක්ඛනාය නාමානං අඤ්ඤමඤ්ඤං අයුත්තත්ථත්තා, යථා-චීවරං පිණ්ඩපාතඤ්ච පච්චයං සයනාසනං අදාසී, දානඤ්ච දෙහී, සීලඤ්චරක්ඛාහී. ඉතරීතරයොගෙ සමාහාරෙ ච අඤ්ඤමඤ්ඤාපෙක්ඛත්තා සමාසො.

උභයත්ථපධානෙ වත්ථෙ කථ+මෙකත්ථීහාවො සම්භවෙ+ති වෙ, චුත්තඤ්ඤි

සප්පධානාපි යත්ථ+ත්ථා, මීථො සාපෙක්ඛතා ඉව;
ක්‍රියාසම්ඛන්ධසාමඤ්ඤා, චත්ථෙථ+කත්ථං ත+දුච්චතෙති.

යස්මා එකත්ථීභාවෙපි සතීයසතීයත්ථෙ පධානං, තස්මා ඉදං වුච්චතෙ -

න+ඤ්ඤමඤ්ඤං විසෙසෙත්ති, චත්ථෙ අත්ථා පදානිව;
සත්ථවුතරී අතො තෙසං, පධානත්ථං+භීයුජ්ජතෙ.

ඉතරීතරයොගො ච, සමාභාරොත්‍ය+යං ද්විධා;
සමාසො තු ඉමං අඤ්ඤෙ, ජානන්තෙ ද්වන්ද්‍වනාමතො.

ඉතරීතරයොගස්මිං+වයවත්ථස්ස සම්භවො;
සමුදායතිරොභාවො, පරංව ලිඛිත+මස්ස ච.

සමුදායඛිභවො යස්මිං+වයවා ච තිරොහිතා;
සමාභාරොත්‍ය+යං චත්ථො, සො ච හොති නපුංසකෙ.

ඉතරීතරයොගො යථා-සාරිපුත්තො ච මොග්ගල්ලානො ච සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා, හො සාරිපුත්තමොග්ගල්ලානා ඉච්චාදි. අවයවපධානත්තා ඛහුවචනමෙව. සමණා ච බ්‍රාහ්මණා ච සමණබ්‍රාහ්මණා, එවං බ්‍රාහ්මණගහපතිකා, ඛත්තියබ්‍රාහ්මණා, දෙවමනුස්සා, චන්දිමසුරියා.

64. විජ්ජායොනිසම්ඛන්ධීන+මා තත්‍ර චත්ථෙති

විජ්ජාසම්ඛන්ධීනං යොනිසම්ඛන්ධීනඤ්ච චත්ථෙ ආ හොතීති උකාරස්ස ආ, හොතා ච පොතා ච හොතාපොතාරො. එවං මාතාපිතරො.

65. පුත්තෙති

පුත්තෙ උත්තරපදෙ පිතාදීන+මා හොති චත්ථෙ. පිතා ච පුත්තො ච පිතාපුත්තා, එවං මාතාපුත්තා.

78. ජායාය ජයං පතිමිහි

පතිමිහි පරෙ ජායාය ජයං හොති. ජායා ච පති ච ජයම්පතයො. ජානිපතීති පකතන්තරෙන සිද්ධං, ජානි ච පති ච ජානිපති. එවං ජම්පති දම්පතීති.

ක්චචි අප්පසරං පුබ්බං නිපතති, යථා-චන්දො ච සුරියො ච චන්දසුරියා, නිගමා ච ජනපදා ච නිගමජනපදා. එවං සුරාසුරගරුඛිමනුජ්භුජගගන්ධබ්බා.

ක්චචි ඉවණ්ණු+වණ්ණන්තානං පුබ්බනිපාතො, යථා-අග්ගිධුමා, ගතිබුද්ධිභුජපඨහරකරසයා, ධාතුලිඛිගානි.

අසි ව වම්මඤ්ච අසිවම්මං, වම්මන්ති සරචාරණ-ඵලකං. ධනු ව කලාපො ව ධනුකලාපං, කලාපො=තුණිරං. පහරණඤ්ච ආචරණඤ්ච පහරණචරණං.

නිච්චවෙරීනං-අහි ව නකුලො ව, අහි ව නකුලා චාති වා අහිනකුලං. ඵවං බිලාරමුසිකං, අන්තස්ස රස්සත්තං. කාකොලුකං, සජ්ජමණ්ඩුකං, ගරුලසජ්ජං, නාගසුපණ්ණං.

සඬ්ඛ්‍යාපරිමාණසඤ්ඤානං-ඵකකඤ්ච දුකඤ්ච ඵකකදුකං. ඵවං, දුකතිකං, තිකචතුක්කං, චතුක්කපඤ්චකං. දසකඤ්ච ඵකාදසකඤ්ච දසකාදසකං, “තිතාලීස” ඉති චක-භාගලොපනිද්දෙසෙන කකාරස්ස ලොපො.

බුද්දජන්තුකානං-කීටා ව පටඬිගා ව කීටපටඬිගං, කීටා=කපාලපිට්ඨිකපාණා. ඵවං කුන්ඵකිපිල්ලිකං, ඩංසා ව මකසා ව ඩංසමකසං, මක්ඛිකා ව කිපිල්ලිකා ව මක්ඛිකකිපිල්ලිකං, කීටා ව සරිංසපා ව කීටසරිංසපං. තත්ඵ කුන්ඵා=සුබ්බමකිපිල්ලිකා.

බුද්දජන්තු අනට්ඨි වා, අඵ ඛො බුද්දකොපි වා;
සතං වා පසතො යෙසං, කෙච්චි ආනතුලා ඉති.

පචනචණ්ඩාලානං-ඔරබ්භිකා ව සුකරිකා ව ඔරබ්භිකසුකරිකං, ඵවං සාකුන්තිකමාගචිකං. සපාකො ව චණ්ඩාලො ව සපාකචණ්ඩාලං, පුක්කුසජ්චඩාහකං, වෙනරඵකාරං, තත්ඵ වෙනා=තච්ඡකා, රඵකාරා=වම්මකාරා.

චරණසාධාරණානං-අතිසො ව භාරද්වාපො ව අතිසභාරද්වාපං, කට්ඨො ව කපාලො ව කට්ඨකපාලං, සීලඤ්ච පඤ්ඤාණඤ්ච සීලපඤ්ඤාණං, සමථො ව විපස්සනා ව සමඵවිපස්සනං, විජ්ජා ව චරණඤ්ච විජ්ජාවරණං, ඵවං නාමරූපං, හිරොත්තජ්ජං, සතිසම්ප-ජඤ්ඤං, ලොභමොහං, දොසමොහං, අහිරිකානොත්තජ්ජං, ටීනමිද්ධං, උද්ධච්චකුක්කුච්ච+මිච්චාදි.

ඵකජ්ඣායනපාචචනානං-දීසො ව මජ්ඣිමො ව දීසමජ්ඣිමං, ඵවං ඵකුත්තර සංයුත්තකං, ඛන්ධකච්චිභඬිගං.

ලිඬිගවිසෙසානං-ඉත්ථි ව පුමා ව ඉත්ථිපුමං, දාසී ව දාසො ව දාසීදාසං, විචරඤ්ච පිණ්ඩපාතො ව සෙනාසනඤ්ච ගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරො ව විචරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරං, තිණඤ්ච කට්ඨො ව සාඛා ව පලාසඤ්ච තිණකට්ඨසාඛාපලාසං. “ලාභී භොති විචරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරානං” තිපි දිස්සති.

විවිධවිරුද්ධානං-කුසලඤ්ච අකුසලඤ්ච කුසලාකුසලං, එවං සාවජ්ජානවජ්ජං, හීනපණීතං, කණ්හසුක්කං, ඡෙකපාපකං, සුඛදුක්ඛං, අධමුත්තමං, පටිඝානුනයං, ඡායාතපං, ආලොකන්ධකාරං. රත්තිඤ්ච දිවා ච රත්තින්දිවං, “රත්තින්දිවදාරගවචතුරස්සා”ති අපච්චයෙ කතෙ නුමආගමො. අහො ච රත්ති ච අහොරත්තං, “දීඝා+හොවස්සෙකදෙසෙහි ච රත්තා”ති අපච්චයෙ කතෙ “මනාද්‍යාපාදීන+මො මයෙ චෙ”ති ඔකාරො.

දිසානං-පුඛ්ඛා ච අපරා ච පුඛ්ඛාපරං, එවං පුරත්ථිමපච්ඡමං, දක්ඛිණුත්තරං, පුඛ්ඛදක්ඛිණං, පුඛ්ඛුත්තරං, අපරදක්ඛිණං, අපරුත්තරං.

නදීනං-ගඬිගා ච යමුනා ච ගඬිගායමුනං, එවං මහීසරභූ.

තිණ+රුක්ඛ+පසු+සකුණ+ධන+බඤ්ඤ+බ්‍යඤ්ජන+ජනපදානං වා. තිණවිසෙසානං-උසිරානි ච බීරණානි ච උසිරබීරණං උසිරබීරණානි වා. එවං මුඤ්ජපබ්බජං මුඤ්ජපබ්බජානි වා, කාසකුසං කාසකුසා වා.

රුක්ඛවිසෙසානං-අස්සත්ථා ච කපිට්ඨා ච අස්සත්ථකපිට්ඨං අස්සත්ථකපිට්ඨා වා, එවං අමිබපනසං අමිබපනසා, බදිරපලාසං බදිරපලාසා, ධවාස්සකණ්ණං ධවාස්සකණ්ණා, පිලක්ඛනිග්‍රොධං පිලක්ඛනිග්‍රොධා, සාකසාලං සාකසාලා.

පසුච්චෙසසානං-ගජා ච ගවජා ච ගජගවජං ගජගවජා වා, අජා ච ඵලකා ච අජෙළකං අජෙළකා, හත්ථි ච ගාවො ච අස්සා ච වළවා ච හත්ථිගවස්සවළවං හත්ථිගවස්සවළවා, රස්සත්තං. එවං ගොමහිසං ගොමහිසා, එණෙය්‍යවරාහං එණෙය්‍යවරාහා, සීහබ්‍යග්ග්‍යතරච්ඡං සීහබ්‍යග්ග්‍යතරච්ඡා, කුක්කුට්ඨකරං කුක්කුට්ඨකරා, එණෙය්‍යගොමහිසං එණෙය්‍යගොමහිසා.

සකුණවිසෙසානං-හංසා ච බකා ච හංසබ්බං හංසබ්බා. එවං කාරණ්ඩවචක්කවාකං කාරණ්ඩවචක්කවාකා, මයුරකොඤ්චං මයුරකොඤ්චා, සුකසාලිකං සුකසාලිකා, බකබලාකං බකබලාකා.

ධනානං-හිරඤ්ඤඤ්ච සුවණ්ණඤ්ච හිරඤ්ඤසුවණ්ණං හිරඤ්ඤසුවණ්ණානි. එවං ජාතරූපරජනං ජාතරූපරජනානි, මණ්සඬ්ඛමුත්තචෙඵරියං මණ්සඬ්ඛමුත්තචෙඵරියා.

ධඤ්ඤානං-සාලී ච යවා ච සාලියවං සාලියවා වා. එවං තිලමුග්ගමාසං තිලමුග්ගමාසානි, නිජ්ජාවකුලත්ථං නිජ්ජාවකුලත්ථා.

බ්‍යඤ්ජනානං-සාකො ච සුවා ච සාකසුවං සාකසුවා. එවං ගබ්‍යමාහිසං ගබ්‍යමාහිසා, එණෙය්‍යවරාහං එණෙය්‍ය, වරාහා. මීගමයුරං මීගමයුරා.

ජනපදානං-කාසි ච කොසලා ච කාසිකොසලං කාසිකොසලා, වජ්ජී ච මල්ලා ච වජ්ජිමල්ලං වජ්ජිමල්ලා, අඬිගා ච මගධා ච අඬිගමගධං අඬිගමගධා, එවං චෙතිවංසං චෙතිවංසා, මච්ඡසුරසෙනාං මච්ඡසුරසෙනා, කුරුපඤ්චාලං කුරුපඤ්චාලා. නාමඤ්ච රුපඤ්ච නාමරුපඤ්ච නාමරුපනාමරුපන්ති චතුරෙකපඤ්චචොකාරවසෙන චත්තබ්බෙ බහුලාධිකාරා සරුපෙකසෙසං කත්වා නාමරුපන්ති චුත්තං.

එතස්මිං එකත්ථිභාවකණ්ඩෙ යං චුත්තං පුබ්බං, තදෙව පුබ්බං නිපතති, කමාතික්කමෙ පයෝජනස්සාභාවා. ක්වචි විපල්ලාසොපි හොති, බහුලාධිකාරතො, දන්තානං රාජා රාජදන්තො. චත්ථෙ සමාහාරෙ “සභාපරිසායා”ති ඤාපකා ක්වචි නපුංසකලිඬිගං න භවති, ආධිපච්චඤ්ච පරිචාරො ච ආධිපච්චපරිචාරො. එවං ඡන්දපාරිසුද්ධි, පටිසන්ධිපචත්තියං.

40. සමාසන්ත්ච

උපරි අය+මධිකරීයති.

41. පාපාදීහි භූමියා

පාපාදීහි පරා යා භූමි, තස්සා සමාසන්තො අ හොති. පාපා භූමි යස්මිත්ති පාපභූමං, ජාතියා උපලක්ඛිතා භූමි ජාතිභූමං.

42. සංඛ්‍යාහිති

සංඛ්‍යාහි පරාය භූමියා අ හොති. ද්වෙ භූමියො අස්ස ද්විභූමං. එවං තිභූමං.

43. නදීගොධාවරීනං

සංඛ්‍යාහි පරාසං නදීගොධාවරීනං සමාසන්තො අ හොති. පඤ්චන්තං නදීනං සමාහාරො පඤ්චනදං. එවං සත්තගොධාවරං.

44. අසංඛ්‍යාහි වාච්චිගුලයානාඤ්ඤාසංඛ්‍යන්ථෙසුති

අසංඛ්‍යාහි සංඛ්‍යාහි ච පරාය අඬිගුලියා සමාසන්තො අ හොති. නිග්ගත+මඬිගුලීහි නිරඬිගුලං, ද්වෙ අඬිගුලියො සමාහටා ද්වඬිගුලං. අනඤ්ඤාසංඛ්‍යන්ථෙසුති කිං, පඤ්ච අඬිගුලියො අස්මිං හත්ථෙති පඤ්චඬිගුලි, අඬිගුලියා සමීපං උපඬිගුලි.

45. දීසාහොචස්සෙකදෙසෙහි ච රත්තයාති

දීසාදීහි පරාය රත්තියා අ හොති. දීසා ච සා රත්ති වාති දීසරත්තං. අහො ච රත්ති ච අහොරත්තං, ආපාදිත්තා ඔ. වස්සාසු රත්ති වස්සාරත්තං. පුබ්බා ච සා රත්ති වාති පුබ්බරත්තං. එවං අපරරත්තං, අඬිඵරත්තං, අතික්කන්තො රත්තිං

අතිරක්තො. ද්වෙ රත්තියො සමාහටා ද්විරත්තං. අනඤ්ඤාසංඛ්‍යත්ථෙසු ත්වෙව, දීඝා රත්ති අස්මින්ති දීඝරත්ති, හෙමන්තො. රත්තියා සමීපං උපරත්ති. බහුලංචිධානා ක්වචි හොතෙව, රත්තිපරිමාණානුරූපං යථාරත්තං.

46. ගොත්ව+වත්ථෙ වා+ලොපෙ

ගොසද්දා අලොපවිසයෙ සමාසන්තො අ හොති න වෙ වත්ථාදීසු සමාසො. රඤ්ඤො ගො රාජගවො. පරමො ව සො ගො වාති පරමගවො. පඤ්චන්තං ගුන්තං සමාහාරො පඤ්චගවං, “ගොස්සා+වඬ”ති අවඬ. තං ධන+මස්සාති පඤ්චගවධන්තො. දසගවං.

47. රත්තින්දිව+දාරගව+වතුරස්සා

එතෙ සද්දා අ-අන්තා නිපච්චන්තෙ. රත්ති ව දිවා ව රත්තින්දිවං, ඉමිනාව නුමාග මා. දාරා ව ගවො ව දාරගවං. වතස්සො අස්සියො අස්ස වතුරස්සො.

48. ආයාමෙ+නුගවං

අනුගවංති නිපච්චතෙ ආයාමෙගම්‍යමානො. ගවස්ස ආයාමො අනුගවං සකටං, අසඬ්ඛ්‍යසමාසො.

49. අක්ඛිස්මා+ඤ්ඤත්ථෙ

අක්ඛිස්මා සමාසන්තො අ හොති අඤ්ඤත්ථෙ. විසාලානි අක්ඛිනි යස්ස සො විසාලක්ඛො.

50. දාරුම්‍ය+ඬ්භුල්‍යා

අඬ්භුලන්තා අඤ්ඤත්ථෙ දාරුමිහි සමාසන්තො අ හොති. ද්වෙ අඬ්භුලියො අවයවා අස්සෙති ද්වඬ්භුලං දාරු, එවං පඤ්චඬ්භුලං. අඬ්භුලිසදිසාවයවං ධඤ්ඤාදීනං වික්ඛෙපකං දාරුති වුච්චතෙ.

54. උත්තරපදෙ

ඉදං සබ්බත්ථ අධිකාතබ්බං.

55. ඉමස්සි+දන්ති

උත්තරපදෙ ඉමස්ස ඉදං, ඉමාය අත්ථො ඉදමට්ඨො, ටස්ස යො, ඉදමට්ඨො අස්ස අත්ථීති ඉදමට්ඨී, ඉදමට්ඨීනො භාවො ඉදමට්ඨීතා. ඉමෙසං පච්චයා ඉදස්පච්චයා, නිග්ගහීතලොපො පස්ස ව ද්විභාවො.

57. ට න්‍යන්තුනන්ති

න්‍යන්තුනං උත්තරපදෙ ට හොති. භවන්තො පතිට්ඨා අම්භන්ති භවංපතිට්ඨා මයං, නිග්ගහීතාගමො, වග්ගන්තො, යොස්ස ටා ව. භගවා මූලං එතෙසංති භගවංමූලකා නො ධම්මා.

58. අ

ඉති න්‍යන්තුනං අ හොති. ගුණවන්තො පතිට්ඨා මමාති ගුණවන්තපතිට්ඨො+ස්මි.

60. පරස්ස සංඛ්‍යාසුති

සංඛ්‍යාසු පරස්ස ඔ, පරො සතස්මා අධිකා පරොසතං.

61. ජනෙ පුට්ඨසුති

පුට්ඨස ජනෙ උ හොති. පුට්ඨගවා+යං ජනොති පුට්ඨජනො, ජස්ස ද්විත්තං.

62. සො ජස්සා+භා+යනනෙ වා

අහෙ ආයනනෙ ව උත්තරපදෙ ජස්ස සො හොති වා. සාභං ඡාභං, සලායනනං ජලායනනං. (සම්බරං)

63. ලේතු+පිතාදීන+මාරවරඬ

ලේතුපච්චයන්තානං පිතාදීනඤ්ච යථාක්කම+මාරවරඬ වා හොන්තු+ත්තරපදෙ. සත්ථුනො දස්සනං සත්ථාරදස්සනං, කත්තාරනිද්දෙසො. මාතරපිතරො. වාත්චෙව, සත්ථුදස්සනං, මාතුජායො.

68. ක්චචි පච්චයෙති

පච්චයෙ පුමභාවෙ අතිසයෙන ඛ්‍යත්තා ඛ්‍යත්තරා, ඛ්‍යත්තමා. “තස්සං තත්‍ර, තාය තතො, තස්සං චෙලායං තදා” [“... එත්ථන්තරෙ රූපානි ආචරියසංසරක්ඛිත මහාසාමිත්ථෙරමනෙන ඉමිනාව “ක්චචි පච්චයෙති සුත්තෙන සිද්ධාති, තෙනෙව තානි ඉමස්මිං සුත්තෙ උදාහරානි. ආචරියමොග්ගල්ලානමහාථෙරමනෙන පනෙ+තානි “සබ්බාදයො චුත්තිමත්තෙති සුත්තෙන සිද්ධාති. තොආදීනං විභත්‍යත්ථෙ විහිතපච්චයන්තා, තදන්ථානඤ්ච ණාදිචුත්තිත්තා ද්විත්තමිපි ථෙරානං මතා අචිරුද්ධා.]

71. සඤ්ඤාය+මුදො+දකස්ස

සඤ්ඤාය+මුදකස්සු+ත්තරපදෙ උදොදෙසො හොති. උදධි, උදපානං.

72. කුම්භාදීසු වා

කුම්භාදීසු+ත්තරපදෙසු උදකස්ස උදාදෙසො වා හොති. උදකුම්භො, උදකකුම්භො. උදපත්තො උදකපත්තො. උදබිත්ථු උදකබිත්ථු. ආකතිගණො+යං.

73. සොතාදීසු+ලොපො

සොතාදීසු+ත්තරපදෙසු උදකස්ස උස්ස ලොපො හොති. දකසොතං, දකරක්ඛසො.

26. ඉත්ථිය+මත්වා

ඉත්ථියං වත්තමානතො අකාරත්තතො නාමස්මා ආපච්චයො හොති. ධම්මදිත්තා.

27. නදාදිතො ඩී

නදාදිහි ඉත්ථියං චීපච්චයො හොති. නදී මහී කුමාරී තරුණී වාරුණී ගොතමී.

ගොතො වා

ගාවී ගො. ආකතිගණො+යං. ව-කාරො “න්තන්තූනං චීමහී තො වා”ති විසෙසනත්ථො.

28. යක්ඛාදිත්ථි+නී ව

යක්ඛාදිතො ඉත්ථියං ඉනී හොති චී ව. යක්ඛිනී යක්ඛි, නාගිනී නාගී, සිහිනී සිහී.

29. ආරාමිකාදිහි

ආරාමිකාදිතො ඉනී හොති+ත්ථියං. ආරාමිකිනී, අනන්තරායිකිනී.

සඤ්ඤායං මානුසො මානුසිනී, අඤ්ඤත්‍ර මානුසී.

30. යුවණණෙනී නී

ඉත්ථිය+මිවණණුවණණන්තෙහි නී හොති බහුලං. සදාපයතපාණිනී, දණ්ඩිනී, හික්ඛුනී, බත්තබන්ධුනී, පරචිත්තවිදුනී. මාතුආදිතො කස්මා න හොති, ඉත්ථිපච්චයං විනාපි ඉත්ථත්තාහිධානතො.

31. ත්තිමිහා+ඤ්ඤත්ථෙඨ

ත්තිමිහා+ඤ්ඤත්ථෙඨෙව ඉත්ථියං නී හොති බහුලං. සා+හං අභිංසාරතිනී, තස්සා මුට්ඨස්සතිනියා, සා ගාවී චච්ඡග්ද්ධිනී. අඤ්ඤත්ථෙති කිං, ධම්මරති.

32. සරණ්‍යාදයොති

සරණපහුතයො නීපච්චයන්තා සාධවො හොන්ති. සර+මස්සා අත්ථිති ඊම්භි “යුචණ්ණෙහි නී” ති නී, සරණි. ඉමිනා නස්ස ණො, ඊස්ස අත්තඤ්ච.

ආචරියා වා යලොපො ච ඉති ගණසුත්තෙන නියමිතත්තා ඉමිනාව නීමභි යලොපො ච, ආචරිනී ආචරියා.

33. මාතුලාදිත්වා+නී හරියායන්ති

මාතුලාදිතො හරියාය+මානී හොති. මාතුලානී, වරුණානී, ගහපතානී, ආචරියානී.

අහරියායං බත්තියා වා ඉති ගණසුත්තෙන නියමිතත්තා ඉමිනා වා ආනී, බත්තියානී. නදාදිපායා හරියායන්තු ඊ, බත්තියි.

34.

උපමා+සංහිත+සහිත+සඤ්ඤත+සහ+සඵ+වාම+ලක්ඛණ ාදිතු+රුතුති

උරුසද්දතො ඉත්ථිය+මු හොති. කරහො විය උරු යස්සා සා කරහොරු, සංහිතො උරු අස්සාති සංහිතොරු, ඵචං සහිතොරු, සඤ්ඤතොරු, සහොරු, සඵොරු, වාමොරු, ලක්ඛණොරු. උනි යොගවිභාගා බ්‍රහ්මබන්ධු.

35. යුචාති

යුචසද්දතොති හොති+ත්ථියං. යුචති.

36. න්තන්තුනං වීම්භි තො වාති

වීම්භි න්තන්තුනං තො වා හොති. ගච්ඡතී ගච්ඡන්තී, සීලවත සීලවන්තී.

37. භවතො හොතොති

වීම්භි භවතො හොතාදෙසො වා හොති. හොති භවන්තී.

39. පුටුස්ස පථවපුථවාති

වීම්භි පුටුස්ස පථවපුථවා හොන්ති. පථවී පුථවී, යෙ පථවී.

පයෝගසිද්ධිපාලී

ඉති පයෝගසිද්ධියං සමාසකණ්ඩො චතුත්ථො.

සමාසකණ්ඩ

5. ණාදිකණ්ඩ

සමාසො පදසංඛෙපො, පදපච්චයසංහිතං;
තද්ධිතං නාම හොතීති, විඤ්ඤෙයාං තෙස+මන්තරං.

1. ණො වා+පච්චෙ

ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා වා ණපච්චයො හොති අපච්චෙ+භිධෙයො.
අපච්චසද්දසම්බන්ධිත්තෙන අපච්චවන්තතො කතසරපච්චයො සමත්ථානො
ඡට්ඨායන්තතො හොතීති “ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා”ති සුත්තෙ අවුත්තමපි වුත්තං.
ණාදිනං තද්ධිතන්ති පුබ්බාවරියසඤ්ඤා. ණකාරො වුද්ධායත්ථො.
ඵව+මඤ්ඤත්‍රාපි. ණාදිවුත්තිත්තා “ඵකත්ථතායං”ති විහත්තිලොපො.

124. සරාන+මාදිස්සා+යුචණ්ණස්සා+ඵඛ ණානුබන්ධෙ

සරාන+මාදිභූතා යෙ අකාරි+චණ්ණු+චණ්ණො, තෙසං ආ+ඵ+ඛ වා හොන්ති
යථාක්කමං ණානුබන්ධෙති අකාරස්ස ආකාරො. ආ+ඵ+ඛනං වුද්ධිතිපි
පුබ්බාවරියසඤ්ඤා. වසිට්ඨස්සා+පච්චං වාසිට්ඨො. වීම්භි වාසිට්ඨී. වෙනි
වසිට්ඨස්සා+පච්චංති වාක්‍යස්ස ඵ වසිට්ඨාපච්චංති සමාසස්ස ඵ විකප්පත්ථං. සො
ඵ වාසද්දො යාඵ “සකත්ථෙ”ති අධිකරියති.

නපුංසකෙන ලීඨගෙන, සද්දො+දාහු පුමෙන වා;
නිද්දිස්සතීති ඤාතබ්බ+මච්චෙසසෙ පනි+ච්ඡිතෙති –

වුත්තත්ථා අපච්චසද්දස්ස නපුංසකත්ථෙපි පුත්තපුත්තීනං ද්විත්තමපි
වාචකො හොති.

ණාදයො+භිධෙයාලීඨගා, අපච්චෙ ත්ඵ+නපුංසකා;
නපුංසකෙ සකත්ථෙ ණොයා, භියොයා භාවසමුහජා;
තා තු+ත්ථිය+මසංඛ්‍යානෙ, ත්වාදිච්චපච්චයන්තකා.

භාරද්වාජස්ස අපච්චං=පුත්තො භාරද්වාජො, ඵචං වෙස්සාමිත්තො,
ගොතමො. ඵත්ථ ඵ අ+යුචණ්ණන්තාභාවා ආ+ඵ+ඛනං න වුද්ධි. වාසුදෙවස්ස
අපච්චං වාසුදෙවො, බලදෙවො. චිත්තකොතිආදීසු පන සංයෝගන්තත්තා
“සංයෝගෙ ක්ඵචී”ති ක්ඵචී න වුද්ධි. උපගුනො අපච්චං ඔපගවො ඔපගචී. ඵත්ථ
“උචණ්ණස්සා+ඵඛ සරෙ”ති උකාරස්ස අඵඛ.

වච්ඡස්සා+පච්චන්ති විග්ගස්භ පුබ්බසුත්තෙන ණපච්චයෙ කතෙ පුන
වච්ඡස්සා+පච්චංති විග්ගහො.

2. වච්ඡාදිනො ණාන+ණායනා

වච්ඡාදිහි අපච්චපච්චයන්තෙහි ගොත්තාදිහි ච සද්දෙහි ණාන+ණායනපච්චයා චා හොන්ති අපච්චෙ. වච්ඡානො, වච්ඡායනො, ‘සංයොගෙ ක්චචී’ති න චුද්ධි. කතිස්සා+පච්චං කච්චො, ‘ණා දිච්චාදිහි’ති ණොයා, ‘ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං’ති අකාරලොපෙ වච්චගපුබ්බරුපානි. කච්චස්සා+පච්චං කච්චානො, කච්චායනො, යාගමෙ කාතියානො. මුග්ගස්සා+පච්චං=නත්තාදිති චාකොස චුද්ධි+ඉකාරලොප+පුබ්බරුපානි. මොග්ගල්ලස්සා+පච්චංති පුනණාන+ණායනා හොන්ති, මොග්ගල්ලානො මොග්ගල්ලායනො. ඉමෙ චත්තාරො අපච්චපච්චයන්තා. ගොත්තාදිනො යථාසකටස්සා+පච්චං නත්තාදිහි සකටානො සකටායනො. කණ්භස්සා+පච්චං නත්තාදි කණ්භානො කණ්භායනො. එවං අග්ගිවෙස්සානො අග්ගිවෙස්සායනො, මුඤ්ජානො මුඤ්ජායනො, කුඤ්ජානො කුඤ්ජායනො. සබ්බත්ථ සංයොගත්තා න චුද්ධි. ආකතිගණො+යං.

3. කත්තිකාවිධවාදිහි ණොයාණොරො

කත්තිකාදිහි විධවාදිහි ච ණොයාණොරජපච්චයා හොන්ති චා යථාක්කමං. කත්තිකාය අපච්චං කත්තිකෙයොයා, ගරුලො චිත්තාය=සුපණ්ණමාතුයා අපච්චං චෙනතෙයොයා. රොහිණියා අපච්චං රොහිණෙයොයා, ගඬිගාය අපච්චං ගඬිගෙයොයා. එවං භාගිනෙයොයා, නාදෙයොයා, අන්තෙයොයා, ආභෙයොයා, කාපෙයොයා, සුචියා අපච්චං සොචෙයොයා, බාලෙයොයා. ණොරෙ-විධවාය අපච්චං චෙධචෙරො. බන්ධකියා=අභිසාරිකාය අපච්චං බන්ධ-කෙරො. සමණස්ස උපජ්ඣායස්සා+පච්චං සාමණෙරො, නාලිකෙරො ඉච්චාදි.

4. ණා දිච්චාදිහි

දිතිජපභුතීහි ණොයා හොති අපච්චෙ.

125. සංයොගෙ ක්චචී

සංයොගච්චසයෙ ක්චචී ආ+ඵ+ඔචුද්ධියො හොන්ති ණානුබන්ධෙ.

131. ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං

අචණ්ණි+චණ්ණානං ලොපො හොති යකාරාදො පච්චයෙ. දිතියා=අසුරමාතුයා අපච්චං දෙච්චො ආදිච්චො. කුණ්ඨනියා අපච්චං කොණ්ඨඤ්ඤො, නස්ස ඤ්ඤො පුබ්බරුපං. අදිතීති දෙච්චමාතා.

භාතුනො අපච්චං භාතබොයා, ‘යම්හි ගොස්ස චා’ති යම්හි උස්ස අචඬ අකාරලොපපුබ්බරුපානි.

5. ආණි

අකාරන්තතො ණි වා හොත+පච්චෙ බහුලං. ආ=ති නාමච්චෙසසන්තා අකාරන්තතොති වුත්තං. දක්ඛස්සා+පච්චං දක්ඛි, දත්ති, දොණි, වාසචි, වාරුණි. ජිනදත්තස්සා+පච්චං ජෙනදත්ති, සුද්ධොදති, ආනුරුද්ධි ඉච්චාදි.

6. රාජතො ඤ්ඤො ජාතියං

රාජතො ඤ්ඤො වා හොත+පච්චෙ ඛත්ථියජාතියං ගමාමානායං. රඤ්ඤො අපච්චං රාජඤ්ඤො. ජාතියන්ති කිං, රාජාපච්චං.

7. ඛත්තා ශි+යා

තිජාතියං අපච්චෙ ය+ඉයා හොන්ති. ඛත්තස්සා+පච්චං ඛතොයා ඛත්තියො. ජාතියං ත්චෙච, ඛත්ති.

8. මනුතො ස්ස+සණ

මනුතො ජාතිසමුදායෙ ස්ස+සණ හොන්තු+පච්චෙ. මනුතො අපච්චං මනුස්සො මානුසො, මනුස්සි මානුසි. ජාතියං ත්චෙච, මානචො, නස්ස ණො, මාණචො.

9. ජනපදනාමස්මා ඛත්තියා රඤ්ඤෙ ච ණො

ජනපදස්ස යං නාමං, තං නාමස්මා ඛත්තියා අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණො හොති. පඤ්චාලානං අපච්චං රාජා වා පඤ්චාලො, කොසලො, මාගධො, ඔක්කාකො. ජනපදනාමස්මාති කිං, දාසරථි. ඛත්තියාති කිං, පඤ්චාලස්ස බ්‍රාහ්මණස්සා+පච්චං පඤ්චාලි.

10. ණ්‍ය කුරුසිච්චි

කුරුසිච්චි අපච්චෙ රඤ්ඤෙ ච ණොයා හොති. කුරුනං අපච්චං රාජා වා කොරඛොයා. “යමිහි ගොස්ස වා”තිමිනා අචඬ, බකාරපුබ්බරුපාති. සෙබ්බො, ඉලොපො. (අපච්චතද්ධිතං).

11. ණ රාගා තෙන රත්තං

රාගවාචිතතියන්තතො රත්ත+මිච්චෙච+තස්මිං අත්තෙ ණො හොති. කුසුම්භාදීහි චණ්ණන්තරපත්තං රත්තං නාම. කසාවෙන රත්තං කාසාවං. එචං කුසුම්භෙන රත්තං කොසුම්භං, හාලිද්දං, පත්තඬගං, මඤ්ඤෙච්චං, කුඬකුමං. ඉධ න හොති තීලං පිතන්ති, ගුණච්චන්තා ණෙන විනාපි දඬ්ඛස්සා+හිධානතො.

12. නක්ඛත්තෙනි+න්ද්‍රයුත්තෙන කාලෙ

තනියන්තතො නක්ඛත්තා තෙන ලක්ඛිතෙ කාලෙ ණො හොති, තං වෙ නක්ඛත්ත+මින්ද්‍රයුත්තං හොති. චුස්සෙන ඉන්ද්‍රයුත්තෙන ලක්ඛිතා පුණ්ණමාසී චුස්සී රත්ති, චුස්සො අහො, මසාය ඉන්ද්‍රයුත්තාය ලක්ඛිතා පුණ්ණමාසී මාසී, මාසො.

13. සා+ස්ස දෙවතා පුණ්ණමාසී

සෙති පඨමන්තා අස්සෙති ඡට්ඨියත්ථෙ ණො හොති, යං පඨමන්තං, සා වෙ දෙවතා පුණ්ණමාසී වා. සුගතො දෙවතා අස්ස සොගතො, මාහින්දො, යාමො, වාරුණො. බුද්ධො අස්ස දෙවතාති බුද්ධො. චුස්සී පුණ්ණමාසී අස්ස සම්බන්ධිතීති චුස්සො මාසො. එවං මාසො, එග්ගුතො, චිත්තො, වෙසාබො, ඡෙට්ඨමුලො, ආසාළ්හො, සාවණො, පොට්ඨපාදො, අස්සයුජො, කත්තිකො, මාගසිරො. පුණ්ණමාසී ච හතකමාසසම්බන්ධිතී න හොති, පුණ්ණො මා අස්සන්ති නිබ්බවතා, අතො එව නිපාතනා ණො, සාගමො ව.

14. ත+මධිතෙ තං ජානාති ක+ණිකා ව

දුතියන්තතො ත+මධිතෙ තං ජානාතීති එතෙස්වත්ථෙසු ණො හොති කො ණිකො ව. එත්ථ වසද්දො කො වණිකො ව හොතීති සමුච්චිතො, නො ණපච්චයං. බ්‍යාකරණ+මධිතෙ ජානාතීති වා වෙය්‍යාකරණො, වි+ආ+කරණන්ති විච්ඡිජ්ජ කතයාදෙසස්සි+කාරස්ස “තදාදෙසා තදීව හවන්ති”ති ඤායා “සරාන”මිච්චාදිතා එකාරෙ යාගමද්විත්තාති. එවං මොහුත්තො, නෙමිත්තො, අඛිගච්ඡිජ්ජො, වත්ථුච්ඡිජ්ජො, ඡන්දසො, “මනා, දීනං සක” ඉති සකාගමො. කමකො, පදකො, වෙනයිකො, සුත්තන්තිකො, ආහිධම්මිකො. ද්විතග්ගහණං අජ්ඣෙකනජානනෙ ව විසුං විසුං පච්චයවිධානත්ථං, අජ්ඣෙකනවිසයදස්සනත්ථං, පසිද්ධුපසංහරණත්ථංඤ්ච.

15. තස්ස විසයෙ දෙසෙ

ඡට්ඨියන්තා විසයෙ දෙසසරුපෙ ණො හොති. වසාතීනං විසයො දෙසො වාසාතො. දෙසෙති කිං, චක්ඛුස්ස විසයො රූපං, දෙවදත්තස්ස විසයො+නුචාතො.

16. නිවාසෙ තන්තාමෙ

ති තන්තාමෙ නිවාසෙ දෙසෙ ණො හොති. සිචීනං නිවාසො දෙසො සෙබ්බො. එත්ථ “යවා සරෙ”ති යකාරෙ බකාරපුබ්බරූපානි. වාසාතො.

17. අදුරහවෙනි

ණො, විදිසාය අදුරහවං වෙදිසං.

18. තෙන නිබ්බන්තෙනි

තනියන්තා නිබ්බන්තන්ථෙ ණො හොති. කුසම්බෙන නිබ්බන්තා කොසම්බී නගරං, එවං කාකන්දී, මාකන්දී, සහස්සෙන නිබ්බන්තා සාහස්සී පරිඛා, හෙතුම්හි කත්තරි කරණෙ ව යථායොගං තනියා.

19. ත+මිධ+ත්ථී

තන්ති පයමන්තා ඉධාති සත්තමාන්ථෙ දෙසෙ තන්තාමෙ ණො හොති, යං තං පයමන්ත+මත්ථී වෙ. උදුම්බරා අස්මිං දෙසෙ සන්තීති ඔදුම්බරො, බාදරො, පබ්බජො.

20. තත්‍ර හවෙනි

සත්තමාන්තා හවන්ථෙ ණො. උදකෙ හවො ඔදකො, ඔරසො, ජානපදො, මාගධො, කාපිලවන්ථවො, කොසම්බො, මනසි හවං මානසං සුඛං, සකාගමො. සාරසො සකුණො, සාරසී සකුණී, සාරසං පුජ්ථං. මිත්තෙ හවා මෙත්තා මෙත්තී වා. පුරෙ හවා පොරී වාවා. පාවුසෙ හවො පාවුසො මෙසො. පාවුසා රත්තී, පාවුසං අඛිභං. සාරදො, සාරදා, සාරදං පුජ්ථං. මාධුරො ජනො, මාධුරා ගණිකා, මාධුරං වන්ථං.

21. අජ්ජාදීහි තනොති

හවන්ථෙ තනො. අජ්ජ හවො අජ්ජතනො, ස්වාතනො, භියාතනො. “එඔන+ම වණ්ණෙ”ති එඔනං අ හොති.

22. පුරාතො ණො වති

හවන්ථෙ ණො තනො ව. එන්ථ ණුකාරො අවයවො, නෙවා+නුඛන්ධො. පුරාණො, පුරාතනො.

23. අමාන්ව+ච්චොති

හවන්ථෙ අච්චො හොති. අමා=සහ හවො අමච්චො.

24. මජ්ඣාදිත්ථි+මොති

හවන්ථෙ ඉමො, මජ්ඣෙ හවො මජ්ඣමො. එවං අන්තීමො, හෙට්ඨීමො, උපරීමො, ඔරීමො, පාරීමො, පච්ඡීමො, අඛිභන්තරිධො, පච්චන්තීමො.

25. කණ+ණෙයා+ණෙයාක+යි+යාති

භවත්ථෙ කණආදයො භොන්ති. කණ-කුසිනාරායං භවො කොසිනාරකො, මාගධකො, ආරඤ්ඤකො විහාරො, රාජගහකො, කොසම්බකො, ඉන්දපත්තකො, කාපිලකො, භාරුකච්ඡකො, නාගරකො. අඬිගෙසු ජාතො අඬිගකො, කොසලකො, වෙදෙහකො, කම්බොජකො, ගන්ධාරකො, සොචීරකො, සින්ධවකො, අස්සකො ඉච්චාදි. ණෙයා-ගඬිගෙයො, පබ්බතෙයො, වානෙයො. ණෙයාක-කොසලෙයාකො, බාරාණසෙයාකො, වම්පෙයාකො, සිලාය ජාතං සෙලෙයාකං, මිථිලෙයාකො. බාරාණසෙයාකොත්තාදීසු “දිස්සන්ත+ඤ්ඤෙපි පච්චයා”ති එයාකො, එවං උපරි සුත්තෙ දස්සිතපච්චයතො විසුං පච්චයෙ දස්සිතෙ ඉමිනා සුත්තෙනාති දට්ඨබ්බං. ය-ගම්මො, යම්හි අකාරලොපෙ පුබ්බරූපං රස්සො ච. දිබ්බො. ඉය-උදරියො, දිවියො, පඤ්චාලියො, බොධිපක්ඛියො, ලොකියො.

26. ණකො

සත්තමාන්තා භවත්ථෙ ණකො භොති. සරදෙ භවො සාරදිකො දිවසො, සාරදිකා රත්ති.

27. ත+මස්ස සිජ්ජං සීලං පණාං පහරණං පයොජනං

පයමන්තා සිජ්ජාදිචාවකා අස්සෙති ඡට්ඨාන්ථෙ ණකො භොති. වීණාවාදනං සිජ්ජ+මස්ස වෙණකො, වීණාවාදනං අහෙදොපවාරෙන වීණා නාම. මොදිඬිගිකො, වංසිකො. පංසුකුලධාරණං සීල+මස්ස පංසුකුලිකො, තෙච්චරිකො. ගන්ධො පණා+මස්ස ගන්ධිකො, තෙලිකො, ගොලිකො, සුවිකො, පණ්ණිකො, තම්බුලිකො, ලොණිකො. වාපොපහරණ+මස්ස වාපිකො, තොමරිකො, මුග්ගරිකො, මොසලිකො. උපධි=ක්ඛන්ධාදි පයොජන+මස්ස ඔපධිකං, සාතිකං, සාහස්සිකං.

28. නං හන්ත+රහති ගච්ඡතු+ඤ්ඡති+චරති

දුතියන්තා හන්තීති එවමාදීස්ච+ත්ථෙසු ණකො භොති. පක්ඛිනො හන්තීති පක්ඛිකො, සාකුණිකො, මායුරිකො, මච්ඡෙ හන්තීති මච්ඡිකො, මෙනිකො. මිගෙ හන්තීති මාගචිකො, වකාරාගමො. මිගස්ස “තදමිනා”දිනා මගවාදෙසෙපි මාගචිකො. ඔරබ්භිකො, භාරිණිකො. සුකරිකොති ඉකො. සත+මරහතීති සාතිකං, සන්දිට්ඨිකං, එහි පස්ස විධිං අරහතීති එහිපස්සිකො. එත්ථ ත්‍යාදාන්තසමුදායතො අනුකරණත්තා වා තද්ධිතස්ස අභිධානලක්ඛණත්තා වා බහුලංවිධානෙන වා පච්චයො. සාහස්සිකො, කුම්භිකො, දොණිකො, අද්ධමාසිකො, කභාපණිකො, ආසිතිකා ගාථා, නාවුතිකා. සහස්සියොති ඉයො. පරදාරං ගච්ඡතීති පාරදාරිකො, මග්ගිකො, පඤ්ඤාසයොජනිකො, පථිකො.

බදුරේ උඤ්ජනීති බාදරිකො, සාමාකිකො. ධම්මං වරතීති ධම්මිකො, අධම්මිකො.

29. තෙන කතං කීතං බද්ධ+මහිසච්චතං සංසට්ඨං හතං

හන්ති ජීතං ජයති දිබ්බති ඛනති තරති වරති වහති ජීවතිති

කතාදීස්වත්තේපෙසු ණිකො. කායෙන කතං කායිකං, වාචසිකං, මානසිකංති සකාගමො. වාතෙන කතො ආබාධො වාතීතො, සෙම්භිකො, පිත්තිකො. සතෙන කීතං සාතිකං, සාහස්සිකං, වත්තේන කීතං වත්තීකං, කුම්භිකං, සොවණ්ණිකං, සාතිකං. මූලතොව පච්චයො, අමූලවාචිත්තා දෙවදත්තෙන කීතොති න හොති, තදත්ථාප්පතීතියා. වරත්ථාය බද්ධො වාරත්තිකො, ආයසිකො, පාසිකො, සුත්තිකො. සතෙන අහිසච්චතං සංසට්ඨං වා සාතිකං, ගොලීකං, දධිකං, මාරීචිකං. ජාලෙන හතො හන්තීති වා ජාලිකො, බාලිසිකො. අක්ඛෙහි ජීතං අක්ඛිකං ධනං, සාලාකිකං, තිත්ඤ්ඤිකො, අම්බඵලිකො. අක්ඛෙහි ජයති දිබ්බති වා අක්ඛිකො. ඛණිත්තියා ඛනතීති බාණිත්තිකො, කුද්දාලිකො. දෙවදත්තෙන ජීතං, අභිගුලයා ඛනතීති න හොති, තදත්ථානවගමා. උඵම්පෙන තරතීති ඔඵම්පිකො, උඵම්පිකොති ඉකො. කුල්ලිකො, ගොපුච්ඡිකො, නාවිකො. සකටෙන වරතීති සාකටිකො, රථිකො. පරජ්ජිකොති ඉකො. බන්ධෙන වහතීති බන්ධිකො. අංසිකො, සීසිකොති ඉකො. වෙනතෙන ජීවතීති වෙනතිකො, හතිකො, කයිකො, වික්කයිකො, කයවික්කයිකොති ඉකො.

30. තස්ස සංවත්තති

වතුත්ථානත්තා සංවත්තතීති අස්මිං අත්තේපෙසුකො හොති. පුනඛිභවාය සංවත්තතීති පොනොඛිභවිකො, ඉත්ථියං පොනොඛිභවිකා. ලොකාය සංවත්තතීති ලොකිකො. සුට්ඨු අග්ගොති සග්ගො, සග්ගාය සංවත්තතීති සොවග්ගිකො, සස්සොචක තදම්නාදීපායා. ධනාය සංවත්තතීති ධඤ්ඤං.

31. තතො සම්භුත+මාගතං

පඤ්චමානත්තා සම්භුත+මාගතන්ති එතෙස්වත්තේපෙසු ණිකො හොති. මානිතො සම්භුත+මාගතංවාති එත්ථ “මානිතො ව හගිනියංචිජො”ති “මානිතො”ති භාගෙන උස්ස ඉම්භි වාකායං, රස්සද්විත්තෙසු මත්තිකං, පෙත්තිකං. ණා+රියණං+ඨිපච්චයාපි දිස්සන්ති. සුරහිතො සම්භුතං සොරභායං. යම්භි ඵඤ්ඤං. උභයත්ථ “ලොපොච්ඡණ්ණිච්ඡණ්ණානං”ති ලොපො. රියණං-පිතුතො සම්භුතො පෙත්තියො, මානියො, “රානුබන්ධෙත්තසරාදිස්සා”ති උලොපො, මත්තියො. යම්භි-උලොපො, වචග්ගපුබ්බරූපානි, මච්චො වා.

32. තත්ථ චසතී විදිතො භත්තො නියුත්තො

සත්තමයන්තා චසතීත්චෙවමාදීස්චත්ථෙප්පු ණිකො හොති. රුක්ඛමුලෙ චසතීති රුක්ඛමුලිකො, ආරඤ්ඤිකො, රාජගහිකො, මාගධිකො, සොසානිකො. ලොකෙ විදිතො ලොකිකො. චතුමහාරාජෙප්පු භත්තා චාතුම්මහාරාජිකා. ද්වාරෙ නියුත්තො දොචාරිකො, දස්සොක තදම්නාදිපායා. භණ්ඩාගාරිකො. ඉකෙ-නචකම්මිකො, ආදිකම්මිකො. කියෙ-ජාතිකියො, අන්ධකියො.

33. තස්සි+දං

ජට්ඨියන්තා ඉද+ම්ච්ච+ස්මිං අත්ථෙ ණිකො හොති. සඬ්ඝස්ස ඉදං සඬ්ඝිකං, පුග්ගලිකං, සකාපුත්තිකො, නාටපුත්තිකො, ජෙනදත්තිකො. කියෙ-සස්ස ඉදං සකියො, පරකියො. නියෙඅත්තනියං. කෙ-සකො, රඤ්ඤො ඉදං රාජකං භණ්ඩං.

34. ණො

ජට්ඨියන්තා ඉද+ම්ච්ච+ස්මිං අත්ථෙ ණො හොති. කච්චායනස්ස ඉදං කච්චායනං, ඛ්‍යාකරණං, සොගතං සාසනං, මාහිසං මංසාදි.

35. ගවාදීහි යො

ගවාදීහි ජට්ඨියන්තෙහි ඉද+ම්ච්ච+ස්මිං අත්ථෙ යො හොති. ගුන්තං ඉදං ගඛ්‍යං, අචඬ, මංසාදි. ඉලොපෙ කඛ්ඛං. දුනො ඉදං දඛ්ඛං.

36. පිතීතො භාතරී රෙය්‍යණ

“පිතීතො මාතීතො”ති තෙන තෙන සුත්තනිපාතෙනෙච උස්ස ඉ. පිතුසද්දා තස්ස භාතරී රෙය්‍යණ. පිතු භාතා ජෙත්තෙය්‍යා.

37. මාතීතො ච භගිනියං චජො

මාතුතො ච පිතුතො ච තෙසං භගිනියං චජො හොති. මාතු භගිනි මාතුව්ඡා, පිතු භගිනි පිතුව්ඡා. කථං “මාතු භාතා මාතූලො”ති, “මාතූලාදිත්ථානී”ති නිපාතනා ලපච්චයො.

38. මාතාපිතුස්චා+මහො

මාතාපිතුහි තෙසං මාතාපිතුස්චා+මහො හොති. මාතු මාතා මාතාමහී, මාතු පිතා මාතාමහො. පිතු මාතා පිතාමහී, පිතු පිතා පිතාමහො. න යථාසඬ්ඛ්‍යං පච්චෙකාහිසම්බන්ධතො විසුං විසුං මාතාපිතුසද්දෙහි තෙසං මාතාපිතුන්තං අත්ථෙ පච්චයො හොති.

39. හිතෙ රෙයාණ

මාතෘපිතූහි හිතෙ රෙයාණ භොති. මාතූ හිතො මත්තෙයො, පෙත්තෙයො.

40. නින්දා+ඤ්ඤාත+ජප පටිභාග රස්ස දයා සඤ්ඤාසු

කො

නින්දාදීස්වත්ථෙසු නාමස්මා කො භොති. නින්දායං-නින්දිතො මුණ්ඩො මුණ්ඩකො, එවං සමණකො, පණ්ඩිතකො, බ්‍රාහ්මණකො, වෙය්‍යාකරණකො. අඤ්ඤාතෙ-කස්සා+යං අස්සො අස්සකො, පයොගසාමත්ථියා සම්බන්ධිවිසෙසානාවගමො+වගමානෙ. අජපත්ථෙ-අජපකං තෙලං තෙලකං, සතකං. පටිභාගත්ථෙ-හත්ථි විය හත්ථිකො, අස්සකො, බලීබද්ධකො. “ඉමෙ නො හත්ථිකා අස්සා, බලීබද්ධා ච නො ඉමෙ”ත්‍යාදිපාඨෙ “ලොපො”ති කපච්චයලොපෙන වා අහෙදොපවාරෙන වා දථිඨබ්බං, ඉමෙ ච දාරුආදීහි කතරුපාති. රස්සෙරස්සො මානුසො මානුසකො, රුක්ඛකො, පිලක්ඛකො. දයායං-දයිතො=නුකම්පිතො පුත්තො පුත්තකො, වච්ඡකො. සඤ්ඤායං-මොරො විය මොරකො, කතකො, හතකො.

41. ත+මස්ස පරිමාණං ණිකො ච

පයමන්තා අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ ණිකො භොති කො ච, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති. දොණාදීනං පරිමිතච්ඡාදීනං කරණත්තා “පරිමියන්ත්‍යා+නෙතාති පරිමාණං”ත්ති භොති. දොණො පරිමාණං+මස්සාති දොණිකො වීහි, බාරසතිකො, බාරසහස්සිකො, ආසීතිකො වයො, උපඨිඨකායො පරිමාණං+මස්ස උපඨිඨකායිකං බිම්බොහනං. පඤ්චකං, ඡක්කං.

42. ය+තෙ+තෙහි+ත්තකො

යාදීහි පයමන්තෙහි අස්සෙති ඡට්ඨායත්ථෙ ත්තකො භොති, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති. යං පරිමාණං+මස්ස යත්තකං, තත්තකං, “එතස්සෙට ත්තකෙ”ති එතස්ස එට, එත්තකං. ආවතකෙ-යං පරිමාණං+මස්ස යාවතකො, තාවතකො.

43. සබ්බා වා+වන්තු

සබ්බතො පයමන්තා යාදීහි ච අස්සෙති ඡට්ඨායත්ථෙ ආවන්තු භොති, තඤ්ඤෙ පයමන්තං පරිමාණං භවති. සබ්බං පරිමාණං+මස්ස සබ්බාවන්තං, “අංචං නපුංසකෙ”ති අං. යාවන්තං, තාවන්තං.

44. කිම්භා රති+රිච+රිචතක+රිත්තකා

කිම්භා පය්මන්තා අස්සෙති ඡට්ඨායත්ථෙ රති+රිච+රිචතක+රිත්තකා හොන්ති. කිංසඬ්ඨායානං පරිමාණං+මෙසං කති, රානුඛන්ධන්තා ඉංභාගලොපො. කීච, කීචතකං, කිත්තකං. රිචන්තො සභාවතො අසංඛොයා.

45. සඤ්ජානං තාරකාදිත්චි+තොති

සඤ්ජානත්ථෙ ඉතො. තාරකා සඤ්ජානා අස්ස තාරකිතං ගගනං, පුජ්චාති සඤ්ජානාති අස්ස පුජ්චිතො රුක්ඛො, පල්ලවිතා ලතා.

46. මානෙ මත්තො

පය්මන්තා මානවුත්තිතො අස්සෙති අස්මිං අත්ථෙ මත්තො හොති. පලං උම්මාන+මස්ස පලමත්තං. හත්ථො පණාම+මස්ස හත්ථමත්තං. සතං මාන+මස්ස සතමත්තං. දොණො පරිමාණං+මස්ස දොණමත්තං. අභෙදොපචාරා දොණොතිපි හොති. මීයතෙ+නෙනාති මානං, මානස්ස සම්ඛන්ධිත්තා ඡට්ඨායන්තභූතානමෙච විධි හොති. එත්ථ ච –

උද්ධමානන්තු උම්මානං, පරිමාණන්තු සඛිඛතො;
පමාණං හොති ආයාමො, සංඛායාසෙසො තු සඛිඛතො.

47. තග්ගො වු+ද්ධං

උද්ධමානවුත්තිතො තග්ගො හොති මත්තො ච. ජණ්ණු පරිමාණං+මස්ස ජණ්ණුතග්ගං, ජණ්ණුමත්තං.

48. ණො ච පුරිසාති

පුරිසා ණො හොති මත්තාදයො ච. පුරිසො පරිමාණං+මස්ස පොරිසං, පුරිසමත්තං+පුරිසතග්ගං.

49. අයු+හද්චිතීහං+සෙ

උහද්චිතීහි අවයවවුත්තිහි අයො හොති. උහො අංසා අස්ස උහයං, ද්වයං, තයං. අංසසම්ඛන්ධෙන සමුදායෙ විධි හොතීති න උහයාදිතො ඛහුවචනන්ති චෙ, ‘‘රාහුතො සිරො’’ ත්‍යාදො අභෙදෙපි හෙද්චිචක්ඛාය ලඛිභමානතො ඛහුවචනං හොතෙච.

50. සඛ්ඛාය සච්චු+තී+සා+ස+දසන්තායා+ධිකා+ස්මිං

සතසහස්සෙ ඛො

සත්තන්තාය උත්තන්තාය ඊසන්තාය ආසන්තාය දසන්තාය සඛ්ඛාය පට්ඨන්තාය අස්මිත්ති සත්තමාත්ථෙ ඛො හොති, සා චෙ සඛ්ඛාය අධිකා හොති, ය+දස්මිත්ති, තං චෙ සතං සහස්සං සතසහස්සං චා හොති. විසති අධිකා අස්මිං සතෙති විසංසතං.

139. ඛෙ සතිස්ස තිස්සති

ඛෙ පරෙ සත්තන්තස්ස තිකාරස්ස ලොපො හොති. එකවිසංසතං සහස්සං සතසහස්සං චා. තිංසති අධිකා අස්මිං සතාදිකෙති තිංසසතං එකතිංසසතං ඉච්චාදි. උත්තන්තායනචුති අධිකා අස්මිං සතාදිකෙති නචුතංසතං සහස්සං සතසහස්සං චා. ඊසන්තාය-චත්තාලීසං අධිකා අස්මිං සතෙ සහස්සෙ සතසහස්සෙති චත්තාලීසසතංචිච්චාදි. ආසන්තාය එවං, පඤ්ඤාසංසතංචිච්චාදි. දසන්තාය-එකාදසංසතංචිච්චාදි.

51. තස්ස පුරණො+කාදසාදිතො චා

ඡට්ඨියන්තායෙ+කාදසාදිකාය සංඛාය ඛො හොති පුරණත්ථෙ විභාසා. සා සංඛායා පුරියතෙ යෙන තං පුරණං. එකාදසන්තං පුරණො එකාදසො. අඤ්ඤානු “ම පඤ්චාදිකතීහි”ති මො, එකාදසමො. විසතියා පුරණො විසො විසතිමො, තිංසො, තිංසතිමො. වාසද්දස්ස චචත්ථිතවිභාසත්තා නිච්චං චත්තාලීසො පඤ්ඤාසො.

52. ම පඤ්චාදිකතීහිති

මපච්චයෙ පඤ්චමො, පඤ්චමී. සත්තමො, සත්තමී. අට්ඨමො, අට්ඨමී. කතිමො, කතිමී ඉච්චාදි.

53. සථාදීන+මි චති

සතාදීනං මො ච අන්තාදෙසො ඉ ච. සතස්ස පුරණො සතිමො, සහස්සිමො.

54. ඡා ට්ඨ+ට්ඨමාති

ඡසද්දා පුරණත්ථෙ ට්ඨ+ට්ඨමා. ඡන්තං පුරණො ඡට්ඨො, ඡට්ඨමො. ඉත්ථියං ඡට්ඨී, ඡට්ඨමී. “චතුත්ථදුතියෙස්චෙ+සං තතියපට්ඨමා”ති නිපාතනා පුරණත්ථෙ ද්විතො තියො ද්විස්ස දු ච, තිචතුහි තිස්ස අ, තිය+ත්ථා ච යථාක්කමං, දුතියො තතියො, චතුත්ථො.

55. එකා කා+කා+සභායෙ

“සති බ්‍යභිවාලෙ විසෙසනං සාත්ථකං” ති ඤායා සංඛ්‍යාතො විසෙසෙතුං “අසභායෙ” ති චුත්තං. එකස්මා අසභායත්ථෙ ක+ආකී භොන්ති වා. එකොච එකකො, එකාකී, එකො වා.

56. වච්ඡාදීභි තනුත්තෙ තරො

වච්ඡාදීනං සභාවස්ස තනුත්තෙ=කිඤ්චිමත්තාවසෙසෙ තරො භොති. සො=සකො භාවො සභාවො අත්තනියපචත්තිනිමිත්තං. සුසුත්තස්ස තනුත්තෙ වච්ඡතරො, ඉත්ථියං වච්ඡතරී. යොබ්බනස්ස තනුත්තෙ ඔක්ඛතරො. ඔක්ඛා=දුතියවයට්ඨගොණො. අස්සභාවස්ස තනුත්තෙ අස්සතරො. ගාවොති ජාතිසාමත්ථියස්ස තනුත්තෙ උසභතරො. එත්ථ තනුත්තං අප්පබලතා.

57. කිම්භා නිද්ධාරණෙ රතර+රතමා

කිංසද්දා නිද්ධාරණෙ රතර+රතමා භොන්ති. කො එවාති කතරො භවතං දෙවදත්තො, කතරො භවතං කට්ඨො. කතමො භවතං දෙවදත්තො, කතමො භවතං කට්ඨො. භාරද්වාජානං කතමො+සි බුභ්මෙ.

58. තෙන දත්තෙ ලි+යාති

දත්තෙ+භිධෙයො ල+ඉයා භොන්ති බහුලාධිකාරා මනුස්සසඤ්ඤායං. දෙවෙන දත්තො දෙවලො දෙවියො, බුභ්මලො බුභ්මියො. සීවලො සීවියො සිස්ස දීසො. දෙව+බුභ්ම+සීවාති තන්තාමකා මනුස්සා. (රත්තම්චිවාදිඅනෙකත්ථතද්ධිතං).

59. තස්ස

භාවකම්මෙසුත්ත+තා+ත්තන+ණා+ණෙයා+ණි+ය+ණිය

ා

ඡට්ඨියන්තා භාවෙ කම්මෙ ච ත්තාදයො භොන්ති බහුලං. න සබ්බෙ පච්චයා සබ්බතො භොන්ති අඤ්ඤත්ත+තාහි. භවන්ති එතස්මා බුද්ධිසද්දාති භාවො සද්දපචත්තිනිමිත්තං. චුත්තඤ්ච –

භොන්තා+ස්මා සද්දබුද්ධීති, භාවො තං සද්දචුත්තියා;
නිමිත්තභූතං නාමඤ්ච, ජාති දබ්බං ක්‍රියා ගුණොති.

නීලස්ස පටස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාති ගුණො භාවො. එත්ථ නීලගුණවසෙන පටෙ නීලසද්දස්ස චුත්තියා පටබුද්ධියා නිමිත්තං භාවො නාම. නීලස්ස ගුණස්ස භාවො නීලත්තං නීලතාති නීලගුණජාති, එත්ථ නීලගුණජාති

නිමිත්තං හුත්වා නීලසද්දස්ස ගුණචුත්තියා නීලගුණජාති නිමිත්තං. ගොත්තං ගොතාති ගොජාති, එත්ථ ජාතිසද්දානං දබ්බචුත්තියා සති ජාති නිමිත්තං. පාවකස්ස භාවො පාවකත්තංති ක්‍රියාසම්බන්ධිත්තං භාවො, එත්ථ පවනක්‍රියාසම්බන්ධිත්තං භාවො. දණ්ඩිත්තං විසාණිත්තං රාජපුරිසත්තංති දණ්ඩ+විසාණ+රාජදබ්බානං සම්බන්ධිත්තං භාවො, දණ්ඩිත්තාදිසද්දපවත්තියා නිමිත්තත්තා.

දෙවදත්තස්ස භාවො දෙවදත්තත්තං, චන්දත්තං, සුරියත්තංති තදචත්ථා විසෙසසාමඤ්ඤං, දෙවදත්තස්ස බාලතාදිඅචත්ථාහෙදො, චන්දස්ස කලාදිඅචත්ථාහෙදො ච, සුරියස්ස මන්දපටුතාදිඅචත්ථාහෙදො ච සාමඤ්ඤං, තදෙන්ථ නිමිත්තං. එත්ථ විජ්ජමානපදත්ථානං විසයභූතසඤ්ඤාසද්දානං පවත්තිනිමිත්තං චුත්තං. ආකාසත්තං අභාවත්තංති, තත්ථ සටාකාස+පීඨරාකාස, පටාභාව+සටාභාවාදිනා උපවර්තහෙදසාමඤ්ඤං භාවො.

ත්තන-පුච්ඡජ්ජනත්තනං. වෙදනාය භාවො වෙදනත්තනං, රස්සො. එවං ජායත්තනං, ජාරත්තනං.

ණ්‍ය-අලසස්ස භාවො කම්මං වා ආලසාං, එත්ථ ‘ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං’ ති අ-ලොපෙ ‘සරාන+මාදිස්සා’ දිනා ආකාරො, එව+මුපරි ච. බ්‍රාහ්මණස්ස භාවො බ්‍රාහ්මඤ්ඤං, ඤ්ඤකාරපුබ්බරූපානි. වාපලාං, නෙපුඤ්ඤං, පෙසුඤ්ඤං, රඤ්ඤො භාවො රජ්ජං, ආධිපච්චං, දායජ්ජං, වෙසම්මං, වෙසමං, ණපච්චයො. සබ්බො භාවො සබ්බං, වාණිජ්ජං, ආරොග්ගාං, ඔදග්ගාං, ආනණ්‍යං, දුබ්බලාං, බලාං, පණ්ඩිච්චං, බාහුස්සච්චං, පොරොහිච්චං. මුට්ඨස්සතිස්ස භාවො මුට්ඨස්සච්චං, ඉලොපො. කොසල්ලං, වෙපුල්ලං. සමානස්ස භාවො සාමඤ්ඤං, පෙරිස්සං, සොමනස්සං, දොමනස්සං, සොචචස්සං, දොචචස්සං, නිපකස්ස භාවො නෙපක්කං, ආධික්කං, දුභගස්ස භාවො දොභග්ගං, සරූපස්ස භාවො සාරූප්පං, ඔපම්මං, සොබ්බම්මං, තථස්ස භාවො තච්ජං. දුම්මෙධිස්ස භාවො දුම්මෙච්ඡිකුං. හෙසජස්ස භාවො හෙසජ්ජං, බ්‍යාවටස්ස කම්මං වෙය්‍යාවච්චං යථා වෙය්‍යාකරණං.

ණ්‍යො-සුචිතො භාවො සොචෙය්‍යං, ආධිපතෙය්‍යං, කපිස්ස භාවො කාපෙය්‍යං. සධස්ස භාවො කම්මං වා සාධෙය්‍යං.

ණ-ගරුනං භාවො ගාරචං, උ අචඬ. පාටචං, අජ්ජචං, මද්දචං, ‘කොසජ්ජා’ දිනා උස්ස අත්තං ද්විත්තඤ්ච. පරමානං භාවො පාරම්, විපච්චයො. සමග්ගානං භාවො සාමග්ගී.

ඉය-අධිපතිනො භාවො අධිපතියං, පණ්ඩිතියං, බහුස්සුතියං, නග්ගියං, සුරියං.

ණිය-අලසස්ස භාවො කම්මං වා ආලසියං, තාලුසියං, මන්දියං, දක්ඛියං, පොරොහිතියං, වෙය්‍යත්තියං.

කථං රාමණියකංති, සකත්ථෙප්ප කත්තා ණෙන සිද්ධා. කම්මං=ක්‍රියා, තත්ථ අලසස්ස කම්මං අලසත්තං අලසතා අලසත්තනං ආලස්‍යං ආලසියං වා.

122. සකත්ථෙප්පි

සකත්ථෙප්පි යථායොගං ත්තාදයො භොන්ති. යථාභූතමෙව යථාභූච්චං, කාරුඤ්ඤං, පත්තකල්ලං. ආකාසානන්තමෙව ආකාසානඤ්චං, එත්ථ අකාරලොපො, තස්ස වෙ පුබ්බරූපෙ ච කතෙ “තදමිතා”දිතා නස්ස ඤ්ඤො ච ලොපො ච භොති, කායපාගුඤ්ඤතා.

60. ඛ්‍ය වද්ධදාසා වා

ජට්ඨියන්තා වද්ධා දාසා ව ඛ්‍යා භොති භාවකම්මෙසු. වද්ධස්ස භාවො කම්මං වා වද්ධඛ්‍යං, වද්ධතා. දාසස්ස භාවො කම්මං වා දාසඛ්‍යං, දාස්‍යං, දාසතා. කථං වද්ධවංති, ණෙ වාගමො.

61. නස යුචා ඛො ච වස්ස

ජට්ඨියන්තා යුචසද්දා භාවකම්මෙසු නණ වා භොති වස්ස ඛො ච. යුචස්ස භාවො යොබ්බනං, යුචත්තං යුචතා වා.

62. අණ්වාදිත්ථි+මොති

භාවෙ වා ඉමො. අණුතො භාවො අණිමා, ලඝිමා, මහතො භාවො මහිමා. කිසස්ස භාවො කසිමා.

133. කිස+මහත+මීමෙ කස, මහාති

ඉමමිහි මහතො මහො ච කිසස්ස කසාදෙසො ච භොති.

63. භාවා තෙන නිබ්බත්තෙති

ක්‍රියාවාචකසද්දතො ඉමො, පාකෙන නිබ්බත්තං පාකිමං, සෙකිමං.

127.

කොසජ්ජා+ජ්ජව+පාරිසජ්ජ+සොහජ්ජ+මද්දවා+ඊස්සා+ස භා+ජඤ්ඤ+ථෙය්‍ය+ ඛාහුසච්චා

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ ණානුබන්ධෙ. කුසිතස්ස භාවොති භාවෙ ණොයා භොති, ඉමිතා ඊස්ස අකාරෙ ච තස්ස ජෙ ච කතෙ යස්ස පුබ්බරූපං, කොසජ්ජං.

උජුනො භාවෙ අජ්ජවංති ණො, ඉමිනා උස්ස අත්තං, “උචණ්ණස්සා+චඛ සරෙ”ති අවඛආදෙසෙ ජස්ස ද්විත්තං. පරිසාසු සාධුති වාකො “ණොයා තත්ථ සාධු”ති ණොයා, ඉමිනා ජාගමො ච, “බ්බඤ්ජනෙ දීසරස්සා”ති ආස්ස රස්සෙ ච කතෙ ජස්ස පුබ්බරුපං, පාරිසජ්ජො. ඉමිනා කමෙන වාකොනෙච සද්දසිද්ධි වෙදිතබ්බා. සුභදයොච සුභජ්ජො, තස්ස භාවො සොභජ්ජං, ඉමිනා අයලොපො. මුදුනො භාවො මද්දවං, ඉමිනා උස්ස අත්තං. ඉසිනො ඉදං භාවො වා ආරිස්සං, ණාපච්චයෙ ඉමිනා ආරඤ්ඤාගමෙ “ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං”ති අත්තඉකාරලොපො ච. උසභස්ස ඉදං භාවො වා ආසභං, ඉමිනා උස්ස ආ. ආජානීයස්ස භාවො ආජඤ්ඤං, ඉමිනා යලොපෙ “ලොපො+චණ්ණි+චණ්ණානං”ති ඊකාරලොපො. ටෙනස්ස භාවො ටෙයාං, ඉමිනා නස්ස යකාරො. බ්බුස්සුතස්ස භාවො බ්බුසච්චං, ඉමිනා උස්ස අකාරො සංයොගාදිලොපො. (භාවතද්ධිතං).

64. තර+තමි+ස්සිකි+යි+ටියා+තිසයෙ

අතිසයෙ වත්තමානතො හොත්තෙ+තෙ පච්චයා. අතිසයෙන පාපො පාපතරො පාපතමො පාපිස්සිකො පාපියො පාපිටියො, ඉත්ථීයං පාපතරා ඉච්චාදි. අතිසයජ්ජව්චයන්තාපි අතිසයජ්ජව්චයො, අතිසයෙන පාපිටියො පාපිටියතරො පාපිටියතමො. එවං පටුතරො පටුතමො, පටිස්සිකො, පටියො, පටිටියො, වරතරො ඉච්චාදි පණිතතරො ඉච්චාදි ච.

135. ජො වුද්ධස්සි+යි+ටියෙසු

වුද්ධස්ස ජො හොති ඉයඉටියෙසු. අතිසයෙන වුද්ධො ජෙයොයා ජෙටියො, ජාදෙසෙ පුබ්බසරලොපෙ ලුත්තා සරා ඉස්ස එකාරෙ ච යස්ස ද්විත්තං.

136. බාල්භ+න්තික+පසත්ථානං සාධ+නෙද+සා

ඉයඉටියෙසු බාල්භ+න්තික+පසත්ථානං සාධ+නෙද+සා හොත්ති යථාක්කමං. අතිසයෙන බාල්භො සාධියො සාධිටියො. අතිසයෙන අන්තිකො නෙදියො නෙදිටියො. අතිසයෙන පසත්ථො සෙයොයා සෙටියො, පුබ්බෙච සරෙ ලුත්තෙ ඉස්ස එ ද්විත්තඤ්ච.

137. කණ+කන+ජ්ජ+යුචානං

ඉයඉටියෙසු අජ්ජයුචානං කණ+කනා හොත්ති යථාක්කමං. අතිසයෙන අජ්ජො කණියො කණිටියො. අතිසයෙන යුචා කනියො කනිටියො.

138. ලොපො වී+මන්තු+වන්තුනන්ති

ඉයඉටියෙසු වී+මන්තු+වන්තුනං ලොපො. අතිසයෙන මෙධාවී මෙධියො මෙධිටියො. අතිසයෙන සතිමා සතියො සතිටියො. අතිසයෙන ගුණවා ගුණියො ගුණිටියො. එත්ථ යථාක්කමං මන්ත්වත්ථෙ වී+මන්තු+වන්තු හොති.

65. තන්තිස්සිතෙ ල්ලො

ල්ලපච්චයො හොති දුතියන්තා තන්තිස්සිතත්ථෙ. වෙදං නිස්සිතං වෙදල්ලං. දුට්ඨු නිස්සිතං දුට්ඨුල්ලං. වෙදන්ති තුට්ඨී. ඉල්ලෙ සඞ්ඛාරං නිස්සිතං සඞ්ඛාරිල්ලං.

66. තස්ස විකාරාවයවෙසු ණ+ණික+ණෙය්‍ය+මයා

පකතියා උත්තර+මචත්ථන්තරං විකාරො. ඡට්ඨියන්තා නාමස්මා විකාරෙ+වයවෙ ව ණාදයො හොන්ති බහුලං. ණ-අයසො විකාරො ආයසං බන්ධනං, සකාගමො. උදුම්බරස්ස අවයවො විකාරො වා ඔදුම්බරං භස්මං පණ්ණං වා. කාපොතං මංසං සත්ති වා. ණික-කප්පාසස්ස විකාරො කප්පාසිකං වත්ථං. ණෙය්‍ය-ඵණිස්ස විකාරො+වයවො වා ඵණෙය්‍යං. කොසානං විකාරො කොසෙය්‍යං වත්ථං. මය-තිණානං විකාරො තිණමයං, දාරුමයං, නළමයං, මත්තිකාමයං, සුවණ්ණමයො රථො, රුපියමයං. “අඤ්ඤස්මි”ති මයො, ගුන්තං කර්සං ගොමයං.

67. ජතුතො ස්සණ වා

විකාරාවයවෙසු ජතුතො ස්සණ වා හොති. එත්ථ “විකාරාවයවෙසු”ති වත්තන්තෙසුපි බහුලාධිකාරා විකාරෙයෙව හොති. ජතුතො විකාරො ජාතුස්සං ජතුමයං.

123. ලොපොති

බහුලං පච්චයලොපොපි. “ඵලිතස්ස රුක්ඛස්ස ඵල+මචයවො විකාරො ව, පල්ලචිතස්සෙව පල්ලචං”ති වුත්තන්තා ඵලාදයො අවයවා විකාරා ව හොන්ති, තස්මා ඉදං වුව්චති ඵලපුප්ඵමුලෙසු විකාරාවයවෙසු-පියාලස්ස ඵලානි පියාලානි, මල්ලිකාය පුප්ඵානි මල්ලිකා, උසිරස්ස මුලං උසිරං. තංසද්දෙන වා තදභිධානං අහෙදොපවාරෙන, තස්මා පච්චයලොපං විනාපි සිජ්ඤති.

68. සමුහෙ කණ+ණ+ණිකා

ඡට්ඨියන්තා සමුහෙ කණ+ණ+ණිකා හොන්ති. ගොත්තපච්චයන්තා කණ-රාජඤ්ඤානං සමුහො රාජඤ්ඤකං, මානුසකං. උක්ඛාදීහි උක්ඛානං සමුහො ඔක්ඛකං, “සංයොගෙ ක්චචී”ති ඔකාරො. ඔට්ඨිකං. උරබ්භානං සමුහො

ඔරබ්භකං. රාජකං, රාජපුත්තකං, භත්ථිකං, ධෙනුකං, මායුරකං, කාපොතකං, මාහිසකං. ණ-කාකානං සමුහො කාකං, හික්ඛං. ණක අවිත්තා-අපුපානං සමුහො ආපුපිකං, සංකුලිකං.

69. ජනාදීහි තාති

සමුහත්ථෙ තා. ජනානං සමුහො ජනතා, ගජතා, බන්ධුතා, ගාමතා, සභායතා, නාගරතා. තාන්තා සභාවතො ඉත්ථිලිච්චා.

මදනීයන්ති කරණෙ+ධිකරණෙ වා අතීයෙන සිද්ධං. ධුමාසිතත්තන්තික්තන්තා නාමධාතුතො ත්තෙන සිද්ධං, ධුමො විය ආචරතීති ‘කත්තුතා+යො’ති ආයෙ ‘ගමනත්ථාකම්මකාධාරෙ වා’ති ක්තපච්චියෙ උභාගමෙ ච කතෙ ධුමාසිතස්ස භාවොති ධුමාසිතත්තං.

70. ඉයො හිතෙති

හිතත්ථෙ ඉයො. උපාදානානං හිතං උපාදානීයං.

71. චක්ඛාදිතො ස්සොති

හිතත්ථෙ ස්සො. චක්ඛුතො හිතං චක්ඛුස්සං, ආයුස්සං.

72. ණොයා තත්ථ සාධු

සත්තම්පන්තා තත්ථ සාධුති අස්මිං අත්ථෙ ණොයා හොති. සාධුති කුසලො යොග්ගො හිතො වා. සභායං කුසලො සබ්භො, ආකාරලොපො. පරිසායං සාධු පාරිසජ්ජො, ‘කොසජ්ජා’දිනා ජාගමෙ අකාරචුද්ධි. මෙධාය හිතං මෙජ්ඣං සතං. පාදානං හිතං පජ්ජං තෙලං. ‘අඤ්ඤස්මිං’ති ණොයා, රථං වහතීති රච්ඡා.

73. කම්මා නිය+ඤ්ඤාති

කම්මසද්දා සාධිවත්ථෙ නිය+ඤ්ඤා හොන්ති. කම්මෙ සාධු කම්මනියං කම්මඤ්ඤං.

74. කථාදිත්ථි+කොති

ඉකො. කථායං කුසලො කථිකො. ධම්මකථිකො, සච්චාමිකො, පවාසිකො, උපවාසිකො.

75. පථාදීහි ණෙයොති

ණෙයො. පථෙ හිතං පාථෙයායං, සපතිස්මිං හිතං සාපතෙයායං ධනං. පදීපෙයායං තෙලං.

76. දක්ඛිණොයා+රහනි

අරහත්ථෙ ණොයො. දක්ඛිණං අරහතීති දක්ඛිණොයො.

77. රායො තුමන්තාති

අරහත්ථෙ තුමන්තා රායො වා. ඝාතෙතං අරහතීති ඝාතෙතායං, ‘‘රානුඛන්ධෙ+න්තසරාදිස්සා’’ති උංලොපො. ජාපෙතායං, පබ්බාඡෙතායං. වාති කිං, ඝාතෙතං. (සංකිණ්ණතද්ධිතං).

78. න+මෙත්ථ+ස්ස+ත්ථීති මන්තු

පඨමන්තා එත්ථ අස්ස අත්ථීති එතෙස්ථ+ත්ථෙසු මන්තු හොති. ගාවො එත්ථ දෙසෙ අස්ස වා පුරිසස්ස සන්තීති ගොමා, ගොමන්තො ඉච්චාදි ගුණවන්තුසමං.

අත්ථීති වත්තමානකාලොපාදානතො භූතාහි භවිස්සන්තීහි වා ගොහි න ගොමා. කථං ගොමා ආසි, ගොමා භවිස්සතීති. තදාපි වත්තමානාහියෙව ගොහි ගොමා, ආසි භවිස්සතීති පදන්තරා කාලන්තරං. ඉතිසද්දතො විසයනියමො. වුත්තඤ්ඨි -

පහුතෙ ව පසංසායං, නින්දායඤ්චා+තිසායනෙ;
නිච්චයොගෙ ව සංසග්ගෙ, හොන්ති+මෙ මන්තුආදයොති.

134. ආයුස්සා+යස මන්තුමිහි

මන්තුමිහි ආයුස්ස ආයසාදෙසො හොති. ආයු අස්ස අත්ථීති ආයස්මා. ගො අස්සොති ජාතිසද්දානං දබ්බාහිධාන- සාමත්ථීයා මන්ත්වාදයො න හොන්ති, තථා ගුණසද්දානං සෙතො පටොති. යෙසං තු ගුණසද්දානං දබ්බාහිධානසාමත්ථීයං නත්ථී, තෙහි හොන්තෙව, බුද්ධි අස්ස අත්ථීති බුද්ධිමා. ‘‘චන්ත්ථ+චණ්ණො’’ති වන්තුමිහි රූපවා රසවා ගන්ධවා සද්දවා. ‘‘දණ්ඩාදිත්ථි+කථි වා’’ති ඉක+ථි, රසි රසිකො, රූපි රූපිකො, ගන්ධි ගන්ධිකොති.

79. චන්ත්ථ+චණ්ණාති

චන්තු. පසත්ථං සීල+මස්ස අත්ථීති සීලවා. පහුතා පසත්ථා වා පඤ්ඤා අස්ස අත්ථීති පඤ්ඤවා.

80. දණ්ඩාදිත්ථි+ක+ථි වාති

ඉක+ථි හොන්ති වා මන්තත්ථෙ. බහුලංවිධානා කුතොච්ඡද්දතො ද්වෙ හොන්ති, කුතො චෙ+කමෙකංච. නිච්චයුත්තො දණ්ඩො අස්ස අත්ථීති දණ්ඩිකො දණ්ඩි. ගන්ධිකො ගන්ධි. වාත්චෙච, දණ්ඩවා.

“උත්තමිණෙව ධනා ඉකො” ති ගණසුත්තෙන ඉකො ධනිකො. අඤ්ඤො ධනී ධනවා.

“අසන්නිහිතෙ අත්ථා” අසන්නිහිතො අත්ථො අස්ස අත්ථීති අත්ථීකො අත්ථී. සන්නිහිතෙ අත්ථවා. “තදන්තා ච” පුඤ්ඤත්ථො අස්ස අත්ථීති පුඤ්ඤත්ථීකො පුඤ්ඤත්ථී.

“චණ්ණන්තා ඊයෙව”. බ්‍රහ්මචණ්ණං අස්ස අත්ථීති බ්‍රහ්මචණ්ණී, දෙවචණ්ණී.

“හත්ථදන්තෙහි ජාතියං”. හත්ථ+මස්ස අත්ථීති හත්ථී, දන්ති. අඤ්ඤත්‍ර හත්ථවා දන්තවා.

“චණ්ණතො බ්‍රහ්මචාරිමිහි”. චණ්ණො අස්ස අත්ථීති චණ්ණකො බ්‍රහ්මචාරී.

“පොක්ඛරාදිතො දෙසෙ”. පොක්ඛරං ජලං පදුමං වා අස්ස අත්ථීති පොක්ඛරී, “යුවණ්ණෙහි තී” තී මිහි “සරණ්‍යාදයො” තී ඊස්ස අත්තං, නස්ස ණො ච, පොක්ඛරණී, උප්පලිනී, කුමුදිනී, හිසිනී, මුලාලිනී, සාලුකිනී.

“ක්චවා+දෙසෙපි”. පදුම+මස්ස අත්ථීති පදුමී පදුමිනී පදුමිනීපණ්ණං. දෙසතො+ඤ්ඤත්‍ර පොක්ඛරවා හත්ථී.

“නාවායි+කො” නාවිකො. සිඛී, බාලී, සිලී, බලී.

“සුබද්දක්ඛා ඊ”. සුඛී දුක්ඛී. “බලා බාහුරුපුබ්බා ච”. බාහුබලී, ඌරුබලී.

81. තපාදීහි ස්සිති

ස්සි. තපො අස්ස අත්ථීති තපස්සී, යසස්සී, තෙජස්සී, මනස්සී, පයස්සී. වාත්චෙච, යසවා.

82. මුඛාදිතො රොති

රො. නින්දිතං මුඛ+මස්ස අත්ථීති මුඛරො. සුසි=ඡිද්දං අස්ස අත්ථීති සුසිරො. ඌසො=බාරමත්තිකා අස්මිං අත්ථීති ඌසරො. මධුරො ගුලො, මධුරා සක්ඛරා, මධුරං ඛීරං. බං=භීවාය විචරං අස්ස අත්ථීති බරො ගද්‍රහො. කුඤ්ඤො=හත්‍රු අස්ස අත්ථීති කුඤ්ඤරො. නගරො.

“දන්තස්ස ච උත්තතදන්තෙ” ති ගණසුත්තෙන දන්තස්ස උ ච, උත්තතං දන්ත+මස්ස අත්ථීති දන්තරො.

83. තුට්ඨ්ඨාදීහි හොති

හො වා. තුට්ඨි අස්ස අත්ථිති තුට්ඨිහො, සාලිහො, වාලිහො.

84. සද්ධාදිත්ථ

ඉති වා අ හොති. අතිසයා සද්ධා අස්ස අත්ථිති සද්ධො, පඤ්ඤො, පඤ්ඤවා, සද්ධා කඤ්ඤො, සද්ධං කුලං.

85. ණො තපාති

ණො, තාපසො, සකාගමො. තාපසී.

86. ආලව්ච්ඡිකාදිහිති

ආලු වා. අභිඡ්ඤා අස්ස අත්ථිති අභිඡ්ඤාලු, සීතාලු, ධජාලු, දයාලු, දයාවා. අභිඡ්ඤාලු ඵච අභිඡ්ඤාලුකො.

87. පිච්ඡාදිත්ථි+ලොති

ඉලො වා. පිච්ඡ+මස්ස අත්ථිති පිච්ඡිලො, පිච්ඡවා. ඵෙණිලො, ජට්ඨිලො, තුණ්ඩිලො. නිත්ථිතා වාවා අස්ස අත්ථිති වාවාලොති පරස්සරලොපො.

88. සීලාදිතො වොති

වො හොති වා. සීලවො, සීලවා. කෙසවො, කෙසවා.

“අණණා නිච්චං” අණණවො. “ගණ්ඩිරාජීහි සඤ්ඤායං” ගණ්ඩි=මෙණ්ඩසිඬිගං අස්ස අත්ථිති ගණ්ඩිචං ධනු, රාජීචං පඬිකජං.

89. මායා මෙධාහි චීති

චී. මායාචී, මෙධාචී පුමා. නීමිහි මෙධාචීතී. මෙධාචී කුලං, “ඵකචචනගොස්ඵ+ඝොනං”ති සිමිහි රස්සො. ඵචං මායාචී.

90. සි+ස්සරෙ ආමුඤ්ඤා+වාමී

ඉස්සරෙ+හිධෙගොස සසද්දා ආමී+උවාමී හොන්ති මන්ත්චත්ථෙථ. සං=ආයත්තං අස්ස අත්ථිති සාමී සුචාමී. සුචාමීතී කඤ්ඤො.

91. ලක්ඛ්ඨා ණො අ ව

ලක්ඛ්ඨසද්දා ණො හොති මන්ත්චත්ථෙථ අ ව+න්තස්ස. ලක්ඛ්ඨ අස්ස අත්ථිති ලක්ඛ්ඨණො.

92. අඩිගා නො කලයාණෙනි

අඩිගස්මා නො හොති. කලයාණානි සොහණානි අඩිගානි අස්සා අත්ථිති අඩිගතා.

93. සො ලොමානි

ලොමා සො, පහුතා ලොමා අස්ස අත්ථිති ලොමසො, ලොමසා කඤ්ඤා.

94. ඉම්+යානි

ඉම+ඉයා හොන්ති, පුත්තො අස්ස අත්ථිති පුත්තිමො, කිත්තිමො, පුත්තියො, කප්පියො, ජටියො, භානභාගියො, සෙනියො. (අත්ථායත්ථනද්ධිතං).

95. තො පඤ්චමයා

පඤ්චමයන්තා බහුලං තො හොති වා. තොආදිපච්චයන්තා නිජ්චන්තනිපාතා, තෙහි පරාසං විහත්තීනං “අසංඛොහි සබ්බොසං”ති ලොපොච. ගාමතො ආගච්ඡතීති ගාමස්මා ආගච්ඡති, වොරතො භායතීති වොරෙහි භායති, සත්ථතො පරිහීතො සත්ථා පරිහීතො. ඵචං පුරිසතො, රාජතො, අග්ගිතො, හත්ථිතො, හෙතුතො, යුත්තිතො, ඉත්ථිතො, හික්ඛුනිතො, යාගුතො, ජම්බුතො, චිත්තතො, ආයුතො. සබ්බාදිතො-සබ්බතො, යතො, තතො ඉච්චාදි.

96. ඉතො+තෙ+ත්තො කුතො

තොමිහි ඉමස්ස ටි නිපච්චතෙ ඵතස්ස ට+ඵට කිං සද්දස්ස කුත්තඤ්ච. ඉතො ඉමස්මා, අතො ඵත්තො ඵතස්මා, කුතො කස්මා.

97. අභ්‍යාදිහිති

තො. අහිතො, පරිතො, පච්ඡතො, හෙට්ඨතො.

98. ආද්‍යාදිහිති

සත්තමයන්තෙහි තො හොති. ආදො ආදිතො, මජ්ඣතො, අන්තතො, පිට්ඨිතො, පස්සතො, මුඛතො. පයමන්තා යතො+දකං ත+දාදිත්තං, යං උදකං, තදෙවා+දිත්තන්ති අත්ථො.

99. සබ්බාදිතො සත්තමයා තු+ත්ථා

සබ්බාදිහි සත්තමයන්තෙහි තු+ත්ථා වා හොන්ති. සබ්බත්‍ර සබ්බත්ථ සබ්බස්මිං, යත්‍ර යත්ථ, තත්‍ර තත්ථ ඉච්චාදි. බහුලාධිකාරා න තුම්භඅම්භෙහි.

100. කත්ථෙ+ත්ථ+කුත්තා+ත්ත ක්ථෙ+හි+ධ

එතෙහි “සබ්බාදිතො” තිආදිනා ත්තත්ථා. සෙසාදෙසා ච පච්චයා ච ඉමිනාව නිපච්චන්තෙ. ඉමිනා කිස්ස ක+කු ච, එතස්ස ටෙ+ටා ච, වපච්චයෙ කිස්ස ඉලොපො ච, හ+ධපච්චයෙසු ඉමස්ස ටි ච නිපච්චනෙ. කස්මිං කත්ථ කුත්ත ක්ථ, එතස්මිං එත්ථ අත්ත, ඉමස්මිං ඉහ ඉධ.

101. ධි සබ්බා වානි

සබ්බස්මා ධි වා. සබ්බස්මිං සබ්බධි සබ්බත්ත.

102. යා හින්නි

යසද්දා හිං, යස්මිං යහිං යත්ත.

103. තා හඤ්චනි

තසද්දා හං භොති හිඤ්ච. තහං තහිං තත්ත.

104. කුහිං කහන්ති

හිං හං නිපච්චන්තෙ කිස්ස කු+කා ච. කුහිං කහං. කුහිඤ්චනංති නිපාතන්තරං.

105. සබ්බෙ+ක+ඤ්ඤ+ය+තෙහි කාලෙ දා

එතෙහි කාලෙ දා භොති වා. සබ්බස්මිං කාලෙ සබ්බදා, එකදා, අඤ්ඤදා, යදා, තදා.

106. කදා කුදා සදා+ධුනො+දානි

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. කස්මිංකාලෙ කදා කුදා, සබ්බස්මිං කාලෙ සදා, ඉමස්මිං කාලෙ අධුනා ඉදානි.

107. අජ්ජ සජ්ජව+පරජ්ජවෙ+තරහි කරහා

පකති පච්චයො ආදෙසො කාලච්චෙසෙසාති සබ්බ+මෙතං නිපාතනා ලබ්භති. ඉමස්ස ටො ජ්ජො වා+හනි නිපච්චන්තෙ, අස්මිං අහනි අජ්ජ. සමානස්ස ස-භාවො ජ්ජු වා+හනි. සමානෙ අහනි සජ්ජු. අපරස්මා ජ්ජු, අපරස්මිං අහනි අපරජ්ජු. ඉමස්ස එතො, කාලෙ රහි ච, ඉමස්මිංකාලෙ එතරහි. කිං සද්දස්ස කො, රහ වා+නජ්ජතනෙ. කස්මිං කාලෙ කරහ.

108. සබ්බාදීහි පකාරො ටා

සාමඤ්ඤස්ස හෙදකො විසෙසො පකාරො, තස්මිං ටාපච්චයො භොති. සබ්බෙන පකාරෙන සබ්බටා, යටා, තටා.

109. කථ+මීත්ථං

කි+මීමෙහි ටංපච්චයො, ක+ඉත්තං තෙසං යටාක්කමං. කෙන පකාරෙන කථං, ඉමිනා පකාරෙන ඉත්ථං.

110. ධා සච්ච්චාහිති

පකාරෙ ධා භොති. ද්වීහි පකාරෙහි ද්වෙ වා පකාරෙ කරොති ද්විධා කරොති, බහුධා කරොති, එකං රාසිං පඤ්චජ්ජකාරං කරොති පඤ්චධා කරොති. පඤ්චජ්ජකාරං+මෙකජ්ජකාරං කරොති එකධා කරොති.

111. චෙ+කා+ජ්ඤන්ති

එකස්මා පකාරෙ ජ්ඤං වා භොති. එකෙන පකාරෙන එකං වා පකාරං කරොති එකජ්ඤං කරොති, එකධා කරොති වා.

112. ද්වීතීහෙ+ධාති

එධා වා. ද්වීහි පකාරෙහි ද්වෙ වා පකාරෙ කරොති ද්වෙධා, තෙධා. ද්විධා තිධා.

113. තබ්බති ජාතියො

පකාරවති තංසාමඤ්ඤවාචකා සද්දා ජාතියො භොති. පටුජාතියො, මුදුජාතියො.

114. වාරසච්ච්චාය ක්ඛත්තුං

වාරසම්ඛන්ධිනියා සංඛායාය ක්ඛත්තුං භොති. ද්වෙ වාතෙ භුඤ්ජති ද්වික්ඛත්තුං දිවසස්ස භුඤ්ජති. වාරග්ගහණං කිං, පඤ්ච භුඤ්ජති. සච්ච්චායාති කිං, පහුතෙ වාතෙ භුඤ්ජති.

115. කතිමිහාති

ක්ඛත්තුං භොති. කති වාතෙ භුඤ්ජති කතික්ඛත්තුං භුඤ්ජති.

116. බහුමිභා ධා ව පච්චාසත්තියං

වාරසම්බන්ධිනියා බහුසංඛ්‍යාය ධා හොති ක්ඛන්තුඤ්ච, වාරානං වෙ පච්චාසත්ති හොති. බහුවාරෙ භුඤ්ජති බහුධා දිවසස්ස භුඤ්ජති, බහුක්ඛන්තුං වා. පච්චාසත්තියංති කිං, බහුක්ඛන්තුං මාසස්ස භුඤ්ජති.

117. ස කිං වාති

කිංපච්චයො එකස්ස සාදෙසො ව නිපච්චතෙ. එකං වාරං භුඤ්ජති සකිං භුඤ්ජති, එකක්ඛන්තුං වා.

118. සො විච්ඡා+පකාරෙසු

විච්ඡායං පකාරෙ ව සො හොති. ඛණ්ඩං ඛණ්ඩං කරොති ඛණ්ඩසො කරොති. පුච්ඡපකාරෙන පුච්ඡසො. සබ්බෙන පකාරෙන සබ්බසො.

119. අභුතතඛිභාවෙ කරා+ස+භුයොගෙ විකාරා වී

අවත්ථාවනො+වත්ථන්තරෙනා+භුතස්ස තායා+වත්ථාය භාවෙ කරා+ස+භුහි සම්බන්ධෙ සති විකාරවාචකාවී හොති. අධවලං ධවලං කරොති ධවලී කරොති. අධවලො ධවලො සියා ධවලී සියා. අධවලො ධවලො භවති ධවලී භවති. අභුතතඛිභාවෙති කිං, සථං කරොති, දධි අත්ථී, සථො භවති. කරාසභුයොගෙති කිං, අධවලො ධවලො ජායතෙ. විකාරාති කිං, පකතියා මා හොතු, සුචණ්ණං කුණ්ඩලී කරොති. (නිපාතතද්ධිතං).

120. දිස්සන්ත+ඤ්ඤෙපි පච්චයාති

චුත්තනො+ඤ්ඤෙපි පච්චයා දිස්සන්ති. විවිධා මාතරො විමාතරොති විසෙසනසමාසො, තාසං පුත්තා වෙමාතිකාති ඊකණපච්චයෙ රාත්තඛන්ධත්තා උලොපෙ චුද්ධිමිහි කතෙ වෙමාතිකා. පථං ගච්ඡන්තීති පථාවිනො, ආචී. ඉස්සා අස්ස අත්ථීති ඉස්සුකී, උකී. ධුරං වහන්තීති ධොරය්භා, ය්භණ.

සාමඤ්ඤඤච විසෙසො ව, භාවජො ව නිපාතජො;
ඉති විඤ්ඤහි විඤ්ඤෙයො, තද්ධිනො තු වතුබ්බිධො.

ඉති පයෝගසිද්ධියං ණාදිකණ්ඩො පඤ්චමො.

6. ත්‍යාදිකණ්ඩ

අඵ ත්‍යාදයො ක්‍රියාවාචිභි ධාතුභි වුච්චන්තෙ.

ක්‍රියං ආචික්ඛතීති ආඛ්‍යාතන්ති ක්‍රියාපදස්ස පුඛ්ඛාවරියසඤ්ඤා. කාල+කාරක+පුරිසපරිදීපකං ක්‍රියාලක්ඛණං ත්‍යාද්‍යන්තං අලිඛිගඤ්ච, වුත්තමිපි චේතං -

යං තිකාලං තිපුරිසං, ක්‍රියාවාචි තිකාරකං;
අතිලිඛිගං ද්විචචනං, ත+ආඛ්‍යාතන්ති වුච්චති.

14. ක්‍රියත්ථා බහුලං -ති

ච සඛ්ඛත්ථ චත්තතෙ. ක්‍රියා අත්ථො ඵතස්සාති ක්‍රියත්ථො ධාතු, සො ච ද්විධො සකම්මකා+කම්මකචසෙන. තත්ථ යස්මිං ක්‍රියත්ථෙ කත්තුවාවිම්භා කම්මං ගචෙසීයතෙ, සො සකම්මකො. ඉතරො අකම්මකො.

තත්‍ර සකම්මකා කම්මාපෙක්ඛං ක්‍රියං චදන්ති, යථා කථං කරොති, ගාමං ගචිඡති, ඔදනං පචති. අකම්මකා කම්මනිරපෙක්ඛං ක්‍රියං චදන්ති, යථා අචිඡති සෙති තිට්ඨති. ක්‍රියාති ච ගමනපචනාදිකො අසත්තසම්මතො කත්තරි කම්මෙ චා පතිට්ඨිතො කාරකසමුභසාධියො පදත්ථො වුච්චති. අපි ච -

කරණං භවනං චාපි, කර+භුභි කථීයතෙ;
තතො ක්‍රියාදිචාවත්තං, පාකාදීනං කථං භවෙ.

කර+භුධාතුභි කරණඤ්ච භවනඤ්ච වුච්චති, පාක+ගමනාදීභි තෙසං ක්‍රියාභවනානං චාවචත්තං කථං භවතීති වුත්තං භොති. පුනපි -

පාකාදීනඤ්භි චාවචත්තං, කරභුසු න යුජ්ජති;
තං බහුතරචාවචත්තං, පාකාදීසු න යුජ්ජති.

තං නාම -

කාරියරූපා හි ධාත්චත්ථා, සත්තායුත්තා ච තෙ+බ්ලා;
තතො ක්‍රියා ච භාවො ච, සාමඤ්ඤං තෙසු ගම්‍යතෙ.

1. චත්තමානෙනි අන්ති සි ඵ මි ම තෙ අන්තෙ සෙ චිහෙ ඵ මිහෙ.

චත්තමානෙ ආරද්ධාපරිසමත්තෙ අත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ත්‍යාදයො භොන්ති. ක්‍රියාධිකාරත්තා “ක්‍රියත්ථා”ති වුත්තං. තෙස+මනියමෙ -

14. පුබ්බපරච්ඡක්කාන+මෙකානෙකෙසු

තුම්භා+මිභ+සෙසෙසු ද්වෙ ද්වෙ මජ්ඣමු+ත්තම+පයමා

එකානෙකෙසු තුම්භඅම්භසද්දවචනීයෙසු තදඤ්ඤසද්දවචනීයෙසු ච කාරකෙසු පුබ්බච්ඡක්කානං පරච්ඡක්කානඤ්ච මජ්ඣමු+ත්තම+පයමා ද්වෙ ද්වෙ භොන්ති යථාක්කමං. තත්ථති අන්තීති පයමපුරිසො, ආදො නිද්දිට්ඨත්තා. සි ථ ඉති මජ්ඣමපුරිසො, මජ්ඣෙකෙ නිද්දිට්ඨත්තා. මි ම ඉති උත්තමපුරිසො. උත්තමසද්දො+යං සභාවතො තිපභුතීන+මන්ත+මාහ. පරච්ඡක්කෙපි තෙ අන්තෙතිආදිනා එවං යොජෙතබ්බං. එවං සෙසෙසු භවිස්සතිආදිසු සත්තසු පච්චයවිධානසුත්තෙසුපි යොජෙතබ්බං.

ඉදානි භූවාදින+මට්ඨගණානං භූවාදිගණෙසු භූ=සත්තාය+මීති පයමධාතුතො පරා තායාදයො යොජීයන්තෙ. තත්ථ “එකමිහි චත්තබ්බෙ එකචචනං”ති තායාදිසු පරභූතෙසු කත්තු+කම්ම+භාවෙසුයෙව කායවිකරණලවිකරණා භොන්තීති “කොයා භාවකම්මෙස්ච+පරොක්ඛෙසු මාන+ත්ත+තායාදිසු” “කත්තරි ලො” ඉච්චාදිනා තෙසං විකරණානං විධානා තායාදයො කත්තු+කම්ම+භාවෙස්චෙව විඤ්ඤායන්තීති කත්තරි තිමිහිලො. කෙ තෙ විකරණා -

පුබ්බාපරභාගට්ඨානා, භින්නධාතුච්ඡත්තියො;
තිස්සාය පච්චයා භොන්ති, එතෙ විකරණා සියුං.

5,82. යුවණ්ණාන+මෙ, ඔ පච්චයෙ

ඉවණ්ණ+චණ්ණන්තානං ක්‍රියත්තානං එ+ම භොන්ති යථාක්කමං පච්චයෙති උඤ්ඤො+කාරො.

5,89. එඔන+මය+වා සරෙ

සරෙ පරෙ එඔන+මයවා භොන්ති යථාක්කමංති ඔස්ස අවාදෙසො. සො පුරිසො සාධු භවති, සා ඉත්ථී සාධු භවති, චිත්තං සාධු භවති.

උත්තත්තා කත්තු ආඛ්‍යාතෙ, තතියා න ච කත්තරි;
පයමාවිභත්ති භොතෙව, අත්ථමත්තං අපෙක්ඛිය.

සතිපි ක්‍රියායෙකත්තෙ කත්තුනං බහුත්තා “බහුමහි චත්තබ්බෙ බහුචචනං”ති අන්ති.

161. ක්වචි විකරණානන්ති

විකරණානං ක්වචි ලොපො හොතිති ලචිකරණස්ස ලොපො, සෙසං පුරිමසදිසං. තෙ පුරිසා භවන්ති. මජ්ඣිමපුරි- සෙකච්චනං සි, ත්වං භවසි. බහුවචනං ටපච්චයො, තුම්හෙ භවථ. උත්තමපුරිසෙකච්චනං මිපච්චයො.

57. හිමිමෙස්ව+ස්ස

අකාරස්ස දීසො හොති හිමිමෙසු. අහං භවාමි. බහුවචනං මපච්චයො, මයං භවාමි. එවං පරච්ඡේක්කෙපි-භවතෙ, භවන්තෙ. භවසෙ, භවච්චෙහ. භවෙ, භවමිහෙ. කෙචි දීසං කත්වා පඨන්ති, “ඛාඤ්ජනෙ දීසරස්සා”ති දීසො, භවාමිහෙ.

එත්ථ ච -

ලජ්ජා සත්තා යිති ජාගරණං,
වුද්ධි ක්ඛය ජීවිත මරණං;
කීලා රුචි රොචතෙ ඉතොචං,
වුත්තා අකම්මකධාතු සබ්බෙ.

-ති වුත්තත්තා කම්මං දුතියා න.

පච=පාකෙ, අකාරො උච්චාරණත්ථො, එව+මුපරිපි. පච ඉති යිතෙ ලචිකරණං, විකරණලොපාදි පුරිමසමං. සො ඔදනං පචති, තෙ පචන්ති. ත්වං පචසි, තුම්හෙ පචථ. අහං පචාමි, මයං පචාමි. පරච්ඡේක්කෙ-පචතෙ, පචන්තෙ. පචසෙ, පචච්චෙහ. පචෙ, පචාමිහෙ.

1,22. විජ්ජට්ඨෙසධෙ

විජ්ජට්ඨෙසධනං=අඤ්ඤමඤ්ඤපට්ඨෙසධනං විජ්ජට්ඨෙසධො.
පයමමජ්ඣිමපුරිසානං ද්විත්තං එකත්ථ පසඬගෙ මජ්ඣිමපුරිසබහුවචනං ටපච්චයො. සො ච පචති, ත්වඤ්ච පචසි, තුම්හෙ පචථ. තුලාබලචිරොධිනො හි විජ්ජට්ඨෙසධා පයමමජ්ඣිමඋත්තමපුරිසානං තිණ්ණං එකත්ථ පසඬගෙ උත්තමපුරිසබහුවචනං හොති, සො ච පචති, ත්වඤ්ච පචසි, අහඤ්ච පචාමි මයං පචාමාති භවති.

අම+ගම=ගමනෙ -

5,173. ගම යමි+සා+ස දිසානං වා ච්ඡඬ

එතෙසං ධාතුනං ච්ඡඬ වා හොති ත්ත+මාන+තායාදීසු. සො ගාමං ගච්ඡති. අන්ති -

74. ගරුපුබ්බා රස්සා රෙ+න්තෙන්නිනං

ගරුපුබ්බස්මා රස්සා න්තෙ+න්තීනං රෙ වා හොති.

අක්ඛරනියමො ඡන්දං,
ගරුලභුනියමො භවෙ වුත්ති;
දීසො සංයොගාදිපුබ්බො,
රස්සො ගරු ලභු තු රස්සො.

ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්ති. ත්වං ගච්ඡසී, තුම්හෙ ගච්ඡථ. අහං ගච්ඡාමී, මයං ගච්ඡාම. චිඡාදෙසාභාවපක්ඛෙ “උ ළස්සෙ”ති එකාරෙ ගමෙති. පරලොපෙ ගමෙන්නි. ගමෙසී, ගමෙථ. ගමෙමී, ගමෙම. පරච්ඡක්කෙපි සො ගච්ඡතෙ, ගච්ඡරෙ ගච්ඡන්තෙ. ගච්ඡසෙ, ගච්ඡවිහෙ. ගච්ඡෙ, ගච්ඡාමිහෙ.

පුරෙ අධම්මො දිබ්බති, පුරා මරාමීති ව තංසමීපෙ තබ්බොභාරුපවාරෙන වත්තමානවචනං. වුත්තඤ්ඨි -

ආරද්ධා+නිට්ඨිතං කිච්චං, වත්තමානන්ති වුච්චති;
වත්තමානසමීපඤ්ච, වත්තමානන්ති වුච්චති.

කම්මිව තෙ -

ගඬිගාව තංසමීපඤ්ච, යතො ගඬිගාති ඤායතෙ;
ගඬිගායං පාතු+මාගච්ඡ, සොසො ගඬිගාය+මිත්තාපි.

මුඛ්ඛා+මුඛ්ඛාත්ථහෙදෙන, වත්තමානං තතො ද්විධා;
මුඛ්ඛාඤ්ඨි රුළ්ඨි+මාපන්නං, ත+දාරොපා අමුඛ්ඛාතාති.

පුරෙ+පුරාසද්දෙහි වා අනාගතතා ගමානෙ, තදා තස්ස වත්තමානන්තා. කාලඛ්ඛාත්තයො වා එසො, භවන්තොව හි කාලන්තරෙපි තායාදෙයො බාහුලකා “සන්තෙසු පරිගුහාමී” “කායස්ස හෙදා අහිසමිපරායං, සහඛ්ඛාතං ගච්ඡති වාසවස්ස” “අතිවෙලං නමස්සිස්සං”ති. “කුතො නු ත්වං ආගච්ඡසී, රාජගහතො ආගච්ඡාමී”තිආදීසු පන පච්චුප්පන්නසමීපෙ වත්තමානවචනං.

5,175. ගම වද දානං සම්ම වජ්ජ දජ්ජා

ගමාදීනං සම්මාදෙයො වා හොන්ති න්ත+මාන+තායාදීසු. සම්මති, සම්මන්ති ඉච්චාදි.

කම්මෙම -

උපසග්ගවසා කොච්චි, අකම්මොපි සකම්මකො;
යථා+හිභුයතෙ රාගො, තාපසෙන මහිද්ධිනාති -

චුත්තත්තා අකම්මකතො කම්මනි අනුපුබ්බා භුධාතුතො තායාදියො භොන්ති.

5,17. කොයා භාවකම්මෙස්ව+පරොක්ඛෙසු

මාන+න්ත+තායාදීසු

භාවකම්මවිහිතෙසු පරොක්ඛාවජ්ජිතෙසු මාන+න්ත+තායාදීසු පරෙසු කොයා භොති ක්‍රියත්ථා. කකාරො+නුබන්ධකාරියත්ථො. “න තෙ කානුබන්ධ+නාගමෙසු”ති පටිසෙධා ඔකාරාභාවො. අනුභුයති සුඛං දෙවදත්තෙන.

එත්ථ ච -

ආබ්‍යාතෙන අචුත්තත්තා, කත්තුතො තතියා න තු;
දුතියා භොති කම්මස්ස, චුත්තත්තා පයමාපි+ධ.

අනුභුයන්ති සම්පත්තියො තයා. අනුභුයසි ත්වං දෙවදත්තෙන. අනුභුයථ තුම්හෙ. අහං අනුභුයාමි, තයා මයං අනුභුයාම. ද්විත්තෙ අනුභුයාති+ච්චාදි. එවං පරච්ඡක්කෙ.

භාවෙ අදබ්බචුත්තිනො භාවස්ස එකත්තා එකචචනමෙව. තඤ්ච පයමපුරිසෙකචචනෙයෙව සම්භවති, නෙව+ඤ්ඤං, බහුලංවිධානා. භුයති භුයතෙ දෙවදත්තෙන, සම්පති භවනන්තාත්ථො.

පවධාතුතො කම්මෙ කොයා.

37. කායස්සති

ක්‍රියත්ථා කායස්ස ඊඤ්ඤ වා භොති. ඤ්ඤා ආද්‍යාවයවත්ථො. දෙවදත්තෙන ඔදනො පචියති පච්චති, රෙආදෙසෙ ඔදනා පචියරෙ පචියන්ති, පච්චරෙ පච්චන්ති. චචග්ගපුබ්බරූපානි. ත්වං පචියසි පච්චසි, තුම්හෙ පචියථ පච්චථ. අහං පචියාමි පච්චාමි, මයං පචියාම පච්චාම. පරච්ඡක්කෙ දෙවදත්තෙන ඔදනො පචියතෙ ඉච්චාදි.

ගමිතො කම්මෙ ච්ඡධ ච ඊඤ්ඤාගමෙ ච කතෙ තෙන ගාමො ගච්ඡියති, ගාමා ගච්ඡියන්ති. ගච්ඡියසි, ගච්ඡියථ. ගච්ඡියාමි, ගච්ඡියාම. එවං පරච්ඡක්කෙ. ගමියති ගම්මති, ගමියන්ති ගම්මන්ති. ගමියසි ගම්මසි, ගමියථ ගම්මථ, ගමියාමි ගම්මාමි, ගමියාම ගම්මාම පරච්ඡක්කෙපි එවං. තථා සම්මියති, සම්මියන්ති ඉච්චාදි.

ක්‍රියත්ථා කත්තරි තායාදි, කම්මස්මිඤ්ච සකම්මකා;
භාවෙ වා+කම්මකා කම්මා+චචනිච්ඡාය මඤ්ඤතෙ.

තථා හි විජ්ජමානස්සාපි කම්මාස්ස අචචනිච්ඡායං ඉදං වුච්චති –

සතොපි න විචක්ඛා+ස්ස, අසතොපි ච සා භවෙ;
තං යථා+නුදරා කඤ්ඤා, චඤ්ඤාචද්ධිතකො යථා.

විචක්ඛා ලොකිකා එසා, අසකාය+මතිචත්තිතුං;
කථ+මෙස විපරියාසො, ලොකො එවා+නුඤ්ජිතෙ.

(චත්තමානපච්චයනංයො).

2. හවිස්සති ස්සති ස්සන්ති ස්සති ස්සථ ස්සාමි ස්සාම

ස්සතෙ ස්සන්තෙ ස්සසෙ ස්සච්චෙ ස්සං ස්සාමිචෙ

හවිස්සති=අනාරද්ධෙ අත්ථෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ස්සතායාදංයො භොන්ති.

35. අ+ථ්+ස්සාදීනං ඛ්‍යඤ්ජනස්සිඤ්ඤ

ක්‍රියත්ථා පරෙසං අආදීනං ඊආදීනං ස්සාදීනඤ්ච ඛ්‍යඤ්ජනස්සි+ඤ්ඤ භොති විභාසා. චචත්ථිතවිභාසා+යං. ස්සෙති ස්සාදීනං ස්සතිආදීනඤ්චාවයථො ගහිතො, “ඌඛ්‍යඤ්ජනස්සා”ති සිද්ධෙපි තායාදීසු එතෙසමෙචාති නියමත්ථො+ය+මාරම්භො. ලස්සාකාරලොපෙ ඔ+අවාදෙසෙ හවිස්සති, හවිස්සන්ති. හවිස්සසි, හවිස්සථ. හවිස්සාමි, හවිස්සාම. හවිස්සතෙ, හවිස්සන්තෙ. හවිස්සසෙ, හවිස්සච්චෙ. හවිස්සං, හවිස්සාමිචෙ.

කම්මෙම –

49. කායස්ස ස්සෙ

කායස්ස වා ලොපො භොති ස්සෙ. සුඛං තයා අනුභවිස්සති, අනුභවිස්සන්ති. අනුභවිස්සසි, අනුභවිස්සථ. අනුභවිස්සාමි, අනුභවිස්සාම. අඤ්ඤතු අනුභුයිස්සති, අනුභුයිස්සන්ති ඉච්චාදි. එවං පරච්ඡක්කෙ. භාවෙ-භුයිස්සති භුයිස්සතෙ.

කත්තරි-පවිස්සති, පවිස්සන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙම-පවිස්සති ඔදනො දෙවදත්තෙන, පවිසිස්සති, පච්චිස්සති. පච්චිස්සන්ති ඔදනා පවිසිස්සන්ති, පවිසිස්සෙර, පච්චිස්සෙර, පච්චිස්සන්ති.

ගම්තො කත්තරි-සො ගච්ඡස්සති, තෙ ගච්ඡස්සන්ති. ත්වං ගච්ඡස්සසි, තුම්හෙ ගච්ඡස්සපං. අහං ගච්ඡස්සාමි, මයං ගච්ඡස්සාම. ගච්ඡස්සතෙ, ගච්ඡස්සන්තෙ. ගච්ඡස්සසෙ, ගච්ඡස්සවිහෙ. ගච්ඡස්සං, ගච්ඡස්සාමිහෙ. සග්ගං ගම්ස්සති, ගම්ස්සන්ති. ගම්ස්සසි, ගම්ස්සපං. ගම්ස්සාමි, ගම්ස්සාම ඉච්චාදි. කම්මෙ-ගච්ඡයිස්සති, ගච්ඡයිස්සන්ති ඉච්චාදි. කාලොපෙ ගම්ස්සති, ගම්ස්සන්ති ඉච්චාදි. තථා සම්මිස්සති සම්මියිස්සති, සම්මිස්සන්ති, සම්මියිස්සන්ති ඉච්චාදි.

3. නාමෙ ගරභාවිම්භයෙසු

නාමසද්දෙ නිපාතෙ සති ගරභායං විම්භයෙ ව ගමාමානෙ ස්සත්තාදයො හොන්ති. ඉමෙ හි නාම කල්‍යාණධම්මා පටිජානිස්සන්ති. එත්ථ “ජායාදිහි ක්න්තා”ති ක්න්තාවිකරණෙ “ඤාස්සනෙ ජා”ති ජාදෙසො. න හි නාම හික්ඛවෙ තස්ස මොසපුරිස්ස පාණෙසු අනුද්දයා භවිස්සති. කථංඤ්ඤි නාම සො හික්ඛවෙ මොසපුරිසො සබ්බමත්තිකාමයං කුටිකං කරිස්සති. විම්භයෙ-අච්ඡරියං වත හො, අබ්භුතං වත හො, සන්තෙන වත හො පබ්බජ්ජා විහාරෙන විහරන්ති, යත්‍ර හි නාම සඤ්ඤී සමානො ජාගරො පඤ්චමත්තානි සකඨසතානි නිස්සාය නිස්සාය අතික්කන්තානි නොව දක්ඛිති, න පන සද්දං සොස්සති. අච්ඡරියං අන්තො නාම පබ්බත+මාරොහිස්සති, බධිරො නාම සද්දං සොස්සති. (භවිස්සන්තිපච්චයනෙයො).

4. භූතෙ ඊ උං ඔ ත්ථ ඉං මිහා ආ උභ සෙ විහං අ මිහෙ

භූතෙ පරිසමත්තෙ අත්ථෙච්ච වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ඊආදයො හොන්ති. භූතානජ්ජතෙන උපරි වක්ඛමානත්තා ඉමෙ ඊආදයො භූතජ්ජතෙන. “සුචො අහොසි ආනන්දො”තිආදීසු භූතසාමඤ්ඤෙච භවන්ති.

අහස්සු+භයතො අඛිඪ-රත්තං වා තදුපඛිඪතං;
අන්තොකත්චාන විඤ්ඤෙයො, අහො අජ්ජතතො ඉති;
තදඤ්ඤො පන යො කාලො, සො+නජ්ජතනසඤ්ඤිතො.

ඉති පඨමපුරිසෙකච්චනං ඊ,

15. ආ+ඊ+ස්සාදීස්ච+ඤ චා

ආආදො ඊආදො ස්සාදො ච ක්‍රියත්ථස්ස වා අඤ්ඤ හොතීති ධාතුතො පුබ්බං අඤ්ඤ. “කත්තරි ලො”ති ලො, එකාර+අචාදෙසා ව.

38. එය්‍යාථ+ස්සෙ+අ+ආ+ඊ+ථානං

ඔ+අ+අං+ත්ථ+ත්ථො+විහොක

එය්‍යාථාදීනං ඔආදයො වා හොන්ති යථාක්කමංති ඊස්සත්ථො, අභවිත්ථො, හවිත්ථො, අභවත්ථො, හවත්ථො. “ආ ඊ උහ මහා ස්සා ස්සම්භානං වා” ති ඊස්ස රස්සත්තං. සො අභවි හවි, අභවි හවි.

39. උංස්සිං+ස්වං+සු

තිඋංස්ස ඉංසු+අංසු වා හොන්ති. අභවිංසු හවිංසු, අභවංසු හවංසු, අභවුං හවුං.

42. ඔස්ස අ+ඉ+ත්ථ+ත්ථො

ඔස්ස අආදයො වා හොන්ති. අභව හව, අභවි හවි, ඉඤාගමෙ අභවිත්ථ හවිත්ථ, අභවත්ථ හවත්ථ, අභවිත්ථො හවිත්ථො, අභවත්ථො හවත්ථො.

43. සි

ඔස්ස සි වා හොති. අභවිසි හවිසි, අභවසි හවසි. අභවො හවො.

45. මහාත්ථාන+මුඤ්ඤ

එසං උඤ්ඤ වා හොති. ඊආදිසම්බන්ධිනමෙව ගහණං. අභවුත්ථ හවුත්ථ.

46. ඉංස්ස ව සිඤ්ඤ

ඉංස්ස ව සිඤ්ඤ වා හොති මහාත්ථානඤ්ඤව බහුලං. ඉකාරඤ්ඤකාරා උච්චාරණආද්‍යාවයවත්ථා. අභවසිත්ථ හවසිත්ථ, අභවිත්ථ හවිත්ථ, අභවත්ථ හවත්ථ, අභවිසිං හවිසිං, අභවසිං හවසිං, අභවිං හවිං. උඤ්ඤාගමෙ ආස්ස රස්සො. අභවුම්භ හවුම්භ අභවුම්භා හවුම්භා. සිඤ්ඤාගමෙ අභවසිම්භ හවසිම්භ අභවසිම්භා හවසිම්භා අභවිම්භ හවිම්භ අභවිම්භා හවිම්භා අභවම්භ හවම්භ අභවම්භා හවම්භා. පරච්ඡක්කෙ – “එය්‍යාථා”දිනා ත්ථෙ අභවිත්ථ හවිත්ථ අභවත්ථ හවත්ථ. රස්සෙ අභවථ හවථ, අභවා හවා, අභවු හවු. අභවිසෙ හවිසෙ, අභවසෙ හවසෙ, අභවිච්භං හවිච්භං අභවච්භං හවච්භං, අස්ස අ+මාදෙසෙ අභවං හවං අභව හව, අභවිම්භෙ හවිම්භෙ අභවම්භෙ හවම්භෙ. කම්මෙ සුඛං තයා අනුභුයිත්ථො අන්වභුයත්ථො අනුභුයත්ථො අන්වභුසි අනුභුසි අන්වභුසි අනුභුසි, අන්වභුසිංසු අනුභුසිංසු අන්වභුසිංසු අනුභුසිංසු අන්වභුසුං අනුභුසුං ඉච්චාදි. භාවෙ-තෙන අභුයිත්ථො භුයිත්ථො අභුයත්ථො භුයත්ථො අභුයි භුයි අභුයි භුයි. තෙන අභුයත්ථ භුයත්ථ අභුය භුය අභුයා භුයා.

සො අපචිත්ථො පචිත්ථො ඉච්චාදි කත්තුසමං. කම්මෙ-අපචිසිත්ථො පචිසිත්ථො අපචියත්ථො පචියත්ථො. වචග්ගපුබ්බ- රූපෙ අපචිචිත්ථො

හවං අහව හව, මයං අහවමිහ හවමිහ අහවමිහා හවමිහා. සො අහවත්ථ හවත්ථ. තෙ අහවත්ථුං හවත්ථුං. ත්වං අහවසෙ හවසෙ. තුමිහෙ අහවචිහං හවචිහං. “ඉස්ස ව සිඤ්ඤ” ති සිං, අහං අහවසිං හවසිං අහවිං හවිං. මයං අහවමිහසෙ හවමිහසෙ. කම්මෙ-ත්ථෙ සුඛං තයා අනුභූයිත්ථ, ඉඤ්ඤාගමාභාවෙ අනුභූයත්ථ ඉච්චාදි. භාවෙ-අභූයත්ථ භූයත්ථ ඉච්චාදි.

සො ඔදනං අපචත්ථ පචත්ථ ඉච්චාදි කත්තුසමං. කම්මෙ-අපචියත්ථ පචියත්ථ අපචචත්ථ පචචත්ථ අපචිය පචිය අපචියා පචියා අපචච පචච අපචචා පචචා. අපචියු පචියු අපචියු පචියු අපචචු පචචු අපචචු පචචු ඉච්චාදි. “මායොගෙ ඊ+ආආදී” ති මායොගෙපි ආආදයො, මා හවං අපචචත්ථ ඉච්චාදි.

තථා අගච්ඡත්ථ ගච්ඡත්ථ ඉච්චාදි පුරිමසමං. තථා අගමත්ථ ගමත්ථ ඉච්චාදිපි අසම්මත්ථ සම්මත්ථ ඉච්චාදිපි. (අනඡ්ඡතනපච්චයනායො).

6. පරොක්ඛෙ අ උ ඵ ත්ථ අ මිහ ත්ථ රෙ ත්ථො චිහො ඉ මිහෙ

අපචචක්ඛෙ භූතානඡ්ඡතනෙ චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා අආදයො හොන්ති. අක්ඛානං=ඉන්ද්‍රියානං පරං පරොක්ඛං. තස්මිං. “අපරොක්ඛෙසු” ති චචනා කාය+ලාදිචිකරණා න හොන්ති.

5,71. පරොක්ඛායඤ්ච

පරොක්ඛායං පයම+මෙකස්සරං සද්දරූපං ද්වෙ හවති. “භූස්ස චුක” ඉතිආදීසු චුක, භූච භූච ඉති ද්විත්තෙ -

5,75. ලොපො+නාදිඛායඤ්ඡනස්ස

ද්විත්තෙ පුඛිඛස්ස ආදිතො+ඤ්ඤස්ස ඛායඤ්ඡනස්ස ලොපො හොති.

18. පුඛිඛස්ස අ

අආදීසු ද්විත්තෙ පුඛිඛස්ස භූස්ස අ හොති.

5,78. චතුත්ථදුතියානං තතියපයමා

ද්විත්තෙ පුඛිඛෙසං චතුත්ථදුතියානං තතියපයමා හොන්ති යථාක්කමංති ඛකාරෙ සො ඛභූච කිර, තෙ ඛභූචු කිර. ත්වං ඛභූචෙ කිර, ඉඤ්ඤ තුමිහෙ ඛභූචිත්ථ කිර. අහං ඛභූච කිර, මයං ඛභූචිමිහ කිර. සො ඛභූචිත්ථ කිර, තෙ ඛභූචිරෙ කිර. ත්වං ඛභූචිත්ථො කිර, තුමිහෙ ඛභූචිචිහො කිර. අහං ඛභූචි කිර, මයං ඛභූචිමිහෙ කිර. කම්මෙ-අනුපභූච කිර ඉච්චාදි. භාවෙඛභූච ඛභූචිත්ථ කිර.

පපව, පපවු. පපවෙ, ඉඤාගමෙ පපවිත්ථ. අඤ්ඤත්‍ර “සංයෝගාදිලොපො”ති ලොපො, පපවිත්ථ. පපව, පපවිම්භ. පපවිත්ථ, පපවිරෙ. පපවිත්ථො පපවිථො, පපවිච්භො. පපවි, පපවිම්භෙ. එවං කම්මෙ.

අආදිපච්චයෙ ද්විභාවෙ අනාදිඛ්‍යඤ්ජනලොපෙ පුබ්බස්ස “කවග්ගහානං වචග්ගජා”ති වචග්ගජකාරෙ “ඛ්‍යඤ්ජනෙ දීඝරස්සා”ති දීඝෙ ව කතෙ සො ගාමං ජගාම කිර, ජගමු. ජගමෙ, ජගමිත්ථ. ජගම, ජගමිම්භ. ජගමිත්ථ, ජගමිරෙ. ජගමිත්ථො, ජගමිච්භො. ජගමි, ජගමිම්භෙ. එවං කම්මෙ.

මුල්භවික්ඛිත්තඛ්‍යාසත්තචිත්තෙන අත්තනාපි ක්‍රියා කතා අභිනිබ්බත්තිකාලෙ+නුපලද්ධාසමානා එලෙනා+නුමීයමානා පරොක්ඛාව චත්ථුතො. තෙන උත්තමවිසයෙපි පයෝගසම්භවො. (පරොක්ඛාපච්චයනායො).

7. යොයාදො වා+තිපත්තියං ස්සා ස්සංසු ස්සෙ ස්සථ ස්සං ස්සම්භා ස්සථ ස්සිංසුස්සෙස්සවිභෙස්සිං ස්සාම්භසෙ.

එයොදො විසයෙ ක්‍රියාතිපත්තියං ස්සාදයො භොන්ති. විධුරපච්චයොපනිපාතතො කාරණවෙකල්ලතො වා ක්‍රියාතිපත්ත+මනිජ්චත්ති ක්‍රියාතිපත්ති. එතෙ ව ස්සාදයො සාමන්ථියා අතීතානාගතෙස්වෙච භොන්ති, න චත්තමානෙ, තත්‍ර ක්‍රියාතිපත්තාසම්භවා. ඉඤාගමෙ ස්සාස්ස වා රස්සෙ ව සවෙ සො පඨමවයෙ පබ්බජ්ජං අලභිස්ස, අරහා අභවිස්ස භවිස්ස අභවිස්සා භවිස්සා වා, තෙ ව තං අලභිස්සංසු, අරහන්තො අභවිස්සංසු භවිස්සංසු. “එයොථා”දිනා ස්සෙස්ස වා අකාරෙ ත්වං අභවිස්ස භවිස්සෙ. තුම්භෙ අභවිස්සථ. අහං අභවිස්සං. රස්සෙ මයං අභවිස්සම්භ භවිස්සම්භ අභවිස්සම්භා භවිස්සම්භා. පරච්ඡක්කෙ-සො අභවිස්සථ, අභවිස්සිංසු. අභවිස්සෙස, අභවිස්සවිභෙ. අභවිස්සිං, අභවිස්සාම්භසෙ.

කම්මෙ-තෙන සුඛං අත්චභවිස්ස, අත්චභවිස්සංසු කාලොපො. අත්චභුයිස්ස අත්චභුයිස්සා ඉච්චාදි. භාවෙ-තෙන අභුයිස්ස භුයිස්ස අභුයිස්සා භුයිස්සා. අභුයිස්සථ භුයිස්සථ.

එවං තණ්ඩුලාදිසාධනං අලභිස්ස, ඔදනං අපච්චස්ස පච්චස්ස ඉච්චාදි. කම්මෙ-තෙන ඔදනො අපච්චස්ස පච්චස්ස අපච්චස්සා පච්චස්සා අපච්චස්ස පච්චස්ස අපච්චස්සා පච්චස්සා අපච්චස්සා පච්චස්සා ඉච්චාදි.

සො අගච්ඡිස්ස ගච්ඡිස්ස අගච්ඡිස්සා ගච්ඡිස්සා ඉච්චාදි. ච්ඡාදෙසා+භාවෙ අගමිස්ස ගමිස්ස අගමිස්සා ගමිස්සා ඉච්චාදි. කම්මෙ-අගච්ඡිස්ස ගච්ඡිස්ස අගච්ඡිස්ස ගමිස්ස ඉච්චාදි. අගමිස්ස ගමිස්ස අගමිස්ස ඉච්චාදි. තථා අසම්මිස්ස ඉච්චාදි. (ක්‍රියාතිපත්තිපච්චයනායො).

8. හෙතුඵලෙස්වේ+යා ඵය්‍යාං ඵයාසි ඵයාථ ඵයාමි

ඵයාම ඵථ ඵරං ඵලො ඵයාච්භො ඵයාං ඵයාමිහෙ.

හෙතුභූතායං ඵලභූතායඤ්ච ක්‍රියායං චත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ඵයාදයො භොන්ති වා. ලචිකරණචුද්ධිආදි පුබ්බසමං. පරිකප්පෙ -

75. ඵයො+යාසෙ+යාන්තං ටෙ

ඵයො+ඵයාසි+ඵයො+මිච්චෙස+මෙ වා හොති. සො දානි කින්නු ඛො භවෙ, යදි සො පඨමචයෙ පබ්බපෙයා, අරහා භවෙයා.

47. ඵය්‍යාංස්සුං

ඵය්‍යා+මිච්චස්ස ඤුං වා හොති. සවෙ සංඛාරා නිච්චා හවුං භවෙය්‍යාං, න නිරුජ්ඣෙය්‍යාං. යදි ත්වං භවෙ භවෙයාසි. “ඵයාථා” දිනා අස්ස ඔකාරෙ තුමිහෙ භවෙයාථො භවෙයාථ කථ+මහං දෙවො භවෙයාමි.

78. ඵයාමස්සෙ+මු ච

ඵයාමස්ස ඵමු වා හොති උ ච. කින්නු ඛො මයං භවෙමු භවෙයාමු භවෙයාම. පරච්ඡක්කෙ-භවෙථ, භවෙරං. භවෙථො, භවෙයාච්භො. භවෙ භවෙයාං, භවෙයාමිහෙ. කම්මෙ-සුබ්බං තයා අනුභූයො අනුභූයොයා, අනුභූය්‍යාං අනුභූයෙය්‍යාං. තෙන ත්වං අනුභූයෙ අනුභූයෙයාසි, තුමිහෙ අනුභූයෙයාථො අනුභූයෙයාථ. තෙනා+හං අනුභූයෙයාමි, මයං අනුභූයෙමු අනුභූයෙයාමු අනුභූයෙයාම. පරච්ඡක්කෙ-අනුභූයෙථ ඉච්චාදි. භාවෙ-භූයෙ භූයෙයා භූයෙථ.

විධිමිහි-සො ඔදනං පවෙ පවෙයා ඉච්චාදි. කම්මෙ-පච්චෙයෙ පච්චෙයා පච්චෙ පච්චෙයා ඉච්චාදි.

අනුමතියං-සො ගාමං ගච්ඡෙ ගච්ඡෙයා ඉච්චාදි. අඤ්ඤත්‍ර ගමෙ ගමෙයා ඉච්චාදි. තථා සම්මෙ සම්මෙයා ඉච්චාදි.

පාතො පවෙයා ටෙ භුඤ්ඤෙ, ඉච්චෙ+ත්ථ පචනක්‍රියා;
හෙතුභූතාති විඤ්ඤෙයා, ඵලං ත්ව+නුභවක්‍රියා.

11. සත්තා+රහෙස්වේ+යාදී

සත්තියං අරහතෙ ච ක්‍රියත්ථා ඵයාදයො භොන්ති. හවං බලු පත්තං පවෙයා, හවං සත්තො, හවං අරහො.

12. සම්භාවනෙ වා

සම්භාවනෙ ගම්‍යමානෙ ධාතුනා වුච්චමානෙ ච එයායාදයො හොන්ති විභාසා. අපි භවං ගිලිතං පාසාණං පවෙය්‍ය උදරග්ගිනා, සම්භාවෙමි සද්දහාමි භවං පවෙය්‍ය, භවං පච්ඡසති, භවං අපචි.

9. පඤ්ඤා+පත්ථනා+විධිසු

පඤ්ඤාදීසු ක්‍රියත්ථතො එයායාදයො හොන්ති.

පඤ්ඤා සංපුච්ඡනං, ඉට්ඨා-සිංසනං යාවනං දුචෙ;
පත්ථනා, හත්තියා වා+ථ, න වා ඛ්‍යාපාරණා විධි.

පඤ්ඤා-කිං සො හත්තං පවෙය්‍ය, උදාහු ඛ්‍යාඤ්ඡනං. පත්ථනායං-අහො වත සො පවෙය්‍ය චෙ. විධිමිභි-භවං පත්තං පවෙය්‍ය. (එයායාදිපච්චයනායො).

10. තු අන්තු භි ට මි ම තං අන්තං ස්සු චිහො ඵ ආමසෙ

පඤ්ඤාපත්ථනාවිධිස්චෙ+තෙ හොන්ති ක්‍රියත්ථතො. ආසිංසනත්ථෙ-සො සුඛි භවතු, තෙ සුඛිතා භවන්තු.

48. භිස්ස+තො ලොපො

අතො පරස්ස භිස්ස වා ලොපො හොති. ත්ථං සුඛි භව භවාහි, භිමිභි දීසො. “එයායාථා”දිනා චිහොක, තුමිහෙ සුඛිතා භවථචිහො භවථ. අහං සුඛි භවාමි, මයං සුඛිනො භවාමි. පරච්ඡක්කෙ-තථා භවතං, භවන්තං. භවස්සු, භවචිහො. භචෙ භවාමසෙ. කම්මෙ-තයා අනුභුයතු, අනුභුයන්තු ඉච්චාදි. භාවෙ-භුයතු, භුයතං.

ආණත්තියං-දෙවදත්තො දානි ඔදනං පචතු, පචන්තු ඉච්චාදි. කම්මෙ-තෙන ඔදනො පචචතු ඉච්චාදි. තථා සො ගාමං ගච්ඡතු ඉච්චාදි. “ඌ ලස්සෙ”ති ලස්සෙ+කාරෙ ගමෙතු, ගමෙන්තු ඉච්චාදි. සම්මාදෙසෙ සම්මතු, සම්මන්තු ඉච්චාදි. කම්මෙ-ගච්ඡියතු ඉච්චාදි. තථා ගමීයතු ඉච්චාදි.

විධිමිභි-ලස්ස ලොපෙ ලුත්තෙ වුද්ධි, ඉධ පඛිඛතො හොතු.

නිමන්තනෙ-අධිවාසෙථ තුමිහෙ හන්තෙ හගවා හොජනං, වසතිස්ස “චුරාදිතො ණි”ති ණිමිභි “අස්සා ණානුඛන්ධෙ”ති ආ, “යුච්ඡණාන+මෙඔ පච්චයෙ”ති ඵ ච හොති. ඉධ නිස්සිදතු භවං, සදස්ස “ජර+සදාන+මීම වා”ති ඊම, මනුඛන්ධත්තා අන්තසරතො ඊම.

අජ්ඣෙසනෙ-දෙසෙතු හන්තෙ හගවා ධම්මං, එත්ථ චුරාදිත්තා පුරිමසමං.

අනුමතියං-පුච්ඡ වාසව මං පඤ්ඤං, පච්ඡතු භවං. එත්ථ පුච්ඡතො හිස්ස ලොපො. එවං නිසීද.

පත්ථනා=යාවනා, තනු-දද=දානො, දදාහි මෙ ගාමවරානි පඤ්ච, දානො ලස්ස එකාරෙ ව එකං මෙ නයනං දෙහි.

පත්තකාලෙ-සම්පත්තො තෙ කාලො කට්ඨකරණෙ, කටං කරොතු භවං. එත්ථ “තනාදිත්ථො”ති ඔ.

ත්වාදී එයායාදයො වත්ත-මානා සම්පති,+නාගතෙ;
භවිස්සති, පරොක්ඛාදි-වත්තාරො+තීතකාලිකා.

5,173. ගම යමි+සා+ස දිසානං වා ච්ඡඩ

එතෙසං වා ච්ඡඩ භොතිත්ත+මාන+තායාදීසු. සො සග්ගං ගච්ඡති ගමෙති, ගච්ඡන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-ගච්ඡියති ගමියති ඉච්චාදි. යම=උපරමෙ, පරොක්ඛාඅනඡ්ඡතනරූපානි සබ්බත්ථ පයොග+මනුගම්ම යොජෙතබ්බානි. නිපුබ්බො, නියච්ඡති නියමති, නියච්ඡන්ති නියමන්ති. සංපුබ්බො, “යෙ සංස්සා”ති ඤ්ඤත්තං, සඤ්ඤමති, සඤ්ඤමන්ති. කම්මෙ-නියච්ඡියති නියමියති නියම්මති, සඤ්ඤමියති වා. තථා නියච්ඡස්සති, සඤ්ඤමිස්සති. නියච්ඡ, සංයමි. නියච්ඡස්ස, සංයමිස්ස. නියච්ඡෙයා, සංයමෙයා. නියච්ඡතු, සඤ්ඤමතු. ඉස+සිංස=ඉච්ඡායං, සො සග්ගං ඉච්ඡති, ඉච්ඡන්ති ඉච්චාදි. “ලහස්සපත්තස්සා”ති වුද්ධිමිහි එසති, එසන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-ඉච්ඡියති, “වා ක්චචි”ති වුද්ධිමිහි එසියති. පුබ්බරූපෙ ඉස්සති ඉස්සතෙ ඉච්චාදි. ඉච්ඡස්සති එසිස්සති ඉච්චාදි. ඉච්ඡ එසි. ඉච්ඡස්ස එසිස්ස. ඉච්ඡෙයා එසෙයා. ඉච්ඡතු එසතු ඉච්චාදි. ආස=උපවෙසනො, සො ආසනො අච්ඡති ඉච්චාදි. “ඛාසකො දීසරස්සා”ති රස්සො, උපපුබ්බො, තථා උපාසති. අච්ඡස්සති උපාසිස්සති. අච්ඡ උපාසි. අච්ඡස්ස උපාසිස්ස. අච්ඡෙයා උපාසෙයා. අච්ඡතු උපාසතු ඉච්චාදි. දිස=පෙක්ඛනො, දිච්ඡති දිච්ඡන්ති ඉච්චාදි සබ්බං පුරිමසමං. ලහ=ලාහො, ඉතො පරං විසෙසට්ඨානමෙවච්චක්ඛාම, සබ්බවාරො වුත්තානුසාරො ගභොතබ්බො. ලහති, ලහන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-කාසස්ස පුබ්බරූපාදිමිහි කතෙ ලබ්හති ඉච්චාදි.

73. ලහ ඉං+ඊනං ටං ටා වා

ලහස්මා ඉං ඊනං ටං+ටා වා භොන්ති. සො අලහිත්ථ ලහිත්ථ අලහි ලහි ඉං පච්චයෙ අලත්ථං අලහිං ඉච්චාදි.

26. ලහ වස+ච්ඡද හිද රුදානං ච්ඡඩ

ලහාදීනං ච්ඡඩ භොති ස්සෙත සහ. ලච්ඡති ලහිස්සති, ලච්ඡන්ති ලහිස්සන්ති ඉච්චාදි. ක්‍රියානිපත්තියං ස්සාභාගස්ස ච්ඡඩාදෙසෙ අලච්ඡා අලහිස්ස ඉච්චාදි.

වස=නිවාසෙ, වච්ඡති වසිස්සති. කම්මෙ-බහුලාධිකාරා “අස්සු”ති උකාරො, පුබ්බරුපෙ වුස්සති වුස්සිස්සති ඉච්චාදි. තථා අවච්ඡා අවසිස්සා. ඡිද=ද්වෙධාකරණෙ, ඡෙච්ඡති ඡින්දිස්සති, “මඤ්ච රුධාදීනං”ති මං ලො ව. ලස්ස ලොපො ව. හිද=විදාරණෙ, හෙච්ඡති හින්දිස්සති. අහෙච්ඡා අහින්දිස්සා. රුද=රොදනෙ, රුච්ඡති රොදිස්සති. අරුච්ඡා අරොදිස්සා ඉච්චාදි.

අඤ්ඤපච්චයෙපි ඡිදස්ස “ච්ඡඩ” ඉති යොගච්ඡාගා ච්ඡඩ, භූතෙ උභං පච්චයෙ අච්ඡෙච්ඡං අච්ඡින්දිංසු. වුත්තතො අඤ්ඤධාතුනඤ්ච, ගම=ගමනෙ, ගච්ඡං ගච්ඡිස්සං. අඤ්ඤපච්චයෙපි වච=ඛ්‍යාත්තවචනෙ ඉච්චාදි, කම්මෙ-බහුලාධිකාරා තායාදිසු පරභූතෙසුපි යථාගමං වචාදීනඤ්චස්ස “වචාදීනං වස්සුචා”ති කම්මෙ උච ව “අස්සු”ති අස්ස උ ව, තෙන ධම්මො උච්චති වුච්චති, වුච්චන්ති ඉච්චාදි, යස්ස ව පුබ්බරුපං.

27. භුජ මුච වච විසානං ක්ඛඩ

භුජාදීනං ක්ඛඩ හොති ස්සෙන සහ. වක්ඛති වචිස්සති, වක්ඛන්ති වචිස්සන්ති ඉච්චාදි.

21. ඊආදො වචස්සොම

ඊආදීසු වචස්ස ඔම හොති. මකාරානුබන්ධන්තා “මානුබන්ධො සරාන+මන්තා පරො”ති පරිභාසතො සරා පරො. අවොචි, අවොචුං, අවොචො ඉච්චාදි. අනඡ්ඡතනෙ-අචච අචචා වචා ඉච්චාදි. ක්‍රියාතිපත්තියං-අචක්ඛා අචචිස්සා, අචක්ඛිංසු අචචිස්සිංසු ඉච්චාදි. වචෙය්‍ය ඉච්චාදි. කම්මෙ-වුච්චෙය්‍ය ඉච්චාදි. තථා වචතු, වුච්චතු ඉච්චාදි.

භුජ=පාලනඡ්ඤාභාරෙසු, “භුජා” දිනා ක්ඛවාදෙසෙ හොක්ඛති භුඤ්ඡිස්සති.

කුස=අක්කොසෙ, ආපුබ්බො, තස්ස රස්සො ව, අක්කොසති ඉච්චාදි ඤෙය්‍යං, ලච්චරණලොපවුද්ධියො.

34. කුස+රුහෙහි+ස්ස ඡි

කුසා රුහා ව පරස්ස ඊස්ස ඡි වා හොති. පරරුපපඨමක්ඛරානි, අක්කොච්ඡි අක්කොසි ඉච්චාදි. අහිපුබ්බො රුහ=රොහනෙ, අහිරුච්ඡි අහිරුහි ඉච්චාදි.

වහ=පාපුණනෙ, වහති, වහන්ති. කම්මෙ-කො “හස්ස විපල්ලාසො”ති විපරියාසො, තෙන සො වුස්සති, “අස්සු”ති උත්තං. වහිස්සති, වුස්සිස්සති. අචහි, අචුස්සිත්ථ, අචුහි. අචහිස්සා, වුස්සිස්සා ඉච්චාදි. වහෙය්‍ය, වුස්සෙය්‍ය. වහතු, වුස්සතු ඉච්චාදි.

5,174. ජර මරාන+මීයඩ

ජර මරානං ඊයඩ වා හොති මාන+න්ත+තායාදිසු. ජීයති. “ජර සදාන+මීම” ති ඊමආගමො ලො ව, ජීරති. කම්මෙ-ජීරීයති ජීයීයති. එවං ජීයීස්සති ජීරීස්සති, ජීයීයීස්සති ජීරීයීස්සති. අජීයී අජීරී, අජීයීයී අජීරීයී. අජීයීස්සා අජීරීස්සා, අජීයීයීස්සා අජීරීයීස්සා අජීයීස්සා අජීරීයීස්සා ඉච්චාදි. මර=පාණවාගෙ, ඊයඩ, මීයති මරති, මීයන්ති මරන්ති ඉච්චාදි.

දිස=පෙක්ඛනෙ,

5,124. දිසස්ස පස්ස දස්ස දස ද දක්ඛාති

එතෙ ආදෙසා දිසස්ස වා හොන්ති. අනෙකවණ්ණත්තා සබ්බාදෙසො. පස්සති පස්සන්ති, දක්ඛති දක්ඛන්ති. කම්මෙ-කොය පුබ්බරූපො, දිස්සති දිස්සන්ති, විපස්සීයති දක්ඛීයති ඉච්චාදි.

6,69. දක්ඛ+ඛ+හෙති+හොභීති ලොපො

දක්ඛාදීහි ආදෙසෙහි පරස්ස ස්සස්ස ලොපො වා හොති. දක්ඛති දක්ඛීස්සති. අපස්සි පස්සි, අපස්සිංසු පස්සිංසු අපස්සො පස්සො, අපස්සිත්ථ පස්සිත්ථ. අපස්සිං පස්සිං, අපස්සිමහ පස්සිමහ. තථා අදස්සී දස්සී, අදස්සිංසු දස්සිංසු ඉච්චාදි. අනඡ්ඡතනෙ දසාදෙසො, අද්දසා අද්දස. අද්දා අද්ද ඉච්චාදි. අපස්සිස්ස දක්ඛීස්ස ඉච්චාදි. පස්සෙයා දක්ඛෙයා, පස්සතු දක්ඛතු ඉච්චාදි.

සද=විසරණගතායාවසාදනාදානෙසු, නිපුබ්බො, “ජරසදාන+මීම වා” ති ඊමආගමො. නිසීදති, නිසීදන්ති ඉච්චාදි. භාවෙ-නිසඡ්ඡති, නිසඡ්ඡතෙ.

යජ=දෙවපුජාසංගතිකරණදානෙසු, යජති, යජන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ –

5,113. යජස්ස යස්ස ට්ඨිති

යජස්ස යස්ස ට්ඨිති හොන්ති කානුඛන්ධෙති බහුලාධිකාරා තායාදිවිසයෙපි කොය පුබ්බරූපෙ ව ඉඡ්ඡති යිඡ්ඡති මයා බුද්ධො. සො යඡ්ඡස්සති, තෙන ඉඡ්ඡස්සතෙ යිඡ්ඡස්සතෙ. සො යඡ්, තෙන ඉඡ්ඡී යිඡ්ඡී. සො යඡ්ස්සා, තෙන ඉඡ්ඡස්සා යිඡ්ඡස්සා. සො යඡෙයා, තෙන ඉඡ්ඡෙයා යිඡ්ඡෙයා. සො යඡතු, තෙන ඉඡ්ඡතු යිඡ්ඡතු ඉච්චාදි.

වද=වචනෙ, “ගමවදා” දිනා වදස්ස වඡ්ඡාදෙසො වා, ලස්ස “ඌලස්සෙ” ති ක්චචි එ ව, වඡ්ඡති වදෙති වදති, වඡ්ඡන්ති වදෙන්නි ඉච්චාදි. කම්මෙ – “කායස්සා” ති ඊඤ්ඤ, වඡ්ඡීයති වඡ්ඡති වදීයති, වඡ්ඡීයන්ති වඡ්ඡන්ති වදීයන්ති.

වදිස්සති, වදිස්සන්ති. අවදී වදී, අවදිංසු වදිංසු. අවදිස්ස වදිස්ස. වජ්ජෙ වජ්ජෙයා වදෙ වදෙයා, වජ්ජෙය්‍යං වදෙය්‍යං. වජ්ජෙතු වදෙතු වදතු ඉච්චාදි යථාගමං කෙදායාං.

කමු=පදවික්කෙපෙ, “පරොක්ඛායඤ්චා”ති වග්ගහණෙන කම කම ඉති ද්විත්තෙ අනාදිඛායඤ්ජනලොපෙ ලවිකරණෙ “කවග්ගහ” දිනා කස්ස වෙ නිග්ගහිතාගමෙ ව කතෙ වංකමති කමති ඉච්චාදි. වල=කම්පනෙ, වංවලති. ජල+දල=දිත්තියං, ද්විත්තෙ දද්දල්ලති ඉච්චාදි. (සවුද්ධිකභූවාදිනෙයො).

හු+භූ=සත්තායං, තායාදීසු “කත්තරි ලො”ති ලො, තස්ස ලොපෙ “යුවණ්ණාන+මෙඔ පච්චයෙ”ති ඔකාරො. සො හොති, තෙ හොන්ති. හොසි, හොථ. හොමී, හොම ඉච්චාදි. භාවෙ-තෙන හුයති හුයතෙ.

31. හුස්ස හෙ+හෙහි+හොහි ස්සතායාදො

හුස්ස හෙආදෙයො හොන්ති ස්සච්චාදො. හෙස්සති හෙහි ස්සති හොහිස්සති.

69. දක්ඛ+ඛ+හෙහි+හොහිහි ලොපොති

දක්ඛාදීහි ආදෙසෙහි පරස්ස ස්සස්ස වා ලොපො හොති. හෙහිති හෙහිස්සති, හොහිති හොහිස්සති. හෙහින්ති හෙහිස්සන්ති, හොහින්ති හොහිස්සන්ති ඉච්චාදි. අනජ්ජතනෙ ඊම්හි අඤ්ඤාගමො, “පරො ක්චචී”ති ඊස්ස ලොපො, සො අහු. වුද්ධිමිහි “දීසා ඊස්ස” ඉති ඊස්ස සිආදෙසො, සුවො අහොසි ආනන්දො.

41. හුතො රෙසුං

හුතො පරස්ස උ+මිච්චස්ස රෙසුං වා හොති. රකාරානුඛන්ධො “රානුඛන්ධන්තසරාදිස්සා”ති අන්තසරාදිස්ස ලොපො. අහෙසුං. ඔකාරවුද්ධි අවාදෙසෙ අහවුං. ඔස්ස සිආදෙසෙ අහොසි.

46. ඉංස්ස ව සිඤ්ඤ

ඉමිච්චස්ස සිඤ්ඤ හොති මිහාත්ථානඤ්ච ඛහුලං. ඤ්ඤාකාරො ආඛ්‍යාවයවන්ථො (උකාරො) ඉකාරො උච්චාරණන්ථො. “අරීස්සා” දිනා ඉඤ්ඤාගමෙ තුම්හෙ අහොසිත්ථ, අහොසි. පරස්සරලොපෙ රස්සෙ ව අහුං, අහොසිමිහ, අහුමිහ, රස්සො. භාවෙ-අහවී, ආස්සත්ථාදෙසො, අහවීත්ථ. අනජ්ජතනෙ ආඋආදිපච්චයෙ කතෙ “යුවණ්ණාන+මිය ඩුවච සරෙ”ති උච්චාදෙසෙ අහුවා, අහුවු, අහුවො, අහුවත්ථ. අස්ස අමාදෙසෙ අහුං අහුවං, අහුමිහ ඉච්චාදි. භාවෙ-තෙන අහුසි අහුසිත්ථ. අහවීස්සා, අහවීස්සංසු ඉච්චාදි. භාවෙ-අහුසිස්ස, අහුසිස්සථ. පුඛිඛස්සරලොපො, හෙයා, හෙය්‍යං ඉච්චාදි. භාවෙ-හුයෙයා, හුයෙථ. හොතු, හොන්තු ඉච්චාදි. භාවෙ-හුයතු, හුයතං. අනුපුඛිඛෙ අනුහොති

ඉච්චාදි සබ්බවාරොසු යොජෙතබ්බං. භාවෙ රූපාභාවා. කම්මෙ-අනුභූයති ඉච්චාදි විසෙසො.

සි=සයෙ, ලස්ස ලොපො වුද්ධි, සෙති. අයාදෙසෙ සයති, සෙන්නි සයන්නි ඉච්චාදි. කම්මෙ-අනිපුබ්බො, කොස “දීසො සරස්සා”ති ඉස්ස දීසෙ ච කතෙ තෙන අතිසියති, අතිසියන්නි ඉච්චාදි. භාවෙ-තෙන සියති, සියතෙ. තථා භවිස්සතිආදීසු.

නී=පාපනෙ, ද්විකම්මකො+යං, අජං ගාමං නෙති නයති, නෙන්නි නයන්නි ඉච්චාදි. කම්මෙ-නීයතෙ ගාමං අපො දෙවදත්තෙන ඉච්චාදි. තථා සෙසෙසුපි යොජෙතබ්බං.

යා=ගතිනිවත්තියං -

5,175. යාපානං තිට්ඨපිචා

යාපානං තිට්ඨපිචාභොන්නි චා න්ත+මාන+ත්‍යාදීසු. ලස්ස ලොපෙ තිට්ඨති, තිට්ඨන්නි, යාති, යාන්නි.

5,131. පාදිතො යාස්ස චා යභො ක්චචිති

පාදිතො පරස්ස යාස්ස ක්චචි යභො භොති චා. සණ්ඨහති, සණ්ඨහන්නි. ලස්සෙ, අධිට්ඨෙති, අධිට්ඨෙන්නි. කම්මෙ -

5,137. අඤ්ඤාදිස්සා+ස්සි කොස

ඤාදිතො+ඤ්ඤස්ස ආකාරන්තස්ස ක්‍රියත්ථස්ස ඊ භොති කොස. උපධීයති, උපධීයන්නි. යභාදෙසෙ “කාසස්සා”ති ඊඤ, තෙන පතිට්ඨහීයති, පතිට්ඨහීයන්නි. භාවෙ-ඊමහි ධීයති, ධීයතෙ. තථා පපුබ්බො පතිට්ඨස්සති පතිට්ඨහීස්සති. ඊස්ස සිමහි අට්ඨාසි, අට්ඨංසු, සණ්ඨහති, සණ්ඨහිංසු. පතිට්ඨස්ස පතිට්ඨහීස්ස. තිට්ඨෙ තිට්ඨෙයා, සණ්ඨෙ සණ්ඨෙයා, සණ්ඨෙයා, සණ්ඨෙයා, සණ්ඨෙයා. තිට්ඨතු යාතු, සණ්ඨහතු ඉච්චාදි.

පා=පානෙ, පිචාදෙසෙ පිචති. “තවග්ගවරණා” දො “බයඤා”ති යොගච්චාගෙන වස්ස බකාරො, පිබති. කම්මෙපීයති, පීයන්නි ඉච්චාදි.

අස=භුවි,

52. තස්ස ටොති

අත්ථිතො පරස්ස තස්ස ටො භොති. පරරූපෙ පයමක්ඛරතකාරෙ ච අත්ථි. “න්ත+මාන+න්ති+සි+යුංස්වා+දිලොපො”ති අස්ස ලොපො, සන්නි.

53. සිහිස්ව+ට

අත්ථිස්ස අට හොති සිහිසු. ටො සබ්බාදෙසත්ථො. ත්වං අසි. පරරුපාදිමිහි කතෙ ඉදානි තුමිහෙ අත්ථ.

54. මිමානං වා මිහිමිහා ව

අසස්මා පරෙසං මිමානං මිහිමිහා වා හොන්ති තංසන්ති යොගෙන අසස්ස අට ව. අමිහි.

55. එසු ස

එසු මිමෙසු අසස්ස සො හොති, පරරුපබාධනත්ථං. අස්මි, අමිහ අස්ම. හවිස්සති පච්චයෙ -

5,129. අ+ආ+ස්සආදීසු

පරොක්ඛා අ-ආදො අනඡ්ඡතන ආ-ආදො ක්‍රියාතිපත්තිස්සා-ආදො හවිස්සතිස්සතායාදො ව අත්ථිස්ස භූ හොති. ආදෙසවිධානං අසස්සාපයොගත්ථං, කිස්මිඤ්චි පච්චයවිසෙසෙ, තස්මා අසිතබ්බන්තිආදි න හවති. හවිස්සති, හවිස්සන්ති. අහවා, අහවු. ක්‍රියාතිපත්තියං භූආදෙසෙ අහවිස්ස, අහවිස්සංසු ඉච්චාදි. එයායාදිමිහි -

50. අත්ථිතෙ+යායාදිච්ඡන්තං ස+සු+ස+සථ+සං+සාම

අස=භූවි+ච්චස්මා පරෙසං එයායාදිච්ඡන්තං සාදයො හොන්ති යථාක්කමං. පරරුපෙ සො අස්ස, තෙ අස්සු. ත්වං අස්ස, තුමිහෙ අස්සථ. අහං අස්සං, මයං අස්සාම. ත්වාදිමිහි සො අතු, අස්ස ලොපෙ සන්ථු, අයාදෙසෙ ත්වං අහි, තුමිහෙ අත්ථ. අමිහි, අමිහ, සාදෙසෙ අස්මි අස්ම. බහුලාධිකාරා අඡ්ඡතනෙ ආසි, ආසිංසු, ආසුං ඉච්චාදිපි හොන්ති.

බු=චචනෙ,

36. බුතො තිස්සිඤ්ඤ

බුතො පරස්ස තිස්ස ඊඤ්ඤ වා හොති. වුද්ධිඅවාදෙසෙ ලස්ස ලොපෙ බුච්චිති.

5,97. න බුස්සො

බුස්ස ඔ න හොති බ්‍යඤ්ඡනෙ. බුති. උච්චාදෙසෙ බුචන්ති.

20. ත්‍ය+න්තීනං ට+චූ

ආහා පරෙසං ති+අන්තීනං ට+චූ භොන්ති. ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා. අතොයෙව ආහා පරෙසං තිඅන්තීනං ටචූවිධානඤාපකා තිඅන්තීසු බුස්ස ආහො. ආහ, ආහු. බුස්සි, බුථ. බුමි, බුම ඉච්චාදි. බුච්චිස්සති. අබුච්චි අබුච්චී, අබුච්චුං. අනඡ්ඡතනෙ අබුච්චා, අබුච්චු. පරොක්ඛායං -

16. අආදීස්වා+හො බුස්ස

බුස්ස ආහො භොති පරොක්ඛාඅආදීසු. සුපිනෙ කිර සො ආහ, තෙ ආහු ඉච්චාදි. අබුච්චිස්ස. බුච්චෙ බුච්චෙය්‍යා. වුද්ධිස්පට්ඨෙසෙධෙ බුතු, බුචන්තු ඉච්චාදි.

හන=හිංසායං, තිමිහි විකරණලොපෙ සො හනති හන්ති. තෙ හනන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-යෙ නස්ස ඤද්ඤෙ පුබ්බරූපං, තෙන හඤද්ඤති, හඤද්ඤන්ති හඤද්ඤරෙ. තථා හනිස්සති ඉච්චාදි.

67. හනා ඡ+බා

හනා ස්සාස්ස ඡ+බා වා භොන්ති. පට්ඨංඛාමි පට්ඨනිස්සාමි. හංඡෙම හනිස්සාම. අහනි, අහනිංසුතිආදි සබ්බත්ථ යොඡෙතබ්බං. හුචාදෙයො

හු=හවනෙ. තායාදීසු ලො. “පරොක්ඛායඤද්වා”ති වග්ගහණෙන හු හුති ද්විත්තං, “කවග්ගහනං වචග්ගජා”ති හස්ස ඡො, ලලොපො වුද්ධි ව, ජුහොති අග්ගිං, අඤද්ඤත්‍ර “යවා සරෙ”ති වකාරො, ජුඡ්චති. ජුහොන්ති. ජුඡ්චන්ති. ජුහොසි ජුඡ්චසි, ජුහොථ ජුඡ්චථ. ඉච්චාදි. කම්මෙ - “දීසො සරස්සා”ති දීසෙ හුයති තෙන අග්ගි ඉච්චාදි. ජුහිස්සති, ජුහිස්සන්ති. අජුහවි අජුහොසි, අජුහවුං අජුහවිංසු අජුහවංසු අජුහොසුං. අජුහිස්ස, අජුහිස්සංස්සු. ජුහෙ ජුහෙය්‍යා. ජුහොතු, ජුහොන්තු ඉච්චාදි.

හා=වාගෙ, පුරෙ විය ද්වේභාවජාදෙසලොපෙ “රස්සො පුබ්බස්සා”ති පුබ්බස්ස ආස්ස රස්සො. ඡහාති ඉච්චාදි. කම්මෙ - “අඤද්ඤාදීස්සා+ස්සි කො”ති කො ආස්ස ඊ, හීයති ඉච්චාදි. ඡහිස්සති. අඡහාසි, “දීසා ඊස්ස” ඉති සි, පඡහි, අඡහිංසු අඡහංසු, පඡහිංසු පඡහුං. කම්මෙ-පහීයි පහීයිත්ථ. ස්සාදි+ඵය්‍යාදි+ත්චාදීසුපි ඤෙය්‍යා.

දා=දානෙ, ද්විභාවරස්සත්තාති, ලලොපො, දදාති, දදන්ති ඉච්චාදි. “ගමචදා” දිනා දඡ්ඡාදෙසෙ දඡ්ඡති, දඡ්ඡන්ති ඉච්චාදි. ලස්සෙ+කාරෙ දානං දෙති ඉච්චාදි.

22. දාස්ස දං වා මීමෙස්ව+ද්විත්තෙ

අද්විත්තෙ වත්තමානස්ස දාස්ස දං හොති වා මීමෙස්සු. වග්ගන්තං, දම්මි දෙමි, දම්ම දෙම. ඊකාමෙ දීයති ඉච්චාදි. අනාගතත්තෙ ඉඤ්ඤාගමෙ සරණොපාදි, දදිස්සති, දදිස්සන්ති. දජ්ජිස්සති, දජ්ජිස්සන්ති. ලච්චකරණෙ දස්සති, දස්සන්ති. අජ්ජතන-අදදි, අදදිංසු, අදජ්ජි, අදජ්ජිංසු, අදාසි, අදංසු. අනජ්ජතන-අදදා, අදදු. කාලාතිපත්තියං-අදදිස්ස අදජ්ජිස්ස, ලෙ අදස්ස, දස්සංසු. එය්‍යාදිමිති-දදෙ දදෙය්‍යා දජ්ජෙ දජ්ජෙය්‍යා. “චා”ති බහුලාධිකාරා දජ්ජාදෙසා පරස්ස එය්‍යස්ස චා, දජ්ජා, දජ්ජුං දජ්ජෙය්‍යං දදෙය්‍යං. ත්වාදිසු-දදාතු, දදන්තු, දජ්ජතු, දජ්ජන්තු, ලස්සෙ+කාමෙ දෙතු, දෙන්තු ඉච්චාදි. සබ්බත්ථ කම්මෙපි යොජනීයං.

ධා=ධාරණ, ත්‍යාගිමිති වග්ගහණෙන ද්විත්තෙ පුබ්බාකාරස්ස රස්සත්තෙ ලලොපෙ “චතුත්ථදුතියානං තතියපයමා”ති පුබ්බධකාරස්ස දකාමෙ ච කතෙ දධාති, දධන්ති. පිපුබ්බො, “තදම්නා” දිනා ආස්ස ලොපො, “ධාස්ස හො”ති ද්විත්තෙ පරස්ස ධාස්ස හකාමො, ද්වාරං පිදහති, පිදහන්ති. ලස්සෙ+කාමෙ නිධෙති, නිධෙත්ති. කම්මෙ-විධියති, විධියන්ති ඉච්චාදි. ධස්සති, පිදහිස්සති, පරිදහෙස්සති. අධාසි, පිදහි. අධස්ස, පිදහිස්ස. දධෙ දධෙය්‍යා, පිදහෙ පිදහෙය්‍යා. දදාතු, පිදහතු, නිධෙතු, නිධෙත්තු ඉච්චාදි. (පුභොත්‍යාදෙයො).

භුවාදි ච ජුහාදි ච, හුවාදිධාතවො චි+මෙ;
සවුද්ධිකභුවාදිහි, තිධා හෙදං උපෙත්ති තෙ.

(භුවාදිනෙයො.)

අධුනා විකරණපහෙදපකාසනත්ථං රුධාදීනං අට්ඨගණානං කානිච්ච රූපානි උදාහරියන්තෙ -

රුධ=ආවරණ, ත්‍යාගෙයො හොන්ති. එව+මුපරිපි සබ්බගණෙසු.

5,19. මඤ්ච රුධාදීනං

රුධාදිකො අපරොක්ඛෙසු කත්තුවිහිතමාන+න්ත+ත්‍යාගීසු ලො හොති මඤ්ච+න්තසරා පරො. නිග්ගහිතස්ස වග්ගන්තං, “ලහුස්සුපන්තස්සා”ති සංයෝගත්තා න වුද්ධි. සො මග්ගං රුන්ධති, රුන්ධන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-නිපුබ්බො කෙයා ධස්ස වචග්ග+පුබ්බරූප+තතියක්ඛරජකාරා, තෙන මග්ගො නිරුජ්ඣති ඉච්චාදි. ඉඤ්ඤාගමෙ රුන්ධිස්සති, නිරුජ්ඣස්සති. අරුන්ධි, අරුන්ධිංසු. නිරුජ්ඣත්ථො, නිරුජ්ඣ, නිරුජ්ඣංසු. අරුන්ධිස්ස, අරුන්ධිස්සංසු, නිරුජ්ඣස්ස, නිරුජ්ඣස්සංසු. රුන්ධෙ රුන්ධෙය්‍යා, නිරුජ්ඣෙ නිරුජ්ඣෙය්‍යා. රුන්ධතු, රුන්ධන්තු. ත්වං රුන්ධ රුන්ධාහි. නිරුජ්ඣතු, නිරුජ්ඣන්තු ඉච්චාදි.

ඡිද=ද්වේධාකරණ, ඡින්දනි, ඡින්දන්ති. කම්මෙ-ඡිජ්ජනි, ඡිජ්ජන්ති. හවිස්සනිපච්චයෙ - “ලභ වසච්ඡිදා” දිනා ච්ඡධාදෙසෙ ඡෙච්ඡනි ඡින්දිස්සනි. කම්මෙ-පුබ්බරූපං, ඡිජ්ජිස්සනි, ඡිජ්ජිස්සන්ති. අඡින්දි ඡින්දි, අච්ඡෙජ්ජි, අච්ඡෙජ්ජිංසු. අච්ඡින්දිස්සා අඡිජ්ජිස්සා. ඡින්දෙ ඡින්දෙයා, ඡිජ්ජෙ ඡිජ්ජෙයා, ඡින්දතු, ඡින්දන්තු, ඡිජ්ජතු, ඡිජ්ජන්තු ඉච්චාදි.

භුජ=පාලනජ්ඣොභාරෙසු, භුඤ්ජනි, භුඤ්ජන්ති ඉච්චාදි. හවිස්සනිමහි “භුජ+මුච+චච+විසානං ක්ඛධ” ති ධාත්වන්තෙන සහ ස්සස්ස ක්ඛධාදෙසෙ වුද්ධි, භොක්ඛනි, භුඤ්ජිස්සනි, භොක්ඛන්ති, භුඤ්ජිස්සන්ති ඉච්චාදි.

මුච=මොචනෙ, මුච්චනි, මුච්චන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-මුච්චනි, මුච්චන්ති ඉච්චාදි. (රුධාදිනායො).

දිව=කීලා විජිගිංසා වොහාර ජුති ජුති ගතීසු,

5,21. දිවාදීහි යක

දිවාදීහි කත්තරි ලච්ඡයෙ යක භොති. කකාරො කානුඛන්ධකාරියත්ථො, ඵච+මුපරි ච. වස්ස ඛකාරෙ පුබ්බරූපං, සො ජුතං දිබ්බනි, දිබ්බන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-කොස තෙන දිබ්බනි, දිබ්බන්ති ඉච්චාදි. දිබ්බිස්සනි, තෙන දිබ්බිස්සනි. අදිබ්බි දිබ්බි. තෙන අදිබ්බි දිබ්බි. අදිබ්බිස්ස. තෙන අදිබ්බිස්ස. දිබ්බෙ දිබ්බෙයා. තෙන දිබ්බෙ දිබ්බෙයා. දිබ්බතු. තෙන දිබ්බතු ඉච්චාදි.

සිච=නන්තුසන්තානෙ, සිබ්බනි, සිබ්බන්ති ඉච්චාදි. පද=ගමනෙ, උපුබ්බො, චචග්ගපුබ්බරූපානි, උජ්ජජ්ජනි, උජ්ජජ්ජරෙ උජ්ජජ්ජන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙකොස තෙන පට්ඨජ්ජනෙ ඉච්චාදි. භාවෙ-උජ්ජජ්ජනෙ තයා. බුධ=අචගමනෙ, ඤකාරපුබ්බරූපානි යක්ඛරෙසු. ධම්මං බුජ්ඤ්ඤනි, බුජ්ඤ්ඤරෙ බුජ්ඤ්ඤන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-මයා ධම්මො බුජ්ඤ්ඤනෙ ඉච්චාදි. යුධ=සම්පහාරෙ, යුජ්ඤ්ඤනි+ච්චාදි. නභ=ඛන්ධනෙ, “භස්ස විපල්ලාසො” ති යෙ විපල්ලාසො, සන්තය්හනි+ච්චාදි. මන=ඤාණෙ, ඤ්ඤකාර+පුබ්බරූපානි, මඤ්ඤනි+ච්චාදි. තුස=තුට්ඨිමහි, පුබ්බරූපෙ තුස්සනි+ච්චාදි. සම=උපසමෙ, සම්මනි+ච්චාදි.

ජන=ජනනෙ, “ජනිස්සා” ති ආ භොති කානුඛන්ධෙ ඛහුලාධිකාරා, සො ජායනි, ජායන්ති+ච්චාදි. කම්මෙ-ජනිතුං පයොපෙතීති “පයොජකඛ්ඤාපාරෙ ණාපි චෙ” ති ණම්හි “අඤ්ඤත්තාපී” ති වුද්ධිපට්ඨෙසෙධෙ ක්ඤ්ඤි “දීසො සරස්සා” ති දීසෙ ච කතෙ තෙන ජනීයනි, ජනීයන්ති ඉච්චාදි. සො ජායස්සනි. තෙන ජනිස්සනි. සො අජායි, තෙන අජනීයි. සො අජායස්ස, තෙන අජනීයස්ස. සො ජායෙ ජායෙයා, තෙන ජනීයෙයා. සො ජායතු, තෙන ජනීයතු ඉච්චාදි. (දිවාදිනායො).

5,22. තුදාදීහි කො

තුදාදීහි කත්තරි ලව්සයෙ කො හොති. තුදති, තුදන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙ-තුදාති තුජ්ජති, තුදායරෙ තුදාන්ති, තුජ්ජරෙ තුජ්ජන්ති+ච්චාදි. තථා තුදිස්සති තුජ්ජිස්සති. අතුදි, අතුදිංසු, අතුජ්ජි. අතුදිස්ස අතුජ්ජිස්ස, තුදෙයා තුජ්ජෙයා. තුදතු, තුදන්තු, තුජ්ජතු ඉච්චාදි.

විස=පවෙසනෙ, පපුඛිබ්බො. සො ගාමං පවිසති ඉච්චාදි. කම්මෙ-පවිසියති ඉච්චාදි. පවිසිස්සති. පවිසියිස්සති. පාවිසි, ඊම්හි “භුජමුචා” දිනා යොගවිභාගා ක්ඛඛ. පාවිසි, පවිසි පාවෙක්ඛි, පථචිං පාවිසිංසු පවිසිංසු. පාවිසියි. පාවිසිස්ස පවිසිස්ස. පාවිසියිස්ස. පවිසෙ පවිසෙයා, විකරණලොපො පවිසියෙයා. පවිසතු, පවිසියතු ඉච්චාදි. නුදති. දිස=උච්චාරණෙ, උද්දිස්සති, ලිඛති, තුසති ඉච්චාදි. (තුදාදිනයො).

ජි=ජයෙ,

5,23. ජායාදීහි කන්තා

ජායාදීහි කත්තරි ලව්සයෙ කන්තා හොති. න චුද්ධි. කිලෙසෙ ජිනාති, ජිනන්ති. තෙන කිලෙසො ජියති, ජියන්ති, කොස දිසො. ජිනිස්සති, ජිනිස්සන්ති. අජිනි ජිනි. අජියි, අජියිත්ථ. අජිනිස්ස. අජියිස්ස. ජිනෙයා. ජිනාතු ඉච්චාදි. වි=වයෙ, තථා විනාති, විනන්ති ඉච්චාදි.

ඤා=අවබෝධනෙ,

5,120. ඤාස්ස නෙ ජා

ඤාධාතුස්ස ජා හොති නකාරෙ. විජානාති.

61. ඤාස්ස සනාස්ස නායො තිම්හි

සනාස්ස ඤාස්ස නායො වා හොති තිම්හි. නායති, විජානාති ඉච්චාදි. කම්මෙ-විඤ්ඤායති ඉච්චාදි. කොස “ආස්සෙ වා”ති එත්ථ “ආස්සෙ”ති යොගවිභාගා ආස්ස ඵ හොති, යස්ස ද්විත්තෙ ඤෙයාති, ඤෙයාන්ති ඉච්චාදි. විජානිස්සති, විජානිස්සන්ති. කම්මෙ – “කාස්ස ස්සෙ”ති කාලොපෙ රස්සෙ ච කතෙ ඤාස්සති, ඤාස්සන්ති, විඤ්ඤායිස්සති, පඤ්ඤායිස්සති.

58. සකා කණාස්ස ඛ ඊආදො

සකස්මා කණාස්ස ඛො වා හොති ඊආදීසු. අසක්ඛි සක්ඛි, සක්ඛිංසු. අසක්ඛිස්ස, අසක්ඛිස්සංසු. සක්කුණෙ සක්කුණෙයා. සක්කුණාතු, සක්කුණන්තු.

අප=පාපුණනෙ, පපුඛ්ඛො, ‘සකා+පානං කුක+කු ණෙ’ති කුකනෙ සම්පත්ති පාපුණාති, පාපුණන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙපාපීයති, පාපීයන්ති. පාපුණිස්සති, පාපුණිස්සන්ති. කම්මෙ-පාපීයිස්සති, පාපීයිස්සන්ති. පාපුණි, පාපුණිංසු. කම්මෙ-පාපීයි, පාපීයිත්ථ. අපාපුණිස්ස. කම්මෙ-අපාපීයිස්ස. පාපුණෙ, පාපුණෙයා. කම්මෙ-පාපීයෙයා. පාපුණාතු, පාපුණන්තු. කම්මෙ-පාපීයතු ඉච්චාදි. (කායාදිනෙයො).

සු=සචනෙ,

25. ස්වාදීභි කණො

සුආදීභි ලච්චයෙ කණො හොති. කානුඛන්ධත්තා න චුද්ධි. ධම්මං සුණොති. පරස්සරලොපෙ සුණොන්ති. කම්මෙ-කොය දීසෙ සුයති, සුයන්ති. ද්විත්තෙ සුයාති සුයාන්ති+ච්චාදි. ඉඤාගමෙ සුණිස්සති, සුණිස්සන්ති. කම්මෙ-කායලොපෙ චුද්ධි. සොස්සති, සොස්සන්ති ඉච්චාදි. අසුණි සුණි, අසුණිංසු සුණිංසු.

60. නෙසු සුනො කණො+කණානං රොච

නෙසු ඊආදීසු සුනො පරෙසං කණො+කණානං රොච වා හොති. රකාරො අනුඛන්ධො. ටො සඛ්ඛාදෙසත්ථො. උස්ස ලොපෙ ද්විත්තං ඊස්ස සි ව. අස්සොසි, අස්සොසිංසු. ‘ඉංස්ස ව සිඤ’ති යොගච්චාගා සිඤ, අස්සොසිංසු, පච්චස්සොසුං. අසුයි, අසුයිත්ථ. අසුණිස්ස, නෙන අසුයිස්ස. සුණෙ සුණෙයා, සුණෙයාං. නෙන සුයෙ සුයෙයා. සුණාතු, සුණන්තු. සුයතු, සුයන්තු ඉච්චාදි.

ගි=සද්දෙ, ගිණොති. ගිණන්ති. ත්චං ගිණොසි. ගිණිස්සති, ගිණිස්සන්ති. අගිණිස්ස. ගිණෙයා. ගිණොතු ඉච්චාදි. චු=සංචරණෙ, ආචුණොති, ආචුණන්ති. ආචුණොසි ඉච්චාදි. සෙසෙසුපි යොජෙතඛ්ඛං. (ස්වාදිනෙයො).

තන=චිත්ථාරෙ,

26. තනාදිත්ථො

තනාදිතො කත්තරි ලච්චයෙ ඔ හොති. කිත්තිං තනොති, තනොන්ති ඉච්චාදි.

76. ඔවිකරණස්සු පරච්ඡක්කෙ

ඔවිකරණස්ස උ හොති පරච්ඡක්කවිසයෙ. තනුතෙ, තන්චන්තෙ. තනුසෙ, තනුවිහෙ. තන්චෙව, තන්චම්හෙ. කම්මෙම –

5,138. තනස්ස වා

තනස්ස වා ආ හොති කොය. පපුඛිබ්බො, පතායති. පතඤ්ඤති, පතායරෙ පතායන්ති පතඤ්ඤරෙ පතඤ්ඤන්ති+ච්චාදි. තථා විකරණලොපෙ ඉඤ්ඤාගමෙ ච තනිස්සති, තනිස්සන්ති. පතායිස්සති. අතනි, අතනිංසු. අතනිස්ස. පතායිස්ස. තනෙයාය, තනෙයායුං. තනොතු, තනොන්තු ඉච්චාදි.

කර=කරණෙ,

5,177. කරස්ස සොස්ස කුඛ්ඛ+කුරු+කයිරා

කරස්ස ස ඔකාරස්ස කුඛ්ඛාදයො වා හොන්ති න්ත+මාන+තායාදීසු. කුඛ්ඛති, කුඛ්ඛන්ති. කරොති, කරොන්ති. කරොසි, කරොථ.

23. කරස්ස සොස්ස කුං

කරස්ස ස ඔකාරස්ස කුං වා හොති මිමෙසු. කුම්මි කරොමි. කුම්ම කරොම. පරච්ඡක්කෙ කුරුතෙ කුඛ්ඛතෙ, කුඛ්ඛන්තෙ ඉච්චාදි. කයිරති, කයිරන්ති ඉච්චාදි. කම්මෙම-කායස්ස ද්විත්තෙ ඊස්ස රස්සො, කරියාති, කරියති චා ඉච්චාදි. “තච්චගචරණා” දිනා යෙ රස්ස යකාතෙ කයාති, කයාන්ති. බහුලාධිකාරා කම්මෙ ක්චචි ඉමිනා කයිරාදෙසෙ තෙන කයිරති, කයිරන්ති ඉච්චාදි. භවිස්සතිමිහි –

25. භාස්ස වා+භඩ් ස්සෙන

කරස්ස සොස්ස භාස්ස ච ආභඩ් වා හොති ස්සෙන සභ. කාභති, කාභන්ති ඉච්චාදි. ඉඤ්ඤාගමෙ කාභිති, කාභින්ති ඉච්චාදි. ආභඩාදෙසාභාවපක්ඛෙ කරිස්සති, කරිස්සන්ති ඉච්චාදි. අප්පතනෙ –

24. කා ඊආදීසු

කරස්ස ස ඔකාරස්ස කා හොති චා ඊආදීසු.

44. දීසා ඊස්ස

දීසතො පරස්ස ඊස්ස සි වා හොති. අකාසි. ඊලොපෙ අකා, අකංසු. ඔස්ස සිආදෙසෙ අකාසි. සිඤ්ඤාගමෙ අකාසිත්ථ. අකාසි, අකාසිං, අකාසිමිහ. අඤ්ඤත්තු අකරිකරි, අකරිංසු කරිංසු අකංසු ඉච්චාදි. තෙන අකරිසි ඉච්චාදි. අකරිස්ස

ඉච්චාදි. කම්මෙ-අකර්මිස්ස ඉච්චාදි. එයාදිමිහි “ක්චචි විකරණානං”ති ඔව්කරණලොපෙ කරෙකරෙයා, කරෙය්‍යං ඉච්චාදි. කුඛ්ඛෙ කුඛ්ඛෙයා ඉච්චාදි.

71. චා

කයිරා පරස්ස එයාස්ස ටා හොති. සො කයිරා.

70. කයිරො+යාස්සෙ+ය්‍යුමාදීනං

කයිරා පරස්ස එය්‍යුමාදීනං එයාස්ස ලොපො හොති. කයිරං. ත්චං කයිරාසි, කයිරාථ. කයිරාමි, කයිරාම.

72. එඨස්සා

කයිරා පරස්සෙ+ඨස්ස ආ හොතීතිආදිස්ස එස්ස ආ හොති. කයිරාථ ධිරො. කම්මෙ-කරියෙයා, කරියෙය්‍යු+මිච්චාදි. කරොතු කුරුතු වා, කුඛ්ඛන්තු කරොන්තු ඉච්චාදි. පරච්ඡක්කෙ-කුරුතං, කුඛ්ඛන්තං. කුරුස්සු කරස්සු ඉච්චාදි. “එඔන+ම චණ්ණෙ”ති අකාරො. කුරුච්චො, කුඛ්ඛෙ, කුඛ්ඛාමසෙ. කම්මෙ-කරියතු ඉච්චාදි.

5,133. කරොතිස්ස ඛො

පාදිතො පරස්ස කරස්ස ක්චචි ඛ හොති. අභිසඛ්ඛරොති ඉච්චාදි. සඛ්ඛන්ථ යොජෙතඛ්ඛං. “තදමිනා”දිනා ඛාදෙසෙ අභිසංඛාසිති විසෙසො. සක=සත්තියං, සක්කොති ඉච්චාදි. අප=පාපුණනෙ, පපුඛ්ඛො, පජ්ජොති ඉච්චාදි. (තනාදිනොයො).

චුර=චෙයො,

1,15. චුරාදිතො ණි

චුරාදිහි ක්‍රියත්චෙහි සකත්චෙ ණි පරො හොති. “ණිණාප්‍යාපිහි චා”ති විකජ්ජෙන ලො. ධනං චොරයති චොරෙති ඉච්චාදි. කම්මෙ-චොරියති ඉච්චාදි. චොරයිස්සති චොරෙස්සති ඉච්චාදි. කම්මෙ-චොරියස්සති ඉච්චාදි. අචොරයි චොරයි අචොරෙසි චොරෙසි ඉච්චාදි. අචොරයිස්ස ඉච්චාදි. කම්මෙ-අචොරියස්ස ඉච්චාදි. චොරයෙ චොරයෙයා ඉච්චාදි. චොරෙතු චොරෙන්තු ඉච්චාදි.

චින්ත=චින්තායං, සංයොගත්තා න චුද්ධි, චින්තෙති චින්තයති, චින්තෙත්ති. කම්මෙ-චින්තීයති, චින්තීයන්ති ඉච්චාදි. මන්ත=ගුත්තභාසනෙ, මන්තෙති මන්තයති ඉච්චාදි. පාල=රක්ඛණෙ, සො ධම්මං පාලෙති පාලයති. තෙන පාලීයති+ච්චාදි. (චුරාදිනොයො).

භූවාදි ච රුධාදි ච, දිවාදි ච තුදාදි යො;

ඡායාදී කියාදී ස්වාදී ව, තනාදී ව චුරාදයො.

(විකරණවිධානං).

5.1. තිජ+මානෙහි බ+සා බමා+වීමංසාසු

බන්තියං තිජා, වීමංසායං මානා ව බ+සපච්චයා හොන්ති යථාක්කමං. තිජ=නිසානෙ, අකාරස්සා+පයොගො. බෙ “ලභුස්සුපන්තස්සා”ති පත්තෙ+කාරස්ස “අඤ්ඤත්‍රාපී”ති පටිසෙධො. යකාරච්ඡේතබ්‍යඤ්ඤාස්ස “පරරූප+මයකාරෙ බ්‍යඤ්ඤානෙ”ති පරරූපඤ්ච. “චතුත්ථදුතියා” දිනා පයමක්ඛරකකාරෙ ව “බජසාන+මෙකස්සරො+දි ද්වෙ”ති තික්ඛ තික්ඛ ඉති ද්විභාවෙ “ලොපො+නාදිබ්‍යඤ්ඤාස්සා”ති ආදිතො+ඤ්ඤස්ස බ්‍යඤ්ඤාස්ස ලොපෙ ව කතෙ තිතික්ඛාධාතුතො ත්‍යාගිපච්චය+ලච්චකරණාති. තිතික්ඛති ඉච්චාදි පුරිමසමං. කම්මෙ-තිතික්ඛියති ඉච්චාදි. ඉතො පරං කම්මොදාහරණං න කරිස්සාම.

මාන=පුජායං+තිමස්මා සපච්චය, ද්විත්තාදිමිති කතෙ “මානස්ස වී පරස්ස ව මං”ති පුබ්බමානස්ස වී ව පරමානස්ස මඤ්ච හොති. වීමංසධාතුතො තිජච්චයාදිමිති කතෙ වීමංසති ඉච්චාදි. තිතික්ඛියසති, වීමංසියසති ඉච්චාදි. එව+මුපරිපි අජ්ජනනාදිසුපි යොජෙතබ්බං. පයොජකත්තා ණි, “ණිණාප්‍යාපීහි වා”ති ලච්චකරණං, තෙජයති තෙජෙති. තථා චුරාදිත්තා න ලච්චකරණං, මානායති මානෙති.

5.2. කිතා තිකිච්ඡා+සංසයෙසු ඡො

තිකිච්ඡායං සංසයෙ ව චත්තමානා කිතා ඡො හොති. කිත=නිවාසෙ, ඡපච්චයෙ පුබ්බෙච පරරූපාදිමිති ව කතෙ “කිතස්සා+සංසයෙ වා”ති ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස තිආදෙසෙ තිකිච්ඡධාතුතො ත්‍යාගයො. තිකිච්ඡති, තිකිච්ඡන්ති+ච්චාදි. විපුබ්බතො කිතා ඡපච්චයාදිමිති කතෙ “කචග්ගහානං වචග්ගඡා”ති ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස කස්ස වො. විචිකිච්ඡති, විචිකිච්ඡන්ති+ච්චාදි. පයොජකත්තා කෙතයති+ච්චාදි පුරිමසමං.

5.3. නින්දායං ගුප+බධා බස්ස හො ව

නින්දායං ගුප+බධෙහි ඡො හොති බස්ස හො ව. ගුප=රක්ඛනෙ+තීමස්මා ඡපච්චයෙ “අඤ්ඤත්‍රාපී”ති ඔත්තාභාවෙ ව පරරූපාදිමිති “කචග්ගහා” දිනා ගස්ස ඡෙ ව කතෙ “ගුපිස්සුස්සා”ති ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස උස්ස ඉ හොති. ත්‍යාගි+ලච්චකරණාදිමිති ජිගුච්ඡති ඉච්චාදි. නින්දායං-බධ=බන්ධනෙ+තීමස්මා ඡපච්චයෙ ව ඉමිනාව බස්ස හකාරෙ ව පරරූපෙ පයමක්ඛරෙ හච්ඡහච්ඡඉති ද්විත්තෙ අනාදිබ්‍යඤ්ඤාස්ස ලොපෙ “චතුත්ථදුතියානං තතියපයමා”ති ද්විත්තෙ පුබ්බස්ස හස්ස බකාරෙ “බජසෙස්චස්සී”ති ඉකාරෙ දීසෙ ව කතෙ

බිභවිෂ්ඨාතුතො ත්‍යාදයො හොන්ති. බිභවිෂති, බිභවිෂන්ති ඉච්චාදි. අඤ්ඤත්‍ර ගොපෙනි+ච්චාදි.

5,4. තුංස්මා ලොපො වි+ච්ඡායං නෙ

තුමන්තතො ඉච්ඡාය+මත්ථෙ නෙ ඛ+ස+ඡා හොන්ති බහුලං, තුංපච්චයස්ස ලොපො ච හොති, සුතත්තා. භුජ=පාලන+ඡ්ඤොභාරෙසු. භොජනායාති විග්ගය්හ “තුං+තායෙ”ච්චාදිනා තුංපච්චයෙ “ලහුස්සුපන්තස්සා”ති ඔකාරෙ පරරුපෙ ච කතෙ හොන්තු+මිච්ඡතීති විග්ගය්හ ඉමිනා බපච්චයෙ තුංපච්චයස්ස ඉමිනා ච ලොපෙ “නිමිත්තාභාවෙ නෙමිත්තිකස්සාපි ච අභාවො”ති ඤායා පරරුපමකාරානං අභාවෙ බස්ස පරරුප+බකාරාදිමිහි ච කතෙ භුක්ඛ භුක්ඛ ඉති ද්විත්තෙ තතියබකාරො හොති, බුභුක්ඛධාතුතො ත්‍යාදයො හොන්ති, බුභුක්ඛති, බුභුක්ඛන්ති ඉච්චාදි.

ඡි=ජයෙ, ජයනාය ඉති විග්ගය්හ පුරෙ විය තුමාදිමිහි කතෙ ඡෙතු+මිච්ඡතීති විග්ගය්හ සජ්පච්චයෙ ඡිස ඡිස ඉති ද්විත්තෙ අනාදිධ්‍යාඤ්ජනලොපෙ ද්විත්තෙ පරස්ස ඡිස්ස “ඡිභරානං ගි”ති ගි. ඡිගිංසධාතුතො ත්‍යාදිසු ඡිගිංසති, ඡිගිංසන්ති ඉච්චාදි.

සස=අදනෙ, සසිතු+මිච්ඡති ඡ්ජපච්චයාදිමිහි පුරෙ විය කතෙ සස්ස “කවග්ගහා”දිනා ඤෙ ඤස්ස “චතුත්ථදුතියා” දිනා ජකාරෙ “බජසෙස්චස්සි”ති ඉකාරෙ ච කතෙ ඡිසච්ඡධාතුතො ත්‍යාදයො හොන්ති. ඡිසච්ඡති, ඡිසච්ඡන්ති+ච්චාදි.

5,5. ඊයො කම්මා

ඉච්ඡාකම්මතො ඉච්ඡාය+මත්ථෙ ඊයපච්චයො හොති. පුත්ත+මිච්ඡතීති ඊයපච්චයෙ ඊයාදිචුත්තිත්තා “ඵකත්ථතායං”ති විභත්තිලොපො. පුත්තියති, පුත්තියන්ති+ච්චාදි.

5,6. උපමානා+චාරෙ

කම්මතො උපමානා ආචාරත්ථෙ ඊයො හොති. පුත්ත+මිච්චා+චරති පුත්තියති සිස්සං, පුත්තියන්ති+ච්චාදි.

5,7. ආධාරාති

ඊයො හොති. කුටිය+මිච්චා+චරති කුටියති පාසාදෙ. පාසාදෙචා+චරති පාසාදියති කුටියං, පාසාදියන්ති+ච්චාදි.

5,8. කත්තුතො+පමානා

කත්තුතො+පමානා ආචාරත්මෙ ආයො හොති. පබ්බතො ඉවා+වරති සීලාදිගුණයොගතොති පබ්බතායති යොගී, පබ්බතායධාතුතො තායාදයො.

5,9. ව්‍යත්මෙ

කත්තුතො අභුතතබ්භාවෙ ආයො හොති බහුලං. භුසොති පයමන්තතො අභුසො භුසො භවතීති භුසායති, භුසායන්ති ඉච්චාදි. “විච්ඡාහික්ඛඤ්ඤසු ද්වෙ”ති ආහික්ඛඤ්ඤත්මෙ ද්විත්තෙ අපටපටා පටපටා භවතීති ආයෙ පටපටායති, පටපටායන්ති+ච්චාදි. අලොහිතො ලොහිතො භවති ලොහිතායති.

5,10. සද්දාදීනි කරොති

සද්දාදීනි දුතියන්තෙහි කරොතීති අස්මිං අත්මෙ ආයො හොති. සද්දං කරොති සද්දායති. එවං වෙරායති, කලහායති, ධූපායති+ච්චාදි.

5,11. නමොත්ච+ස්සො

නමොඉච්චස්මා කරොතීති අස්මිං අත්මෙ අස්සො හොති. නමො කරොතීති අස්මිං අත්මෙ අස්සපච්චයෙ තායාදයො හොන්ති, තලාගතං නමස්සති, නමස්සන්ති ඉච්චාදි.

5,12. ධාත්වත්මෙ නාමස්මි

නාමස්මා ධාත්වත්මෙ බහුල+මි හොති. භත්ථිනා අතික්කමතීති ඉපච්චයෙ ලච්චකරණ+එකාර+අයාදෙසෙසු කතෙසු අතිභත්ථයති. එවං වීණාය උපගායති උපවීණායති, විනයං දළ්භං කරොති දළ්භයති, විසුද්ධා හොති රත්ති විසුද්ධායති, කුසලං පුච්ඡති කුසලායති+ච්චාදි.

5,13. සච්චාදීහා+පි

සච්චාදීනි ධාත්වත්මෙ ආපි හොති. සච්ච+මාවික්ඛතීති ආපිමිහි තායාදිපච්චයෙ “ණ+ණාප්‍යා+දීනි වා”ති ලච්චකරණ+එ+අයාදෙසා. සච්චාපයති, සච්චාපෙති ඉච්චාදි. අත්ථ+මාවික්ඛති අත්ථාපයති. එවං වෙදාපයති. සුක්ඛං කරොතීති සුක්ඛාපයති සුක්ඛාපෙති ඉච්චාදි.

5,16. පයොජකඛ්‍යාපාරෙ ණාපි ව

කත්තාරං යො පයොජෙති, තස්ස ඛ්‍යාපාරෙ ක්‍රියත්ථා ණ+ණාපි හොන්ති බහුලං.

ණපච්චයො උචණ්ණන්තා, ආතො ණාපෙව හොති+හ;
ද්වෙ ද්වෙ+කො හොති වා සෙසෙ, බහුලංතායනුචුත්තියා.

අකම්මකාපි හොන්තෙව, ණි+ණාප්‍යන්තා සකම්මකා;
සකම්මකා ද්විකම්මා+ස්සු, ද්විකම්මා ච තිකම්මකා.

තස්මා කත්තරි කම්මෙ ච, ණි+ණාපිනං තු සම්භවො;
න භාවෙ සුද්ධකත්තා තු, කම්මං හොති පයොජකෙ.

නායාදීනං පධානඤ්ච, අපධානං දුභාදීනං;
සුද්ධකත්තා ණි+ණාපිසු, කම්ම+මක්ඛ්‍යාත ගොචරං.

හවිතුං පයොජයතීති අත්ථෙ ඉමිනා ණිජ්ජච්චයො. ණකාරො ණානුබන්ධකාරියත්ථො. “යුවණ්ණාන+මෙ+ඔ පච්චයෙ”ති ඔකාරෙ “ආයා+වා ණානුබන්ධෙ”ති ණානුබන්ධෙ ආවාදෙසො. ත්‍යාගිමිහි “ණි+ණාප්‍යා+පිහි චා”ති ලච්චකරණෙ එකාරෙ “එඔන+මයවා සරෙ”ති අයාදෙසො. සො සමාධිං භාවයති භාවෙති, භාවයන්ති භාවෙන්ති+ච්චාදි. කම්මෙ-තෙන සමාධි භාවීයති+ච්චාදි. එත්ථ “දීසො සරස්සා”ති කො ඉකාරස්ස දීසො. භාවයිස්සති භාවෙස්සති, භාවයිස්සන්ති භාවෙස්සන්ති+ච්චාදි. අජ්ජතනෙ ඊස්ස සිමිහි අභාවෙසි භාවෙසි, අභාවයි භාවයි, අභාවයිංසු භාවයිංසු. පරස්සරලොපෙ අභාවෙසුං භාවෙසුං, අභාවයිංසු භාවයිංසු, අභාවයුං භාවයුං ඉච්චාදි. කම්මෙ-අභාවීයි භාවීයි ඉච්චාදි. අභාවීස්ස අභාවයිස්ස, අභාවීස්සංසු අභාවයිස්සංසු. කම්මෙ-අභාවයිස්සං ඉච්චාදි. භාවෙ භාවෙය්‍ය ඉච්චාදි. කම්මෙ-භාවීයෙය්‍ය ඉච්චාදි. භාවයතු භාවෙතු ඉච්චාදි. කම්මෙ-භාවීයතු ඉච්චාදි.

පච්චිතුං පයොජෙතීති අත්ථෙ ණි+ණාපි හොන්ති. සො දෙවදත්තෙන ඔදනං පාවයති පාවෙති ඉච්චාදි, තථා පාවාපයති පාවාපෙති+ච්චාදි. කම්මෙ-සො තෙන දෙවදත්තෙන ඔදනො පාවීයති පාවාපීයති+ච්චාදි, හවිස්සත්‍යාදීසුපි යොජෙතඛ්ඛිං.

ගන්තිතුං පයොජෙතීති අත්ථෙ සො තං පුරිසං ගාමං ගමයති ගමෙති ගච්ඡාපයති ගච්ඡාපෙති+ච්චාදි. කම්මෙ-තෙන සො ගාමං ගමීයති ගච්ඡාපීයති+ච්චාදි.

ගුහ=සංචරණෙ, ගුහිතුං පයොජෙතීති ණිමිහි “ගුහීස්ස සරෙ”ති දීසො. ගුහයති, ගුහයන්ති ඉච්චාදි.

දිස+දුස=අජ්ජිනියං, දුසිතුං පයොජෙතීති ණිමිහි “ණිමිහි දීසො දුසස්සා”ති දීසෙ දුසයති+ච්චාදි.

තථා ඉච්ඡන්තං පයොජයති ඉච්ඡාපයති ඉච්ඡාපෙති, එසයති එසෙති. නියච්ඡන්තං පයොජයති නියමයති නියමෙති. තථා ආසයති ආසෙති, අච්ඡාපයති

අවිඡාපෙනි. ලාභයති ලාභෙනි, එවං වාසයති වාසෙනි, වාසාපයති වාසාපෙනි. වාහයති වාහෙනි, වාහාපයති වාහාපෙනි+ච්චාදි. එවං ජීරයති, මාරයති, දස්සයති ඉච්චාදි. හු=සත්තායං, පහොන්තං පයොජයති පභාවයති පභාවෙනි ඉච්චාදි. සායයති සායාපයති සායාපෙනි. නායාපයති නායාපෙනි. පතිට්ඨාපයති පතිට්ඨාපෙනි. රස්සෙ පතිට්ඨපෙනි. හන්තුං පයොජයතීති ණි+ණාපී, “හනස්ස ඝාතො ණානුබන්ධෙ”ති ඝාතාදෙසෙ ඝාතයති ඝාතෙනි. තථා ජුභාවයති ජුභාවෙනි, ජභාපයති ජභාපෙනි. භාපයති භාපෙනි. දාපයති දාපෙනි. විධාපයති විධාපෙනි, පිදභාපයති පිදභාපෙනි. (භූවාදිනසො).

ඉදානි රුධාදිඅට්ඨගණා දස්සියන්තෙ-රොධයති රොධෙනි. දෙවයති දෙවෙනි. තොදයති තොදෙනි. ජයාපයති ජයාපෙනි. වික්කයති වික්කයාපෙනි. සාවයති සාවයෙනි. විතානයති විතානයෙනි. වොරාපයති වොරාපෙනි ඉච්චාදි.

බාදීහි පච්චයන්තෙහි, අපි හොන්ති ණි+ණාපයො;
ණි+ණාපිනා+නකානානං, දස්සනඤ්චෙන්ථ සාධනං.

තිතික්ඛන්තං පයොජයති තිතික්ඛෙනි තිතික්ඛාපෙනි, තිකිච්ඡයති තිකිච්ඡෙනි තිකිච්ඡාපයති තිකිච්ඡාපෙනි. එවං බුභුක්ඛෙනි බුභුක්ඛාපෙනි. පබ්බතායයති. පුත්තීයයති ඉච්චාදි. (බාදිපච්චයනසො).

ඉති පයෝගසිද්ධියං ත්‍යාගිකණ්ඩො ඡට්ඨො.

7. බාදිකණ්ඩ

අථ ධාතුහිසෙව භාව+කම්ම+කත්තු+කරණාදිසාධනසහිතං බාදිවිධානං ආරභීයතෙ -

“තිජමානෙහි බසා බමාවීමංසාසු” ඉච්චාදීහි පච්චයවිධානඤ්ච පරරූපද්විත්තාදිකාරියඤ්ච ත්‍යාගිකණ්ඩෙ චුත්තනයෙනෙව ඤාතබ්බං. තිතික්ඛනං තිතික්ඛා, “ඉත්ථිය+මණක්තිකයකයා ච” ඉති සුත්තෙන අපච්චයො ච “ඉත්ථිය+මත්චා”ති ආපච්චයො ච හොති. තථා වීමංසනං වීමංසා. “කිතා තිකිච්ඡාසංසයෙසු ඡො”ති ඡප්පච්චයාදිමිහි කතෙ තිකිච්ඡනං තිකිච්ඡා, විචිකිච්ඡනං විචිකිච්ඡා. ගුප=ගොපනෙ, බධ=බන්ධනෙනි ඉමෙහි ධාතුහි “නින්දායං ගුප+බධා බස්ස හො ච” ඉති ඡප්පච්චයාදිමිහි ච ද්විත්තෙ පරබකාරස්ස ඉමිනා භකාරෙ ච කතෙ අපච්චයාදි හොති. ඡ්ගුච්ඡනං ඡ්ගුච්ඡා, බිභච්ඡනං බිභච්ඡා. “තුංස්මා ලොපො වි+ච්ඡායං තෙ” ඉති ඉච්ඡාය+මත්ථෙ ඛ+ස+ඡප්පච්චයා හොන්ති. භුජ=පාලනඡ්ඤ්ඤාහාරෙසු, බුභුක්ඛනං බුභුක්ඛා. ඡි=ඡයෙ, ඡ්ගිංසනං, ඡ්ගිංසා. සස=අදනෙ, ඡ්සච්ඡනං ඡ්සච්ඡා.

27. භාවකම්මෙසු තබ්බානියා

තබ්බානියා ක්‍රියත්ථා පරෙ භාවකම්මෙසු භවන්ති, බහුලංචිධානා කත්තුකරණාදීසුපි. භූ=සත්තායං, ‘‘යුචණ්ණාන+මෙ ඔපච්චයෙ’’ති ඔකාරෙ ‘‘උභ්‍යාසද්දනස්සා’’ති උභ්‍යාගමො, ඤ්ඤකාරො ආද්‍යාවයවත්ථො. ඔස්ස ‘‘ඵඔන+ මයවා සරෙ’’ති අවාදෙසො, භූයතෙති භව්තබ්බං භවතා භවතීයං. භාවස්සෙ+කත්තා ඵකචචනමෙච, තඤ්ච නපුංසකලිඨිගං.

තබ්බාද්‍යාහිනිතො භාවො,
දබ්බමීච පකාසතීති-බහුචචනඤ්ච භොති.

කම්මෙ-අභිපුබ්බො, අභිභූයතෙ අභිභූයිත්ථ අභිභූයිස්සතෙති අභිභව්තබ්බො කොධො පණ්ඨිතෙන, අභිභව්තබ්බා තණ්හා, අභිභව්තබ්බං දුක්ඛං. ඵචං අභිභවතීයො අභිභවතීයා අභිභවතීයං, කම්මෙ අභිධෙයාස්සෙච ලිඨිගචචනානි.

විසෙස්සලිඨිගාතබ්බාදී, තත්ථා+දො පඤ්ච භාවජා;
නපුංසකෙ සියුං භාවෙ, ක්තො වා+නො අකත්තරී.

භාවස්මිං සණ පුමෙ ඵචං, ඉයුචණ්ණා ගභාදීජො;
අපච්චයොපි වා+සංඛ්‍යා, තු+මාදිත්චන්තකා සියුං.

ඉතො පරං උපසග්ගපුබ්බතා ච කාලත්තයස්ස වාක්‍යාගභණඤ්ච චුත්තනයෙන ඤාතබ්බං, තස්මා අනුරූපවාක්‍යමෙච දස්සයිස්සාම –

ආස=උපචෙසනෙ, ආසනෙ ආසිතබ්බං තයා ආසනීයං. කම්මෙ-උපාසීයතීති උපාසිතබ්බො ගුරු උපාසනීයො. සි=සයෙ, ඵ+අයාදෙසා, සයනං සයිතබ්බං සයනීයං තයා. අතිසීයතීති අතිසයිතබ්බො කටො තෙ අතිසයනීයො. පද=ගමනෙ, ‘‘පදාදීනං ක්චචී’’ති යුක, කකාරො කානුබන්ධකාරියත්ථො, උකාරො උච්චාරණත්ථො, දස්සජො පුබ්බරූපඤ්ච, උජ්ජජ්ජනං උජ්ජජ්ජිතබ්බං උජ්ජජ්ජනීයං. පටිපජ්ජීයතීති පටිපජ්ජිතබ්බො මග්ගො පටිපජ්ජනීයො. බුධ=ඤාණෙ, බුජ්ඣතෙති බුජ්ඣිතබ්බො ධම්මො බුජ්ඣනීයො. සු=සචනෙ, සුයතෙති සොතබ්බො ධම්මො, ඤ්ඤිමහි නාගමෙ ‘‘තථනරානං ටයණලා’’ති ණෙ ච කතෙ ‘‘න තෙ කානුබන්ධ+නාගමෙසු’’ති ඔකාරාභාවො. සුණිතබ්බො, සචනීයො. කර=කරණෙ –

95. පරරූප+මයකාරෙ ඛ්‍යාසද්දනෙ

ක්‍රියත්ථාන+මන්තඛ්‍යාසද්දනස්ස පරරූපං භොති යකාරතො අඤ්ඤස්මිං ඛ්‍යාසද්දනෙ. කරීයතීති කත්තබ්බො ධම්මො, කත්තබ්බා පූජා, කත්තබ්බං කුසලං.

119. තුං+තුන+තඛිබ්බෙසු වා

තුමාදීසු කරස්සා හොති වා. කාතඛිබ්බං හිතං.

171. රා නස්ස ණො

රන්තතො ක්‍රියත්ථා පච්චයනකාරස්ස ණ හොති. කරණීයො.

හර=හරණ, හරියතීති හරිතඛිබ්බො හරණීයො. ගහ=උපාදානෙ “මං වා රුධාදීනං”ති අන්තසරා පරොමං වා හොති. මකාරො+නුබන්ධො. “ණො නිග්ගහිතස්සා”ති නිග්ගහිතස්ස ණො, සංගය්හතීති සංගණහිතඛිබ්බො සංගණහතීයො, “තථනරා”දීනා ණකාරෙ ගහණීයො. රම=කීලායං, රමීයතීති රමණීයො විහාරො. ආප=පාපුණනෙ, “සකාපානං කුකකු ණො”ති එත්ථ ‘සකාපානං කුක+කු’ති යොගවිභාගා කු, උආආගමෙ නාගමස්ස ණො ච කතෙ පාපීයතීති පාපුණිතඛිබ්බො. පරරුපෙ පත්තඛිබ්බො, පාපුණතීයො, පාපතීයො.

96. මනානං නිග්ගහීතං

මකාර+නකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං නිග්ගහීතං හොත්‍ය+යකාරෙ බ්‍යඤ්ජනෙ. වග්ගන්තං, ගමීයතීති ගන්තඛිබ්බො. ගමිතඛිබ්බං ගමනීයං. බන=බණ=අචදාරණ, නිග්ගහීතං වග්ගන්තත්තඤ්ච, බඤ්ඤතෙති බන්තඛිබ්බං ආවාටං බනිතඛිබ්බං බනනීයං. හන=හිංසායං, හඤ්ඤතෙති හන්තඛිබ්බං හනිතඛිබ්බං හනනීයං. මන=ඤාණ, මඤ්ඤතෙති මන්තඛිබ්බො මනිතඛිබ්බො. “පදාදීනං ක්චචී”ති යුක, චවග්ගාදිමිහි කතෙ මඤ්ඤිතඛිබ්බං මඤ්ඤනීයං.

පුජ=පුජායං, “චුරාදිතො ණී”ති ණිමිහි ඤාකාරස්ස ගුරුත්තා ඔකාරාචුත්ති “යුචණ්ණාන+මෙඔ පච්චයෙ”ති එකාරෙ පුජෙතඛිබ්බො උමිහි අයාදෙසෙ පුජයිතඛිබ්බො පුජනීයො හගවා.

කත්තරි-යා=පාපුණනෙ, නීයතීති නියානීයො මග්ගො, ගච්ජන්තීති ගමනීයා හොගා. කරණ-නහ=සොචෙයො, නහායන්ත්‍ය+නෙතාති නහානීයං චුණ්ණං. සම්පදානෙ-දා=දානෙ, සං+පපුබ්බො, සම්මා පදීයතෙ අස්සාති සම්පදානීයො බ්‍රාහ්මණො.

28. ස්‍යණ

භාවකම්මෙසු ක්‍රියත්ථා පරො ස්‍යණ හොති බහුලං. උමිහි කත්තඛිබ්බං කාරියං. හර=හරණ, හරියතීති හාරියං. හර=හරණ, හරිතඛිබ්බං හාරියං. ලහ=ලාහෙ, “වග්ගලසෙහි තෙ”ති පුබ්බරුපහකාරෙ “චතුත්ථදුතියා” දීනා තතියක්ඛරෙ ච කතෙ ලහිතඛිබ්බං ලබ්භං.

චච=බ්‍යත්තචචනෙ,

98. කඟා වජනං ඝානුබන්ධෙ

ඝානුබන්ධෙ වකාර+ජකාරන්තානං ක්‍රියත්ථානං ක+ඟා හොන්ති යථාක්කමං.

84. අස්සා ණානුබන්ධෙ

ණකාරානුබන්ධෙ පච්චයෙ පරෙ උපන්තස්ස අකාරස්ස ආ හොති. වචනං වුච්චතෙති වාකායං. හජ=සෙව්‍යයං, හජනීයං භාග්‍යං, ජස්ස ගකාරො. චි=චයෙ, වයනං වීයතීති වා වෙය්‍යං. යස්ස ද්විත්තං.

5,122. නිතො විස්ස ඡො

නිතො පරස්ස විස්ස ඡො හොතීතිආදිවකාරස්ස ඡො. විනිච්ඡයතීති විනිච්ඡෙය්‍යං, නාගමෙ විනිච්ඡිනිතබ්බං. එ+අයාදෙසෙසු විනිච්ඡෙතබ්බං විනිච්ඡනීයං. නි=පාපනෙ, නීයතීති නෙය්‍යො නෙය්‍යා නෙය්‍යං, නෙතබ්බං.

29. ආස්සෙ+ච

ආකාරන්තතො ක්‍රියත්ථා ඝාණං හොති භාවකම්මෙසු ආස්ස එ ව. දා=දානෙ, දාතබ්බං දෙය්‍යං. පා=පානෙ, පීයතීති පෙය්‍යං. මා=මානෙ, මීයතීති මෙය්‍යං. ඤා=අචබ්බොධනෙ, ඤායතීති ඤෙය්‍යං ඤාතබ්බං, උමිභි නාගමො “ඤාස්ස නෙ+ජා”ති ඤාස්ස ඡාදෙසෙ ඡානිතබ්බං, විජානීයං. බා=පකථනෙ, සංබාතබ්බං සංබෙය්‍යං.

30. වදාදීභි යො

වදාදීභි ක්‍රියත්ථෙභි යො හොති බහුලං භාවකම්මෙසු. වද=වචනෙ, වදනං වජ්ජතීති වා වජ්ජං. මද=උම්මාදෙ, මදනං මජ්ජතෙ අනෙතාති වා මජ්ජං. ගමනං ගම්මතෙති වා ගම්මං. ගද=වචනෙ, ගජ්ජතෙ ගදනීයං වාති ගජ්ජං. පද=ගමනෙ, පජ්ජනීයං පජ්ජං ගාථා. අද+බාද=භක්ඛනෙ, බජ්ජතීති බජ්ජං බාදනීයං. දම=දමනෙ, දම්මතෙති දම්මො දමනීයො.

භුජා+න්තෙති ගණසුත්තෙන අන්තෙ වත්තබ්බෙ යපච්චයො.

83. ලහුස්සුපන්තස්සති

ලහුභූතස්ස උපන්තස්ස ඉයුචණ්ණස්ස එඛි හොන්ති යථාක්කමං. යස්ස පුබ්බරූපෙ භුඤ්ජිතබ්බොති හොජ්ජො ඔදනො, හොජ්ජො යාගු.

31. කිච්ච සච්ච භච්ච භබ්බ ලෙයායා

එතෙ සද්දා යපච්චයන්තා නිපච්චන්තෙ. කර=කරණෙ, ඉමිනා නිපාතනා යෙ කිච්චාදෙසෙ ච කතෙ පුබ්බරූපං, කත්තබ්බං කිච්චං. භන=භිංසායං, සච්චාදෙසාදිමිහි කතෙ භනනං භඤ්ඤතෙති චා සච්චං. භර=භරණෙ, භච්චාදෙසාදිමිහි කතෙ භරණියො භච්චො. භු=සත්තායං, යමිහි ඔකාරෙ ඉමිනා අචාදෙසෙ භවතීති භබ්බො. ලිභ=අස්සාදනෙ, යමිහි ඉමිනා භස්ස යකාරෙ ලෙහිතබ්බං ලෙයායං, එකාරච්චද්ධි.

32. ගුහාදීහි යක

ගුහාදීහි ක්‍රියත්ථෙහි භාවකම්මෙසු යක හොති. ගුහ=සංචරණෙ, “ලභුස්සුපන්තස්සා”ති සම්පත්තස්ස ඔකාරස්ස “න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු”ති පටිසෙධො. “භස්ස විපල්ලාසො”ති විපල්ලාසෙ ගුහනං ගුහිතබ්බං ගුය්හං. දුහ=පපුරණෙ, දොහනං දුය්හතීති චා දුය්හං. සාස=අනුසිට්ඨියං -

117. සාසස්ස සිස වා

සාසස්ස සිස වා හොති කානුබන්ධෙ. පුබ්බරූපං, සාසියතීති සිස්සො.

සිද්ධා එවෙ+තෙ තබ්බාදයො පෙසා+තිසග්ග+ප්පත්තකාලෙසු ගමාමානෙසුපි, සාමඤ්ඤෙන විධානතො. පෙසනං - “කත්තබ්බ+මීදං භවතා”ති ආණාපනං අප්ඤ්ඤෙසනඤ්ච. අතිසග්ගො නාම “කි+මීදං මයා කත්තබ්බං”ති පුට්ඨස්ස “පාණො න භන්තබ්බො”තිආදිනා පටිපත්තිදස්සනමුඛෙන කත්තබ්බස්ස අනුඤ්ඤා. පත්තකාලො නාම සම්පත්තසමයො. යො කිච්චකරණසමයං උපපරික්ඛිත්චා කරොති, තස්ස සමයාරොචනං, න තත්ථ අප්ඤ්ඤෙසන+මත්ථී. හොතා බලු කටො කත්තබ්බො කරණියො කාරියො කිච්චො” එවං ත්වයා කටො කත්තබ්බො, හොතො හි පත්තො කාලො කටකරණෙ.

එවං උද්ධමුහුත්තෙපි චත්තමානතො පෙසාදීසු සිද්ධා එව. තථා අරහෙ කත්තරි සත්තිවිසිට්ඨෙ ච පතීයමානෙ, ආචස්සකා+ධමීණතාවිසිට්ඨෙ ච භාචාදො සිද්ධා. උද්ධං මුහුත්තතො-හොතා කටො කත්තබ්බො. හොතා රජ්ජං කාතබ්බං, භවං අරහො. හොතා භාරො චහිතබ්බො, භවං සක්කො. හොතා අචස්සං කටො කත්තබ්බො. හොතා නික්ඛො දාතබ්බො.

33. කත්තරි ල්ලු+ණ්කා

කත්තරි කාරකෙ ක්‍රියත්ථා ල්ලු+ණ්කා හොන්ති. කර=කරණෙ, පරරූපෙ “ල්ලු+පිතාදින+මා සිමිහි”ති ආ සිලොපො ච. කරොතීති කත්තා. එවං භරතීති

හත්තා. හරතීති හත්තා. හිදතීති හෙත්තා, එකාරො, උමිහි හෙදිතා. ඡන්දතීති ඡෙත්තා. භොජනස්ස දාතා භොජනදාතා. සන්ධාතීති සන්ධාතා. වචතීති වත්තා. ඔකාරපරරූපෙසු භුඤ්ජතීති භොත්තා. “පදාදීනං ක්වච්චි”ති යුකාගමො, බුජ්ඣතීති බුජ්ඣතා. ජානාතීති ඤාතා. ඡන්දතීති ඡෙතා. සුභාතීති සොතා. “උ+ලස්සෙ”ති උඤ්ජ එකාරෙ ගණ්හතීති ගහෙතා. භවතීති භවිතා. සරතීති සරිතා. “මනානං නිග්ගහීතං”ති මස්ස නිග්ගහීතෙ වග්ගන්තෙ ච ගච්ජතීති ගන්තා. නකාරන්තානම්පි නිග්ගහීතං, ඛනතීති ඛන්තා. සනතීති සන්තා. මඤ්ඤතීති මන්තා. පාලෙතීති පාලයිතා පාලෙතා, එත්ථ වුරාදිත්තා ඡි.

ඡිභාසිසු-භාවයතීති භාවයිතා භාවෙතා. එවං සාරයිතා සාරෙතා, දාපයිතා දාපෙතා, භාපයිතා භාපෙතා, නිරොධයිතා නිරොධෙතා, බොධයිතා බොධෙතා, ඤාපයිතා ඤාපෙතා, සාවයිතා සාවෙතා, ගාභයිතා ගාභෙතා, කාරයිතා කාරෙතා, කාරාපයිතා කාරාපෙතා ඉච්චාදි.

ඡක්කපච්චයෙ-ඡකාරො වුද්ධාත්ථො. රථං කරොතීති රථකාරකො, “අස්සා ඡානුඛන්ධෙ”ති ආ අමාදිසමාසො ච. අන්තං දදාතීති අන්තදායකො. “අධාතුස්ස කා+සායාදිතො සෙ+ස්සි”ති සෙ පරෙ අස්ස ඉආදෙසො, අන්තදායිකා, අන්තදායකං කුලං. “ආස්සා+ඡාපිමිහි යුක” ඉතිඡාපිතො+ඤ්ඤත්‍ර යුක. ලොකං නෙතීති ලොකනායකො, එකාරෙ “ආයා+වා ඡානුඛන්ධෙ”ති ආයාදෙසො. එවං විනෙතීති විනායකො.

අකම්මුපපදෙ-කරොතීති කාරකො, එවං දායකො නායකො, ඔකාරෙ ආවාදෙසෙ සුභාතීති සාවකො. පුරෙ විය ඉකාරෙ සාවිකා. ලුනාතීති ලාවකො. පු=පවනෙ, පුනාතීති පාවකො. භවතීති භාවකො, උපාසතීති උපාසකො. ගණ්හතීති ගාභකො පාවකො, යාජකො. වධ=හිංසායං, වධෙතීති වධකො, “අඤ්ඤත්‍රාපි”ති වුද්ධිපට්ඨෙසධො. “හනස්ස සාතො ඡානුඛන්ධෙ”ති සාතාදෙසො, හනතීති සාතකො. “මං වා රුධාදීනං”ති මං, රුන්ධකො, ගුරුත්තා න වුද්ධි. තථා භුඤ්ජතීති භුඤ්ජකො. ආයස්ස රස්සෙ කිඡාතීති කයකො. පාලෙතීති පාලකො. පුඡෙතීති පුඡකො.

බාදීසු-තිතික්ඛතීති තිතික්ඛකො. විමංසතීති විමංසකො ඉච්චාදි. පනුදතීති පනුදකො, “බ්‍යඤ්ජනෙ”ච්චාදිනා දිසො. “භීත්වා+නකො”ති එත්ථ ‘ආනකො’ති යොගවිභාගා ආනකො, ආස්ස රස්සෙ නකාරාගමෙ ච “ඤාස්ස නෙ ජා”ති ජාදෙසො, ජානනකො. ඡාපිමිහි –

අඡා-ඉති දණ්ඩකධාතු, ආඡාපෙතීති ආඡාපකො. තථා සඤ්ඤාපකො, පතිට්ඨාපකො. සං+ප පුබ්බො ආප=පාපුඡනෙ, නිබ්බානං සම්පාපෙතීති නිබ්බානසම්පාපකො. කාරාපකො, කාරාපිකා ඉච්චාදි.

බහුලංවිධානා කම්මෙපි-පාදෙහි හරියතීති පාදභාරකො. වුප=මන්දගමනො, ගලෙ වුප්පතීති ගලවොපකො.

සිද්ධොව ල්තු අරහාදීසු “භවං බලු කඤ්ඤාය පරිග්ගභාරහො”ති (පරිග්ගහිතා). සිලත්ථෙ-උපාදානසිලොති උපාදාතා. සාධු ගච්ඡතීති ගන්තා. මුණ්ඩනධම්මා මුණ්ඩනාවාරාති මුණ්ඩයිතාරො, එත්ථ “ධාත්චත්ථෙ නාමස්මි”ති ඉමහි උආභගමෙ එ+අයාදෙසෙ මුණ්ඩයිතුසද්දමහි ආරඬාදෙසෙ ච කතෙ යොස්ස ටො.

34. ආවී

ක්‍රියත්ථා ආවී හොති බහුලං කත්තරි. “දිසස්ස පස්ස+දස්ස=දස+ද+දක්ඛා”ති දස්සාදෙසො, භයං පස්සතීති භයදස්සාවී. තීමහි භයදස්සාවීතී. භයදස්සාවී චිත්තං. අප්පවිසයතාඤ්ඤාපනත්ථං හින්තයොගකරණං. සාමඤ්ඤවිහිතත්තා සිලාදීසු ච හොතෙව.

35. ආසිංසාය+මකො

ආසිංසායං ගම්මානායං ක්‍රියත්ථා අකො හොති කත්තරි. ජීව=පාණධාරණො, ජීවතුති ජීවකො. නන්ද=සමිද්ධියං, නන්දතුති නන්දකො. භවතුති භවකො.

36. කරා ණනො

කරතො කත්තරි ණ නො හොති. කරොතීති කාරණං. කත්තරීති කිං, කරොති අනෙනාති කරණං.

37. භාතො වීහි+කාලෙසු

භාතො වීහිස්මිං කාලෙ ච ණනො හොති. “ආස්සා”ත්‍යාගිතා යුක, ජහන්ති උදකංති භායනා වීභයො. ජහාති භාවෙ පදත්ථෙති භායනො සංචච්ඡරො. වීහිකාලෙසුති කිං, ජහාතීති භාතා.

38. විදා කු

විදස්මා කු හොති කත්තරි. කකාරො “කුතො”ති විසෙසනත්ථො. විදතීති විදු, ලොකවිදු.

39. විතො ඤාතො

විපුබ්බා ඤාඉච්ච+ස්මා කු හොති කත්තරි. විජානාතීති විඤ්ඤ.

40. කම්මා

කම්මතො පරා ඤාඉච්ච+ස්මා කු හොති කත්තරි. සබ්බං ඡානාතීති සබ්බඤ්ඤා. එවං මත්තඤ්ඤා, ධම්මඤ්ඤා, අත්ථඤ්ඤා කාලඤ්ඤා, කතඤ්ඤා ඉච්චාදි. (භික්ඛුනි පන “භරාදි” ණ්වාදිසුත්තෙන සිද්ධං).

41. ක්වචණ

කම්මතො පරා ක්‍රියත්ථා ක්වචි අණ හොති කත්තරි. කුම්භං කරොතීති කුම්භකාරො, අමාදිසමාසො. ඉත්ථියං කුම්භකාරි. එවං කම්මකාරො, මාසාකාරො, කට්ඨකාරො, රථකාරො සුවණ්ණකාරො, සුත්තකාරො, වුත්තිකාරො, ටීකාකාරො. සරං ලුනාතීති සරලාවොති ඔ+අවාදෙසා. මත්තෙ අජ්ඣායතීති මත්ථජ්ඣායො, ඉ=අජ්ඣෙකනගතීසු, අධිපුබ්බො, එ+අයාදෙසා, අධිනො ඉස්ස යකාර+චචග්ගාදෙයො ව.

බහුලාධිකාරා ඉහ න හොති “ආදිච්චං පස්සති, හිමවත්තං සුණොති, ගාමං ගච්ඡති”. ක්වචිති කිං, කම්මකාරො, එත්ථ අපච්චයො.

42. ගමා රු

කම්මතො පරා ගමා රු හොති කත්තරි. රානුබන්ධත්තා අමභාගලොපො. වෙදං ගච්ඡතීති වෙදගු, එවං පාරගු.

සාමඤ්ඤවිධානතො සීලාදිසුපි හොති. භවපාරං ගච්ඡති සීලෙනාති භවපාරගු. අන්තගමනසීලො අන්තගු, එවං අද්ධගු.

43. සමාන+ඤ්ඤ+භවත්ත+යාදිතු+පමානා දිසා කම්මෙ රි+රික්ඛ+කා

සමානාදිහි යාදිහි වො+පමානෙහි පරා දිසා කම්මකාරකෙ රි+රික්ඛ+කා හොත්ති. “සායාදි සායාදිනෙ+කත්ථං”ති සමාසෙ “රානුබන්ධෙ+ත්තසරාදිස්සා”ති දිසස්ස ඉසභාගලොපෙ “රි+රික්ඛකෙසු”ති සමානස්ස සාදෙසෙ ව සමානො විය දිස්සතීති සදී, සදික්ඛො. කෙ – “න තෙ කානුබන්ධනාගමෙසු”ති එත්තාභාවො, සදිසො.

125. සමානා රො රි+රික්ඛ+කෙසු

සමානසද්දතො පරස්ස දිසස්ස ර හොති වා රි+රික්ඛ+කෙසුති පක්ඛෙ දස්ස රාදෙසෙ සරී, සරික්ඛො, සරිසො.

3,86. සබ්බාදීන+මා

ඊ+ඊක්ඛ+කෙසු සබ්බාදීන+මා හොති. අඤ්ඤා විය දිස්සතීති අඤ්ඤාදී, අඤ්ඤාදික්ඛො, අඤ්ඤාදිසො.

3,87. න්න+කි+මි+මානං ටා+කී+ටී

ඊ+ඊක්ඛ+කෙසු න්න+කි+මි+මානං ටා+කී+ටී හොන්ති යථාක්කමං. ටකාරා සබ්බාදෙසත්ථා. භවාදී භවාදික්ඛො භවාදිසො, කීදී කීදික්ඛො කීදිසො, අයමිව දිස්සතීති ඊදී ඊදික්ඛො ඊදිසො. ආකාරෙ යාදී යාදික්ඛො යාදිසො, ත්‍යාදී ත්‍යාදික්ඛො ත්‍යාදිසො ඉච්චාදී.

3,88. තුම්භාමිභානං තාමො+කස්මිං

ඊ+ඊක්ඛ+කෙසු තුම්භාමිභානං තාමා හොන්තො+කස්මිං යථාක්කමං. ත්වං විය දිස්සති, අයං විය දිස්සතීති තාදී මාදී ඉච්චාදී. එකස්මින්ති කිං, තුම්භාදිසො අමිභාදිසො.

3,89. තං+ම+මඤ්ඤත්‍ර

ඊඊක්ඛකන්තතො+ඤ්ඤස්මිං උත්තරපදෙ තුම්භාමිභානං+මෙකස්මිං තං+මං හොන්ති යථාක්කමං. ත්වං දීපො එසං, අභං දීපො එසංති අඤ්ඤපදත්ථෙ තංදීපා මංදීපා. ත්වං සරණං+මෙසං, අභං සරණං+ මෙසන්ති තංසරණා මංසරණා. තයා යොගො තයොයාගො, මයා යොගො මයොයාගොති අමාදිසමාසෙ නිග්ගහීතලොපො.

3,90. චෙ+තස්සෙ+ච

ඊ+ඊක්ඛ+කෙසු චතස්ස ච චා හොති. ඵදී ඵතාදී, ඵදික්ඛො ඵතාදික්ඛො, ඵදිසො ඵතාදිසො.

44. භාවකාරකෙ ස්ව+සණ ස කා

භාවෙ කාරකෙ ච ක්‍රියත්ථා අ සණ ස කා හොන්ති බහුලං.

අපච්චයො-පග්ගණ්භනං පග්ගහො, ඵචං නිග්ගහො, ධම්මං ධාරෙතීති ධම්මධරො, ඵචං විනයධරො. තථා තං කරොතීති තක්කරො, ද්විත්තං. ඵචං භිතකරො, දිවසකරො, දිනකරො, දිවාකරො, නිසාකරො, ධනුං ගණ්භීති ධනුග්ගහො. ඵචං කචචග්ගහො. දද=දානෙ, සබ්බකාමං දදාතීති සබ්බකාමදදො, සබ්බදදො. ආතො “පරොක්ඛායඤ්චා”ති වග්ගහණෙන ද්විත්තෙ “රස්සො පුබ්බස්සා”ති රස්සෙ ච අන්තං දදාතීති අන්තදදො, ඵචං ධනදො. සංපුබ්බො ධා=ධාරණෙ, සබ්බං සන්ධහතීති සබ්බසන්ධො. තී=පාපනෙ, විපුබ්බො, විනෙසි විනෙති විනෙස්සති එතෙන එත්ථාති චා විනයො, ඵ+අයාදෙසා. නයනං නයො.

සි=සෙවායං, නිපුබ්බො, නිස්සියතීති නිස්සයො. සි=සයෙ, අනුසයි අනුසෙති අනුසෙස්සතීති අනුසයො. ඉ=ගතිමිහි, පතිපුබ්බො, පටිච්ච එතස්මා ඵල+මෙතීති පච්චයො. සං+උපුබ්බො, දාගමෙ සමුදයො. වි=වයෙ, විනිච්චයතෙ+නෙන විනිච්චයනං වා විනිච්චයො, ‘‘නිතො විස්ස ඡො’’ති විස්ස ඡො. උච්චයනං උච්චයො, සංවයො. බි=බයෙ, බයනං බයො. ජි=ජයෙ, විජයනං විජයො, ඡයො. කි=දබ්බවිනිමයෙ, වික්කයනං වික්කයො, කයො. ලි=සිලෙසනෙ, අල්ලියන්ති එත්ථාති ආලයො, ලයො. (ඉවණ්ණන්තා).

ආසුණන්තීති අස්සවා, ආස්ස රස්සො. පටිස්සවනං පටිස්සවො. සු=පස්සවනෙ, ආභවග්ගා සවන්තීති ආසවා. රු=සද්දො රචතීති රවො. භවතීති භවො. පභවති එතස්මාති පභවො. ලු=ඡෙදනෙ, ලවනං ලවො. (උවණ්ණන්තා).

වර=වරණෙ, සංවරණං සංවරො. දර=විදාරණෙ, ආදරනං ආදරො. ආගච්ඡති ආගමනංති වා ආගමො. සජ්ජ=ගමනෙ, සජ්ජතීති සජ්ජො. දිබ්බතීති දෙවො. පක්කමනං පක්කමතීති වා පක්කමො, එවං වික්කමො. වර=වරණෙ, වනං වරතීති වනවරො. කාමො අවචරති එත්ථාති කාමාවචරො ලොකො, කාමාවචරා පඤ්ඤා, කාමාවචරං චිත්තං. ගාවො වරන්ති එත්ථාති ගොවරො. පාදෙන පිචතීති පාදපො. එවං කච්ඡපො. සිරස්මිං රුහතීති සිරොරුහො, මනාදිත්තා ඔ. ගුහායං සයතීති ගුහාසයං චිත්තං, එවං කුච්ඡිසයා වාතා. පබ්බතෙ තිට්ඨතීති පබ්බතට්ඨො පුරිසො, පබ්බතට්ඨා නදී, පබ්බතට්ඨං හස්මං. එවං ඵලට්ඨං ඡලට්ඨං.

කිච්ඡත්ථෙ දුමිහි අකිච්ඡත්ථෙ සු+ඊසං+සුබ්බ උපපදෙසු-දුක්ඛෙන කරියති කරණං වා දුක්කරං. එවං දුස්සයො, දුක්ඛෙන හරියතීති දුබ්භරො මහිච්ඡො. එවං දුරක්ඛං චිත්තං, දුද්දසො ධම්මො, දුරනුබොධො ධම්මො. ඊසං සයතීති ඊසංසයො, එවං සුබ්බසයො. ඊසං කරියතීති ඊසක්කරං කම්මං. සුඛෙන කරියතීති සුකරං පාපං බාලෙන. එවං සුභරො අජ්ජිච්ඡො, සුදස්සං පරචජ්ජං, සුබොධ+මිච්චාදි. සබ්බත්ථ පාදිඅමාදිසමාසා.

සණ-භවතීති භාවො, ඔ+ආවාදෙසා. අය=ඉති දණ්ඩකධාතු, අයති ඉතොති ආයො, ආභරතීති ආභාරො. උපහනතීති උපසාතො, ‘‘හනස්ස සාතො ණානුබන්ධෙ’’ති සාතාදෙසො. රඤ්ජතීති රාගො, ‘‘කගා චජානං සානුබන්ධෙ’’ති ජස්ස ගො. රඤ්ජන්ති අනෙනාති රාගො. ‘‘අස්සා ණානුබන්ධෙ’’ති ආ, පජ්ජතෙ+නෙනාති පාදො. තුද=බ්‍යථනෙ, පතුජ්ජතෙ+නෙනාති පතොදො. ජරියති අනෙනාති ජාරො, එවං දාරො. හජියතීති භාගො. එවං භාරො. ලබ්භතීති ලාභො. වි+ඔපුබ්බො, වොහරියතීති වොභාරො. දියාතීති දායො, යුක. විහඤ්ඤති එතස්මාති විසාතො. විහරන්ති එත්ථාති විහාරො. ආරමන්ති එතස්මිත්ති ආරාමො. පවනං වා පාකො, චස්ස කො. චජනං වාගො. යජනං යාගො. රජනං රාගො.

127. අන+සණස්වා+පරිහි ලො

අන+පරිහි පරස්ස දහස්ස ලො හොත+න+සණසු. පරිදහනං පරිලොහො. එවං දාහො. හඤ්ජනං සඬිගො. එවං සඬිගො. සංඛරනං සංඛාරො, “කරොතිස්ස ඛො”ති කස්ස ඛො. එවං පරික්ඛාරො. “පුරස්මා”ති කරස්ස ඛො, පුරෙක්ඛාරො, එත්තං තදමිනාදිපායා. එවං උපකාරො, ගාහො.

ස-වචනීති වකො. සිව=පග්ගරණෙ, සෙවනං සෙකො. එවං සොකො, එඔවුද්ධියො. යුඤ්ජනං යොගො.

ක-පී=තප්පනෙ, පීනෙතීති පියො, කානුඛන්ධත්තා න වුද්ධි, “යුවණ්ණාන+මියඬුවඬ සරෙ”ති ඉයඬ. බීප=පෙරණෙ, බීපතීති බීපො. භුඤ්ජන්තා+නෙතාති භුජො. යුධ=සම්පහාරෙ ආයුජ්ඣන්ති අනෙතාති ආයුධං.

45. දාධාත්වි

දාධාතො බහුල+මි හොති භාවකාරකෙසු. දා=දානෙ, ආදියතීතිආදි. එවං උපාදි. ධා=ධාරණෙ, උදකං දධාතීති උදධි, “සඤ්ඤාය+මුදො+දකස්සා”ති උදකස්ස උදොදෙසො. ජලං ධියනෙ අස්මින්ති ජලධි. වාලානි ධියන්ති අස්මින්ති වාලධි. සන්ධියති සන්ධාතීති වා සන්ධි. ධියතීති ධි. විධියති විධාති විධානං වා විධි. සම්මා සමං වා විත්තං ආදධාතීති සමාධි.

46. වමාදීභ්‍ය+ථු

වමාදීහි භාවකාරකෙස්ව+ථු හොති. වම=උග්ගිරණෙ, වමනං වමීයතීති වා වමථු. වෙප+කම්ප=වලනෙ, වෙපනං වෙපථු.

47. ක්වි

ක්‍රියත්ථා ක්වි හොති බහුලං භාවකාරකෙසු. කකාරො කානුඛන්ධකාරියත්ථො.

159. ක්විස්ස

ක්‍රියත්ථා පරස්ස ක්විස්ස ලොපො හොති. සම්භවතීති සම්භු. එවං විභවතීති විභු, අභිභු, සයම්භු. තථා ධු=කම්පනෙ, සන්ධුනාතීති සන්ධු. විහාතීති විහා. පහාතීති පහා. සංගම්ම භාසන්ති එත්ථාති සහා, “ක්විමහි ලොපො+න්තබ්‍යඤ්ජනස්සා”ති අන්තබ්‍යඤ්ජනස්ස ලොපො. භුජෙන ගච්ඡතීති භුජගො. එවං උරගො. තුරං=සීසං ගච්ඡතීති තුරඬිගො. බෙන ගච්ඡතීති බගො. විහායසෙ ගච්ඡතීති විහගො, තදමිනාදිපායා විහාදෙසො. න ගච්ඡතීති නගො. එවං අගො, “නගො වා+ජ්ජාණීති”ති විකප්පෙන නඤ්ඤමාසෙ ටාදෙසනිසෙධො. ජන=ජනනෙ, කම්මතො ජාතොති කම්මජො, අමාදිසමාසො,

කම්මජො විපාකො, කම්මජා පටිසන්ධි, කම්මජං රූපං. එවං චිත්තජං, උතුජං, ආහාරජං. අත්තජො පුත්තො, වාරිමිහි ජාතො වාරිජො. එවං ඵලජො. පඬිකජං. ජලජං. අණ්ඩජං. සරසිජං, උපපදසමාසෙ බහුලංවිධානා විහත්තාලොපෙ “මනාදීහි” තිආදිනා සිආදෙසො. ද්වික්ඛත්තුං ජාතො ද්විජො, “තදමිනා” දිනා ක්ඛත්තුංලොපො. පච්ඡා ජාතො අනුජො. සඤ්ජානාතීති සඤ්ඤො. පජානාතීති පඤ්ඤො. එවං පතිට්ඨාතීති පතිට්ඨා. ක්ඛා=චිත්තායං, පරසම්පත්තිං අහිජ්ඣායතීති අහිජ්ඣා. හිතෙසිතං උපට්ඨාපෙත්වා ක්ඛායතීති උපජ්ඣා. සො එව උපජ්ඣායො, “සකත්ථෙ” ති යො. සම්මා ක්ඛායන්ති එත්ථාති සංක්ඛා. ක්චිදන්තා ධාත්වත්ථං න ජහන්ති, ලිඬිගත්ථං පටිපාදයන්ති.

48. අනො

ක්‍රියත්ථා භාවකාරකෙසු අනො හොති. නන්ද=සම්ද්ධියං, භාවෙ-නන්දියතෙ නන්දනං. කම්මෙ-අනන්දියිත්ථ නන්දියති නන්දියස්සති නන්දිතඛ්ඛන්ති වා නන්දනං වනං. ගහනං ගහනීයං වා ගහණං, “තථනරා” දිනා නස්ස ණො. ගණ්හනං, නිග්ගහීතස්ස නො. වරිතඛ්ඛං වරණං. භුයතෙ භවනං. භුයතෙ භවනං. රුන්ධිතඛ්ඛං රුන්ධනං රොධනං වා. භුඤ්ජිතඛ්ඛං භුඤ්ජනං භොජනං වා. චුජ්ඣිතඛ්ඛං චුජ්ඣනං, “පදාදිනං ක්චචී” ති යුක. බොධනං වා. සුති සුයාති වා සවනං. පාපීයතීති පාපුණනං, “සකාපානං කුක+කු” ති යොගවිභාගා කුආගමෙ නාගමෙ ච තස්ස ණො ව. පාලීයතීති පාලනං ඉච්චාදි.

කත්තරි-රජං හරතීති රජොහරණං තොයං. විජානාතීති විඤ්ඤාණං. සා=ගන්ධොපාදානෙ, සායතීති සානං. ක්ඛා=චිත්තායං, ක්ඛායතීති ක්ඛානං. කරොති අනෙතාති කාරණං, දීසො. විආකරීයන්ති එතෙතාති බ්‍යාකරණං. පුරති+නෙතාති පුරණං. දියතෙ+නෙතාති දානං. පමීයතෙ+නෙතාති පමාණං. වුවිචතෙ+නෙතාති වචනං. පනුදති පනුජ්ජතෙ+නෙතාති වා පනුදනං. සුද=පගරණෙ, සුදති සුජ්ජතෙ+නෙතාති වා සුදනො. සුණාති සුයතෙ+නෙතෙති වා සවනං. ලුයති ලුයතෙ+නෙතෙති වා ලවනං. එවං නයනං. පුනාති පුයතෙ+නෙතෙති වා පවනො. සමෙතීති සමණො සමනං වා. තථා භාවෙති භාවීයති එතායාති වා භාවනං. එවං පාවනං පාවාපනං ඉච්චාදි. “අන+සණස්වා පරීහි ලො” ති ලො, ආලාහනං.

අධිකරණ-තිට්ඨති අසින්ති යානං. එවං සයනං, සෙනං වා ආසනං. අධිකරීයති එත්ථාති අධිකරණං.

සම්පදානාපාදානෙසු-සම්මා පදීයතෙ යස්ස තං සම්පදානං. අපෙච්ච එතස්මා ආදදාතීති අපාදානං. බහුලාධිකාරා වලනාදීහිපි සීලසාධුධම්මෙසුපි අනො, වලති සීලෙනාති වලනො එවං ජලනො, කොධනො, කොපනො. මණ්ඩ=භුසනෙ,

මණ්ඩෙති සීලෙනාති මණ්ඩනො. එවං භූසනො. “අඤ්ඤාත්‍රපී”ති ඔකාරනිසෙධො.

49. ඉත්ථිය+ම+ණ+ක්ති+ක+යක+යා ව

ඉත්ථිලිඛිගෙ භාවෙ කාරකෙ ව ක්‍රියත්ථා අආදයො හොත්ති අනො ව බහුලං.

අ-ජර=වයොහානියං, ජීරති ජීරණං වා ජරා. “ඉත්ථිය+ම+ත්ථා”ති ආපච්චයො. පටිසම්භිජ්ජතීති පටිසම්භිදා. පටිපජ්ජති එතායාති පටිපදා. එවං සම්පදා, ආපදා. උපාදියතීති උපාදා. ඉක්ඛ+වක්ඛ=දස්සනෙ, උපඉක්ඛතීති උපෙක්ඛා. “යුචණ්ණාන+මෙඔ ලුත්තා”ති එකාරො. චිත්තනං චිත්තා. සික්ඛ=විජ්ජොපාදානෙ, සික්ඛනං සික්ඛියන්තීති වා සික්ඛා. එවං භික්ඛා. ඉච්ඡනං ඉච්ඡා. “ගමයමි”ච්චාදිනා ච්ඡධාදෙසො. පුච්ඡ=පුච්ඡනෙ, පුච්ඡනං පුච්ඡා. මිධ+මෙධ=සඬිගමෙ, අපඨිතධාතු, මෙධනං මෙධා. එවං ගුධ=පරිවෙධනෙ, ගොධනං ගොධා. තිතික්ඛනං තිතික්ඛා. එවං වීමංසා, ජිගුච්ඡා, පිපාසා, පුත්තියා. ඊහනං ඊහා.

ණ-කරණං කාරා, “අස්සා ණානුඛන්ධෙ”ති ආ හොති, එව+මුපරිපි. හරණං භාරා මුත්තාවලි. තරණං තාරා, ධරණං ධාරා. අරණං ආරා.

යථාකථඤ්චි සද්දම්භි, රුළුභියා අත්ථනිච්ඡයො.

ක්ති-සම්භවනං සම්භුති. “න තෙ”ච්චාදිනා න වුද්ධි. සවනං සුති. නයනං නයති එතායාති වා නීති. මඤ්ඤතීති මති, “ගමාදිරානං ලොපොන්තඛාඤ්ජනස්සා”ති ගමාදිත්තා නලොපො. ගමනං ගන්තඛිඛාති වා ගති. උපහනනං උපහති. රමන්ති එතාය රමනං වා රති. තනනං තති. නියමනං නියති. භුඤ්ජනං භුත්ති. යුඤ්ජනං යුත්ති, පරරූපං. එවං සමාපජ්ජනං සමාපජ්ජතෙති සමාපත්ති. සම්පත්ති. යජ=දෙවපුජාසඬිගතිකරණදානෙසු, යජනං ඉට්ඨි, “යජස්ස යස්ස ට්ඨි”ති ට්ඨාදෙසො, “පුච්ඡාදිතො”ති තස්ස යො, පරරූපපධමක්ඛරා ව. සාසනං සිට්ඨි, “සාසස්ස සිස වා”ති සිස, සානන්තරස්ස තස්ස යො”ති යාදෙසො. හෙදනං භිජ්ජතෙති වා භිත්ති. හජ=සෙවායං, හජනං හත්ති. තන=චිත්ථාරෙ, තනොතීති තන්ති, තස්ස නිග්ගභීතාදි.

ක-ගුහන්ති එත්ථාති ගුහා, ඔකාරනිචුත්ති. රුජතීති රුජා. මොදන්ති එතායාති මුදා නාම මුදිතා.

යක-විද=ඤාණෙ, විදනං විදන්ති එතායාති වා විජ්ජා, දස්ස ජෙ පුඛිඛරූපං. යජනං ඉජ්ජා, ට්ඨාදෙසො.

ය-සයන්ති එත්ථාති සෙය්‍යා, ද්විත්තං. අජ=වජ=ගමනෙ, සමජනං සමජන්ති එත්ථාති වා සමජ්ජා. පපුඛ්ඛො, පඛ්ඛජනං පඛ්ඛජ්ජා. තවග්ගවරණා’දිමිහි “වවග්ගඛයඤ්ඤා”ති යොගවිභාගෙන වස්ස ඛෙ ද්විත්තං. උභමිහි පරිවරණං පරිවරියා. ජාගරණං ජාගරියා.

අන-පයොජකෙ කාරියධාතුතො කත්තුං පයොජනං කාරණං, එකාරනිසෙධො නස්ස ණො ව. එවං හරිතුං පයොජනං භාරණං. විද්=අනුභවෙ, විත්ති වෙදයතීති වා වෙදනා. වන්ද=අභිවාදනාචුත්තිසු, වන්දනං වන්දනා. උපාසනං උපාසනා. චිත=සංවේකනායං, වේකයතීති වේකනා. දෙසියතීති දෙසනා. භාවියතීති භාවනා.

50. ජාහාහි නි

ජා=වයොහානිමිහි, හා=වාගෙ, ඉමෙහි ඉත්ථියං නි හොති. ජානං=වයපරිපාකො ජාති. හානං හාති.

51. කරා රිරියො

කරතො රිරියො හොති+ත්ථියං. රානුඛන්ධත්තා අරලොපෙ කරණං කිරියා. “ක්‍රියා”ති “තුංතායෙ”ච්චාදිමිහි “ක්‍රියායං”ති යොගවිභාගා රියරමිහි අරලොපො, රිකාරො කකාරො+නුඛන්ධො හොති.

52. ඉ+කි+තී සරූපෙ

ධාතුස්ස සරූපෙ+හිධෙයො ඵනෙ හොන්ති. වච්චවච+යං ධාතු ඵච වචි. ඵචං යුධි. “කරොතිස්ස ඛො”ති විකරණස්ස ඤාපිතත්තා “කත්තරි ලො”ති ලො, පචති. අකාරො කකාරොති සණන්තෙන කාරසද්දෙන ඡට්ඨිසමාසො.

53. සිලා+හික්ඛඤ්ඤා+වස්සකෙසු ණි

ක්‍රියත්ථා ණි හොති සිලාදීසු. සංස=පසංසනෙ, පියපුඛ්ඛො, පියං පසංසති සිලෙනාති පියපසංසි රාජා. අථ වා පියං පසංසති සිලෙන වා ධම්මෙන වා තස්මිං සාධු වාති පියපසංසි, පියපසංසනී, පියපසංසි කුලං, ආවුද්ධිමිහි තථා සච්චවාදී, ධම්මවාදී. සිසයායිති “අස්සා+ණාපිමිහි යුක” ඉති යුක. පාපකාරී, මාලකාරී ඉච්චාදි. උණ්භං භුඤ්ජති සිලෙනාති උණ්භහොජී, “ලහුස්සුපන්තස්සා”ති ඔකාරො.

ආහික්ඛඤ්ඤ-පුනාජ්ජන ඛිරං පිචතීති ඛිරපායී, යුක. අවස්සං කරොතීති අවස්සකාරී. “සායාදි සායාදිනෙ+කත්ථං”ති සමාසෙ විහත්තිලොපෙ ව කතෙ “ලොපො”ති නිග්ගහීතලොපො. සතන්දායිති එත්ථ ඛහුලංචිධානා විහත්තිඅලොපෙ අමාදිසමාසපටිසෙධෙ ව කතෙ වග්ගන්තං.

අඤ්ඤස්මිං අත්ථෙපි “ණි”ති යොගවිභාගෙන සිද්ධං. සාධුකාරී, බ්‍රහ්මචාරී, අස්සද්ධභොජී. පණ්ඩිතං අත්තානං මඤ්ඤතීති පණ්ඩිතමානී, බ්‍රහ්මස්සුතධාරී ඉච්චාදි.

සාධුකරණං සාධුකාරො, සො අස්ස අත්ථීති සාධුකාරීති සණන්තා ඊ.

54. ටාවරි+ත්තර හඬගුර හිදුර හාසුර හස්සරා

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ සීලෙ ගම්‍යමානෙ. ඉමිනා නිපාතනා වරපච්චයො ව ටාස්ස ටො ව, තිට්ඨති සීලෙනාති ටාවරො. ඉ=අජ්ඣෙකනගතීසු, ත්තරපච්චයො, ගච්ඡති සීලෙනාති ඉත්තරො. හඤ්ජ=ඔමද්දනෙ, හජ්ජතෙ සයමෙව හජ්ජති වා අත්තනා අත්තානන්ති හඬගුරො, කම්මෙ කත්තරී වා ගුරපච්චයො. හිජ්ජතෙ සයමෙව හින්දති වා අත්තානන්ති හිදුරො, එත්ථ කුරපච්චයො, කකාරො+නුබන්ධො. පරහඤ්ජනවිසයෙසුපි උදාහරණෙසු න භොති. තත්ථාපි කෙචි “දොසන්ධකාරහිදුරො”ති ඉදං සන්ධාය ඉච්ඡන්ති. භාසති දිජ්ජතීති හාසුරො, උරපච්චයො. සරපච්චයෙ හස්සරො, “බ්‍යඤ්ජනෙ දීසරස්සා”ති රස්සො. (තෙකාලිකජ්ජවචයා).

55. කත්තරි භූතෙ ක්තචන්තු+ක්තාවී

භූතෙ අත්ථෙච වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා ක්තචන්තු+ක්තාවී භොන්ති කත්තරී. විජ්ජීති විජ්ජවා විජ්ජාවී, කානුබන්ධත්තා න වුද්ධි. ගුණචන්තු දණ්ඩිසමං. හු=භවතෙ, අග්ගිං අභවීති හුතවා හුතාවී, හුතාවතී හුතවාතී. “භූතෙ”ති යාව “ආභාරත්ථා”ති අධිකාරො.

56. ක්තො භාවකම්මෙසුති

භාවෙ කම්මෙච භූතෙ ක්තො භොති. අසනං ආසිතං භවතා, ඤී. කර්මිත්ථාති කතො කටො භවතා, “ගමාදිරානං” ත්‍යාගිනා රලොපො. එව+මුපරිපි.

57. කත්තරි වා+රම්මෙ

ක්‍රියාරම්මෙ කත්තරික්තො භොති යථාපත්තඤ්ච, පකරීති පකතො භවං කටං. පකර්මිත්ථාති පකතො කටො භවතා. පසුපිති පසුත්තො භවං. පසුපිමිත්ථාති පසුත්තං භවතා, පරරූපං.

58. යා+ස වස සිලිස සි රුහ ජර ජනීහි

යාදීහි කත්තරි ක්තො භොති යථාපත්තඤ්ච. උපට්ඨාසිති උපට්ඨිතො භවං ගුරුං. උපට්ඨිමිත්ථාති උපට්ඨිතො ගුරු භොතා, “යාස්සි”ති යාස්ස ඉ. එවං උපාසිති උපාසිතො. උපාසිමිත්ථාති උපාසිතො. “ඤී බ්‍යඤ්ජනස්සා”ති ඤී. අනුචුසි අනුචුසිමිත්ථාති වා අනුචුසිතො. “අස්සු”ති අස්ස උකාරො. ආපුබ්බො

සිලිස=ආලිච්චගනෙ, ආසිලෙසි ආසිලෙසිසිසිත්ථාති වා ආසිලිට්ඨො. “සානන්තරස්ස තස්ස යො”ති යෙ පරරූපං පඨමක්ඛරඤ්ච. අධිසයි අධිසිසිත්ථාති වා අධිසයිතො ඛට්ටොපිකං භවං, අධිසයිතා ඛට්ටොපිකා භොතා. එවං ආරුහි ආරුහිසිත්ථාති වා ආරුල්භො රුක්ඛං භවං, ආරුල්භො රුක්ඛො භොතා, “රුහාදීහි භො ළ වා”ති තස්ස භකාරො පුබ්බභකාරස්ස ච ළො. අනුජීරි අනුජීරිසිත්ථාති වා අනුජීණ්ණො වසලිං භවං, අනුජීණ්ණො වසලී භොතා, “තරාදීහි රිණ්ණො”ති ක්තස්ස රිණ්ණොදෙසො “රානුඛන්ඨෙ”තායාදිතා අරභාගස්ස ලොපො ච. අන්වජායි අන්වජායිත්ථාති වා අනුජාතො මාණුවකො මාණුවිකං, අනුජාතා මාණුවිකා මාණුවකෙන, “ජනිස්සා”ති තස්ස ආ.

59. ගමනත්ථා+කම්මකා+ධාරෙ ව

ගමනත්ථතො අකම්මකතො ච ක්‍රියත්ථා ආධාරෙ ක්තො භොති කත්තරි ව යථාපත්තඤ්ච. යා=පාපුණනෙ, යාතවන්තො අස්මින්ති යාතං යානං. යාතවන්තො යාතා, යානං යාතං. එත්ථ සන්තම්පි කම්මං අනිච්ඡිතං. යායිතාති යාතො පථො. “යෙ ගතාත්ථා, තෙ බුද්ධාත්ථා. යෙ බුද්ධාත්ථා, තෙ ගතාත්ථා”ති චුත්තත්තා තථලක්ඛණං යථාවතො ආගතො අභිසම්බුද්ධොති තථාගතො ඉතිපි භොති. ආසිතවන්තො අස්මින්ති ආසිතං. ආසිතවන්තො ආසිතා. ආසන+මාසිතං.

60. ආභාරත්ථා

අජ්ඣොභාරත්ථා ආධාරෙ ක්තො භොති යථාපත්තඤ්ච. භුත්තවන්තො+ස්මින්ති භුත්තං. එවං පීතං, “ගාපාන+මී”ති ඊ. භුඤ්ජනං භුත්තං පානං පීතං. භුඤ්ජීසිත්ථාති භුත්තො ඔදනො. එවං පීතං උදකං. අකත්තත්ථං හින්තයොගකරණං. බහුලාධිකාරා කත්තරිපි “අපිච්චුති පීතා ගාවො”ති භොතෙව. සිද=පාකෙ, පස්සිජ්ජීති පස්සන්තො, “ගමනත්ථ” දිනා ක්තො, “හිදා” දිනා තස්ස නො පරරූපඤ්ච. අමඤ්ඤිත්ථාති මතො. ඉච්ඡීසිත්ථාති ඉට්ඨො. අබුජ්ඣිතාති බුද්ධො, “ධො ධහභෙහී”ති තස්ස ධො. පුජීසිත්ථාති පුජිතො, චුරාදිත්තා ණි. එවං සිලීසිත්ථාති සිලිතො. රක්ඛීසිත්ථාති රක්ඛිතො. බමීසිත්ථාති බන්තො, මස්ස නිග්ගහීතං. අක්කොච්ඡීසිත්ථාති අක්කුට්ඨො, ආස්ස රස්සො. රුස=රොසෙ, අරොසිති රුට්ඨො, “ගමනත්ථා” දිනා කත්තරි ක්තො. ඤ්චිමි රුසිතො. හර=හරණෙ, අහි+ වි+ආපුබ්බො, අහිබ්‍යාහරීසිත්ථාති අහිබ්‍යාහටො. දය=දානගතිහිංසාදානෙසු, අදයීසිත්ථාති දයිතො. හස=ආලිකො, අහසිති හට්ඨො. කාමීසිත්ථාති කත්තො, “ණ්ණොපීනං තෙසු”ති එත්ථ “ණ්ණොපීනං”ති යොගවිභාගා චුරාදිණ්ණලොපො. සංයමීති සංයතො. නඤ්ඤුබ්බො, න මරීති අමතො, නඤ්ඤුමාසෙ නස්ස ටො.

කට්ඨං දුක්ඛං ආපන්නොති ඵලභූතෙ දුක්ඛෙ කට්ඨසද්දස්ස වත්තනතො ඵලස්ස භාවිත්තා භූතෙයෙව ක්තො. කසංගතිහිංසාවිලොඛනෙසු, අකසිංහිංසිති කට්ඨං.

150. හිදාදිනො නො ක්ත+ක්තවන්තුනං

හිදාදිහි පරෙසං ක්ත+ක්තවන්තුනං තස්ස නො හොති. ආකතිගණො+යං. ‘ක්තො භාවකම්මෙසු’ති කම්මෙ උපරි සබ්බත්ථ ක්තො. හිජ්ජිත්ථොති හින්නො, තස්ස නෙ පරරූපං. අහින්දිති හින්නවා, ‘කත්තරි භූතෙ’ ව්වාදිනා ක්තවන්තු. ඵව+මුපරිපි. ඡිජ්ජිත්ථාති ඡින්නො. අඡින්දිති ඡින්නවා. ඡද=අපචාරණෙ, ඡාදිසිත්ථාති ඡන්තො. අඡාදයිති ඡන්නවා, චුරාදිත්තා ඡි, තස්ස ‘ඡිණ්ණාපිනං තෙසු’ති ඵත්ථ ‘ඡි’ ඉති යොගවිභාගා ලොපො. බිද=අසහනෙ, බිජ්ජිති බින්නො බින්නවා, කත්තරි. ඵව+මුපරිපි. උජ්ජිත්ථාති උජ්ජන්තො උජ්ජන්නවා. සිද=පාකෙ, අසිජ්ජිති සින්නො සින්නවා. සද=විසරණගත්තා වසාදනාදානෙසු, සිදිති සන්තො සන්නවා. පිනීති පිනො පිනවා. සු=පසවෙ, සුනීති සුනො. පසවීති සුනවා. දි=බයෙ, දිසීති දිනො දිනවා. ඩි+ලී=ආකාසගමනෙ, ඩිසීති ඩිනො ඩිනවා. ලීසි ලෙසි අලීසීති ලීනො ලීනවා. අලුසීති ලුනො ලුනවා.

151. දාත්ථි+න්තො

දාතො ක්ත+ක්තවන්තුනං තස්ස ඉන්තො හොති. අදාසිත්ථාති දින්තො. අද්දිති දින්නවා.

152. කිරාදිහි ණොති

ණො. උපරි සබ්බත්ථ ක්ත+ක්තවන්තුනංති යොජෙතබ්බං. කිර=විකිරණෙ, අකිරිසිත්ථාති කිණ්ණො. අකිරිති කිණ්ණවා. අපුරිති පුණ්ණො පුණ්ණවා. අබ්බිසිත්ථාති බ්බිණො. අබ්බිසිති බ්බිණවා.

153. තරාදිහි රිණ්ණොති

තස්ස රිණ්ණො. රකාරො අන්තසරාදිලොපත්ථො. අතරීති තිණ්ණො තිණ්ණවා. අජීරීති ජිණ්ණො ජිණ්ණවා. පරිච්ඡිත්ථාති චිණ්ණො. පරිච්ඡිති චිණ්ණවා. ඵත්ථ විස්ස විකප්පවිධානත්තා පන පරිච්ඡිත+උපවිතාදයොපි සිද්ධා ඵව.

154. ගො භඤ්ජාදිහිති

භඤ්ජාදිනො තස්ස ග හොති. අභඤ්ජීති භග්ගො භග්ගවා. ‘ගමනත්ථා’ දිනා කත්තරි ක්තපච්චයෙ තස්ස ඉමිනා ගකාරෙ පරරූපං නිග්ගහීතලොපො ව. ලග=සඬගෙ, අලගීති ලග්ගො ලග්ගවා. මුජ්ජ=මුජ්ජනෙ, නිමුජ්ජීති නිමුග්ගො

නිමුග්ගවා, එත්ථ සංයොගාදිලොපො. වීජ+හයවලනෙසු, සංපුබ්බො, සංවිජ්ජීති සංවිග්ගො සංවිග්ගවා.

155. සුසා බොති

සුසතො පරෙසං ක්ත+ක්තවන්තුනං තස්ස බො හොති. සුස=සොසෙ. සුස්සීති සුක්බො සුක්බවා.

156. පවා කො

පවා පරෙසං ක්ත+ක්තවන්තුනං තස්ස කො හොති. පව්වීති පක්කො. පවීති පක්කවා.

157. මුවා වාති

මුවා පරෙසං ක්ත+ක්තවන්තුනං තස්ස කො වා හොති. මුව=මොවනො, මුව්වීති මුක්කො මුත්තො. අමුවීති මුක්කවා මුත්තවා. සක්කො-තිණ්වාදීසු “ඉ හී කා” දිනා සිද්ධං. අසක්ඛීති සක්කො. ක්ත+ක්තවන්තුසු සත්තො සත්තවාත්ථෙව හොති.

106. මුහ+බහානඤ්ච තෙ කානුබන්ධෙ+ත්ථෙ

මුහ+බහානං දුහිස්ස ච දීසො හොති තකාරාදො කානුබන්ධෙ ත්වාන+ත්වාචජ්ජිතෙ. මුහ=වෙච්චිතෙ, බහ+බුහ+බුහ වුද්ධියං. මුය්හිත්ත බය්හිත්ථාති මුළ්හො බාළ්හො, “ගමනත්ථා” දිනා අකම්මකත්තා කත්තරි ක්තෙ දීසො “රුහාදීහී හො ළ වා”ති තස්ස හො ච හස්ස ලො ච හොති. එවං ගුළ්හො. “කානුබන්ධෙ+ත්ථෙ”ති යාව “සාසස්ස සීස වා” ත්‍ය+ධිකාරො.

107. වහස්සු+ස්ස

වහස්ස උස්ස දීසො හොති තෙ. වුය්හිත්ථාති වුළ්හො, “අස්සු”ති උකාරෙ ඉමිනා දීසො.

108. ධාස්ස හී

ධා=ධාරණෙ+තිමස්ස හී හොති වා තෙ. නිධීයිත්ථාති නිහිතො. නිදහීති නිහිතවා නිහිතාවී.

109. ගමාදීරානං ලොපො+ත්තස්ස

ගමාදීනං රකාරන්තානඤ්ච අන්තස්ස ලොපො හොති තෙ. අගමීති ගතො. බඤ්ඤිත්ථාති බතො, කම්මෙ. එවං හඤ්ඤිත්ථාති හතො. තන=විත්ථාරෙ, තඤ්ඤිත්ථාති තතො. යම=උපරමෙ, සංයමීති සඤ්ඤතො, “ගමනත්ථා” දිනා

කත්තරි ක්තො, “යෙ සංස්සා” ති නිග්ගහීතස්ස ඔඤා පුබ්බරූපඤ්ච. එවං අරමීති රතො. කර්මිත්ථාති කතො.

110. වවාදීනං වස්සු+ච වා

වවාදීනං වස්ස උච වා හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. වුවචිත්ථාති උත්තං. අස්ස උ චුත්තං, උභයත්ථ පරරූපං. වස=නිවාසෙ, වසනං අවසි වසිංසු එත්ථාති වා උත්ථං චුත්ථං, “ගමනත්ථා” දිනා ක්තො, “සාස වස සංස සංසා ටො” ති තස්ස ටො.

112. වද්ධස්ස වා

වද්ධස්ස අස්ස වා උ හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. අවද්ධීති වුද්ධො වද්ධො, කත්තරි ක්තෙ “ධො ධ+භහෙහී” ති තස්ස ධො, තතියක්ඛරදො ච සංයොගාදිලොපො ච. චුත්තීති “සබ්බාදයො චුත්තීමත්තෙ” ති යොගචිභාගා අස්ස උ. වත්තීතිපි යථාලක්ඛණං.

113. යජස්ස යස්ස ටි+ඨි

යජස්ස යස්ස ටි+ඨි හොන්ති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. යජනං ති ක්තො, “පුච්ඡාදිතො” ති තස්ස යෙ පරරූපාදිමිහි කතෙ ඉට්ඨං ඨිට්ඨං.

114. යාස්සි

යාස්ස ඉ හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. අට්ඨාසීති ඨීතො.

115. ගා+පාන+මී

ගා+පාන+මී හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. ගානං ගීතං. පානං පීතං. බහුලාධිකාරා පිත්ථා.

116. ජනිස්සා

ජනිස්ස ආ හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. අජනීති ජාතො, “ජට්ඨියන්තස්සා” ති අන්තස්ස ආ හොති.

117. සාසස්ස සිස වා

සාසස්ස සිස හොති කානුබන්ධෙ අත්චෙ. සාසනං ති ක්තො, තස්ස “සාස වස සංස සසා ටො” ති ටෙ පරරූපං පට්ඨමක්ඛරො ච, “ත+ථ+න+රා” දිනා තස්ස ටො. ථස්ස යො, සිට්ඨං. අඤ්ඤත්ථ සත්ථං. “ගුහාදීහි යක” ඉති යකපච්චයෙ සාසීයතීති සිස්සො. උමිහි සාසියො.

140. සානන්තරස්ස තස්ස යො

සකාරන්තා ක්‍රියත්ථා පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ය භොති. තුස්සිති තුට්ඨො, ‘ගමනත්ථා’ දිනා ක්තෙ ඉමිනා තස්ස යෙ පරරූපාදි. එවං තුට්ඨවා. තබ්බ+ක්ඛීසු තොසනං තුට්ඨබ්බං, ‘අඤ්ඤත්‍රාපී’ති ඔකාරාභාවො. එවං තුට්ඨී, කානුබන්ධත්තා න වුද්ධි.

141. කසස්සි+ම ව වා

කසස්මා පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ය භොති කසස්ස වා ඉම ව. කසිසිත්ථාති කිට්ඨං. කිට්ඨාදිං විය දුජ්ජසුං, කම්මෙ ක්තො. ඉමාභාවෙ කට්ඨං, අකට්ඨපාකිමං සාලිං.

142. ධස්තො+ත්‍රස්තා

එතෙ සද්දා නිපච්චන්තෙ. ධංස+ධංසතෙ, ධංසිසිත්ථාති ධස්තො, බිත්ඳුලොපො. උත්‍රසිති ඔත්‍රස්තො.

143. පුච්ඡාදිතො

පුච්ඡාදිහි පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ය භොති. පුච්ඡිසිත්ථාති පුට්ඨො. හජ්ජ=පාකෙ, හජ්ජිසිත්ථාති හට්ඨො, සංයොගාදිලොපො. යජ්ජිත්ථාති යිට්ඨො, ‘යජස්ස යස්ස ට්ඨි’ති යි.

144. සාස වස සංස සසා ටො

එතෙහි පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ට භොති. සාසනං සාසිසිත්ථාති වා සත්ථං. වසනං වුත්ථං, ‘අස්සු’ති උ. පසංසනං පසංසිසිත්ථාති වා පසත්ථං. සස=ගති+හිංසා+පාණනෙසු, සසනං ගමනං හිංසනං ජීවනඤ්ච සත්ථං. අනුසාසිසිත්ථාති අනුසිට්ඨො, ත්ථස්ස ට්ඨො.

145. ධො ධ+හ+තෙහි

ධකාර හකාර හකාරන්තෙහි පරස්ස තස්ස ධ භොති. වද්ධිත්ථාති කම්මෙ ක්තෙ තස්ස ධකාරාදිමිහි ව ‘වද්ධස්ස වා’ති උකාරෙ කතෙ සංයොගාදිලොපො, වුද්ධො. දුස්සිත්ථාති දුද්ධං. ලහිසිත්ථාති ලද්ධං.

146. දහා ටො

දහා පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ඩ භොති. දස්සිත්ථාති දඬිටො, පරරූපාදිමිහි කතෙ ‘චතුත්ථදුතියෙ’ ව්වාදිනා ඩකාරො.

147. බහස්සු+ම ව

බහා පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස ඩ හොති බහස්සු+ම ව ඩසන්තියොගෙන. බහ+බ්‍රහ+බ්‍රහ=වුද්ධියං. අබ්‍රහීති බ්‍රහ්මිසො.

148. රුහාදීහි හො ළ ව

රුහාදීහි පරස්සා+නන්තරස්ස තස්ස හ හොති ළො ව+න්තස්ස. ආරුහීති ආරුළ්හො. ගුය්හිත්ථාති ගුළ්හො. අබ්‍රහීති බ්‍රාළ්හො. ද්වීසු “මුහබහා” දිනා දීසො.

149. මුහා වාති

ක්තතස්ස හකාරො අන්තස්ස වා ළො ව. අමොහීති මුළ්හො, මුද්ධො, තස්ස ධො. (අතීතකාලිකපච්චයවිධානං).

64. න්තො කත්තරි වත්තමානො

වත්තමානත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා න්තො හොති කත්තරි. තිට්ඨතීති තිට්ඨන්තො, “කත්තරි ළො”ති ළො, “යාපානං තිට්ඨපිචා”ති තිඨාදෙසො. කත්තරි මාන+න්ත+තායාදීසු ඉමිනාව ළො.

65. මානොති

කත්තරි මානො. තිට්ඨමානො.

66. භාවකම්මෙසුති

භාවකම්මෙසු මානො. යානං ධීයමානං. “කොයා භාවකම්මෙස්ව+පරොක්ඛෙසු මාන+න්ත+තායාදීසු”ති භාවෙ කම්මෙ ව කොයා. “කායස්සා”ති ඊම. පච්චියතීති පච්චමා නො. කොය පුබ්බරූපං.

67. තෙ ස්සපුබ්බා+නාගතෙ

අනාගතෙ අත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියත්ථා තෙත්තමානා ස්සපුබ්බා හොන්ති, ළො ආස්ස ළොපො, ධස්සතීති ධස්සන්තො ධස්සමානො. ධීයිස්සතීති ධීයිස්සමානං, කොය ඊ, “ඤ්ඤාඤ්ඤප්පනස්සා”ති ඤ්ඤි. අස්ස තායාදිවිසයත්තා “ආරීස්සා” දිනා ඉඤ්ඤ න හොති, අරීහි සහවරිතත්තා ස්සාස්ස. පච්චිස්සතීති පච්චිස්සමානො ඔදනො. “රා නස්ස ණො”ති ණො පත්තෙ –

5,172. න න්ත+මාන+තායාදීනං

රන්තතො පරෙසං න්ත+මාන+තායාදීනං නස්ස ණො න හොති. කරොතීති කරොන්තො කුරුමානො, “තනාදිත්ථො”ති ඔ.

5,173. ගම යමි+සාස දිසානං වා චිඡඩ

එතෙසං වා චිඡඩ හොති න්ත+මාන+තායාදීසු. ඩ-නුබන්ධත්තා අන්තස්ස හොති, ගච්ඡන්තො ගච්ඡමානො. යම=උපරමෙ, යච්ඡන්තො යච්ඡමානො. ඉච්ඡන්තො ඉච්ඡමානො. ආස=උපවෙසනෙ, අච්ඡන්තො අච්ඡමානො, “ඛ්‍යාඤ්ජනෙ”ච්චාදිනා රස්සො. දිස=අතිසජ්ජනෙ, දිච්ඡන්තො දිච්ඡමානො. වචන්ථිතච්චාසත්තා වාසද්දස්ස අඤ්ඤපච්චයෙසු ච ක්චචි, ඉච්ඡිතනිති ඉච්ඡිතඛිඛං, ඉච්ඡනං ඉච්ඡා, “ඉත්ථිය+මණා” දිනා අජ්ජච්චයො. ඉච්ඡිතං, ඉච්ඡිතඛිඛං, ඉච්ඡිතං. අඤ්ඤෙසඤ්ඤව යොගච්චාගා, පවෙච්ඡන්තො.

174. ජර+මරාන+මීයඩ

එතෙස+මීයඩ වා හොති න්ත+මාන+තායාදීසු. ජීයන්තො. “ජරසදා” දිච්චාදිනා ඊම. ජීරන්තො. ජීයමානො ජීරමානො. මීයන්තො මරන්තො, මීයමානො මරමානො.

175. යාපානං නිට්ඨපිවා

යාපානං නිට්ඨපිවා හොන්ති වා න්තාදීසු. නිට්ඨන්තො, නිට්ඨමානො. පිචන්තො පිචමානො.

176. ගම+වද+දානං සම්ම+වජ්ජ+දජ්ජා

ගමාදිනං සම්මාදයො වා හොන්ති න්තාදීසු. සම්මන්තො ගච්ඡන්තො, වජ්ජන්තො වදන්තො, දජ්ජන්තො දදන්තො.

177. කරස්ස සොස්ස කුඛ්ඛ කුරු කයිරා

කරස්ස සඛකාරස්ස කුඛ්ඛාදයො වා හොන්ති න්තාදීසු. කුඛ්ඛන්තො කයිරන්තො කරොන්තො, එවං කුඛ්ඛමානො ඉච්චාදි. අඤ්ඤත්‍ර “මානස්ස මස්සා”ති මානස්ස මස්ස ලොපෙ කරාණො. “සොස්සා”ති චුත්තත්තා කත්තරියෙව.

178. ගහස්ස සෙජ්ජො

ගහස්ස වා සෙජ්ජො හොති න්තාදීසු. සෙජ්ජන්තො සෙජ්ජමානො.

179. ණො නිග්ගහීතස්ස

ගහස්ස නිග්ගහීතස්ස ණො හොති, “මං වා රුධාදිනං”ති මං, ගණ්හිතඛිඛං, ගණ්හිතං, ගණ්හන්තො.

130. න්න+මාන+න්ති+යි+යුංස්වා+දිලොපොති

ආදිලොපො. අස=භූවි, හවතීති සන්තො සමානො.

131. පාදිනො යාස්ස වා යහො ක්වචිති

යාස්ස පාදිසු යහො. සණ්ඨහන්තො. සන්තිට්ඨන්තො.

(වත්තමානපච්චයන්තනොයො).

61. තුං තායෙ තවෙ භාවෙ භවිස්සති ක්‍රියායං තදන්ථායං

භවිස්සතිඅත්ථෙ වත්තමානතො ක්‍රියන්ථා භාවෙ තුමාදොයො හොන්ති ක්‍රියායං තදන්ථායං පතීයමානායං. කරණාය ගච්ඡති කාතුං ගච්ඡති. “තුංතුනතඛ්ඛෙසු වා”ති කරස්ස වා ආ හොති, පුඛ්ඛරුපෙ කත්තායෙ. “කරස්සා තවෙ”ති නිච්චං ආ, කාතවෙ. නිපාතත්තා “අසඬ්ඛොහි සඬ්ඛාසං”ති වතුන්ථිසස්ස ලොපො. එව+මුපරි තුනාදිසු. කත්තුං කාමෙතීති කත්තුකාමො, අභිසඬ්ඛරිතු+මාකඬ්ඛති. සද්ධම්මං සුඤ්ඤං, ඤද්ධිනි නාගමෙ තස්ස ඤො, නාගමත්තා න වුද්ධි. සොතවෙ සොතුං සුඤ්ඤං වා පත්ථෙහි. එවං අනුභවිතුං, පච්චිතුං. ගන්තුං, “මනානං නිග්ගහීතං”ති නිග්ගහීතං. ගමිතුං, ඛන්තුං, ඛනිතුං, හන්තුං, හනිතුං, මන්තුං, මනිතුං, හරිතුං, අනුස්සරිතුං ඉච්ඡති. තථා තුදිතුං, පච්චිසිතුං, උද්දිසිතුං, හොන්තුං, සයිතුං, නොතුං, පුහොතුං, පජහීතුං, පහාතුං, දාතුං, රොද්ධුං, රුන්ධිතුං, හොන්තුං, භුඤ්ඤීතුං, ඡන්තුං, ඡන්දිතුං, සිඛ්ඛිතුං, උග්ගහි වස්ස ඛො, ද්විත්තං, බුද්ධුං, තස්ස ඛො. බුද්ධිකිතුං, යුක. ජානිතුං ඤා=අවබොධනො. ජනිතුං. ඡෙතුං ජිනිතුං. පත්තුං පාපුඤ්ඤං. කෙතුං කිඤ්ඤං. විනිච්ඡෙතුං, ඉස්ස එ, විනිච්ඡිනිතුං. ගහෙතුං ගණ්හිතුං. වොරිතුං වොරෙතුං වොරයිතුං, පාලෙතුං පාලයිතුං. පයොජකෙ-භාවෙතුං භාවයිතුං, කාරෙතුං කාරයිතුං කාරාපෙතුං කාරාපයිතුං ඉච්ඡති+ච්චාදි.

එවං ක්‍රියන්ථක්‍රියායං ගමාමානායං, යථා සුඛොද්ධුං වක්ඛාමි, එවං දට්ඨුං ගච්ඡති, ගන්තු+මාරහති, ගන්තුං පයොජෙති, දස්සෙතු+මාහ ඉච්චාදි.

අරහස්සකාදිසුපි සිද්ධං, තථා කාල සමයවෙලාසු. කො තං නින්දිතු+මරහති, රාජා භවිතු+මරහති, අරහො භවං වත්තුං, සක්කා ඡෙතුං ධනොන වා, සක්කා ලද්ධුං, හස්ස ඛො. කත්තුං සක්ඛිස්සති. හඬ්ඛො නියාමං ඔක්කමිතුං, අභඬ්ඛො කාතුං. අනුච්ඡවිකො භවං දානං පටිග්ගහෙතුං, ඉදං කාතුං අනුරුපං, දානං දාතුං යුත්තං, දාතුං වත්තුඤ්ඤං ලහති. එවං වට්ටති භාසිතුං, ඡන්දිතුං න ව කස්පති ඉච්චාදි. තථාකාලො භුඤ්ඤීතුං, සමයො භුඤ්ඤීතුං, වෙලා භුඤ්ඤීතුං.

අලමත්ථෙපි සිද්ධං, අලමෙව දානානි දාතුං, අලමෙව පුඤ්ඤානි කාතුං.

62. පටිසෙධං+ලංඛලුනං කතුන කත්වාන කත්වා වා

අලං+ඛලුසද්දානං පටිසෙධනත්ථානං පයෝගෙ කතුනාදයො වා භොන්ති භාවෙ. අලංපුබ්බො, සු=සවනෙ, අලං සවනං කත්වා ඛලු සවනං කත්වාති අලං සොතුන ඛලු සොතුන අලං සුත්වාන ඛලු සුත්වාන අලං සුත්වා ඛලු සුත්වා. නිපාතත්තා සිලොපො.

63. පුබ්බෙ+කකත්තුකානං

එකො කත්තා යෙසං ඛ්‍යාපාරානං, තෙසු යො පුබ්බො, තදත්ථතො ක්‍රියත්ථා තුනාදයො භොන්ති භාවෙ. “තුංතුනා” දිනා කරස්ස ආ, සො කාතුන කම්මං ගච්ඡති, අකාතුන පුඤ්ඤං කිලිස්සන්ති. රලොපෙ කම්මං කත්වාන භද්‍රකං, පුඤ්ඤානි කත්වා සග්ගං ගච්ඡති. අභිසඬ්ඛරණං කත්වා අභිසඬ්ඛරිත්වා කරිත්වා වා. තථා සිබ්බිත්වා ඡාදයිත්වා ජානිත්වා ධම්මං සුත්වා සුත්වාන ධම්මං මොදති, සුඡිත්වා, පත්වා පාපුඡිත්වා, කිනිත්වා, ජෙත්වා ජීනිත්වා ජීත්වා, වොරෙත්වා වොරයිත්වා, පුජෙත්වා පුජයිත්වා, තථා මෙත්තං භාවෙත්වා භාවයිත්වා, විහාරං කාරෙත්වා කාරයිත්වා කාරාපෙත්වා කාරාපයිත්වා සග්ගං ගමිස්සන්ති+ච්චාදි. පුබ්බෙති කිං, භුඤ්ජති ච පචති ච. “අපත්වා නදිං පබ්බතො, අතික්කම්ම පබ්බතං නදී”ති ආදීසු භුධාතුස්ස සම්භවා එකකත්තුකතා පුබ්බකාලතා ච ගම්‍යතෙ. “භුත්වා භුත්වා ගච්ඡති”ති ඉමිනාව සිද්ධං, ආභික්ඛඤ්ඤන්තු ද්විබ්බවනාව ගම්‍යතෙ. කථං “ජීවග්ගාහං අගාහයි, කායජ්ජවාලකං ගච්ඡති”ති, සණන්තෙන ක්‍රියාවිසෙසනෙන සිද්ධං, යථා ඔදනපාකං සයතීති.

164. පොයා වා ත්වාස්ස සමාසෙ

ත්වාස්ස වා පොයා භොති සමාසෙ. පකාරො “පොය සිස්සා”ති විසෙසනත්ථො. අභිපුබ්බො පාදිසමාසො, අභිවදනං කත්වා අභිවාදිය භාසිස්සං. තථා අභිභුයා, ද්විත්තරස්සානි. සි=සයෙ –

88. පොය සිස්සා

සිස්ස ආ භොති ප්‍යාදෙසෙ. නිස්සයනං කත්වා නිස්සාය. පුබ්බරූපෙ විහජ්ජ විහජිය. දිස=අතිසජ්ජනෙ, උද්දිස්ස. පවිස්ස පවිසිය පවිසිත්වා, උපනය, අතිසෙයා අතිසයිත්වා, ඔභාය ඔභිත්වා. ආදාය, දාස්සි+යඬ, ආදිය. පට්ඨාය, විවෙයා, විඤ්ඤාය විජානිත්වා, සමාසෙති කිං, පත්වා. ක්වවා+ සමාසෙපි ඛහුලාධිකාරා, ලතං දන්තෙහි ඡින්දිය. තථා භුඤ්ජිත්වා.

165. තුං+යානා

ත්වාස්ස වා තුං+යානා භොන්ති සමාසෙ ක්වචි. අභිහරණං කත්වා අභිහට්ඨුං, අභිහරිත්වා, පාදිසමාසො, “පුච්ඡාදිතො”ති තස්ස යො පරරූපාදි ච. අනුමොදනං කත්වා අනුමොදියාන අනුමොදිත්වා වා, කානුඛන්ධෙපි “වා ක්වචි”ති

විකප්පත්තා “ලභ්‍රස්සුපන්තස්සා” ති ඔකාරො. ක්වවා+සමාසෙපි බහුලාධිකාරා, දට්ඨුං, දිසතො ත්වාස්ස තුමාදෙසෙ දිසස්ස දස. අඤ්ඤත්‍ර “දිසා වාන+වා ස වා” ති ත්වාස්ස වාන+වා ස භොන්ති, දිස්වා. එවං ලහනං කත්වා ලද්ධා ධනංතිආදීසු තස්ස ධො භවති.

ඉති පයෝගසිද්ධියං බාදිකණ්ඩො සත්තමො.

පයෝගසිද්ධි නිගමනං

1.

යෙ නන්තන්තරතනාකරමන්ථනෙන,
මන්ථාවලොල්ලසිතඤාණවරෙන ලද්ධා;
සාරාමතා+තිසුඛිතා සුඛයන්ති ව+ඤ්ඤ,
තෙ මෙ ජයන්ති ගුරවො ගුරවො ගුණෙහි.

2.

යස්ස සාධුගුණුඛිභූත-කිත්ති සබ්බත්ත පත්ථටා;
මොග්ගල්ලානො මහාපඤ්ඤො, ජයතී සො භ සබ්බදා.

3.

පරමජීවිජතා+නෙක-සන්තොසුපසමෙසිනං;
සුවිසලෙඛචුත්තිනං, සදා+රඤ්ඤනිවාසිනං.

4.

සාසනුජොතකාරීන+මාවෙරත්ත+මුපාගතං;
උදුම්බරගිරිබ්‍යාතා+යතනං යතිපුඤ්චවං.

5.

මෙධඤ්ඤරොති ආබ්‍යාත-නාමධෙය්‍යං තපොධනං;
ඵෙරං ඵීරද්‍යො මෙධා-නිධානං සාධු පුජිතං.

6.

සිස්සං සභාය+මාගම්ම, කල්‍යාණමිත්ත+මත්තනො;
සොධෙත්‍රං සාසනං සත්ථු, පරක්කම+මකාසී යො.

7.

සඤ්ඤරක්ඛිතනාමෙන, මහාඵෙරෙන ධීමතා;
නිවාසභූතෙනා+නෙක-ගුණාන+ජීවිජතාදිනං.

8.

මොග්ගල්ලානබ්‍යාකරණ-පයෝගක්කමසාධකා;

එත්තාවතා කතා එසා, පයෝගසිද්ධි නිට්ඨිතා.

9.

තෙතෙව රචිතා සාධු, සාසනොදයකාරිතා;
බුද්දසික්ඛාය ටීකා ව, තථා සම්බන්ධචිත්තනා.

10.

සුසද්දසිද්ධිං යො යොග-නිච්ඡයං සබ්භි වණ්ණිතං;
අකා සුබොධාලච්ඡිකාරං, තථා සම්බන්ධචිත්තනං.

11.

සත්ථසඤ්චිතපුඤ්ඤෙන, නිබ්බානසාධකං හිතං;
සාධෙත්තො ලොකනාඨස්ස, සද්ධම්මො නිට්ඨිතං චිරන්ති.

ඉති සච්ඡරක්ඛිතමහාසාමීචේරපාදචිරචිතා

පයෝගසිද්ධි නිට්ඨිතා.

(විසෙසලක්ඛණං). යථාචුත්තානං පන පයෝගසිද්ධිනිගමන ගාථානං එකාදසන්තං පුබ්බෙයෙව චක්ඛමානා ඉමා ගාථායො දිස්සන්ති පොරාණෙ සීහලමූලපයෝගසිද්ධිපාදේ. තා ව ගාථායො පච්ඡා සීහලමූලපයෝගසිද්ධිසංසොධකෙන මෙධච්ඡිකරොති ගරුභි ගහිතනාමධෙයොන චේරෙන පක්ඛිත්තාති වෙදිතඛ්ඛා, තස්මා මයං තා ගාථායො සබ්බපච්ඡායෙව ඉමස්මීං-යානෙ ය්පෙම. තා පන ගාථායො කතමාති වෙ -

1.

වාගචික්කමසද්ධානු-සම්පන්නගුණසාමීනො;
පරක්කමනරින්දස්ස, සීහලින්දස්ස ධිමනො.

2.

අත්‍රඡේනා+නුජාතෙන, භූපාලකුලකතුනා;
දිසන්තපත්ථචොදාර-චික්කමෙන යසස්සිනා.

3.

භුවනෙකභුජච්චෙන, මහාරාජෙන ධිමතා;
චතුපච්චයදානෙන, සතතං සමුපට්ඨිතො.

4.

“පම්බුදොණි”ති විඛ්‍යාතා -

වාසෙ නිවසතො සතො;
සුමඬිගලමහත්ථෙර –
සාමිනො සුච්චුත්තිනො.

5.

වංසෙ විසුද්ධෙ සංජාතො,
පන්ථසෙනාසනෙ රතො;
පරියත්තිමහාසින්ධු –
නියායාමකධුරන්ධරො.

5.

අප්පිච්ඡාදිගුණුපෙතො, ජිනසාසනමාමකො;
වනෙරතමහත්ථෙරො, මෙධඬිකරසමච්ඡයො.

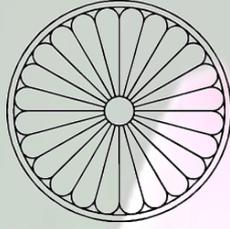
6.

පාටචත්ථාය හික්ඛුනං, විනයෙ සුච්ඡාරදො;
පයොගසිද්ධිං සොධයි, සදා සප්පඤ්ඤගොචරං.

7.

ඉමං ලිඛිතපුඤ්ඤන, මෙත්තෙකායං උපසංකම්;
පතිට්ඨහිත්වා සරණෙ, සුප්පතිට්ඨාමි සාසනෙනි.

පයොගසිද්ධිසිද්ධං.

සබ්බදාතං ධම්ම දාතං ජිනානි,
 සබ්බරසං ධම්ම රසං ජිනානි;
 සබ්බරතීං ධම්ම රතීං ජිනානි
 තණ්හාක්ඛයො සබ්බදුක්ඛං ජිනානි

(ධම්මපදය තණ්හා වග්ගො)

ධම්මාරාමො ධම්මරතො - ධම්මං ධුතුවිච්ඡන්තයං;
 ධම්මං ධුතුවස්සරං නික්ඛු - සද්ධම්මා භ පර්නායනි.

(ධම්මපදය නික්ඛු වග්ගො)

ධම්මො පනෙසො සුගතඡපසන්ථො,
 නරණීච සංසාර මහණ්ණචස්ස;
 බුන්මාසුරාදීනි භමස්සනීයෙතා,
 රසො රසාතං පරමො නිලොකෙ.

මහාගදො මච්චුජරා පනානො,
 සබ්බිනිනාසාය විසෙසමන්තො;
 සබ්බන්ථි දානෙත ච කඡ්පරඡක්ඛො,
 වින්තාමනී හද්දසටොච ධම්මො.

ධම්මං විනා නන්ථි ජිනාච මානා,
 නමෙච නාණං සරණං පනිට්ඨා;
 තස්මා හි තො කීච්චමඤ්ඤඡ්පනාය,
 සුණාච ධාරෙච චරාච ධම්මෙ.

(භස්වාහිනී)

චිරං නිට්ඨන්තු ලොකස්මිං - සම්මා සම්බුද්ධ සාසානං!

ධර්ම උනග පිණිසයි.....